T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA YARGILAMANIN YENİLENMESİ

DOKTORA TEZİ

ALKIM AKTAŞ

KAMU HUKUKU DOKTORA PROGRAMI

DOÇ. DR. F. EBRU GÜNDÜZ

ANKARA, 2022

ONAY SAYFASI

Alkım AKTAŞ tarafından hazırlanan "İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="2">JÜRİ ÜYESİ</td><td>Kurumu</td><td>İmza</td></tr>
<tr><td colspan="2">Danışman
Doç. Dr. F. Ebru GÜNDÜZ</td><td rowspan="2">AYBÜ Hukuk Fakültesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul</td><td>Red</td></tr>
<tr><td colspan="2">Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ</td><td rowspan="2">AHBVÜ Hukuk Fakültesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul</td><td>Red</td></tr>
<tr><td colspan="2">Prof. Dr. Dilşat YILMAZ</td><td rowspan="2">AHBVÜ Hukuk Fakültesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul</td><td>Red</td></tr>
<tr><td colspan="2">Doç. Dr. Engin SAYGIN</td><td rowspan="2">AYBÜ Hukuk Fakültesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul</td><td>Red</td></tr>
<tr><td colspan="2">Doç. Dr. Yeliz ŞANLI ATAY</td><td rowspan="2">AYBÜ Hukuk Fakültesi</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Kabul</td><td>Red</td></tr>
</table>

Tez Savunma Tarihi: 13.06.2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 13.06.2022

Alkım AKTAŞ

TEŞEKKÜR

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi, tezimi yazarken de tüm desteklerini üzerimde hissettiğim, benim ben olmamı sağlayan canım annem ve babama sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yalnızca akademik değil her konuda kıymetli görüşlerine başvurduğum, akademisyen olmayı kendisinden öğrendiğim, sorularımı cevaplamaktan ve tezime katkı sunmaktan hiç vazgeçmeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. F. Ebru Gündüz'e ne kadar teşekkür etsem az olacağının bilincindeyim. Onun danışmanlığında olmanın benim için büyük bir onur olduğunu ve gösterdiği tüm emekleri için minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Lisans öğrenimim sırasında idare hukuku alanını sevmemi sağlayan ve tez çalışmam için ne zaman yanına gitsem beni güler yüzü ile karşılayan, her görüşmemizde varlığı ve görüşleri ile başarabileceğime dair inancımı kuvvetlendiren, Sayın Prof. Dr. Bahtiyar Akyılmaz'a teşekkür ederim.

Kendisi ile kısa süreli de olsa çalışma şerefine nail olduğum, ancak bu süreçte dahi yaşadığım problemleri dinleyen ve üstesinden gelmem için katkılar sunan Sayın hocam Doç. Dr. Yeliz Şanlı Atay'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde yer alan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Dilşat Yılmaz ve Doç. Dr. Engin Saygın' a katkılarından ve emeklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Çalışmam sırasında yaşadığım tüm strese ortak olan biricik dostum Burcu Bahar Çataloğlu'na ne kadar teşekkür etsem az kalacaktır. En ufak bir sorunumda beni saatlerce dinleyerek, desteğini hiç esirgemedi ve ne zaman çıkmaza girdiğimi hissetsem başaracağıma olan inancıyla hep beni motive etti. Ayrıca tez dönemindeyken kendileriyle tanışma fırsatı yakaladığım, benim için çok kıymetli olan 203 numaralı oda sakinlerinden Deniz Aktaş'a, Özlem Çelik Başbozkurt'a ve sevgili kürsüdaşım Fehim Karakuş'a varlıklarından dolayı çok teşekkür ederim.

Tez dönemimin son aşamalarında karşıma çıkmış olsa da bir anda tüm motivasyon kaynağım haline gelen, sıkıntılarımı, stresimi varlığı ile çözen Arif İnam'a, hayatımda olduğu ve sağladığı huzur dolayısıyla çok teşekkür ederim.

Son olarak her tezimin başından kalktığım anda, bilgisayarımın başına geçip ben görmeden katkı sağlayan, bunaldığım zamanlarda bir sarılmaları ile beni kendime getiren, güzel çocuklarım, kedilerime de çok teşekkür ederim.

İTHAF

Beni yetiştiren tüm güzel insanlara…

ÖZET

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA YARGILAMANIN YENİLENMESİ

AKTAŞ, Alkım

Doktora, Kamu Hukuku Bölümü

Tez Danışmanı: Doç. Dr. F. Ebru GÜNDÜZ

Yargı denetimi, hukuka uygunluğun sağlanmasındaki en etkin yoldur. Hakimler tarafından yerine getirilen yargılama faaliyeti sayesinde, taraflar arasındaki hukuki uyuşmazlık çözülmekte ve nihai sonuca ulaşılmaktadır. Verilen mahkeme kararlarının bir uyuşmazlığı çözmesi için, bu kararlara hukuki kesinlik kazandırılması bir gerekliliktir. Bu kesinlik ise, kimi zaman hukuka uygun olmayan kararların da taraflar üzerinde sonuç doğurmasına neden olabilmektedir. Söz konusu kararların hukuk aleminde sürekli olarak sonuç doğurması ve kararlara karşı başvurulabilecek bir kanun yolunun bulunmaması ise, toplumun yargılama faaliyetine ve hukuka olan güvenini zedeleyebilecek niteliktedir.

İdari yargılama hukukunda, hukuk devleti ilkesi dolayısıyla kesinlik kazanmış mahkeme kararlarına karşı başvurulabilecek bir yolun bulunması bir zorunluluk teşkil etmektedir. Olağanüstü kanun yollarından bir tanesi olan yargılamanın yenilenmesi yolu, çeşitli sebepler dolayısıyla ağır hukuka aykırılık taşıyan kesin hükümlerin sonuç doğurma kabiliyetini ortadan kaldırmak amacıyla getirilmiş, tekrar yargılama yapılmasına imkan sağlayan bir yargı müessesesidir.

Çalışmanın amacı, idari yargılama hukukunda, yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliğini ve önemini belirlemek, bu kanun yoluna ilişkin tüm tartışmaları ve eksiklikleri ortaya koyarak, bunlara ilişkin çözüm önerilerini sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Devleti, İdari Yargı, Kanun Yolu, Kesin Hüküm, Yargılamanın Yenilenmesi.

ABSTRACT

RETRIAL IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

AKTAŞ, Alkım

Ph.D, Department of Public Law

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. F. Ebru GÜNDÜZ

Judicial review is the most effective way to ensure compliance with the law. Thanks to the judicial activity performed by the judges, the legal dispute between the parties is resolved and the final result is reached. In order for court decisions to resolve a dispute, it is a requirement that these decisions be given legal certainty. This certainty can sometimes cause unlawful decisions to have consequences on individuals. The fact that such decisions constantly have consequences in the legal world and that there is no legal remedy that can be applied against the decisions, may damage the trust of the society in the judicial activity and law.

In administrative jurisdiction, it is a necessity to find a legal remedy that can be applied against court decisions that have become final, in accordance with the principle of the rule of law. The way of retrial, which is one of the extraordinary legal remedies, is a way that has been brought in order to prevent the implementation of res judicata that are in violation of the law due to various reasons, and that allows retrial.

The aim of the study is to determine the nature and importance of the retrial in administrative jurisdiction law, to reveal all the discussions and deficiencies regarding this legal remedy and to offer solutions for them.

Key Words: Rule of Law, Administrative Jurisdiction, Legal Remedy, Res Judicata, Retrial.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

İÇİNDEKİLER iii

KISALTMALAR viii

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM

KANUN YOLLARI VE BİR KANUN YOLU OLARAK YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLU

I. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN TARİHİ GELİŞİMİ 4

II. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ 8

III. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN DİĞER KANUN YOLLARINDAN AYRILMASI 11

A. Kanun Yolu Kavramı 12

B. Olağan Kanun Yolları 16

1. Temyiz Yolu 17
2. İstinaf Yolu 20
3. Yargılamanın Yenilenmesi Yolunun Olağan Kanun Yollarından Farkları 23

C. Olağanüstü Kanun Yolları 25

1. Kanun Yararına Temyiz 26
2. Yargılamanın Yenilenmesi Yolunun Kanun Yararına Temyiz Yolundan Farkları 27

D. Yargılamanın Yenilenmesi Kanun Yolunun 6545 Sayılı Kanun Öncesinde Bulunan Kanun Yolları Olan İtiraz ve Karar Düzeltme Yollarından Farkları 30

IV. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN GEREKLİLİĞİ 36

V. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN KONUSU OLARAK MAHKEME KARARLARI 39

A. Mahkeme Kararı Çeşitleri 40

1. Ara Kararları 40
2. Nihai Kararlar 41

B. Kesin Hüküm 47

1. Kesin Hükmün Çeşitleri 50
2. Kesin Hükmün Unsurları 52
3. Kesin Hükmün Sonuçları 53
4. İdari Yargı Kararlarında Kesin Hüküm 56

C. İdari Yargıda Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Konu Teşkil Etmesi Bakımından Kararlar 66

1. İdari Yargılama Usulü Kanunu'ndaki Karar Kavramı 66
2. Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Konu Olamayacak Kararlar 69
3. Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Konu Olabilecek Kararlar 85

II. BÖLÜM

YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEPLERİ VE ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

I. YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEPLERİNİN SINIRLILIĞI 89

II. İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NA GÖRE YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEPLERİ 94

A. Esas Alınan Belgedeki Sakatlığa Dayanan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri 95

1. Zorlayıcı Sebepler Dolayısıyla veya Lehine Karar Verilen Tarafın Eyleminden Doğan Bir Sebeple Elde Edilmeyen Bir Belgenin Kararın Verilmesinden Sonra Ele Geçirilmiş Olması 95
2. Karara Esas Olarak Alınan Belgenin Sahteliğine Hükmedilmiş veya Sahte Olduğu Mahkeme veya Resmi Bir Makam Huzurunda İkrar Olunmuş veya Sahtelik

Hakkındaki Hükmün Karardan Önce Verilmiş Olup da Yargılamanın Yenilenmesini İsteyen Kimsenin Karar Zamanında Bundan Haberi Bulunmamış Olması 108
3. Karara Esas Olarak Alınan Bir İlam Hükmünün Kesinleşen Mahkeme Kararıyla Bozularak Ortadan Kalkması 118
4. Bilirkişinin Kasıtla Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunduğunun Mahkeme Kararıyla Belirlenmesi 121
5. Lehine Karar Verilen Tarafın Karara Etkisi Olan Bir Hile Kullanmış Olması 131

B. Yargılamadaki Usul Hatalarından Kaynaklanan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri 144

1. Vekil veya Kanuni Temsilci Olmayan Kimseler Tarafından Davanın Görülüp Karar Verilmiş Olması 145
2. Çekinmeye Mecbur Hakim, Başkan ve Üyenin Katılımıyla Karar Verilmiş Olması 155

C. Farklı Mahkeme Kararlarına Dayanan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri 163

1. Tarafları, Konusu ve Sebebi Aynı Olan Bir Dava Hakkında Verilen Karara Aykırı Yeni Bir Karar Verilmesine Neden Olabilecek Kanuni Bir Dayanak Yokken Mahkeme Tarafından Önceki İlamın Hükmüne Aykırı Karar Verilmesi 164
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kesinleşmiş Kararıyla Hüküm Hakkında İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya Eki protokollerin İhlal Kararı Verilmiş Olması 175

III. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLU AÇISINDAN ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 192

A. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Sonucu Yeniden Yargılama Yapma Kararı 192

1. Genel Olarak Bireysel Başvuru Yolu 193
2. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Sonucu Yeniden Yargılama Yapma Kararı 195

B. Sayıştay Kanunu Açısından Yargılamanın Yenilenmesi 200

C. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yer Alıp İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Bulunmayan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri 203

D. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yer Alıp İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Bulunmayan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri 208

III. BÖLÜM

YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN USULÜ

I. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNA BAŞVURU 211

A. Başvuruda Bulunabilecek Kişiler 214

1. Hukuki Menfaat 214
2. Yargılamanın Yenilenmesi Yolunda Taraf Kavramı 215
3. Dava Arkadaşlarının Yargılamanın Yenilenmesi Başvurusundaki Yeri 217
4. Müdahillerin Yargılamanın Yenilenmesi Başvurusundaki Yeri 219

B. Başvurunun Yapılacağı Mahkeme 221

C. Başvuru Süresi 230

1. Altmış Günlük Süre 233
2. Bir Yıllık Süre 237
3. On Yıllık Süre 241

II. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNDA YÜRÜTMENİN DURDURULMASI 243

III. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNA BAŞVURU HAKKINDAN FERAGAT 245

IV. YARGILAMANIN YENİLENMESİ BAŞVURUSUNUN KARARA BAĞLANMASI 247

A. İlk İnceleme ve Esastan İnceleme 250

1. Kabul Edilebilirlik Aşaması Olarak İlk İnceleme Aşaması 251
2. Esastan İnceleme Aşaması 256

B. Başvuru Sonrası Verilebilecek Kararlar 258

1. Yargılamanın Yenilenmesi İsteminin Usulden Reddi ve Başvurulabilecek Yollar 258
2. Yargılamanın Yenilenmesi İsteminin Esastan Reddi ve Başvurulabilecek Yollar 260

C. Yeniden Yapılacak Olan Yargılamanın İçeriği 262

D. Yeni Yargılamanın Usulüne İlişkin Önemli Hususlar 266

E. Yeni Karara Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolları 269

F. Kararın Geçmişe Etkili Olup Olmayacağı Sorunu 271

SONUÇ 278

KAYNAKÇA 282

KISALTMALAR

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AÜHFD : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

AYİM : Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

AYM : Anayasa Mahkemesi

BİM : Bölge İdare Mahkemesi

Bkz. : Bakınız

CGK : Ceza Genel Kurulu

CMK : Ceza Muhakemeleri Kanunu

CPC : İsviçre Medeni Usul Kanunu

HD : Hukuk Dairesi

HGK : Hukuk Genel Kurulu

HMK : Hukuk Muhakemeleri Kanunu

HUMK : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu

İBK : İçtihadı Birleştirme Kurulu

İDDK : İdari dava Daireleri Kurulu

İNÜHFD : İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

İÜHFM : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası

İYUK : İdari Yargılama Usulü Kanunu

K.T. **:** Karar Tarihi

KHK **:** Kanun Hükmünde Kararname

Nkl. **:** Nakleden

s. **:** Sayfa Sayısı

S. **:** Sayı

s.e.t. : Son Erişim Tarihi

TBK **:** Türk Borçlar Kanunu

TCK **:** Türk Ceza Kanunu

VDDGK **:** Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu

VDDK **:** Vergi Dava Daireleri Kurulu

ZPO **:** Alman Medeni Usul Kanunu

GİRİŞ

Kişiler üzerinde, tek taraflı iradesi ile hukuki sonuç doğurma kabiliyetine sahip olan idare karşısında bireylerin korunması hukuk devleti ilkesinin olmazsa olmaz bir unsurudur. Bu konudaki en etkili yol ise idarenin yargısal denetimidir. Söz konusu yargısal denetim ile hem idarenin hukuka uygunluğu denetlenmekte hem de idarenin tarafı olduğu uyuşmazlıklar çözüme kavuşturulmaktadır. Yargılama sonucunda verilecek hüküm ile uyuşmazlığın taraflarının adalete olan inançlarının sağlanması ancak maddi gerçeğin ortaya konulması ile mümkün olabilecektir. İdari yargılamanın amacı da maddi gerçeğe ulaşmak ve hukuka olan güveni arttırmaktır. Yargılama faaliyetleri sırasında tarafların hukuka olan güvenini arttırmak için, kanun yollarının bulunması gerekmektedir. Kanun yolları ile verilen bir kararın tekrar gözden geçirilmesi ve farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gündeme gelebilecektir. Verilen karardan memnuniyet duymayan taraf, kararın tekrar denetlenmesi sonucunda hukuka uygun olduğuna inanmaya başlayacaktır. Ancak bu şekilde uyuşmazlığın taraflarının adalete olan inancının korunabilmesi ve tarafların hukuki olarak tatmin olabilmesi mümkün olacaktır.

Yargılama faaliyetleri, maddi gerçeğe ulaşma amacına hizmet ettiği için, süreklilik arz etmemeli ve uyuşmazlık mutlaka bir sonuca ulaştırılmalıdır. Zira uyuşmazlıkların nihai bir çözüme ulaştırılmaması kamu düzenini de olumsuz etkileyebilecek ve hatta hukuki öngörülebilirliğin de önüne geçebilecektir. Uyuşmazlıkların sürekli gündeme gelmemesi, sürüncemede bırakılmaması, idari yargı alanında da "kesin hüküm" kurumunun uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Kesin hüküm ile anlatılmak istenen, olağan kanun yolları aşamasını tamamlamış veya süresini geçirmiş kararların bir daha uyuşmazlık haline getirilmemesidir. Ancak kesin hüküm halini almış bir kararın mutlak doğru olduğunu kabul etmek her zaman mümkün olmayacaktır. Kesin hükmü veren hakimlerin de hata yapabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Hukuk düzeni tarafından ise, ağır hatalar sonucu verilen kararların korunması hukuk devleti, hukuk güvenliği gibi ilkeleri zedeleyebilecek niteliktedir. Bu nedenle, kesin hüküm haline gelmiş kararların da yasa ile öngörülen şartların varlığı halinde yeniden gözden geçirilmesi bir gerekliliktir. Bu gereklilik ise olağanüstü kanun yolları ile giderilebilmekte ve idari yargılama usulünde de bu

konuda benimsenen yollardan birisi yargılamanın yenilenmesi yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İdari yargı alanında kesin hükmün ağır hatalardan ari hale getirilmesi ve buna bağlı olarak hukuka olan güveni ve adaleti sağlama amacına hizmet eden yargılamanın yenilenmesi kurumunun önemi yadsınamaz niteliktedir. Zira bu kurum, değiştirilmemesi ve dokunulmaması benimsenmiş olan kesin hükümler için gündeme gelmekte ve aslında bu tür kararlar için köprüden önceki son çıkış işlevini görmektedir. Bundan bahisle, yargılamanın yenilenmesi kurumunun öneminin ortaya konulması, kuruma ilişkin düzenlenmelerin detaylı olarak incelenmesi ve devamında eksikliklerin tespit edilerek, bunlara ilişkin çözümlerin üretilmesi bir gerekliliktir.

Belirtilen gereklilik ve önem dolayısıyla, idari yargılama hukukunda yargılamanın yenilenmesi konusunda çalışma yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin tez çalışması yapmamızın amacı, yargılamanın yenilenmesi yolunun hukuki niteliğini, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebepleri ve söz konusu yolun usulünü tek bir çatı halinde detaylı olarak değerlendirmek, belirtilen yola ilişkin sorunların ortaya koymak ve bunlara yönelik güncel önerileri sunmaktır.

Konuya ilişkin değerlendirmeler yapılırken, idari yargı düzenlemelerimiz hukuk yargılaması ile paralel olduğu için özellikle hukuk yargılaması başta olmak üzere farklı disiplinlerden de faydalanılarak, yargılamanın yenilenmesi yoluna dair İdari Yargılama Usulü Kanunu'muzdaki düzenlemelerde eksik olan hususlar ve bunların sebepleri dikkatle değerlendirilmiştir.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna dair sunulan diğer eserlerden farklı olarak, çalışmamızda Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel başvuru sonrasında vereceği kararların niteliği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının yargılamanın yenilenmesi yoluna konu teşkil etmesi çok detaylı olarak incelenmiştir. Söz konusu hususlara ek olarak idari yargı alanındaki düzenlemelerin tekrar değerlendirilmesi ve eksikliklerin tespiti için, Hukuk Muhakemeleri Kanununda yer alan düzenlemeler ile birlikte Ceza Muhakemeleri Kanunu'ndan ve Sayıştay Kanunu'ndan özellikle faydalanılmıştır. Çalışmamızda, ulusal düzenlemelerimize yakınlık arz eden Alman Hukuku ve Fransız Hukuku düzenlemelerinden de faydalanılarak, yeniden

yapılacak düzenlemelerde yol gösterici olması amaçlanmıştır. İdari yargıda yer alan yargılamanın yenilenmesine ilişkin hükümler eski Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde yapıldığı için, söz konusu Kanun'un maddeleri de bu kapsamda ele alınmıştır.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yargılamanın yenilenmesi yolu kavramını anlamak ve önemini ortaya koymak amacı ile, kavramın karşılaştırılmalı olarak tarihi gelişimine, hukuki niteliğine, olağan ve olağanüstü kanun yollarından farklarına, idari yargı alanında yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin maddede düzenlenen karar kavramına dair eleştirilere ve idari mahkemeler tarafından verilecek hangi kararların söz konusu yola konu edilebileceğine yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmenin ancak istisnai hallerde olabileceğini göstermek amacı ile, yargılamanın yenilenmesi yolunun sebeplerinin sınırlılığına ve İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenmiş yargılamanın yenilenmesi sebepleri ile birlikte, söz konusu Kanunda düzenlenmemiş ancak, hukuk, ceza ve Sayıştay yargılamasında kendisini gösteren nitelikli sebeplere yer verilerek, Kanunu'muzda yer alması gereken sebeplere ilişkin görüşlere yer verilmiştir.

Son bölümde ise; yargılamanın yenilenmesi yolunun usulü içerisinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna kimlerin başvurabileceği, bu başvurunun hangi mahkeme tarafından inceleneceği, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulduğunda mahkemenin bu başvuruyu inceleme aşamaları detaylı olarak irdelenmiş ve yargılamanın yenilenmesi yolu sonucunda verilecek kararlar ve bu kararlara karşı gidilebilecek kanun yolları aktarılmaya çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

KANUN YOLLARI VE BİR KANUN YOLU OLARAK YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLU

I. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Yargılamanın yenilenmesi yolunun Roma hukukundan başlayan bir tarihi olduğunu ifade etmek kanaatimizce yanlış olmayacaktır. Her ne kadar Roma hukukunda kanun yolu denildiğinde ilk akla gelen "Apellatio" isimli istinaf yolu olsa da, istisnai bazı durumlarda hakkaniyetin sağlanması için "restitutio in integrum" isimli eski duruma getirme yolu uygulanabilmekte ve bu halde de tıpkı yargılamanın yenilenmesi yolunda olduğu gibi dava hiç görülmemiş, karar verilmemiş gibi bir durum ortaya koyulmaktaydı[1]. Söz konusu yol ise, istinaf kanun yoluna nazaran olağanüstü bir kanun yolu olarak kabul edilmekteydi[2]. Ancak bu yolun benzerlikleri bulunsa da günümüz yargılamanın yenilenmesi yolunu tam anlamıyla karşıladığını söylemek mümkün değildir.

Roma hukukuna benzer şekilde de Alman hukukunda 1877 yılında kabul edilen Alman Medeni Usul Yasasında (ZPO); eski hale getirme, butlan veyahut iade davası aracılığı ile iade hali gibi olağanüstü kanun yolları bulunmaktadır.ZPO'da yer alan eski hale iade, Roma hukukuna benzer şekilde ele alınmıştır. Kanun'un 578. maddesi ve devamında düzenlenmiş bulunan butlan veya iade davasından oluşan (Restitutionsklage- Nichtigkeitsklage) olağanüstü kanun yolları ise bizdeki haliyle yargılamanın yenilenmesi yolunu karşılamaktadır[3]. Alman İdari Yargı Kanunu'nun 153. maddesinde yer alan atıf ile, yargılamanın yenilenmesi yolunda ZPO'nun 578. maddesi halen daha uygulama alanı bulmaktadır. Dolayısıyla idari yargı alanında yargılamanın yenilenmesi iki şekilde sağlanmakta olup; birisi mahkemenin oluşumunda veya yargı sürecinde ciddi hatalar yapılması halinde gündeme gelen iptal davası iken

---

[1] **Karadeniz Çelebican, Özcan** (2020), Roma Hukuku, Turhan Kitabevi, s. 10, Ankara, s. 320.

[2] **Arslan, Ramazan** (1977), Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi (İade-i Muhakeme), Turhan Kitabevi, Ankara, s. 18.

[3] ZPO madde 578: "(1) Hukuken bağlayıcı bir nihai kararla kapatılan bir yargılamanın yeniden başlatılması, iptal davası ve iade davası yoluyla gerçekleşebilir", <https://dejure.org/gesetze/0ZPO010102/578.html>, s.e.t. 05.07.2021.

(Nichtigkeitsklage) bir diğeri, kararlarda bulunan önemli maddi eksikliklerden kaynaklanan iade davası olarak karşımıza çıkmaktadır[4].

Benzer bir şekilde yargılamanın yenilenmesi yolu, Fransız hukuk sisteminde de karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak IV. Louis tarafından yapılan reformlar arasında bulunan 1261 Emirnamesi ile yargılamanın yenilenmesi yolu gibi kabul edilebilecek, karardan memnun olmayan tarafın yeniden yargılamak için güneş batmadan önce başvurması yolu kabul edilmişti[5]. 1344 yılına kadar yargılamanın yenilenmesi yolunun ilkel görünümü olarak karşımıza çıkan bu yola "Les lettres de grace de dire contre les arrêts" ismi verilirken daha sonra bu yol için "ettres de proposition d'erreur" ismi kullanılmıştır[6]. Söz konusu yolda, karardan memnun olmayan kişiler kanun hataları gibi sebeplerle kralın başkanlığında olan parlamentoya hitaben yazılmış mektuplarla yeniden yargılanma talebinde bulunmakta idi[7]. Günümüzde ise 1806 tarihli Kararnameden itibaren "La Revision" adı ile bilinen yargılamanın yenilenmesi hakkı, idari davalarda uygulama alanı bulmaktadır. Bu hak, bir nihai kararın tekrar değerlendirilmesini sağlayan, davanın yeniden incelenerek yeni bir karar verilmesini amaçlayan bir geri çekme yöntemi olarak tanımlanmakta[8] ve özel kanun yolları arasında değerlendirilmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu, hukuk düzenimizde de birçok kanunda karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kanun yolu, günümüz kanunlarına dahil edilene kadar birçok düzenlemede yerini almıştır. Yargılamanın yenilenmesi yolu ilk olarak Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye'de karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu düzenlemenin 1840. maddesinde "bir davada aleyhine hüküm verilen kimse, o davayı def'e elverişli bir sebep göstererek def'i dava iddiasında ve iade-i muhâkeme talebinde bulunduğu takdirde, lehine hüküm verilenin

[4] **Wolff, Heinrich Amadeus/ Decker, Andreas** (2005), VwGO VwVfG Studien Kommentar, C.H. Beck, München, s. 499.

[5] **Namlı, Mert** (2014), Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku'nda Yargılamanın Yenilenmesi, Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 320.

[6] **De Pansey, Pierre Paul Nicolas Henrion** (1827), De l'autorité Judiciaire en France, 2. Baskı, Paris, s. 160.

[7] **De Pansey**, De l'autorité Judiciaire en France, s. 160.

[8] **Caılle, Pascal** (2017), "Contentieux Administratif", 3. Bölüm, Les voies de recours spéciales, <www.revueg eneraledudroit.eu/?p=29256>, s.e.t. 16.12.2021.

huzurunda söz konusu iddiası dinlenir ve bu husus hakkında yargılama yapılır"[9]. Bu düzenlemede ortaya konulan husus şu anki ismi ile karşı dava olup, düzenleme değerlendirildiğinde bir nevi yargılamanın yenilenmesi yolundan bahsedildiği ortaya çıkmaktadır[10].

Tarihimizin ilk usul kanunu olarak kabul edilen ve Tanzimat döneminin ilk kanunlarından olan[11] 18 Ekim 1861 tarihli, Usul-i Dair Nizamname'nin son faslında yer alan 122-140. maddelerinde yargılamanın yenilenmesi kanun yolu düzenlenmiştir. Söz konusu Nizamname'nin 122. maddesinde, ticaret mahkemelerinde ve istinafta tarafların isteği ile yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir[12]. Nizamname'nin 123. maddesinde ise yargılamanın yenilenmesi sebepleri; dilekçede yer almayan hususlara hükmedilmesi, fazlasına hükmedilmesi, dilekçede yer alan hususların üzerinde durulmadan geçilmesi, birbirine aykırı kesin hükümler verilmesi, bir ilamda icrayı engelleyecek birbirine aykırı hükümler bulunması, davalı tarafından kararı etkileyecek hile yapılması, kararda esas alınan senet veya evrakın sahte olduğu ikrar ve ispat edilmiş olması, hükme etkisi olan gizlenmiş evrak ve senedin sonradan ele geçirilmesi, vekil olmaksızın hüküm verilmiş olması[13] gibi dokuz şekilde düzenleme altına alınmıştır.

---

[9] **Sancak, Yusuf/ Kıyak, Emre** (2014), "Günümüz Türkçesiyle Mecelle'nin On Altıncı Kitabı Kitâbü'l Kazâ", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 22, S: 2, 45-105, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262853>, s.e.t. 02.08.2021, s. 88.

[10] Madde devamında belirtilen örneğe göre, bir kimsenin başka bir kişiye oturduğu evin babasından kendisine miras kaldığı yönünde dava açıp mahkeme tarafından da buna hükmedilmesi halinde diğer kişi, babasının o evi daha önceden kendi babasına sattığına ilişkin bir belge ortaya koyarsa davası dinlenecek ve yeniden bir karar verilecektir; GÜÇLÜ, Yaşar (2021), Mecelle-i Ahkâm-i Adliye, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 595.

[11] **Demir, Abdullah** (2008), "İlk Usul Kanunu: Usul-ü Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesinin Transkripsiyonu", Terazi Hukuk Dergisi, C: 3, S: 21, 157-184, s.157.

[12] Usul-i Dair Nizamname'nin 122. maddesi: "Mehakim-i ticaretten veya divanı-ı istinaftan tarafeyn muvacehelerinde derece-i ahirede lahik olan kezalik derece-i ahirede gıyaben verilip de itiraz alelhükmü kabul etmeyen hüküm ve ilam aleyhlerine bervech-i ati beyan olunan esbabdan dolayı tarafeynin veyahut onların makamına kaim olanların birisi canibinden takdim olunacak arzuhal ile iade-i muhakeme olunabilir".

[13] Usul-i Dair Nizamname'nin 123. maddesi: "İade-i muhakeme istidası için tayin olunan esbab, evvela, istida olunmamış olan maddelerin hükmolunmuş olması, saniyen, istida olunmuş olan miktardan fazla şey hükmolunması, salisen, istida olunan mevaddan bazısının hüküm yerinde meskutün anh kalması, rabian, mehakim-i ticaretin birisinde veyahut divan-ı istinafta bir madde üzerine derece-i ahirede olarak hüküm lahik olduktan sonra tarafeyn bir ve asalet ve vekâletçe sıfatları dahi bir iken yine o madde üzerine o mahkeme veya divan-ı istinafta tağyir-i hükme sebep olacak bir şey vukua gelmeksizin yine derece-i ahirede olarak o hükme mübayin bir hükmedilmesi, hamisen, bir ilamda ka□esi birden icra olunamayacak surette bir birine mübayin hükümler

İlk usul kanunundan sonra ise, 1879 tarihinde yürürlüğe konulan Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı'nın 349. maddesi ve devamında ceza yargılaması açısından yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna yer verilmiştir. Bu düzenlemede yargılamanın yenilenmesi sebepleri, "öldüğü iddia edilen kimsenin hayatta olduğunun sonradan ortaya çıkması, bir fiile dair ilâm verilmişken, aynı fiilden dolayı bir ilâm daha verilmiş olması, yalancı şahitlikte bulunulduğunun hususi bir ilâmla sabit olması"[14] şeklinde belirlenmiştir.

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu, hukuk sistemimizde yer alan usul kanunlarımızda tek tek yerini almıştır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'muzun (İYUK) Yargılamanın Yenilenmesi başlıklı 53. maddesinde hangi kararlar için bu yola başvurulabileceği, yargılamanın yenilenmesi yolunun sebepleri ve usulü tek tek düzenleme altına alınmıştır. İYUK, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) yer alan hükümlere benzer niteliğe sahiptir. HMK'nın üçüncü bölümü yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna ayrılmıştır. Kanun'da İYUK'tan daha ayrıntılı düzenlemelere yer verilerek, talebin ön incelemesi, yargılama sonucunda verilecek kararlar detaylı olarak açıklanmıştır. Benzer şekilde Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) düzenlemesinde de yargılamanın yenilenmesi kurumuna yer verilmiştir. CMK'nın üçüncü bölümü de yargılamanın yenilenmesi kurumuna ayrılmış ve söz konusu bölümde sebeplere, verilecek kararlara, usule yönelik ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Yargılamanın yenilenmesi kavramının kullanımında henüz hukuk düzenimizde birlik bulunmamaktadır. Mahkeme kararlarında yargılamanın yenilenmesi yolu için kimi zaman muhakemenin iadesi[15] kimi zaman yargılamanın iadesi[16] gibi kavramlar kullanılmakta olup,

---

bulunması, sadisen, davanın esna-yı ruyetinde sahib-i istidanın hasmı tarafından zuhur eylemiş ve mahkemenin hüküm ve kararına tesiri olmuş bir hilenin vuku bulması, sabian, hüküm ve karara esas ittihaz olunmuş olan evrak ve senedatın badelhüküm sahte olduğu ikrar veya ispat olunmuş olması, saminen, hükme medar olup hasmı tarafından ketm olunmuş veya ettirilmiş bazı senedât ve evrakın badelhüküm sahib-i istidanın yedine geçmiş olması, tasian, devlet ve kasaba ve karye ahalisi ve ebniye-i mirîye ve mevkufe veyahut eytam aleyhinde dava olunup hukuklarının muhafazası için taraflarından nizamen lazım gelen vekilleri olmaksızın hükm-i lahik olması hususlarıdır".

[14] **Gündüz, Hakan** (2019), Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Yetkin Yayıncılık, Ankara, s. 83; **Ekinci, Ekrem Buğra** (2001), Ateş İstidâsı, İslâm-Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 211.

[15] 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinde ikinci fasıl, iadei muhakeme olarak adlandırılmıştır.

[16] Mevcut HMK düzenlemesinde hem yargılamanın yenilenmesi kavramı hem de yargılamanın iadesi kavramları kullanılmıştır (377/2. maddede yargılamanın yenilenmesi kavramı kullanılırken, üçüncü bölümün adında

görüşümüze göre; söz konusu kanun yolunun asıl anlamı yargılamanın yenilenmesi ile ifade edilerek ortaya konulabilecektir. İade ifadesi kullanıldığında, bir önceki yapılan yargılamanın geri verilmesi gibi bir anlam çıkarılabilecek iken, yenilenme ifadesi kullanıldığı takdirde asıl amacın kesinleşmiş bir karar varken tekrar bir yargılama yapılmasına imkan sağlanması olduğu ortaya çıkmaktadır[17].

Türk Hukuk Lugatında da muhakemenin iadesi olarak yerini alan, yargılamanın yenilenmesi yolu; "*kati olarak verilmiş veya katiyet kesbetmiş olan hukuk ve ceza mahkemesi kararlarıyla Danıştay ve diğer hususi mahkeme kararlarının, kanunda muayyen maddi sebeplerin mevcudiyeti halinde, aynı kaza mercilerinde yeniden tetkikine, tekrar yargılama yapılmasına ve kararların tebdiline imkan veren olağanüstü kanun yolu*"[18] olarak detaylı şekilde ifade edilmiştir. Tüm bu açıklamalar dolayısıyla çalışmamızda İYUK düzenlemesine de uygun olacak şekilde "yargılamanın yenilenmesi" kavramı tercih edilmiştir.

II. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun hukuki niteliği konusunda doktrinde tartışmalar bulunmaktadır. Bu konudaki görüşler ise, olağanüstü hukuki çare veyahut olağanüstü kanun yolu etrafında toplanmaktadır. Kararın kesinleşmesini sağlayan kanun yollarına, olağan kanun yolları[19] ismi verilmişken, ağır hatalar dolayısıyla kesinleşmiş bir kararın tekrar gözden geçirilmesini sağlayan kanun yolları ise olağanüstü kanun yolu olarak adlandırılmıştır.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliği konusundaki görüşlerden en dikkat çekici olanı, yargılamanın yenilenmesi yolunun aslında bir kanun yolu olmadığı yönünde olanıdır. Alman doktrininde savunulan bu görüşe göre, yargılamanın yenilenmesi yolu, kanun yolu

---

yargılamanın iadesi kavramı kullanılmıştır). Bu durum kanaatimizce kanun içinde birlik açısından eleştirilebilecektir.

[17] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 16.

[18] **Türk Hukuk Kurumu** (1991), Türk Hukuk Lugatı, Başbakanlık Basımevi, 3. Baskı, Ankara, s. 244.

[19] Kural olarak bir dava için uygulanabilecek kanun yolu temyiz veya istinaf olarak değişmekle birlikte, bir davada olağan kanun yollarının kullanılmaması yani kararların doğrudan kesinleşmesi istisna oluşturmaktadır. İYUK madde 45/1 hükmünde kesin olan kararlara yer verilmiştir. "Konusu beş bin Türk lirasını geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar kesin olup, bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamaz".

içerisinde değerlendirilemese de, hukuki çare kapsamında değerlendirilmektedir[20]. Alman hukukunda hukuki çareler ile (Rechtsbehelfe) kanun yolları (Rechtsmittel) arasındaki fark, hukuki çarelerde inceleyecek merciinin kararı veren ilk mercii olması, kanun yollarında ise denetimi bir üst mahkemenin yapması olarak ifade edilmektedir[21]. Alman hukukundaki hukuki çare kavramı, kanun yollarını kapsayacak şekilde düzenleme altına alınmıştır[22]. Bir yolun kanun yolu sayılabilmesi için verilecek kararın kesinliği etkilemesi ve ayrıca kararın bir üst mercii tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolu söz konusu iki şartı da karşılamadığı için hukuki çare olarak nitelendirilmektedir[23].

Hukuki çare genel olarak; davaya son vermeyen ara kararlara karşı yapılan başvuru yollarıdır[24]. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolu yalnızca kesin hükümlere karşı işletilebilen bir yol olduğu için söz konusu hukuki çare tanımına uymamaktadır. Nihai bir karar verilmeden olağan veya olağanüstü bir karar aleyhine kanun yoluna başvurabilmek mümkün değildir. Ancak bazı istisnai durumlar bulunmaktadır. Yürütmeyi durdurma kararına itiraz yolu, belirtilen istisnai durumlardan bir tanesidir[25]. Bu sebeple yargılamanın yenilenmesi yolu, hukuki çare kavramından ayrılmaktadır.

---

[20] **Tschira, Oskar/ Schmitt Glaeser, Walter** (1988), Verwaltungs Prozessrecht, 9. Baskı, BOORberg, Stuttgart, s. 266; **Hanack, Ernst Walter/ Gerlach, Jürgen/ Wahle, Eberhard** (1971), Denkschrift zur Reform des Rechtsmittelrechts und der Wiederaufnahme des Verfahrens im Strafprozess, Tubingen: J. C. B. Mohr, s. 74; **Brandt, Jürgen/ Domgörgen, Ulf** (2018), Handbuch Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, C.F. Müller, 4. Baskı, Heidelberg, s. 999; **Akyürek, Güçlü** (2018), Yargılamanın Yenilenmesi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, s. 34; Karşı görüş için bkz. **Kuhla, Wolfgang/ Hüttenbrink, Jost/ Endler, Jan** (2002), Der Verwaltungsprozess, Verlag, Müchen, S. 3, s. 510.

[21] **Cleesattel, Thomas/ Gansloser, Joachim/ Garcia, Ulrike/ Grıllemeier, Sandra /König-Herick, Annette/ Kurrle, Birgit/ Pott, Elvira** (2017), Rechtsanwalts- und Notarfachangestellte, 3. Ausbildungsjahr, Europa Lehrmittel, Haan-Gruiten, s. 15.

[22] **Braun, Johann** (2014), Lehrbuch des Zivilprozessrechts, Mohr Siebeck, Türingen, s. 977.

[23] **Savaète, Eugen** (1962), "Die Rechtsmittelzulassung im arbeitsgerichtlichen Verfahren", Arbeit Und Recht, C. 10, S. 9, 264-272, <http://www.jstor.org/stable/24014943>, s.e.t. 16.08.2021, s.281; **Quass, Michael/ Zuck, Rüdiger** (2008), Prozesse in Verwaltungssachen, Nomos, Baden-Baden, 816; **Bader, Johann/ Kaiser Funke, Michael/ Stuhlfauth, Thomas/ Albedyll, Jörg** (2018), Verwaltungsgerichtsordnung, C.F. MÜLLER, 7. Baskı, Heidelberg, s. 1192.

[24] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 39.

[25] Yürütmeyi durdurma kararı ile, mahkemenin dosyadan elini çekmesi mümkün olmadığı için verilen karar nihai karar niteliğini taşımamaktadır. Ancak bu karara karşı özel olarak düzenlenmiş itiraz yolu bulunmaktadır. Söz konusu itiraz yolu, eski İYUK düzenlememizde yer alan itiraz olağan kanun yolundan farklı niteliklere sahiptir. Nihai kararların denetlenmesi için kullanılmayan söz konusu itiraz, bir kanun yolu niteliğinde olmayıp, hukuki çare olarak değerlendirilebilecektir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun kanun yolu olmadığını ve hukuki çare olduğunu kabul eden görüşe göre, söz konusu yol, kanun yollarının iki tipik özelliği olan erteleyici etki ve aktarıcı etki hususlarını bünyesinde taşımamaktadır[26]. Kanun yollarının sahip olduğu erteleyici etki; kanun yolu ile kararın kesinleşmesinin önüne geçilmesidir[27]. Belirtilen özellik dolayısıyla kanun yolu, kararın kesinleşmesi amacına hizmet etmektedir. Bu özellik yalnızca olağan kanun yollarında karşımıza çıkabilmektedir. Kanun yolunun aktarıcı etkisi ise; mahkeme tarafından verilen bir kararın üst mahkeme aracılığı ile tekrar gözden geçirilmesi anlamına gelmektedir[28]. Belirtilen özellik ise, yine yargılamanın yenilenmesi yolunun taşımadığı bir özellik olup, yalnızca olağan kanun yolları olan istinaf ve temyizin sahip olduğu bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır[29].

Hukuki çare kavramını yargılamanın yenilenmesi yolunu da kapsayacak şekilde kullanabilmek için, hukuki çarelere konu olabilecek kararların içerisine kesinleşmiş hükümleri de dahil etmek gerekecektir. Ancak hukuk sistemimizde hukuki çare kavramı, bu kadar geniş anlamda kullanılmamaktadır[30]. Düzenlemelerimizde genel olarak olağan ve olağanüstü kanun yolu değerlendirilmesi yapıldığı için, yargılamanın yenilenmesi yolunun söz konusu iki ayrıksı özelliği, olağanüstü kanun yolu olmasını sağlamaktadır.

Doktrinde yargılamanın yenilenmesi yolu için ağırlıklı kabul edilen görüşe göre, yargılamanın yenilenmesi yolu olağanüstü bir kanun yoludur[31]. Yargılamanın yenilenmesi yolu,

---

[26] **Gılles, Peter/ Röhl, F. Klaus/ Schuster, Paul/ Strempel, Dieter** (1985) Bundesanzeiger, Köln, s. 12; **Namlı,** Yargılamanın Yenilenmesi, s. 72.

[27] **Özekes, Muhammet** (2008), Sorularla Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Sistemi (İstinaf ve Temyiz), TBB Yayınları, Ankara, s. 3.

[28] **Öztek, Selçuk** (2015), "Temyiz Kanun Yolunun Tarihçesine İlişkin Bazı Tespitler", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 21, S: 2, 119-127, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272843>, s.e.t. 19.08.2021, s. 120; **Özekes**, Yeni Kanun Yolu Sistemi, s. 3; **Şahin**, Çağatay Serdar (2019), "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca İstinaf Yargılamasında Ön İnceleme Aşaması", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C: 21, 2659-2701, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/CAGATAY-SERDAR-SAHIN.pdf>, s.e.t. 19.08.2021, s. 2665; **Würtenberger, Thomas** (2011), Verwaltungsprozessrecht, Beck, München, s. 317.

[29] **Ermenek, İbrahim** (2016), "İstinaf Kanun Yolu ve Bölge Adliye Mahkemesinin İnceleme Sınırlarının Kapsamı", İstinaf Temel Eğitimi, <https://www.taa.gov.tr/>, s.e.t. 19.08,2021, s. 1.

[30] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 40.

[31] **Apaydın, Cengiz** (2020), Ceza Muhakemesinde Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 257.; Aksi görüş için bkz. **Namlı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 72.

özellikleri gereği olağanüstü kanun yolu olarak kabul edilse dahi bilinmelidir ki tipik bir kanun yolundan farklı özellikleri de bulunmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yolu, tarafların diğer olağan kanun yollarına başvurma imkanı ortadan kalkmış iken, son çare olarak tanınmış istisnai bir imkan olarak karşımıza çıkmaktadır[32]. Yargı makamları tarafından da yargılamanın yenilenmesi yolu olağanüstü bir kanun yolu olarak kabul edilmektedir[33].

İYUK'ta yer alan düzenlememizden yola çıktığımızda yargılamanın yenilenmesi yolunun bir kanun yolu olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Zira Kanun'un "Kararlara Karşı Başvuru Yolları" isimli üçüncü bölümünde kanun yolları; istinaf, temyiz, kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla, kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunun kanun yolu olmadığı, hukuki çare olduğuna dair görüşler[34], kanun sistematiği ile ortadan kaldırılmıştır. Bu sebeple yargılamanın yenilenmesi yolunun hukuki çare olarak ele alınmasında bir gereklilik bulunmamakta olup, hukuki nitelik olarak olağanüstü bir kanun yolu olduğundaki görüş kabul edilmelidir. Tipik kanun yolu ayrımı, daha çok olağan kanun yolları üzerinden yapıldığı için yargılamanın yenilenmesi yolunun kendine has birtakım özelliklerinin olması pek tabiidir. Bu durum ise belirtilen yolun kanun yolu olmadığını göstermemektedir. Kanun yollarının olağan ve olağanüstü olarak ikiye ayrılmasına dair esaslı bilgiler daha sonraki başlıklar altında detaylı olarak değerlendirileceğinden burada sadece yargılamanın yenilenmesi yolunun bir olağanüstü kanun yolu olduğunu belirtmekle yetiniyoruz.

III. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN DİĞER KANUN YOLLARINDAN AYRILMASI

Yargılamanın yenilenmesi yolunun diğer kanun yollarından farklarını daha iyi açıklamak adına bu başlık altında öncelikle, kanun yolu kavramı açıklanacak daha sonra ise olağan ve

---

[32] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 14.

[33] "*Kararın kesinleşmesinden sonra başvurulabilecek kanun yolu, olağanüstü kanun yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Olağanüstü kanun yolu, yargılamanın yenilenmesi ve kanun yararına temyiz olarak ortaya çıkmaktadır*", Yargıtay, 15. Hukuk Dairesi, 18.06.2020 K.T., 2019/3555 E., 2020/1665 K. Sayılı Kararı, Benzer Yöndeki Kararlar İçin; Danıştay, 2. Daire, 10.02.2021 K.T., 2021/2999 E., 2021/169 K. Sayılı Kararı, Yargıtay, 23. Ceza Dairesi, 11.11.2015 K.T., 2015/20234 E, 2015/6459 K. Sayılı Kararı, Yargıtay, 7.Ceza Dairesi, 18.01.2012 E.T., 2010/1866 E., 2012/197 K. Sayılı Kararı, Danıştay, 12. Daire, 13.12.1995 K.T., 1995/3169 E., 1995/3237 K. Sayılı Kararı, https://legalbank.Net/, s.e.t. 16.08.2021.

[34] **Kaşıkçı, Mahmut** (2017), Vergi Yargılaması Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 236.

olağanüstü kanun yolları detaylı olarak incelenecek ve son olarak da hukuk sistemimizde yer almış kanun yollarının, yargılamanın yenilenmesi yolundan farklılıkları değerlendirilecektir.

A. Kanun Yolu Kavramı

Kişilerin haklarının korunması, adaletin tecelli etmesi gibi amaçlar dolayısıyla üzerinde büyük sorumluluk taşıyan yargının, hatalı karar vermesinin önüne geçilmesi için verilen kararın denetlenmesi, yargıya olan güvenin artmasına katkı sağlayacaktır. Yargı kararları, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ilgilendirecek ve hatta kısıtlayabilecek niteliktedir[35]. Bu nedenle hatalı ya da denetlenmemiş bir kararın hukuk düzeninde varlığını sürdürmesi, kişilerin hukuka olan güvenini sarsar ve buna bağlı olarak da yargıya olan inanç azalır. Belirtilen denetim ise kanun yolları aracılığı ile yerine getirilmektedir[36].

Yargılama insanlar tarafından yapılmaktadır. İnsanların hata yapmaya açık olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Toplumumuz tarafından deyim haline de getirilmiş olan bu durum "beşer şaşar" ifadesi ile, insanın her zaman yanılmaya açık olduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar hata yapmak mazur görülmesi gereken bir durum olsa da, kişilerin temel haklarını yakından etkileyen yargılama sırasında hata yapılması, kişilerin rahatlıkla kabul edilebileceği bir durum değildir. Hata yapmak mümkün olsa da kanun yolu aracılığı ile denetimi sağlanmamış hatalı kararların kişilerin statülerini etkilemesi ve hukuk düzeni tarafından benimsenmesi, hukuk devleti ilkesine tezatlık oluşturacaktır.

Mahkeme kararlarına uyulması, anayasal bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasamızın 138. maddesinin son fıkrasında "yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez". Anayasanın söz konusu maddesine benzer olarak İYUK'un kararların sonuçları başlıklı 28. maddesinde de mahkemeler tarafından verilen kararlara uyulmasının zorunlu olduğu düzenlenmiştir. Belirtilen maddelerden yola çıkıldığında, bir mahkeme kararı ister hatalı ister hukuka uygun olsun, bu kararlara yasama ve

---

[35] **Coşkun, Mahmut** (2020), Hukuk Yargılamasında İstinaf ve Temyiz, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 18.

[36] **Pekcanıtez, Hakan/Özekes, Muhammet/Akkan, Mine/ Taş Korkmaz, Hülya** (2017), Medeni Usul Hukuku, C: 3, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, s. 2150.

yürütme organları, her şekilde uygun davranmak zorundadır. Buna bağlı olarak da hukuka aykırı bir mahkeme kararı, yasama veya yürütme organları aracılığı ile değiştirilemeyecektir. Bu durum istikrarı ve keyfiyeti önlemek için bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak söz konusu kararın hukuka aykırı olma ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kararın hukuka aykırılığını ancak bir yargı mercii belirleyebilecek ve bu değişikliği de yalnızca kanun yolları aracılığı ile yapabilecektir. Bir bakıma kanun yollarının varlığı, mahkeme kararlarının bağlayıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Kanun yollarına başvuru imkanının olmadığı düşünüldüğü takdirde, Anayasanın 138. maddesi kişiler ve hukuk düzeni üzerinde olumsuz etkiler doğurabilecek bir düzenleme haline gelecektir. Söz konusu kararlar tartışmaya açık bir irade olan beşeri irade ürünü olduğu için de, tartışılmadan kesin kabul edilmesi, mahkeme kararlarını bir dogma haline getirebilecektir.

Kanun yolları kavramı, doktrinde geniş anlamda ve dar anlamda olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır[37]. Genel kabul edilen görüşe göre, dar ve geniş anlamda kanun yollarını birbirinden ayıran özellik, söz konusu yola konu edilebilecek karar türleri ile alakalıdır. Geniş anlamda kanun yoluna nihai olsun olmasın tüm mahkeme kararları konu olabilmekte iken, dar anlamda kanun yolu sadece nihai kararları konu edinmektedir. Bir başka ifade ile mahkeme tarafından verilen nihai kararların bir üst mahkeme aracılığı ile denetlenmesi[38] dar anlamda kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihai karar kavramı daha sonra ayrıntılı şekilde değerlendirilecek olup, kısaca mahkemenin davadan el çekmesini sağlayan kararlar olarak ifade edilebilecektir. Arslan'a göre; kanun yollarını sadece nihai kararlar için gidilebilecek şekilde sınıflandırmak çok mümkün değildir ve bunun yerine söz konusu yolun ne amaçla getirildiğine bakılması gerekmektedir[39].

Yapılan açıklamalardan yola çıkıldığında, hukuk düzenini ve kişilerin haklarını korumak amaçlı olarak, mahkeme kararlarının tekrar gözden geçirilmesini sağlamaya yönelik yollar, niteliği itibariyle kanun yolu olarak karşımıza çıkabilecektir. Dar anlamda kanun yolunun iki

[37] **Çağlayan, Ramazan** (2017), İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 149; ARSLAN, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 5.

[38] **Akyılmaz, Bahtiyar/ Sezginer, Murat/ Kaya, Cemil** (2022), Türk İdari Yargılama Hukuku, Savaş Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, s. 777.

[39] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 8.

ayırt edici özelliği bulunmaktadır. Bunlar erteleyici etki ve kararın bir üst mahkeme tarafından değerlendirilmesidir[40]. Başka bir ifade ile kararın kesinleşmesini erteleyen, bir üst mahkeme aracılığı ile yapılan istinaf ve temyiz gibi yollar dar anlamda yani tipik bir kanun yolu olarak nitelendirilmektedir[41]. Dar anlamda kanun yolu, yalnızca bu iki özelliğe sahip olan kanun yolları için kullanıldığı için, yargılamanın yenilenmesi yolu kavramın kapsamına dahil edilememektedir.

Geniş anlamda kanun yolu daha çok Fransa ve İsviçre hukuk düzeninde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki her iki hukuk sisteminde de kanun yolları yalnızca nihai kararlara karşı olan değil tüm mahkeme kararlarına karşı olan yolları kapsamaktadır[42]. İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun 319. maddesinde de bu durum düzenlenmiş ve ara kararlara dahi kanun yollarına (itiraz) gidilebileceği düzenleme altına alınmıştır[43]. Geniş anlamda kanun yolu, genel olarak yalnızca nihai kararlara karşı değil, davanın devamını sağlamaya yönelik ara kararlara karşı da gidilebilecek yol olarak tanımlanabilmektedir. Ancak geniş anlamda kanun yolu ayrımı doktrin ve bazı yargı kararlarında farklı bir anlamda da karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu görüş benimsendiğinde, geniş anlamda kanun yolu, Fransız ve İsviçre düzenlemelerinden ayrılmaktadır. Belirtilen görüşe göre, geniş anlamda kanun yolu, kanun yolunun özelliklerine sahip olup mevzuatta doğrudan kanun yolu olarak düzenlenmemiş yollar olarak ifade edilmektedir[44]. Bu kabulün sebebi kanaatimizce eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMK) düzenlemesinde kanun yollarının arasında yalnızca itiraz ve temyiz düzenlemesine yer verilmiş olması, yargılamanın yenilenmesi ve yazılı emirin ise kanun yolları arasında yer almamasıdır. Oysaki yürürlükte olan Ceza Muhakemesi Kanunu'nda kanun yolları olağan ve olağanüstü olacak şekilde düzenlenmiştir. Yürürlükte olan usul yasalarımızda kanun yollarının içerisine yargılamanın yenilenmesi yolu da dahil edilmektedir. Dolayısıyla yargı kararlarında

---

[40] **Planck, Julius Wilhelm** (1896), Deutschen Civilprozessrechts, Beck, Münschen, s. 427.

[41] **Coşkun**, İstinaf ve Temyiz, s. 20.

[42] **André Joly** (1969**)**, Cours Elémentaires De Procédure Civile et Voies d'Exécution, t. I, Sirey, Paris, s. 269 nkl. **Namlı**, Yargılamanın yenilenmesi, s. 55.

[43] CPC madde 319: "Aşağıdakilere karşı itiraz kabul edilebilir: a. Nihai ve ara kararlar ile temyize konu olmayan ilk derece ihtiyati tedbir kararları..", <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/62/en>, s.e.t. 17.08.2021.

[44] **Centel, Nur/ Zafer, Hamide** (2016), Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 793; Yargıtay, CGK, E. 2018/613 K. 2020/340 T. 02.07.2020; Yargıtay, CGK, E. 18.06.2020 K.T., 2018/164 E., 2020/303 K. Sayılı Kararı; Yargıtay, CGK, 02.07.2020 K.T., 2018/479 E., 2020/339 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 17.08.2021.

ve doktrinde nadir olarak karşımıza çıkan geniş anlamda kanun yolu kavramı asıl anlamından farklı olarak kullanılmakta ve ayrıca hukuk sistemimizde kastettikleri anlamda bir terime ihtiyaç duyulmamaktadır. Geniş anlamda kanun yolunu, yargı organları tarafından verilen ara kararları kapsayacak hukuki çareler olarak adlandırmak kanaatimizce uygun ve yeterlidir.

Kanun yolu genel olarak, kişinin hakkına ulaşmasına engel olan, hakimin hukuk kurallarını yanlış yorumlaması gibi durumların önüne geçilmesi için getirilmiş hukuki vasıtalar olarak tanımlanabilmektedir[45]. Genel kabul görmüş bir tanıma göre, kanun yolu; davanın taraflarına bahşedilmiş, henüz kesinleşmemiş nihai kararda bulunan, tarafların kendi aleyhine olduğunu düşündükleri hususların bir üst merci tarafından denetlenmesini sağlayan mekanizmadır[46]. Kanun yolları, yargı mercileri tarafından verilen bir kararın hukuka aykırı olması veya salt tarafları tatmin etmemesi dolayısıyla maddi veya hukuki olarak, ilk kararı veren yargı mercii tarafından veyahut farklı mahkeme tarafından bir kez daha değerlendirilmesini sağlayan hukuki yollar olarak tanımlanabilmektedir[47].

Kanun yolu kavramının ne olduğunu tanımlamak için öncelikle hangi kararların söz konusu yola konu edildiğine bakmak gerekmektedir. Nihai kararlar dışındaki kararları konu edinen yollar kanaatimizce kanun yolu kapsamında değerlendirilemeyecektir. Ancak aynı zamanda söz konusu yolun kanun yolu olarak kabul edilmesi için amacı da önem taşımaktadır. Anayasa Mahkemesi de bir kararında, kanun yolunun amacını ve ne olduğunu açıklamıştır. Mahkeme'ye göre, yargı yerinde görev yapan hakimler, insan olma özelliğinden kaynaklı olarak yanılabilecek, hukuka aykırı kararlar verebilecek ya da taraflar için yetersiz gelen kararlar verebilecektir. Bütün bunların telafisini sağlamak amacı ile kanun yollarına başvurma imkanı bulunmaktadır. Bu şekilde, toplumun adalete olan inancı da güçlenecektir[48].

---

[45] **Üstün, Gül** (2016), "İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 2, 13-38, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275221>, s. 14.

[46] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s.19; **Alangoya, Yavuz** (2001), Medeni Usul Hukuku Esasları II, İstanbul, s.13.

[47] **Özdemir, Süleyman Emre** (2018), Ceza Muhakemesinde İtiraz Yolu, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 6.

[48] "*Yargı yerlerinde görev yapan hâkimler de her insan gibi yanılabilir, usul ve kanuna aykırı düşen bazı kararlar vermiş olabilirler veya verdikleri kararlar, taraflar için doyurucu sayılmayabilir. Diğer yönden hâkimlerin, belli olaylarda uyguladıkları kanunları ve ilgili öteki hukuk kurallarını kendi kanılarına göre başka başka biçimlerde*

Kanun yolunun amacı, son kararın denetlenerek hukuka uygunluğunu ve uygulamada birliği sağlamak ve buna bağlı olarak hukuki güvenliğin sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır[49]. Dolayısıyla kanun yollarının amacı, kişilerin adalete olan güveninin sağlanması, tatmin edilmesi ve kararların bir kez daha yargı mercii tarafından denetlenerek hukuk düzeninin korunmasıdır. Bütün bu amaçlara ek olarak kanun yolları, içtihat birliğini de sağlayarak benzer olaylarda benzer kararlar verilmesini de kolaylaştırmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, kanun yolları, hukuk devleti ilkesinin olmazsa olmazı olup adil yargılanma ilkesinin uygulanmasını sağlayacak temel hususlardan da bir tanesidir. Belirtilen tüm unsurlar kanun yollarının olumlu etkileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak söz konusu olumlu etkilerin oluşabilmesi için öncelikle kanun yollarının konu edilen uyuşmazlığı belirsiz bir süreye uzatacak nitelikte olmaması gerekmektedir. Ayrıca kanun yollarının sadece belli bir aşamaya kadar uygulanabilecek şekilde düzenlenmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Aksi durumda kanun yollarına başvuru hakkının sınırsız olması hali gündeme gelecektir ve kamu düzeni ve istikrar tehlike altına girebilecek[50] ve ayrıca uyuşmazlıkların da sürüncemede bırakılması hali ortaya çıkabilecektir.

B. Olağan Kanun Yolları

Olağan kanun yolları, nihai karar verildikten sonra, bu kararın kesinleşmesi amacına hizmet eden kanun yolları olarak karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, mahkeme tarafından verilen bir kararın şekli anlamda kesinlik kazanabilmesi için, olağan kanun yollarına başvurulmuş ise bu başvurunun sonuçlanması yahut da başvuru süresinin geçirilmiş olması gerekmektedir. Zira olağan kanun yolları ile, henüz kesinleşmemiş bir hüküm üst mahkeme tarafından

---

yorumlamaları olanağı ve olasılığı vardır. İşte yargı yerlerinin verdikleri kararlarda gerek yanılma gerekse başka biçimde yorumlama sonucu olarak doğan ve olağan sayılması gereken kanuna ve hukuka aykırılıkların zamanında giderilmesini sağlamak amacıyla bazı uygun metodların konulması zorunlu olmuştur. Genel olarak «Kanun yolu» diye tanımlanan bu metodlara başvurulması olanağı ile, gerek toplum gerekse taraflar için güvence sağlanması görevi de yerine getirilmiş olmaktadır. Böylece bir temel hukukî uyuşmazlığın yargı yerlerince çözülmesi sonunda esastan verilecek kararların, gerek bireyleri gerekse toplumun adalet duygularım daha büyük ölçüde doyurması da gerçekleşecektir", AYM, 18.02.1971 K.T., 1971/31 E., 1971/21 K. Sayılı Kararı, 09.07.1971 Tarihli Resmî Gazete, s. 11.

[49] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 9.

[50] **Avcı, Mustafa** (2017), İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler ve İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 92.

incelenmektedir[51]. Bu inceleme sonucunda ise nihai bir karar, şekli anlamda kesinliğe ulaşmış olmaktadır. Danıştay da bir kararında olağan kanun yollarını; *"mahkemece tesis edilen nihai kararın kesinleşmesine engel olan ve kanunda belirtilen süre ve usûle uygun olarak başvurulan kanun yolları, olağan kanun yollarıdır*"[52] şeklinde ifade etmiştir. Dolayısıyla olağan kanun yolları, kanun yollarının aktarıcı ve engelleyici etki olmak üzere, tüm unsurlarını taşıdığı için tipik kanun yolu olarak kabul edilebilmektedir. Yürürlükte olan idari yargı mevzuatımızda iki ayrı olağan kanun yolumuz bulunmakta olup, bunlar; temyiz ve istinaf kanun yollarıdır.

1. Temyiz Yolu

İYUK madde 46'ya göre, Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ve bölge idare mahkemelerinin maddede belirlenmiş bazı kararlarına[53] karşı kanunlarda aksi düzenlenmiş olsa dahi Danıştay'da kararın tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde temyiz yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir. Temyiz, ilk derece yargı yerleri veya bölge idare mahkemeleri tarafından verilen nihai kararlarının hukuka uygunluk açısından değerlendirildiği bir kanun yoludur[54]. Temyiz kanun yolu, yalnızca hukuka uygunluk denetimini kapsamakta olup, maddi olayların

---

[51] **Pekcanıtez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes Muhammet** (2015), Medeni Usul Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 515.

[52] Danıştay İDDK, 19.10.2020 K.T., 2020/121 E., 2020/154 K. sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 06.08.2021.

[53] İYUK madde 46: "a) Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları. b) Konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar. c) Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları. d) Belli bir ticari faaliyetin icrasını süresiz veya otuz gün yahut daha uzun süreyle engelleyen işlemlere karşı açılan iptal davaları. e) Müşterek kararnameyle yapılan atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri ile daire başkanı ve daha üst düzey kamu görevlilerinin atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri hakkında açılan iptal davaları. f) İmar planları, parselasyon işlemlerinden kaynaklanan davalar. g) Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunca itiraz üzerine verilen kararlar ile 18/11/1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanununun uygulanmasından doğan davalar. h) Maden, taşocakları, orman, jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular ile ilgili mevzuatın uygulanmasına ilişkin işlemlere karşı açılan davalar. ı) Ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar hakkında açılan davalar. i) Liman, kruvaziyer limanı, yat limanı, marina, iskele, rıhtım, akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazı boru hattı gibi kıyı tesislerine işletme izni verilmesine ilişkin mevzuatın uygulanmasından doğan davalar. j) 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunun uygulanmasından ve 16/7/1997 tarihli ve 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından doğan davalar. k) 6/6/1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun uygulanmasından doğan davalar. l) 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun uygulanmasından doğan davalar. m) Düzenleyici ve denetleyici kurullar tarafından görevli oldukları piyasa veya sektörle ilgili olarak alınan kararlara karşı açılan davalar".

[54] **Kaplan, Gürsel** (2020), İdari Yargılama Hukuku, Ekin Yayıncılık, Bursa, s. 450.

denetlenmesini içermemektedir[55]. Bu sebeple temyiz kanun yolu, olağan kanun yolları içerisinde hukuki derece kanun yolu olarak kabul edilmektedir[56].

Her nihai karar için temyiz kanun yoluna gidilmesi mümkün değildir. İYUK'ta düzenlenen hükümlere göre temyiz kanun yoluna tabi olmayan kararlar mevcuttur. İYUK madde 46'da yer alan hükümde, hangi kararların temyize tabi olduğu açıklanmıştır[57]. Bu hüküm dışındaki kararlar temyize tabi olamayacaktır. Dolayısıyla yalnızca Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak görev yaptığı davalar, merkezi ve ortak sınavlara ilişkin davalar, ivedi yargılama usulünün benimsendiği davalar ile bölge idare mahkemelerinin istinaf üzerine verdiği bazı kararlar için temyiz yoluna gidilmesi mümkün olabilmektedir. Bunlar dışındaki kararlar için duruma göre istinaf yoluna başvurulması mümkün olup, temyiz yoluna başvurabilmek söz konusu değildir.

Temyiz nedenleri, bozma sebebi olarak İYUK 49. maddede düzenleme altına alınmıştır. Bu hükme göre; "görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, hukuka aykırı karar verilmesi, usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin

---

[55] **Yenisey, Feridun** (1987), "Temyizin Genişletilmesi Sorunu", İÜHFM, C: 52, S. 1-4, 117-143, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9065/113061>, s.e.t. 09.07.2021, s. 120.

[56] **Aşkın, Uğur** (2018), Ceza Muhakemesinde İstinaf Kanun Yolu, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 14.

[57] Madde 46: "Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ile bölge idare mahkemelerinin aşağıda sayılan davalar hakkında verdikleri kararlar, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi Danıştayda, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde temyiz edilebilir: a) Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları. b) Konusu yüz bin Türk lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar. c) Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları. d) Belli bir ticari faaliyetin icrasını süresiz veya otuz gün yahut daha uzun süreyle engelleyen işlemlere karşı açılan iptal davaları. e) Müşterek kararnameyle yapılan atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri ile daire başkanı ve daha üst düzey kamu görevlilerinin atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri hakkında açılan iptal davaları. f) İmar planları, parselasyon işlemlerinden kaynaklanan davalar. g) Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunca itiraz üzerine verilen kararlar ile 18/11/1983 tarihli ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'nun uygulanmasından doğan davalar. h) Maden, taşocakları, orman, jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular ile ilgili mevzuatın uygulanmasına ilişkin işlemlere karşı açılan davalar. ı) Ülke çapında uygulanan öğrenim ya da bir meslek veya sanatın icrası veyahut kamu hizmetine giriş amacıyla yapılan sınavlar hakkında açılan davalar. i) Liman, kruvaziyer limanı, yat limanı, marina, iskele, rıhtım, akaryakıt ve sıvılaştırılmış petrol gazı boru hattı gibi kıyı tesislerine işletme izni verilmesine ilişkin mevzuatın uygulanmasından doğan davalar. j) 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunun uygulanmasından ve 16/7/1997 tarihli ve 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından doğan davalar. k) 6/6/1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun uygulanmasından doğan davalar. l) 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun uygulanmasından doğan davalar. m) Düzenleyici ve denetleyici kurullar tarafından görevli oldukları piyasa veya sektörle ilgili olarak alınan kararlara karşı açılan davalar."

bulunması" temyiz nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu sebeplerden birisinin varlığı temyize giden kararın bozulmasını sağlayacaktır.

Temyiz kanun yolu, olağan kanun yolları arasında kabul edilmektedir[58]. Zira temyiz kanun yoluna henüz kesinleşmemiş kararlar konu edilmektedir. Söz konusu kararlar bu kanun yolu sonrası kesinleşmektedir

Temyiz kanun yolu mercii, ilk incelemeyi yapan yargı makamının üst mercii olarak karşımıza çıkmaktadır[59]. Bu sebeple de temyiz kanun yolu, tipik bir kanun yolu olup, kanun yolu tanımındaki aktarıcı etkiyi bünyesinde barındırmaktadır.

Temyiz kanun yolunda yalnızca hukukilik denetimi yapıldığı için bu kanun yolunun amacının objektif olduğu ifade edilmektedir[60]. Sadece hukuk kuralının doğru uygulanıp uygulanmadığı ile ilgilenmek, bu kanun yolunun yegane amacıdır. Bu durumun temelinde ise, temyiz aşamasında Danıştay'ın uyuşmazlığın esası hakkında karar verme yetkisinden yoksun olması yatmaktadır. Ancak ivedi yargılama ve Milli Eğitim Bakanlığı ve ÖSYM tarafından yapılacak merkezi ve ortak sınavlara ilişkin uyuşmazlıklarda Danıştay, temyiz aşamasında gerekli incelemeyi yaparak, davanın esası hakkında karar verme hakkına sahiptir. Bu haller ise temyiz kanun yolunu istinafa yaklaştırmakta ve onun niteliğini genişletmektedir. Zira bu durumda mahkeme yalnızca hukukilik denetimi ile sınırlı kalmamakta, olay incelemesi de yapmak durumunda kalmaktadır. Bunun sebebi ise kendisinin yeni bir karar verme mecburiyetinden kaynaklanmaktadır.

---

[58] Danıştay, 7. Daire, 07.04.2004 K.T., 2004/431 E., 2004/863 K. Sayılı Kararı; Danıştay, İDDK, 19.10.2020 K.T., 2020/121 E., 2020/154 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 10. Daire, 07.11.2002 K.T., 2002/6545 E., 2002/4254 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 10. Daire, 09.10.2002 K.T., 2002/5427 E., 2002/3682 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 06.08.2021.

[59] Temyiz kanun yolunda görevli mahkemeler, esas kararı vermiş yargı organına göre değişiklik göstermektedir. İdare ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlar ve bölge idare mahkemelerinin temyize tabi kararları için Danıştay Dava Daireleri temyiz makamı olarak karşımıza çıkmakta iken, Danıştay dava daireleri tarafından verilen kararlar duruma göre, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu veyahut da Vergi Dava Daireleri Kuruludur.

[60] **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 450.

Temyiz sonrasında verilebilecek kararlar, İYUK madde 49[61] aracılığı ile düzenleme altına alınmıştır. İstisnai durumlar dışında, temyiz mercii karar hakkında bozma, onama, kısmen bozma veya düzelterek onama kararları verebilmektedir. Söz konusu kararlar temyiz incelemesi sonucunda verilen olağan kararlardır. Ancak ivedi yargılama ve merkezi sınavlara ilişkin temyizde inceleme usulü değiştiği için, kararlar yeniden yargılama şeklinde yapılmaktadır.

2. İstinaf Yolu

İstinaf, ilk derece mahkemeleri tarafından verilen, kesinleşmemiş kararların, bir üst mahkeme aracılığı ile hem maddi hem de hukuki yönden ele alınıp incelenmesini sağlayan kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır[62]. Bir başka tanıma göre istinaf; "önceden belli ve yargılama usulüne ilişkin kanuni düzenlemelerde adı belirtilmiş, şarta bağlı olmadan ikinci bir hakimin birincisinin yerine geçerek aynı davayı bütün boyutlarıyla yeniden incelemesi ve birinci hakimin verdiği kararı onaması veya değiştirmesidir"[63].

İstinaf kanun yolu, idari yargı alanına 2014 yılında 6545 sayılı Kanun[64] ile İYUK'ta yapılan değişiklik ile dahil edilmiştir. İYUK madde 45'te; "idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı, başka kanunlarda farklı bir kanun yolu öngörülmüş olsa dahi, mahkemenin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabilir" ifadesi yer almaktadır. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı

---

[61] İYUK madde 49: "1. Temyiz incelemesi sonunda Danıştay; a) Kararı hukuka uygun bulursa onar. Kararın sonucu hukuka uygun olmakla birlikte gösterilen gerekçeyi doğru bulmaz veya eksik bulursa, kararı, gerekçesini değiştirerek onar. b) Kararda yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmayan maddi hatalar ile düzeltilmesi mümkün eksiklik veya yanlışlıklar varsa kararı düzelterek onar. 2. Temyiz incelemesi sonunda Danıştay; a) Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, b) Hukuka aykırı karar verilmesi, c) Usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması, sebeplerinden dolayı incelenen kararı bozar".

[62] **Avcı, Mustafa** (2011), "İdari Yargıda İstinaf", TBB Dergisi, S. 96, 179-204, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m 2011-96-1139, s.e.t. 14.07.2020>, s. 182; AVCI, İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler, s. 95.

[63] **Bereket Baş, Zuhal** (1996), "İdari Yargılama Hukuku Açısından İstinaf ve Kabulü Sorunu", Danıştay Dergisi, C. 27, S. 94, s. 11-25, <https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/05_12_2018_114448.pdf>, s.e.t. 01.11.2020, s. 12.

[64] Yapılan değişiklikle getirilen istinaf sisteminin, bölge idare mahkemeleri tarafından verilen kararların kural olarak kesin olması ve tekrar denetime tabi tutulmaması dolayısıyla, eksik veya kısmi istinaf olarak nitelendirilmesi ve tam istinaf sisteminde üç dereceli yargılama usulünün olması gerektiği hakkında görüşler için bkz; **Avcı**, "İdari Yargıda İstinaf", s. 121.

üzere; kural olarak ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı istinaf kanun yolu açıktır ve kanun yolları arasında ilk seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak maddenin devamında yer alan "konusu beş bin Türk lirasını geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar kesin olup, bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamaz" ifadesi ile bu kuralın istisnaları düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu kararlar verildiği andan itibaren kesinlik taşıdıkları için, bu kararlara karşı olağan kanun yollarına gitmek mümkün değildir.

İstinaf kanun yolu kendi içerisinde dar ve geniş anlamda olmak üzere ikiye ayrılmaktadır[65]. Dar anlamda istinaf yolunda yalnızca ilk derece yargılamasında eksik veya yanlış kabul edilen hususların tekrarlanması mümkün olurken, geniş anlamda istinaf yolunda ise, ilk derece mahkemesi tarafından yapılan yargılama tamamen yenilenmekte, farklı bir yargılama yapılmaktadır[66]. İYUK'un 45/4. maddesinde düzenleme altına alınan hususlara göre istinaf kanun yolunda hukuka aykırılık tespit edildiği takdirde ilk derece mahkemesi kararı kaldırılacak ve işin esası hakkında karar verilecektir. Ancak istinaf yolunda baştan ve bağımsız bir yargılama yapılmamakta yalnızca hatalı hususlar tekrarlanmakta olduğu için hukuk sistemimizde yer alan istinaf, dar anlamda istinaf olarak kabul edilmektedir[67].

Bir başka görüş ise, hukuk sistemimize dahil edilen istinafın yalnızca genişletilmiş bir temyiz yolu olduğu yönündedir[68]. Ancak kanaatimizce idari yargı alanında yer alan istinaf yolu genişletilmiş temyizden farklıdır. Genişletilmiş temyize örnek olarak, ivedi yargılama ya da merkezi sınavlara ilişkin açılan davalarda uygulanan temyiz yolunu gösterebiliriz. Zira bu durumda temyiz mercii, istinafa yaklaşan bir denetim yaparak kararı kaldırıp kendisi yeni bir karar verebilmektedir. Ancak bu istisnai durumlar dışında temyizde yalnızca hukukilik denetimi yapılmaktadır. Bir diğer deyişle, hukukilik denetimi ile sınırlı olan temyiz kanun yolunda esasa ilişkin denetim yapılması olağan bir durum değildir. Bu sebeple esasa ilişkin denetimi kapsayan

---

[65] **Sarıgül, Ali Tanju** (2012), Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 22.

[66] Yargıtay, CGK, 08.10.2020 K.T., 2020/336 E., 2020/404 K.; 21.03.2019 K.T., 2018/387 E., 2019/246 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/arama>, s.e.t. 08.07.2021.

[67] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 783.

[68] **Yenisey**, Temyizin Genişletilmesi Sorunu, s. 117; **Pehlivan, Ali** (2019), "İstinaf Kanun Yolu ve Uygulamasının Değerlendirilmesi", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C.21, Özel Sayı, 965-995, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/ALI-PEHLIVAN.pdf>, s.e.t. 07.07.2021, s. 987.

istinaf yolu ile hukukilik ile sınırlı olan temyiz yolu arasında bağlantı kurulup istinafın temyizin genişletilmiş hali olduğunu savunan görüşe katılmak mümkün değildir.

İstinaf kanun yolu da tıpkı temyiz yolu gibi, ilk derece mahkemesi kararlarının kesinleşmesini sağladığı için olağan kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. İstinaf kanun yolunda, temyizden farklı olarak, mahkeme yalnızca bozma kararı vermemektedir. Mahkeme kararın kaldırılmasına karar verdikten sonra, esas bakımından inceleme yaparak kendisi yeni bir karar vermektedir[69]. İlk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan başvurunun haklı bulunduğu, hakimin yasaklılığı ve reddi ve görev ve yetkisizlik durumları istisna olup, bu hallerde bölge idare mahkemesi ilk derece mahkemesinin kararını kaldırıp, dosyayı yeniden karar verilmesi için yetkili veya görevli mahkemeye göndermektedir[70]. Esas bakımından inceleme yapılması, temyiz ile istinafın en büyük farkını ortaya koymaktadır, zira temyiz yolunda hakim, yalnızca olaya uygulanacak hükmün doğru tespit edilip edilmediğini ve usul kurallarına uygun karar verilip verilmediğini değerlendirmektedir[71].

İstinaf kanun yoluna başvurabilmek için gerekli sebepler, İYUK'ta düzenleme altına alınmamıştır. Ancak İYUK'un 45. maddesinde yer alan hükmüne göre, istinaf kanun yolu temyiz kanun yolunun şekil ve usullerine tabi tutulduğundan, temyiz kanun yolu için öngörülen sebepler, istinaf için de geçerli kabul edilmektedir. İYUK madde 49'da düzenleme altına alınmış; görev ve yetki dışında işe bakılması, işin esası hakkında hukuka aykırı karar verilmesi, usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek hata veya eksikliklerin yapılması halleri, temyiz sebepleri olduğu gibi, istinaf sebepleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere aslında bu sebepler, kararlarda yer alabilecek tüm hukuka aykırılıkları kapsayacak şekilde geniş olarak düzenleme altına alınmıştır.

---

[69] **Keskin, Züleyha** (2016), "İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu", TBB Dergisi, C: 126, 235-262, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-126-1603>, s.e.t. 23.10.2020.

[70] İYUK madde 45/5: "Bölge idare mahkemesi, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan istinaf başvurusunu haklı bulduğu, davaya görevsiz veya yetkisiz mahkeme yahut reddedilmiş veya yasaklanmış hâkim tarafından bakılmış olması hâllerinde, istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar vererek dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. Bölge idare mahkemesinin bu fıkra uyarınca verilen kararları kesindir".

[71] **Sancakdar, Oğuz** (2012), "İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler", Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu, Ankara, s.23.

3. Yargılamanın Yenilenmesi Yolunun Olağan Kanun Yollarından Farkları

Temyiz ve istinaf kanun yollarının olağan kanun yolları arasında yer aldığını ifade etmiştik. Söz konusu kanun yolları, kararın kesinleşmesini sağlamakta, henüz kesinleşmemiş kararları konu edinmektedir. Olağan kanun yollarının, yargılamanın yenilenmesi kanun yolundan ayrılmasını sağlayan en önemli fark belirtilen hususdur. Zira yargılamanın yenilenmesi kanun yolu, yalnızca kesinleşmiş mahkeme kararlarını konu edindiği için olağanüstü kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için ya belirtilen kanun yollarına başvurulmuş olması ya da kanun yolları için belirlenmiş sürenin sona ermesi gerekmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolu; konu, amaç, başvuru şekli ve sonuçları bakımından da olağan kanun yollarından tamamen farklı olup, farklılığın asıl sebebi kesinleşmiş ve kesinleşmemiş hüküm ayrımı olarak kabul görmektedir[72]. Temyiz ve istinaf kanun yollarına başvurulduğu takdirde, ilk derece mahkemesinin kararı bir üst merci olan bölge idare mahkemeleri ve Danıştay tarafından incelenmektedir. Ancak daha sonra detaylı olarak inceleneceği üzere, yargılamanın yenilenmesi yolunda kararı verecek mercii, davada ilk derece olarak görev yapmış olan mahkemedir. Dolayısıyla söz konusu mahkeme kendi kararını kendisi değerlendirmek durumundadır. Bu durum ise yargılamanın yenilenmesi yolunu, olağan kanun yollarından farklı kılmaktadır.

Bir başka önemli fark ise belirtilen kanun yollarının sebepleri ile alakalıdır. Yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Ancak temyiz ve istinafta sınırlı sebeplerin bulunması söz konusu değildir. Kısacası olağan kanun yollarında, usul ve kanuna aykırı bir kararın bulunması yeterli görülmektedir[73]. Temyiz ve istinaf için İYUK madde 45'te yer alan bozma sebepleri uygulanmakta olup, maddede belirlenen sebepler sınırlandırma şeklinde değil çerçeve niteliğinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu sebepler yorumlanmaya açık ve geniş hükümlerdir. Yargılamanın yenilenmesi yolu ise, olağanüstü bir kanun yolu olduğu için, bu

[72] **Bakım, Sevi** (2013), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 19, S. 2, 919-952, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/813309>, s.e.t. 14.07.2020, s. 922.

[73] **Korkmaz, Fırat** (2016), "İstinaf'ın Diğer Kanun Yollarıyla Karşılaştırılması", Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 1, S: 1, 199-211, <https://www.jurix.com.tr/article/4433>, s.e.t. 17.07.2020, s. 203.

kanun yoluna ilişkin sebepler istisnai ve sınırlı sebeplerdir. Söz konusu sebeplerin dar yorumlanması da kanun yolunun istisnai bir yol olması ile ilgilidir. Oysaki temyiz ve istinaf sebepleri, karardaki tüm hukuka aykırılıkları kapsayacak şekilde geniş olarak düzenleme altına alınmış olup söz konusu sebeplerin dar yorumlanması olağan kanun yollarının amacına da ters düşecektir.

Yargılamanın yenilenmesi yolu ile temyiz ve istinaf kanun yolları arasındaki bir diğer fark ise, başvuruya konu olabilecek kararlar yönündendir. Yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna gidilebilecek kararın esasa ilişkin olması gerekmektedir ve usule ilişkin bir kararın yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilebilmesi mümkün değildir. Ancak söz konusu durum temyiz ve istinaf yolları için geçerli değildir. Her iki olağan kanun yolunda mahkemenin yalnızca dosyadan elini çekmesi yani nihai bir karar vermiş olması yeterlidir[74].

Olağan kanun yollarının temyiz ve istinaf olarak iki şekilde karşımıza çıkabileceğini ifade etmiştik. Buraya kadar yapılan açıklamalar doğrudan temyiz ve istinafın benzerliklerinden yola çıkılarak, yargılamanın yenilenmesi yolundan farklılıklarını ortaya koymaktadır. Ancak hukuk sistemimize sonradan dahil edilen istinaf kanun yolunun, temyizden farkları bulunmakla birlikte aynı şekilde söz konusu kanun yolunu, yargılamanın yenilenmesi yoluna yaklaştıran özellikleri de bulunmaktadır. İstinaf kanun yolunda temyizden farklı olarak hukuki incelemenin yanında, maddi yani esas incelemesi de yapılabilmektedir. Bir başka ifadeyle istinaf kanun yolunda bölge idare mahkemeleri kural olarak ilk derece mahkemesinin hukuka aykırı olduğuna karar verdiği takdirde, kararı kaldırarak kendisi yeni bir karar vermektedir. Bu durum yargılamanın yenilenmesi yolunda olduğu gibi dosyayı esastan tekrar değerlendirmeyi sağlasa da, bu konudaki yetkili mercii bölge idare mahkemesi olduğu için farklılık ortaya çıkmaktadır. Belirttiğimiz üzere yargılamanın yenilenmesinde esas kararı veren mahkeme yetkilidir.

Temyiz incelemesi sonucunda bölge idare mahkemelerinin verdikleri ilk kararlarında ısrar etmesi mümkündür. Dolayısıyla temyiz incelemesi sonrasında bölge idare mahkemeleri daha önce verdikleri kararların hukuka uygun olduğunu savunup, bu kararlarının uygulanmasını isteyebilmektedirler. Ancak söz konusu durum yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda

[74] **Avcı**, "İdari Yargıda İstinaf", s. 151.

mümkün değildir. Zira bu durumda, aynı istinaf kanun yolunda olduğu gibi esastan yeni bir karar verilmiş olmakta ve ayrıca her iki kanun yolundan farklı olarak kararın değerlendirmesini aynı mahkeme yapmaktadır.

Bütün bu farklar ile birlikte, olağan kanun yolları ile yargılamanın yenilenmesi kanun yolu usule ilişkin farklar da taşımakta ve süreler bakımından da birbirlerinden ayrılmaktadır. Her ne kadar söz konusu kanun yollarına başvurular için öngörülen süreler farklılık taşısa da belirtmek istediğimiz husus, söz konusu sürelerin başlamaları ile ilgili kısımdır. Temyiz ve istinaf kanun yollarına başvuru süresi olağan kanun yolları amacına uygun olarak, temyiz veya istinafa tabi tutulacak kararın tebliğinden itibaren başlamaktadır. Zira bu kanun yolları kararın kesinleşmesini sağlamaktadır. Ancak yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda süreler, Kanun'da düzenlenmiş sebeplerin ortaya çıkması ve kişi üzerinde gerçekleşmesine bağlanmıştır. Söz konusu durumun temel sebebi, hakkında başvurulacak kararın kesinliğinin daha önceden sağlanması ile ilgilidir. Yargılamanın yenilenmesi yolunda süre, kararın tebliğinden itibaren başlatıldığı takdirde, daha sonra elde edilecek bir belge veya başka bir delil zamanı geçtiği için önemsiz hale gelecek ve dolayısıyla kişiler olağanüstü olan bu son çareye başvuru süresini kaçırabileceklerdir. Bu nedenle yargılamanın yenilenmesinde süreler, sonradan ortaya çıkan belgelerin elde edilmesi tarihinden itibaren başlatılmaktadır.

C. Olağanüstü Kanun Yolları

Olağanüstü kanun yolları, kararların kesinleşmesini sağlamayan tam tersi kesinleşmiş kararlara karşı gidilebilen yollar olarak karşımıza çıkmaktadır[75]. Yargı makamları tarafından verilen kararlar, olağan kanun yolları tüketildikten sonra veyahut bu kanun yollarına başvurulacak sürelerin geçmesi ile şekli anlamda kesinlik kazanmaktadırlar. Şekli kesinliği kazanan bir karar aleyhine ancak olağanüstü kanun yollarına gidilebilmesi mümkündür. Dolayısı ile söz konusu kanun yollarının konusu ancak kesin hükümler olabilecektir. Yürürlükte olan mevzuatımıza göre, idari yargı alanında iki olağanüstü kanun yolu bulunmaktadır. Bunlar yargılamanın yenilenmesi kanun yolu ve kanun yararına temyiz yollarıdır.

[75] **Kuhla/ Hüttenbrink/ Endler**, Der Verwaltungsprozess, s. 510.

1. Kanun Yararına Temyiz

İYUK madde 51'de düzenlenen hükme göre; "idare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kesin olarak verdiği kararlar ile istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenler, ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabilir". Maddenin ikinci fıkrasında ise kanun yararına temyiz yolu ile bozulan bir kararın daha önceden verilen kararın hukuki sonuçlarını ortadan kaldırmayacağı açık olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla kanun yararına temyiz yolu, sonucu bakımından diğer kanun yollarından oldukça farklıdır.

Kanun yararına temyiz yolunun niteliği konusunda, yalnızca Danıştay Başsavcısının kanun yararına temyiz yoluna başvurma konusunda yetkili olması, tarafların başvuru imkanının bulunmaması göz önünde tutularak, bu kanun yolunun kendine has özellikler barındıran bir temyiz yolu olduğu savunulmuştur[76]. Söz konusu kanun yolu, olağanüstü bir kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, kanun yararına temyiz yoluna ancak kesinleşmiş kararlar için gidilebilmesidir.

Kanun yararına temyizde diğer kanun yolları gibi tarafların korunması değil, hukuk düzeninin korunması amaçlanmaktadır[77]. Bu kanun yolunun amacı içtihat birliği sağlayarak, hukuki belirlilik ilkesinin sekteye uğramasını önlemektir. Bilindiği üzere olağan kanun yolları ve olağanüstü kanun yolu olarak yargılamanın yenilenmesi kanun yolu, asıl olarak tarafların hukuka olan inançlarının tatmin edilmesi amacına hizmet etmektedir. Bu durumu da, yeniden dosyanın değerlendirilmesi ile ortaya koymaktadır. Bu şekilde davanın tarafları, hakim tarafından verilen kararın hakkaniyetli olduğuna inanmaktadır. Kanun yararına temyiz yolunda taraflar ile ilgili bir durum söz konusu değildir. Bu kanun yolunda hukuka aykırı olarak belirlenen bir karar, taraflara uygulanmaya devam etmektedir. Ancak amaç, söz konusu kararın uygulamayı yönlendirmesini önlemektir. Normal koşullarda kanun yolları sonucunda verilen

---

[76] **Gürkan, Mehmet Fatih/ Deniz, Yusuf/ Boz, Selman Sacit** (2013), "İdari Yargıda Kanun Yararına Bozma", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 21, S. 1, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/262811>, s.e.t. 20.10.2020, s. 107.

[77] **Kara, Burkay Can** (2020), "İdari Yargılama Usulünde Kanun Yararına Temyiz", İNÜHFD, C: 1, S: 11, 353-371, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1172161>, s.e.t. 01.10.2020, s. 356.

kararlar bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Ancak Kanun yararına temyiz sonrası verilen bozma kararı ise sadece yol gösterici nitelikte olduğu için, bağlayıcı nitelik taşımamaktadır. Zira bu özelliği kanun yararına temyiz yolunu, içtihadı birleştirme kararlarından da ayırmaktadır[78].

Kanun yararına temyizin konusunu, idare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kesin olarak verdiği kararlar ve istinaf ve temyiz yolundan geçmeden kesinleşmiş kararlar oluşturur. Kısacası kanun yararına temyiz için kanunda iki şart öngörülmüştür. Bu şartlardan bir tanesi, istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bir mahkeme kararı iken, diğer şart temyiz incelemesinden geçmeyen söz konusu kararın hukuk düzenine aykırılık teşkil etmesidir[79]. Dolayısıyla kararları uygulamak durumunda olan idarenin, hukukta birlik sağlanarak ileride hukuka aykırı ve emsal teşkil eden kararları uygulayarak, aykırılığa devam etmesi engellenmeye çalışılmaktadır.

Belirtilen tüm özellikleri dolayısıyla kanun yararına temyizin kendine özgü niteliklere sahip olduğu dikkat çekmektedir. Ancak kanun yararına temyizin bu özellikleri dolayısıyla teknik anlamda kanun yolu olduğunu kabul etmek pek mümkün değildir[80]. Tarafların söz konusu kanun yoluna başvuramaması, kanun yararına temyiz yolu için hukuki yararın aranmadığını ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak tarafların hukuk sistemindeki yerinin korunması veya isteklerinin tatmin edilmesi gibi bir amaç da söz konusu değildir. Kanun yararına temyiz talebinde bulunmak için herhangi bir kısıtlama dahi bulunmamaktadır. Hal böyle olunca kanun yararına temyiz yolunun, tam bir olağanüstü kanun yolu olduğunu söylemek dahi kolay olmayacaktır.

2. Yargılamanın Yenilenmesi Yolunun Kanun Yararına Temyiz Yolundan Farkları

Kanun yararına temyiz yolunun, kendine has özellikleri dolayısı ile teknik anlamda bir kanun yolu olduğundan bahsetmenin mümkün olmadığını belirtmiştik. Zira idari yargılama usulünde ve medeni usulde, bir kararın kanun yararına bozulmasının söz konusu kararın hukuki

[78] **Kara**, Kanun Yararına Temyiz, s. 357.

[79] **Gürkan/ Deniz/ Boz**, "İdari Yargıda Kanun Yararına Bozma", s. 108.

[80] **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 469.

sonuçları üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu sonrası bir dosya yeniden incelendiğinde verilen eski kararın yerine yeni bir karar verilmektedir. Dolayısıyla eski kararın hüküm ve sonuçları ortadan kalkmaktadır. Ancak kanun yararına temyiz yolunda geçmişe yönelik bir karar söz konusu değildir[81]. Kanun yararına bozulan bir karar her ne kadar hukuk düzeni tarafından kabul edilemeyecek nitelikte bulunsa da, hukuki sonuçları saklı kalmaktadır.

Söz konusu kanun yolunun, idari yargıdaki tek işlevi bu karardan sonra uygulamadaki birliği sağlamaktır. Ancak belirtilen kanun yolu sonrası bir idari işlemin hukuk düzenine aykırı olduğu tespit edilmiş ise, bu idari işlemin hukuk düzeninde varlığını sürdürmesi kanaatimizce kanun yolunun uygulamadaki işlerliğinin önünde engeldir. İdari yargıdaki düzenlemenin aksine, ceza yargılamasında kanun yararına temyiz talebi sonrası yeniden yargılama yapılmakta ve hatta kişinin daha az cezaya mahkum edilmesini veya cezanın kaldırılmasını gerektiren hallerde, ceza azaltılmakta veya kaldırılmaktadır. Dolayısıyla ceza muhakemesi alanında kanun yararına temyiz sonucunda verilecek karar, hüküm ve sonuç doğurmaktadır[82]. İdari yargı alanındaki kanun yararına temyize ilişkin şartlar yeniden ele alınarak, ceza muhakemesi için getirilmiş düzenleme ile paralel olacak şekilde gözden geçirilmesi hukuka olan inancı kuvvetlendirebilecektir.

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu ile kanun yararına temyiz yolu, amaçları bakımından da tamamen birbirinden farklıdır. Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu ile ciddi hukuka aykırılıkları olan kararın ortadan kaldırılarak, karar ile aleyhine sonuç doğan dava tarafının ve haklarının korunması amaçlanmaktadır. Oysaki kanun yararına temyizin tek bir amacı vardır. O da diğer tüm kanun yollarından farklı olarak yanlış içtihatlara göre hüküm kurulmasının engellenmesidir. Yani amacı tarafların tatmini ile ilgili değildir ve hatta söz konusu kanun yolu sonrası, kararın hukuka aykırı olduğu ortaya konulmuş olsa da, tarafların bu kararın uygulanmasını engelleyememesi gündeme gelecektir.

[81] **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 471.

[82] **Şahin, Cumhur/ Göktürk, Neslihan** (2020), Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, s. 301; **Centel/ Zafer**, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 856.

Yargılamanın yenilenmesi yolu ile kanun yararına temyiz yolunun kanun yoluna başvuranlar açısından da farklılıklarının olduğu göze çarpmaktadır. Tipik bir kanun yolunda amaç, tarafların hukuki açıdan tatminini sağlamak olduğu için, kanun yollarında hukuki açıdan hakkını alamadığını düşünen tarafların bu yola başvurması esastır. Bu tipik özellik karşısında dahi kanun yararına temyiz yolunun, alışılmış bir kanun yolu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Zira İYUK madde 51'deki düzenlemeye göre, kanun yararına temyiz yoluna başvurma hakkı yalnızca Başsavcıya verilmiştir. Başsavcı, bunu kendiliğinden ve dava taraflarının haberdar etmesi ile yapabileceği gibi, ilgili bakanlıkların önerisi üzerine de yapabilmektedir.

Her iki kanun yolunun incelemesini yapan mahkemeler de farklıdır. Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda karar, esas kararı veren mahkeme tarafından denetlenirken, kanun yararına temyiz kanun yolunda ise başvuruya konu olan karar olağan temyiz kanun yoluna tabii tutulsaydı hangi Danıştay dava dairesi yetkili olacaksa yine o daire tarafından karara bağlanmaktadır[83].

Kanun yararına temyiz yolu için başvurulabilecek kararlar kanunda belirlenmiştir. İYUK 51. maddeye göre, "İdare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinin kesin olarak verdiği kararlar ile istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlar" kanun yararına temyiz için elverişli kararlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurum ile amaçlanan, derece mahkemeleri tarafından değerlendirilip, Danıştay incelemesinden geçmeyen kararların içtihat birliğini bozma potansiyelinin, Danıştay'da incelenerek önlenmesinin sağlanmasıdır[84].

Kanun yararına temyiz ile yargılamanın yenilenmesi kanun yolu arasındaki bir diğer fark ise, bu yollara başvurabilmek için gerekli olan sebepler yönündendir. Yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurabilmek için kanunda sınırlı olarak düzenlenmiş ağır hukuka aykırılık sebeplerinden birisinin bulunması zorunludur. Ancak kanun yararına temyiz yoluna başvurabilmek için, kanunda herhangi bir sebep sınırlaması yapılmamıştır. Mevcut hukuka

[83] **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 819.

[84] **Kara**, "Kanun Yararına Temyiz", s. 355.

aykırılık yeterli kabul edilmektedir. Hukuka aykırılık ise kanun yararına temyiz değerlendirilmesi yapılırken yürürlükte bulunan kurallara göre değerlendirilecektir.

Her iki olağanüstü kanun yoluna başvurabilmek için öngörülen süreler açısından da farklılık bulunmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurabilmek için kural olarak altmış günlük süre öngörülmüş ve AİHS kapsamında yapılacak başvurular gibi özel durumlarda on yıllık süreler belirlenmiştir. Ancak kanun yararına temyiz yolunda herhangi bir hak düşürücü süre söz konusu değildir. Yani, kanun yararına temyiz yoluna başvurma konusunda yetkisi olan kişiler, hukuka aykırılığı öğrendikleri anda bu yola başvurabilmektedirler[85].

Kanun yararına temyiz kararı, Resmi Gazetede yayınlanmaktadır. Bu durum aslında söz konusu kararların içtihadı birleştirme kararları gibi hukukta ve uygulamada birliği sağlamak amacı ile yapıldığını göstermektedir. Yargılamanın yenilenmesi sonucu verilmiş kararlar için böyle bir durum söz konusu olmamakta, bu yolun amacı da tarafların tatmin edilmesi ve hukuka uygunluğu sağlamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanun yararına bozma kararları yalnızca yol gösterici nitelikte olduğu için, söz konusu kararların yayınlanarak diğer mahkemeleri ve uygulamacıları yönlendirmesi gerekmektedir.

D. Yargılamanın Yenilenmesi Kanun Yolunun 6545 Sayılı Kanun Öncesinde Bulunan Kanun Yolları Olan İtiraz ve Karar Düzeltme Yollarından Farkları

İdari yargı alanımızda 6545 Sayılı Kanun ile İYUK'ta yapılan değişiklikler öncesinde yukarıda incelediğimiz kanun yollarından farklı olarak karar düzeltme ve itiraz yolları bulunmakta idi. 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 7. maddesinde tek hakimle alınacak kararlar belirtilmişti ve bu kararlara karşı bölge idare mahkemesine itiraz yolu ile başvurmak mümkün idi. Değişiklik öncesinde İYUK madde 45'te yer alan hükme göre, kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi belirtilen madde de sınırlı olarak düzenlenmiş idare ve

[85] **Gürkan/Deniz/Boz**, "İdari Yargıda Kanun Yararına Bozma", s. 120; **Yenice, Kazım/Esin,Yüksel** (1983), Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü, Arısan Matbaacılık, Ankara, s. 735.

vergi mahkemeleri tarafından verilen kararlar[86] ile, tek hakimle verilen kararlara karşı itiraz yoluna gidilebileceği düzenleme altına alınmış idi. Dolayısıyla Kanun'da yapılan değişiklik öncesinde itiraz kanun yolu, genel kanun yolu olarak karşımıza çıkmakta idi. "İtiraz, idare ve vergi mahkemeleri tarafından tek hâkimle verilen kararlar ile heyet halinde verilmiş olsa bile kanunda sayılan ve daha basit olarak niteleyebileceğimiz bazı nihaî kararlara karşı gidilebilen bir kanun yoludur"[87].

İtiraz kanun yolunun niteliği konusunda doktrinde çeşitli görüşler savunulmuştur. İlk görüş savunucularına göre, itiraz bir tür istinaf yolu iken[88], diğer görüşe göre itiraz, farklı bir usul olarak kabul edilmektedir[89]. Bizim katıldığımız görüşe göre ise, itiraz bir kanun yolu olup temyize ve istinafa benzer ve farklı niteliklerinin olması bu yolun olağan bir kanun yolu olması niteliğini etkilememektedir. Dolayısıyla itiraz bir kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır[90]. İtiraz kanun yolunun kimi özellikleri onu temyiz yoluna yaklaştırmakta, kimisi de istinafa benzetilmesine sebep olmaktadır. Unutulmamalıdır ki itiraz kanun yolu, kararın kesinleşmesini

[86] Madde 45: "İdare ve vergi mahkemelerinin; a) İlk ve orta öğretim öğrencilerinin sınıf geçme, not tespiti, kayıt, nakil, ilişik kesme ve disiplin cezalarına ilişkin işlemler ile yükseköğretim öğrencilerinin sınıf geçme ve notlarının tespitine ilişkin işlemlerden, b) Valilik, kaymakamlık ve yerel yönetimler ile bakanlıkların ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının taşra teşkilâtındaki yetkili organları tarafından kamu görevlileri hakkında tesis edilen geçici görevlendirme, ikinci görev, vekaleten atama, görev ve unvan değişikliği içermeyen il içi naklen atama, görevden uzaklaştırma, yolluk, lojman ve izinlerine ilişkin idari işlemlerden, c) Kamu görevlilerine uyarma ve kınama cezası verilmesine ilişkin işlemlerden, d) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının üyeleri hakkında verdiği mesleki faaliyeti sona erdirmeyen her türlü disiplin ve sınav işlemlerinden, e) Asker ailelerine yardım ile ilgili işlemlerden, f) 2/7/1941 tarihli ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanunun uygulanmasından, g) 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu gereğince kamu kurum ve kuruluşları tarafından sosyal yardım amacıyla bağlanan aylık ve yapılan sosyal yardımlarla ilgili uygulamalardan, h) 4/12/1984 tarihli ve 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından, ı) 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun uygulanmasından, kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak verdikleri nihaî kararlar ile tek hâkimle verilen nihaî kararlara, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi mahkemelerin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine itiraz edilebilir".

[87] **Şimşek, Mehmet** (2016), "İdari Yargıda İtiraz ve İstinaf Kanun Yollarının Karşılaştırılması", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 7, 961-985, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/229929>, s.e.t. 09.11.2020, s. 963.

[88] **Duran, Lütfi** (1982), "İdari Yargı Adileşti", İdare Hukuku ve İlimler Dergisi, Sarıca'ya Armağan, C: 3, S.: 1-3, 53-83, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13776>, s.e.t. 19.08.2021, s. 75.

[89] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 240.

[90] **Gözübüyük, Şeref** (2007), Yönetsel Yargı, 26. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 373.

sağlamaya yönelik bir yoldur. Bu sebeple de kendisi olağan kanun yolu içerisinde değerlendirilmekte ve yargılamanın yenilenmesi yolundan bu konuda ayrılmaktadır.

İtiraz kanun yolu, değişiklik yapılmadan önceki İYUK düzenlemesinde temyizin şekil ve usullerine tabii tutulmuştur. Bu durumda davanın tarafı ve söz konusu karar dolayısıyla menfaati ihlal edilen taraf, otuz gün içerisinde bölge idare mahkemesine itiraz başvurusunda bulunabilecektir. Görüldüğü üzere itiraz kanun yolu hem süresi hem başvurulan makam hem de başvurulabilecek kararların sınırlandırılması bakımından da yargılamanın yenilenmesi yolundan ayrılmaktadır.

İtiraz kanun yolu için kanunda sebep sınırlaması yapılmamıştır. Ancak maddede yapılan atıf dolayısıyla itiraz kanun yolu için de temyiz sebeplerinin bulunması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sebepler ise, "görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması", "hukuka aykırı karar verilmesi", "usul hükümlerine uyulmamış olunması" halleridir. Dolayısıyla söz konusu sebepler yönünden de itiraz kanun yolu temyize yaklaşmakta ve yargılamanın yenilenmesi yolundan tamamen ayrılmaktadır.

Eski mevzuatımızda yer alan itiraz kanun yolu, bölge idare mahkemesinin vereceği kararlar bakımından şu an yürürlükte bulunan istinaf kanun yoluna benzemektedir. Zira eski düzenlemenin 45. maddesinin 4. fıkrasında "bölge idare mahkemesi evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeter görürse veya itiraz sadece hukuki noktalara ilişkin ise veya itiraz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi halde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir. Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan itirazı haklı bulduğu veya davaya görevsiz hakim tarafından bakılmış olması hallerinde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir, bölge idare mahkemesinin bu kararları kesindir" ifadesine yer verilmiştir. Maddeden de anlaşılacağı üzere söz konusu kanun yolunda mahkeme, istinaf denetimine benzer bir denetim yapmaktadır. Aslında söz konusu denetim, şu anki mevzuatımızda bulunan merkezi sınavlara ve ivedi yargılama usulüne ilişkin temyiz yoluna dair hükümlerle eş değer niteliktedir. Bu sebeplerle de itiraz kanun yolu yargılamanın yenilenmesi yolundan ayrılmaktadır. Zira bilindiği üzere yargılamanın yenilenmesi yolunda her durumda esastan inceleme yapılmaktadır.

6545 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki mevzuatımızda yer alan diğer kanun yolu ise karar düzeltme yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kanun yolu yargılamanın yenilenmesi yoluna benzerlikler taşımaktadır. Eski mevzuatımızın 54. maddesinde yer alan karar düzeltme yoluna ilişkin düzenlemeye göre; "Danıştay dava daireleri ve İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarının temyiz üzerine verdikleri kararlar ile bölge idare mahkemelerinin itiraz üzerine verdikleri kararlar hakkında, bir defaya mahsus olmak üzere kararın tebliğ tarihini izleyen on beş gün içinde" karar düzeltme yoluna başvuru yapılabilmekte idi. Danıştay Dava Daireleri tarafından temyiz üzerine verilen kararlar ile bölge idare mahkemelerinin itiraz sonucu verdikleri kararlar dışındaki kararlar, karar düzeltme yolunun konusunu oluşturamamaktadır. Başvuruya konu olabilecek kararlar açısından yargılamanın yenilenmesi yolu ile karar düzeltme yolu birbirinden ayrılmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna temyiz sonucu verilen kararlar için gidilmesi mümkün değildir. Oysa karar düzeltme ancak temyiz veya itiraz sonrası verilecek nihai kararlar için söz konusu olabilmektedir. Söz konusu kararlar arasında bölge idare mahkemesinin doğrudan yeni yargılama yaparak karar vermesi hali dışındaki kararlar, esasa ilişkin olmadığı için maddi anlamda kesinlik taşımayan kararlardır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna ise ancak maddi anlamda kesinlik taşıyan kararlara karşı başvurulması mümkündür.

Karar düzeltilmesi yolunun hukuki niteliği oldukça tartışmalıdır. Öğretide ilk görüş karar düzeltme yolunun olağanüstü bir kanun yolu olduğu yönündedir[91]. Bazı mahkeme kararları aracılığı ile de bu görüş desteklenmiş ve karar düzeltme yolunun olağanüstü nitelikte bir kanun yolu olduğu ve bu kanun yoluna ancak temyiz incelemesinden geçen kesinleşmiş kararlara karşı gidilebileceği vurgulanmıştır[92]. Bir diğer görüş ise karar düzeltme yolunun temyiz ve istinaf gibi olağan kanun yolu olduğu yönündedir ve bu görüşe göre mahkeme tarafından verilen karar, karar düzeltme yolu sonrasında şekli anlamda kesinlik kazanmaktadır[93].

Bizim katıldığımız görüş de karar düzeltme yolunun olağan kanun yolları içinde kabul edilmesi gerektiği yönündedir. Anayasa Mahkemesi (AYM) de karar düzeltme yolunun olağan

---

[91] **Malkoç, İsmail** (1988), "İçtihat Değişikliği Nedeniyle Karar Düzeltme ve Yargılamanın Yenilenmesi", TBB Dergisi, C: 1, S: 3, 440-454, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1988-19883-1068>, s.e.t. 29.07.2021, s. 444.

[92] Yargıtay, HGK, 14.05.1997K.T., 1997/2-32 E., 1997/422 K. sayılı Kararı; Askeri Yargıtay Daireler Kurulu, 05.10.2000 K.T., 2000/136 E., 2000/141 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 29.07.2021.

[93] **Özekes**, Yeni Kanun Sistemi, s. 4-114.

kanun yolları arasında olduğunu şu ifadeler ile ortaya koymaktadır; "*başvurucunun, etkili ve sonuç almaya yeterli görerek başvurduğu bir kanun yolunun sonucunu beklemeksizin, karar düzeltme talebinden feragat etmek suretiyle bu süreci kendi iradesiyle sona erdirdiği ve böylece olağan kanun yollarını usulüne uygun bir şekilde tüketmeden bireysel başvuruda bulunduğu anlaşılmaktadır*"[94]. Bu karardan yola çıkıldığında Yüksek Mahkeme olağan kanun yollarının tüketilmesi şartının içerisinde karar düzeltme yolunu da kabul etmektedir. Mahkeme, bir başka kararında da karar düzeltme yolunun, temyizden beklenen sonucun sağlanmasına yönelik bir başvuru yolu olduğunu ve ancak karar düzeltme sonrası bireysel başvuru yoluna başvurulabileceğini ifade ederek olağan kanun yollarının tüketilmesi şartının içerisine bu başvuru yolunu dahil etmiştir[95]. Danıştay da konuya ilişkin bir kararında; "*vergi mahkemesince verilen kararın temyiz ve karar düzeltme aşamalarından geçerek kesinleştiği, olağan kanun yollarının tüketildiği anlaşılmaktadır*" ifadeleri ile karar düzeltme yolunun olağan kanun yolu niteliğinde olduğunu vurgulamıştır[96].

Tüm bu açıklamalar sonucunda karar düzeltme yolu ile yargılamanın yenilenmesi arasındaki en büyük fark kanaatimizce karar düzeltme yolunun olağan kanun yolu olarak kabul edilmesinde saklıdır. Bu şekilde karar düzeltme yolu aslında şekli anlamda kesinliğin sağlanması için gerekliliktir. Oysa yargılamanın yenilenmesi yolu kesinliği sağlamamakta zaten kesinleşmiş kararlara karşı gidilebilecek olağanüstü kanun yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karar düzeltme yolu ile yargılamanın yenilenmesi yolu arasındaki bir diğer fark ise kanun yollarının sebeplerine ilişkindir. Karar düzeltme yolu için dört temel sebep öngörülmüştür. Bu sebepler; "kararın esasına etkisi olan iddia ve itirazların kararda karşılanmamış olması, bir kararda birbirine aykırı hükümler bulunması, kararın usul ve kanuna aykırı bulunması, hükmün esasını etkileyen belgelerde hile ve sahtekarlığın ortaya çıkmış olması" halleridir. Söz konusu

---

[94] AYM, 26.03.2013 K.T., 2012/26 Başvuru Numaralı Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, s.e.t. 30.07.2021.

[95] "*Türk Hukukunda da idari yargı ve hukuk yargılaması açısından karar düzeltme kanun yolu, temyiz kanun yolundan sonra kullanılabilen ve temyiz aşamasında incelenen kararın aynı temyiz mercii tarafından tekrar gözden geçirilmesini ve dolayısıyla temyizden beklenen sonucu sağlamaya yönelik bir başvuru yolu olup, bireysel başvuruda bulunabilmek için karar düzeltme kanun yolunun tüketilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır*", AYM, 06.03.2014 K.T., 2013/852 Başvuru Nolu Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, s.e.t. 30.07.2021.

[96] Danıştay, VDDK, 20.11.1998 K.T., 1998/383 E., 1998/362 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 29.07.2021.

sebepler bölge idare mahkemelerinin itiraz üzerine verdikleri kararlarda veyahut Danıştay'ın temyiz üzerine verdiği kararda bulunmak durumundadır. Zira karar düzeltme yolu yalnızca bu kararlar için öngörülmüştür. Dolayısıyla ilk derece mahkemesinin verdiği kararda hukuka aykırılık sebebinin bulunması temyizde veyahut itirazda denetlenmekte ve bu kanun yollarına ilişkin hukuka aykırılıklar karar düzeltme yolunda değerlendirilmektedir. Bu sebeple, örneğin karar düzeltme yolunda karşımıza çıkabilecek sahtelik, temyiz veya itiraz aşamasında ortaya çıkmalı ve en geç karar düzeltme süresi içerisinde öğrenilmelidir[97]. Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu için ise sebeplerin hüküm verildikten sonra fark edilmiş olması gerekmektedir. Zira yargılamanın yenilenmesi yolu, kesin hükme karşı gidilebilecek yoldur. Ayrıca belgede sahteliğin ortaya çıkması bakımından da yine her iki kanun yolu birbirinden ayrılmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için belgede sahteliğin ortaya çıkmasının hüküm verildikten sonra olması gerekmekte ve ayrıca bu sahteliğin bir mahkeme kararı ile tespiti zorunluluk taşımaktadır. Oysaki karar düzeltme aşamasında hem kesin hüküm verilmemiştir ve bunun yanında sahteliğin bir mahkeme tarafından ayrıca tespit edilmesine gerek bulunmamaktadır. Sahteliği karar düzeltme mercii araştırıp karara bağlayabilecektir.

Karar düzeltme yolu ile yargılamanın yenilenmesi yolu arasındaki bir diğer fark ise süreye ilişkindir. Eski düzenlemede karar düzeltme yolu için temyiz veya itiraz süreci sonrasında verilen kararların tebliğinden itibaren on beş günlük süre öngörülmüştür. Bu konuda dikkat çeken nokta sürenin kısalığına ilişkindir. Kanaatimizce karar düzeltme yolunun temyiz veya itiraz yolunun bir uzantısı gibi kabul edilmesi ve kararın karar düzeltme sonucunda kesinleşecek olması sebebiyle süre kısa tutulmuştur. Süre hem kısa tutulup hem de kararın tebliğinden itibaren başlamakta ise kanaatimizce burada bir olağan kanun yolundan bahsetmek gerekecektir. Zira yargılamanın yenilenmesi gibi bir olağanüstü kanun yolunda başvurunun süresi kararın tebliğine indirgenememekte, daha sonra ele geçirilen birtakım delillerin öğrenilmesinden itibaren başlamaktadır.

[97] **Çağlayan, Ramazan** (2018), İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 764.

IV. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN GEREKLİLİĞİ

Uyuşmazlıkları çözümlemek, yargılama faaliyetlerini yerine getirmek, insan aracılığı ile yapılmaktadır. "Ne kadar iyi eğitim almış olursa olsun, ne kadar donanıma sahip bulunursa bulunsun, ne kadar erdemli ve çalışkan olursa olsun, her insanın hata yapma ihtimali mevcuttur"[98]. "Errare humanum est: Yanılmak insan içindir"[99]. Bu nedenlerle mahkemeler tarafından verilen kararların tekrar gözden geçirilmesi bir gerekliliktir. Kanun yollarının asıl değeri ise burada karşımıza çıkmaktadır. AYM verdiği bir kararında, hakimlerin insan olması dolayısıyla hata yapmalarının mümkün olduğunu, bunun ancak kanun yolları ile giderilebileceğini ve kanun yollarının amacının esasa yönelik olan kararların toplumun adalet duygusuna hizmet edilmesini sağladığını ifade etmiştir[100].

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun mevcut olmaması, hak arama hürriyeti ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında bulunan etkili başvuru hakkını da sekteye uğratabilecek niteliktedir. Hak arama hürriyeti, Anayasamızın 36. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre; "herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir". Hak arama hürriyeti, hem bireylerin hak aramak için hukuki yollara başvurup başvurmaması konusunda özgür olmasını hem de hakkının ihlal edilmesi durumunda başvurabileceği hukuki yolların bulunması anlamına gelmektedir[101]. Hak arama hürriyeti, kanun yoluna başvurma hakkını da kapsar nitelikte düzenlenmiştir. Kanun yoluna başvurma hakkının etkili olabilmesi için ise, yetkili merciin gerektiğinde kararı değiştirme yetkisinin bulunması gerekmektedir[102].

---

[98] **Özekes**, Kanun Sistemi, s. 1.

[99] **Pehlivan**, İstinaf, s. 965.

[100] AYM, 18.02.1971 K.T., 1970/31 E., 1971/21 K. Sayılı Kararı, www.anayasa.gov.tr, s.e.t. 11.11.2020.

[101] **Köküsarı, İsmail** (2011), "Hak Arama Özgürlüğü ve 2010 Anayasa Değişiklikleri", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 1, 163-208, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789469>, s.e.t. 11.11.2020, s. 165.

[102] **Kalabalık, Halil** (2015), İnsan Hakları Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 514; AYM, 03.07.2014 K.T. 2014/47 E., 2014/123 K. Sayılı Kararı, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, s.e.t. 09.07.2021.

Kanun yolları adil yargılanma hakkı ile de bir ilişki içerisindedir. AYM'nin de bir kararında belirttiği gibi, adil yargılanma hakkı kişinin kendi aleyhine verilen bir hükmün denetlenmesini de kapsayıcı niteliktedir[103]. Mahkeme başka bir kararında ise, adil yargılanma hakkının kapsamına, kanun yollarının da dahil olduğunu ancak kanun yollarının usulünün ve buna ilişkin merciinin belirlenmesinde kanun koyucunun takdir hakkı olduğunu vurgulamıştır[104].

AYM, adil yargılanma hakkının kanun yollarını kapsadığını kararlarında vurgulasa da, AİHS'e göre adil yargılanma hakkı doğrudan kanun yollarını teminat altına almamaktadır[105]. AYM de bir kararında bu durumu vurgulayarak, AİHS kapsamında yer almayan yargılamanın yenilenmesi yolunun hukuki nitelendirilmesinde yetkiye sahip olduğunu ve adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirileceğini belirtmiştir[106]. Sözleşmede adil yargılanma kapsamında kanun yollarına yer verilmemiş olsa da, 1 Kasım 1988 tarihinde yürürlüğe giren AİHS'in Ek 7. Protokolü ile kanun yollarına ilişkin düzenlemelere cezai yaptırımlara ilişkin olarak yer verilmiştir. AİHS'in 7. Protokolünün 2. maddesinde[107] adil yargılanma ile bağlantılı olarak yalnızca yargılamanın iki aşamalı olması gerektiğinden bahsedilmiştir. Ancak önemli olan kanaatimizce sadece olağan kanun yollarını kapsayacak iki aşamalı yargı sistemi değildir. Yargılamanın yalnızca iki aşamalı olması değil etkili olması da gerekmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolu, kararlarda bulunan çok önemli hukuka aykırılıkları gidermek için getirilmiştir. Bu kanun yolunun uygulanmaması halinde temyiz ya da istinaf kanun yolları kesin hükümdeki hataları düzeltme amacına hizmet edemeyecektir. Bu sebeple

---

[103] AYM, 27.12.2018 K.T., 2018/71 E., 2018/118 K. Sayılı Kararı, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, s.e.t. 09.07.2021.

[104] AYM, 14.01.2015 K.T., 2014/164 E., 2015/12 K. Sayılı Kararı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150522-18.pdf>, s.e.t. 18.08.2021.

[105] **Can, Neslihan** (2018), "Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 24, S: 2, 766-783, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608032>, s.e.t. 18.08.2021, s. 768.;

[106] AYM, 17.09.2013 K.T., 2013/664 Başvuru Numaralı Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/664>, s.e.t. 18.08.2021.

[107] "Cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı 1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan mahkum edilen her kişi, mahkumiyet ya da ceza hükmünü daha yüksek bir mahkemeye yeniden inceletme hakkını haiz olacaktır. Bu hakkın kullanılması, kullanılabilme gerekçeleri de dahil olmak üzere, yasayla düzenlenir.", <https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>, s.e.t. 11.11.2020.

söz konusu kanun yolunun kaldırılması, hak arama hürriyetinin sınırlandırılması anlamına gelecektir ve ayrıca adil yargılanma hakkını da tehlikeye sokabilecektir. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, adil yargılanma hakkı doğrudan yargılamanın yenilenmesi yolunu kapsamasa dahi, etkili başvuru hakkı ve hak arama hürriyeti olağanüstü kanun yolunu da kapsayacak niteliktedir. Kaldı ki AİHS, kanun yollarını ceza hukuku alanı dışında taraf devletlerin iç hukukuna bırakmıştır. İç hukukta yer alan bir kanun yolu denetiminin ise, adil yargılanma hakkına uygun yapılması gerektiği güvence altına alınmıştır. AİHM, adil yargılanma hakkının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği ve bu bütünün içerisinde alt derece mahkemeleri tarafından verilen hatalı kararların başka mahkeme tarafından düzeltilmesi halinin de bulunması gerektiğini kabul etmektedir[108]. Bu nedenle olağan kanun yolları aşamasında veyahut ilk derece yargılaması yapılması sırasında ortaya çıkan ancak olağan kanun yollarında fark edilmemiş olan bir hata ancak olağanüstü kanun yolu ile giderilebileceğinden, dolaylı olarak yargılamanın yenilenmesi yolu da adil yargılanma hakkı kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir.

Temyiz ve istinaf gibi henüz kararın kesinleşmesinden önce uygulanan kanun yollarından farklı olarak, yargılamanın yenilenmesi yolu daha da büyük önem taşımaktadır. Kural olarak kesinleşmiş nihai kararların tekrar incelenmesi mümkün değilken, yargılamanın yenilenmesi yolu, ağır hukuka aykırılıkları bünyesinde barındırmasına rağmen kesinleşmiş kararların hukuk düzeninden kaldırılması amacına yöneliktir. Bu nedenle söz konusu kanun yolunun, hukuka aykırılığı önlemek için en son çare, deyim yerindeyse köprüden önceki son çıkış olduğu ifade edilmelidir. Hukuk barışı ve hukuk düzenine olan güveni korumak amacıyla kesin hüküm ile çözülen bir uyuşmazlığı tekrar gündeme getirmemek bir gerekliliktir. Ancak söz konusu kuralın katı bir şekilde yorumlanmaması, önemli yanlışlıkları içeren ve özellikle şüpheli gerekçelere dayanan kararlar için hükmün tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir[109]. Bu gereklilik ise ancak yargılamanın yenilenmesi yolu aracılığı ile yapılabilecektir.

[108] **Mole, Nuala/ Harby, Catharina** (2006), The Right to a Fair Trial: A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Human Rights Handbooks, No. 3, Belgium,. s. 6.

[109] **Wolff/ Decker**, VwGO VwVfG, s. 499.

Adil yargılanma hakkı, hukukun üstünlüğü ilkesini de kapsayan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanun yollarının bulunmadığı bir hukuk sisteminde hatalı veya üst merci tarafından denetlenmemiş kararlar yer alacaktır. Ancak hukuka aykırı veyahut denetimi sağlanmamış bir kararın hukuk düzeninde yer alması hukukun üstünlüğü ilkesini zedeleyecek ve buna bağlı olarak adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine sebep olabilecektir[110].

Hatalı bir mahkeme kararının düzeltilmesi, hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Henüz kesinleşmemiş bir mahkeme kararı eğer hukuka aykırı ise istinaf ve temyiz yolu ile bu hukuka aykırılığın önüne geçilmesi mümkündür. Ancak söz konusu karar kesin ise, hem hukuka aykırılığın ortadan kaldırılması hem de kesin kararlara olan güvenin ve dolayısıyla istikrarın bozulmaması hususları birlikte sağlanmalıdır. Bu amaçla olağan kanun yollarından farklı olarak önemli hukuka aykırılık hallerinde ve sınırları çizilmiş, kesin olan şartlar aracılığı ile söz konusu kesin kararlar da denetlenebilmelidir. Aksi durum kişilerin hukuka olan güvenini sarsacaktır. Zira hukuka aykırı olduğu yönünde kuvvetli emareler olan bir mahkeme kararı, hiç sorgusuz hukuk düzeninde yer almaya devam ederse, kişilerin hukuktan beklentisi tatmin edilememiş olacaktır.

V. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN KONUSU OLARAK MAHKEME KARARLARI

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu, mahkeme kararlarını konu edinmektedir. Ancak mahkemeler tarafından verilen her karar hakkında yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek mümkün değildir. Yargılamanın yenilenmesi yolunun konusunun aslında adli hatalar olduğu görülmektedir. Adli hata kavramı hukukumuzda sıklıkla karşımıza çıkan bir kavram değildir. Adli hata; yargılamanın gereklerine aykırı davranılarak kişinin aleyhine veya lehine sonuçlara sebep olma olarak ifade edilmektedir[111]. Yargılamanın yenilenmesi yolu da kesinleşmiş bir hükümde yapılan çok mühim hataların ortadan kaldırmasını sağlamaktadır. Ancak yapılan adli hatalar mahkeme kararlarında olabileceği için yargılamanın yenilenmesi yolunun konusu sadece mahkeme kararları olabilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun konusunu

[110] **Pehlivan**, "İstinaf Kanun Yolu", s. 968.

[111] **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 30.

oluşturan kararları anlayabilmek için mahkeme kararlarının çeşitlerini belirlemek faydalı görülmektedir.

A. Mahkeme Kararı Çeşitleri

Mahkeme kararları genel itibariyle, ara karar ve nihai karar olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Belirtilen ayrım ise, mahkemenin verdiği karardan sonra davaya devam etmesi veya davayı sonlandırması ile alakalıdır. Mahkeme kararının niteliği ise, söz konusu karar hakkında kanun yoluna gidilip gidilemeyeceğini belirlemektedir.

1. Ara Kararları

Ara kararları, mahkemenin davadan el çekmesi sonucunu doğurmayan, davayı sonuçlandırmayarak[112] tam tersi davanın ilerlemesini sağlayan kararlar olarak karşımıza çıkmaktadır[113]. Ara kararları, davanın sonuçlanmasına biraz daha yakınlaştıran, tek başına kanun yollarına götürülemeyip ancak esas kararla birlikte kanun yollarına konu olabilen karar türü olarak ifade edilmektedir[114]. Nihai kararlarla, ara kararları arasındaki farklar da belirtilen iki konudan kaynaklanmaktadır.

İYUK'ta ara kararların tanımına yer verilen bir madde bulunmamaktadır. Ancak böyle olmasına rağmen Kanun'un 20. maddesinin 1. fıkrasında; "mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler. Bu hususdaki kararların, ilgililerce, süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir" hükmü ile idari yargı mahkemeleri, taraflardan dosyaya ilişkin belgeleri ara kararı aracılığı ile isteyebilecektir. Söz konusu hükmün devamında ise, ara kararlarının yerine getirilmesinin zorunluluğu ifade edilerek, bu tür kararların ara karar niteliğinde olduğu zımni olarak ifade edilmiştir. Ancak ifade etmek gerekir ki, ara kararları sadece taraflardan bilgi ve belge istenilmesi amacına yönelik değildir. Hakim tarafından bilirkişi incelemesi veyahut keşif

---

[112] **Saueressig, Christian** (2008), Das System der Rechtsmittel Nach dem Zivilprozess, Carl Heymanns, Köln, s. 93.

[113] **Grunsky, Wolfgang/ Jacoby, Florian** (2018), Zivilprozessrecht, Franz Vahlen, München, s.207.

[114] **Muşul, Timuçin** (1988), "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 4, 217-262, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213681>, s.e.t. 24.07.2020; Danıştay, 7. Daire, 15.04.2004 K.T., 2004/586 E., 2004/1003 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 04.08.2020.

incelemesi yönünde verilen kararlar ara kararı niteliğine haizdir[115]. Zira bu kararlar sonrasında verilecek bilirkişi veya keşif raporu hakimin davayı sonuca bağlamasına hizmet edecektir. İYUK'ta yer alan diğer usul kanunlarından farklı olarak düzenlenmiş dilekçenin reddi kararları da keşif ve bilirkişi incelemesi benzeri kararların yanında, ara karar niteliğinde kabul edilmektedir[116]. Dilekçenin reddi kararlarında hakim davadan elini çekmiş kabul edilmemektedir[117].

2. Nihai Kararlar

Nihai kararlar ise, mahkeme tarafından verilen, davayı sonuçlandıran ve hakimin davadan elini çekmesini sağlayan kararlar olarak karşımıza çıkmaktadır[118]. Ara kararları, mahkemenin davadan el çekmesini değil, sonuca ulaşması ve uyuşmazlığı detaylandırması amacına hizmet

---

[115] **Çağlayan, Ramazan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınevi, 13. Baskı, Ankara, s. 397.

[116] "*Nihai kararlar uyuşmazlıkların esastan çözümünü sağlayan, uyuşmazlığı olumlu ya da olumsuz bir sonuca bağlayan kararlardır. Bu nedenle uyuşmazlığın çözümü için bazı bilgi veya belgelerin getirilmesine ilişkin bulunan ara kararları ile usul hükümlerine aykırı düzenlenmiş olması sebebiyle bu aykırılık giderilmek üzere verilen dilekçe red kararlarının, uyuşmazlığı esastan çözmeye yönelik olmadıkları için nihai karar sayılmaları mümkün değildir*", Danıştay, 5. Daire, 11.05.1988 K.T., 1986/990 E., 1988/1530 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 02.09.2020; Söz konusu kararda kanaatimizce, Mahkeme hüküm ile nihai karar değerlendirmesini yanlış yapmış, dilekçenin reddi kararlarının neden ara karar niteliğine haiz olduğunu doğru bir şekilde açıklayamamış ve yanlış gerekçeye dayanmıştır. Mahkeme kararında esasa yönelik olmaması ifadesi ile hükümlerin tanımına yer vermiş ancak daha sonra nihai karar olmadığını ifade etmiştir. Oysaki usule ilişkin bazı kararlar da nihai karar statüsündedir.

[117] İYUK 15. maddenin 1. fıkrasının d bendinde hangi durumlarda dilekçenin reddine karar verileceği düzenlenmiştir. Belirtilen maddeye göre; dilekçenin İYUK'un 3. ve 5. maddelerine uygun olmayacak şekilde düzenlenmesi veyahut ehliyetsiz bir avukat tarafından dava açılmış olması hallerinde, mahkeme dilekçeyi reddedecek ve dilekçelerin düzeltilmesi amacıyla 30 günlük ek süre verilecektir. Dolayısıyla bu durumlarda ek süre hakkı tanınmış olacaktır. Bu nedenle söz konusu kararlar ara kararlarıdır. "*Başka bir anlatımla açılan davayı nihai karara bağlamayan, usul hükümlerinin yerine getirilmesine yönelik olarak verdikleri "dilekçenin reddi" yolundaki kararlarını nihai karar olarak nitelendirmek mümkün bulunmadığı*", Danıştay, 3. Daire, 29.05.1986 K.T., 1986/644 E., 1986/1452 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>; *"Ancak dilekçe ret kararları bir davada verilecek nihai kararlardan değildir. Bu kararlarla, hakim işten el çekmeyip, davaya devam edebilmek için dilekçenin kanuna uygun şekilde yeniden düzenlenmesi yada noksanlarının tamamlanmasını taraftan istemektedir. Bu tip kararların hukuka uygunluğunun davanın sonunda verilecek nihai kararın temyizi üzerine o kararla birlikte incelenmesine engel bulunmamaktadır"*, Danıştay, 4. Daire, 06.06.1995 K.T., 1995/5760 E., 1995/2738 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 04.08.2020; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, İdari Yargılama Hukuku, s. 410.

[118] "*Nihai karar, davayı sona erdiren ve davaya bakan yargı yerinin işten elçekmesi sonucunu doğuran kararlardır. Mahkemelerin; yürütmenin durdurulması istemleri hakkındaki kararları ise, yargılama esnasında verilen, ancak nihai karar niteliği taşımayan kararlardandır. Bu nedenle bu tür kararların temyize konu edilemeyecekleri açıktır*", Danıştay, 6. Daire, 21.03.1985 K.T., 1985/202 E., 1985/553 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 04.08.2020; **Saueressig**, Das System der Rechtsmittel Nach dem Zivilprozess, s. 94; **Meller Hannich, Caroline** (2011), Zivilprozessrecht Erkenntnisverfahren, Kohlhammer,Stuttgart, s. 160.

etmektedir. Bu sebeple ara kararları tek başına kanun yoluna götürülememektedir[119]. Ancak nihai kararları tek başına kanun yoluna götürmek mümkündür.

İdari yargılama usulünde, yargılama çeşitli şekillerle son bulmaktadır. Yargılama ilk inceleme sonrasında son bulabileceği gibi, esas inceleme sonrası da son bulabilmektedir. Bu sebeple, ilk inceleme sonrası verilen nihai kararlar usule ilişkin olduğu için, usule ilişkin nihai kararlar olarak değerlendirilirken, uyuşmazlığı esastan çözen nihai kararlara ise, esasa ilişkin nihai kararlar, bir başka deyişle hüküm adı verilmektedir.

a) Usule İlişkin Nihai Kararlar

Yargılamaya son veren bir karar uyuşmazlığı esastan çözebileceği gibi sadece usulü olarak da yargılamanın sona ermesini sağlayabilmektedir. Bu düşünceden hareketle, hakimin usulü konulara yönelik olarak verdiği ve davayı sonuçlandıran kararları, usule ilişkin nihai kararlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Usule ilişkin nihai kararlar esasa dair inceleme yapılmadan verilmesi gerektiği için, ilk incelemeye yönelik konularda verilebilmektedir. Zira ilk inceleme konularının dışında, uyuşmazlığın çözümünü ilgilendiren konular, hüküm niteliğinde olacaktır. İdari yargı alanında, ilk inceleme aşamasında incelenecek hususlar, İYUK 14. maddenin 3. fıkrasında inceleme sırasına göre düzenlenmiştir. Buna göre, görev ve yetki, idari merci tecavüzü, ehliyet, idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken idari işlem, süre aşımı, husumet ve dilekçelerin İYUK madde 3 ve 5'e uygun olup olmadığı ilk inceleme aşamasında değerlendirilecek, bu aşamanın tamamlanması halinde esas incelemesine geçilebilecektir. Ancak ilk inceleme incelemesi sırasında eksikliklerin bulunması halinde mahkeme tarafından usule yönelik kararlar verilecektir. Söz konusu kararların nihai karar olup olmadığı ise değişkenlik göstermektedir.

[119] "*Nihai kararlar, yargıcın davadan elini çekmesi sonucunu doğuran ve bu suretle davada yargılamaya son veren kararlardır. İdare ve Vergi Mahkemelerince verilen nihai kararların açıklanması veya bu kararların hüküm fıkralarındaki aykırılıkların giderilmesi konusundaki istekler üzerine verilen kararların nihai karar sayılmaları mümkün olmayıp, bu kararların ancak nihai kararlarla birlikte temyize konu olabileceklerinden…*", Danıştay, 5. Daire, 19.04.1990 K.T., 1990/907 E., 1990/898 K., <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 04.08.2020.

İnceleme sırasına yönelik değerlendirilme yapıldığında, karşımıza çıkan ilk karar görev ve yetkiye ilişkin kararlardır. İdari yargıda hakim, ilk inceleme aşamasında öncelikle davanın kendi görev alanına girip girmediğini değerlendirmekte, uyuşmazlık kendi görev alanına giriyorsa, bu durumda kendisinin yetkili olup olmadığını değerlendirmektedir. Her iki durumda da hakim/mahkeme farklı karar vermektedir. Öncelikle İYUK madde 15'e göre, mahkemeler önüne gelen uyuşmazlıkta adli yargının görevli olduğu kanaatine varırsa, davanın reddine karar vermektedir. Söz konusu karar dilekçenin reddi kararından farklı olarak, hakimin davadan el çekmesini sağlamakta ve bu karar ile dosya kapanmaktadır. Bu sebebe dayanılarak davanın reddi kararının nihai karar olduğunu söylemek mümkündür. Görev hususuna dayanılarak ret kararı verildiği için usule ilişkin bir nihai karar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak söz konusu durum yalnızca adli yargının görevli olması halinde mümkündür. Görüşümüzün aksine olarak Çağlayan[120], idari yargının görev yönünden reddi halinde yapılacak başka bir işlem olmadığını belirtmiştir. Ancak söz konusu karara karşı İYUK madde 15/4 hükmüne göre; istinaf veya temyiz yoluna gitmek mümkündür. Bu durumda kesin hüküm oluşmayacağını belirten Çağlayan'a bu konuda katıldığımız halde söz konusu kararın tamamen usule ilişkin olması nedeniyle hüküm sayılamayacağını, temyiz ve istinaf yollarından sonra şekli anlamda kesinleşmiş nihai karar olarak karşımıza çıkacağını ifade etmek gerekmektedir.

İdari yargının görevli ya da yetkili olduğu ancak mahkemenin kendini görevsiz veya yetkisiz görmesi halinde, mahkeme başka bir talebe gerek kalmaksızın dosyayı yetkili veya görevli gördüğü mahkemeye gönderecektir. Bu durumda dava o mahkemede görülmeye devam edecektir. Dolayısı ile bu tür kararlar nihai karar niteliğini taşımamakta, söz konusu kararları kanun yoluna götürmek mümkün olmamaktadır.

İYUK 14. maddenin c bendinde, ilk incelemede üçüncü aşamada ehliyet hususunun değerlendirileceği düzenlenmiştir. Kanun'un 15. maddesinde ise, ehliyet yokluğu halinde davanın reddedileceği ifade edilmiştir. Söz konusu davanın reddi kararı hakkında kanun yollarına başvurulabileceği ifadesinden yola çıkarak, ehliyet yokluğu halinde nihai karar

[120] **Çağlayan**, Kanun Yolları, s. 15.

verildiği ortaya çıkmaktadır. Ehliyet, ilk inceleme aşamasında değerlendirildiği ve bu aşamada esasa ilişkin bir karar verilmediği için, usule ilişkin nihai karar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İdari yargı alanında usule ilişkin nihai karara verilebilecek diğer örnek ise ilk inceleme aşamasında idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlemin olmaması halidir. İdari dava açabilmek için kesin ve yürütülmesi gerekli bir işlemin varlığı[121] aranmaktadır. Uyuşmazlık konusu işlem söz konusu nitelikleri taşımıyor ise, mahkeme ilk inceleme aşamasında bu durumu değerlendirerek davanın reddi kararı verecektir. Bu halde ise davanın reddi kararı yine usule ilişkin nihai bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Süre aşımı durumunda verilebilecek davanın reddi kararları da usule ilişkin nihai karlardandır. Bu karar nihai karar olup, temyiz veya istinaf kanun yollarına götürülebilmektedir. Süre aşıma ilişkin karar da, ilk inceleme aşamasında verilmekte ve uyuşmazlığı esastan çözmemektedir. Bu sebeple kararın esasa ilişkin olduğunu söylemek mümkün değildir. Danıştay da konuya ilişkin bir kararında *"ilk davada süre aşımı nedeniyle verilen ret kararı mutlak anlamda kesin hüküm niteliği taşımadığından, bakılan davanın ilk incelemesinin usulüne uygun olarak yapılması ve ilk inceleme aşamasında sorun bulunmaması hâlinde işin esasının incelenmesi gerekirken"*[122] ifadeleri ile süre aşımına ilişkin verilen kararların esasa yönelik kararlar olmadığını vurgulamıştır.

Usule ilişkin nihai kararlara verilebilecek son örnek ise, dava dilekçesinin İYUK'un 3. ve 5. maddelerine aykırılık teşkil etmesi veya ehliyetli olan şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılması halinde dilekçenin reddedileceği ve otuz gün hataların giderilmesi için ek süre verileceğini belirtmiştir. Söz konusu otuz günlük süre içerisinde verilen diğer dilekçede de aynı hataların yapılması halinde dava reddedilecektir. Davanın reddi kararı ise nihai karar teşkil etmektedir[123].

---

[121] "*İdari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu işlemler, idarenin kamu gücüne dayanarak, tek yanlı irade beyanıyla tesis ettikleri, hukuk düzeninde değişiklik yapan, başka bir deyişle ilgililerin hukukunu etkileyen işlemlerdir*", Danıştay, 5. Daire, 21.01.2016 K.T., 2015/3409 E., 2016/159 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t.19.08.2021.

[122] Danıştay, 13. Daire, 06.01.2020 K.T., 2019/1433 E., 2020/11 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

[123] **Aslan, Zehreddin** (2020), Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 167.

Hüküm esasa dair verilmiş nihai kararları kapsamaktadır[124]. Her ne kadar usule ilişkin nihai kararlar şekli anlamda kesinleşmeye müsait olsalar da bu kesinlik, kesin hüküm içerisinde değerlendirilemeyecektir. Şekli anlamda kesinlik arz eden nihai karar olarak kabul edilebilirler. Söz konusu düşüncemizin aksine Danıştay bir kararında; "*dava şartı yokluğu (ilk inceleme sorunları) nedeniyle davanın usul yönünden reddine ilişkin kararlara gelince; söz konusu kararlar, uyuşmazlığın esası hakkında inceleme yapılmaksızın verildiğinden, yalnızca şekli anlamda kesin hüküm teşkil etmekte, maddi anlamda kesin hüküm niteliği taşımamaktadır*"[125] ifadeleri ile, usule ilişkin nihai kararların hüküm içerisinde değerlendirileceğini belirtmiştir. Ancak söz konusu kararları, esasa dair olmadıkları için hüküm kapsamında değerlendirmek kanaatimizce isabetli değildir. Bunun yerine belirtilen kararlar için yalnızca usule ilişkin nihai karar ifadesi kullanılması gerektiğini düşünmekteyiz.

b) Esasa İlişkin Nihai Kararlar

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu açısından en önemli nitelikteki kararlar, esasa ilişkin nihai kararlardır. Esasa ilişkin nihai kararlara hüküm adı verilmektedir. Hüküm, hakim veya mahkeme tarafından verilen, uyuşmazlığı esastan çözen nihai kararları ifade etmektedir[126].

Nihai kararların hepsi esasa ilişkin olmak zorunda değilken, hükmün ortaya çıkması için uyuşmazlığın esasına yönelik bir karar verilmiş olması gerekmektedir. Bir uyuşmazlıkta hakimin yargılamayı sonlandırması, hükmün verilmesi ile ortaya çıkmakta, bu şekilde hakim davadan elini çekmektedir[127]. Hüküm kavramı konusunda İYUK'ta yer alan bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak birçok konuda kendisine atıf yapılan bir kanun olarak HMK madde

---

[124] "*Esasa ilişkin nihai kararlar (hükümler) maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. İlk inceleme nedeniyle davanın usul yönünden reddine ilişkin kararlar ise, uyuşmazlığın esası hakkında inceleme yapılmaksızın verildiğinden, yalnızca ilişkin oldukları usul sorunu hakkında kesin hüküm teşkil etmekte, mutlak anlamda kesin hüküm niteliği taşımamaktadırlar. Dolayısıyla, usul yönünden reddedilen davaların yeniden açılmasına hukuki bir engel bulunmadığından*.", Danıştay, 13. Daire, 15.01.2020 K.T., 2016/1451 E., 2020/141 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

[125] Danıştay, 8. Daire, 08.10.2015 K.T., 2014/11377 E., 2015/8278 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 21.09.2020.

[126] **Tutumlu, Mehmet Akif** (2014), Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 17.

[127] **İyilikli, Ahmet Cahit** (2016), Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm, Yetkin Yayıncılık, Ankara, s. 23.

294/1'e göre hüküm; "yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai karar" olarak ifade edilmiştir.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere hükümler, davanın esası açısından yapılan yargılama sonrasında verilen, davanın kabulü veya reddi gibi kararları kapsamaktadır. İdari yargılama alanında iptal ve tam yargı davaları olmak üzere iki çeşit dava bulunmaktadır. Bu dava çeşitlerine göre hükmün kapsamı da değişiklik göstermektedir.

İptal davalarında esas incelemesi aşamasında, idari işlemler unsurlar bakımından hukuka uygunluk denetimine tabi tutulmaktadır. İYUK madde 2'de yer alan hüküm dolayısıyla, "idarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan" davalara iptal davaları ismi verilmektedir. İptal davalarında mahkeme iki şekilde karar verebilecektir. Mahkeme davayı reddedebileceği gibi, kabul de edebilecektir. Ret halinde iki seçenek gündeme gelmektedir. Dava ilk inceleme hususlarında tespit edilecek bir hukuka aykırılık nedeniyle usulden reddedilebileceği gibi esastan da reddedilebilmektedir. Ancak bu başlık altında esasa ilişkin kararlar değerlendirildiği için, usulden ret kısmı açıklanmayacaktır. İptal davasının esastan reddi ise, davaya konu olan idari işlemin sakatlık içermediği yani hukuka uygun olduğu anlamına gelmektedir[128]. Aynı şekilde, bir iptal davasında idari işlemin unsurları üzerinde bir değerlendirme yapan hakim, unsurların biri veya birden fazlasında hukuka aykırılık olduğunu değerlendirirse, davayı esastan kabul edecektir. Davanın esastan kabulü halinde de esasa ilişkin bir nihai karar gündeme gelmektedir.

İdari yargı alanında yer alan bir diğer dava türü ise, tam yargı davalarıdır. Tam yargı davaları, İYUK 2. maddenin b fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre, "idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları muhtel olanlar" tam yargı davası aracılığı ile zararlarının karşılanmasını talep edebilmektedir. İptal davaları, idari işlemlerin hukuka aykırı olduğunun tespiti ve hukuka aykırılıklarını gidermeyi sağlayan bir dava yolu iken, tam yargı davaları özel hukuk alanındaki tazminat davalarına karşılık gelerek, bir idari işlem veya eylem sonucu zarar gören kişilerin, söz konusu zararlarının tazmin edilmesini amaçlamaktadır. Tam

[128] **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 226.

yargı davasında da esasa yönelik olarak iki tür karar verilebilecektir. Bunlar; davanın esastan reddedilmesi ve davanın kabul edilmesi kararlarıdır. Davanın esastan reddedilmesi halinde, kişinin ihlal edilen hakkı üzerinde idarenin bir sorumluluğu olmadığı ortaya konulmaktadır. Tam yargı davası esastan kabul edilirse, hak ihlali üzerinde davalı konumunda olan idarenin sorumluluğunun olduğu ve buna bağlı olarak sorumluluğun türü tespit edilmekte ve son olarak da kişiye ne kadar tazminat ödeneceğine karar verilmektedir. Söz konusu kararlar esasa ilişkin nihai karar statüsünde olup, hüküm olarak nitelendirilmektedir.

B. Kesin Hüküm

Danıştay bir kararında kesin hükmü; "*kesin hüküm, yargı yerince yasada gösterilen usullerle verildikten, olağan kanun yollarından geçerek veya kanun yollarına başvurma süreleri geçirilmek suretiyle uyuşmazlığı nihai olarak sonuçlandırıp kesinleştikten sonra, anılan kararın kimse tarafından değiştirilemeyeceğini ifade eden kanuni bir gerçekliktir*"[129] ifadesi ile detaylı olarak açıklamıştır.

Kesin hükmün en önemli amacı, yargılamanın son bulmasını sağlamaktır. Bu şekilde kişiler arasındaki uyuşmazlıklar çözüme kavuşabilecektir. Kesin hükmün yargılamayı sona erdirebilmesi nedeniyle usul ekonomisine de katkı sağladığı net bir şekilde ortadadır[130]. Yargılamanın belli bir aşamada son bulup, uyuşmazlıkların makul sürede sonuçlandırılması

[129] Danıştay, 10. Daire 29.11.2012 K.T., 2009/15848 E., 2012/6243 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 06.08.2021.

[130] **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 25; **Arslan, Ramazan** (1988), "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", Ankara Barosu Dergisi, S. 5-6, 722-737, s. 727.

hukuk devletinin[131] bir zorunluluğudur. Zira bireyler arasında çıkan uyuşmazlıklarda hak ve hukuki durumun bağlayıcı şekilde çözülmesi hukuk devletinin bir görevidir[132].

Hukuk devleti ilkesinin iki amacı ve hatta iki unsuru olan hukuki güvenlik[133] ve istikrar ilkeleri doğrudan kesin hüküm ile ilişki içerisindedir[134]. Hukuk güvenliği, hukuk kurallarının öngörülemeyecek şekilde değiştirilmesi ile alakalı iken, hukuki istikrar kuralların sık sık değiştirilmesi ile gündeme gelmektedir[135]. Danıştay bir kararında; *"yargılama faaliyetinde kesin hüküm kurumunun kabul edilmesinin başlıca amacı, nihai olarak karara bağlanmış bir uyuşmazlığın tekrar incelenmesini ve aynı uyuşmazlık için farklı yönde kararlar verilmesinin önlenmesini, bu anlamda yargı kararlarına karşı saygı duyulmasını ve bu kararlara uyulmasını*

[131] Kısa bir tanımla hukuk devleti, hukuk kurallarına bağlı olarak faaliyetlerini yerine getiren, hukuki güvenlik ilkesinin geçerli olduğu bir devlettir, **Özbudun, Ergun** (2021), Türk Anayasa Hukuku, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, s. 123; **Gözler, Kemal/ Kaplan, Gürsel** (2021), İdare Hukukuna Giriş, Ekin Yayınları, 21.Baskı, Bursa, s. 23; "*hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup, bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık, yasaların üstünde yasakoyucunun da uyması gereken temel hukuk ilkeleri ve Anayasa'nın bulunduğu bilincinde olan devlettir",* AYM, 24.09.2020 K.T., 2018/113 E., 2020/48 K. Sayılı Kararı, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, s.e.t. 18.12.2020.

[132] **Özkaya, Ferendeci, Hamide Özden** (2009), Kesin Hükmün Objektif Sınırları, Oniki Levha Yayınları, Ankara, s. 1; Anayasamızın 138. maddesinde belirtilen mahkeme kararlarına uyulması zorunluluğu ve mahkeme kararlarının bağlayıcılığı hususları kesin hükmün anayasal dayanaklarını ortaya koymakta ve ayrıca hukuk devleti ilkesine hizmet etmektedir.

[133] Hukuki güvenlik ilkesi, hukuk kurallarında değişiklik yapılırken hukuki belirliliğin önüne geçilmemesini ve kural olarak hukuk kurallarının geçmişe yürümemesini ve bu şekilde kazanılmış haklara saygı duyulmasını sağlamaktadır, **Altundiş, Mehmet** (2008), "Hukuki Güvenlik İlkesi", Yasama Dergisi, C: 3, S: 10, 60-94, <https://www.jurix.com.tr/article/8378>, s.e.t. 26.12.2020, s. 61.

[134] "*Hukuki istikrar, toplumun huzur ve güveni için zorunludur. Bu nedenledir ki, bir ilamla haklılığı saptanan gerçek yine aynı taraflar arasındaki daha sonraki bir ilamla yok sayılamaz. Bu olgu yürürlükteki mevzuatımızda, HUMK.nun 237. maddesinde "Kaziyei Muhakeme=Kesin hüküm" olarak ifadesini bulmuş, kesin hüküm olumsuz dava şartları arasında sayılmıştır,* Yargıtay, 14. Hukuk Dairesi, 27.10.2004 K.T., 2004/6219 E., 2004/7421 K. Sayılı Kararı, https://www.hukuktu rk.com, s.e.t. 02.01.2021, Hukuk düzenindeki istikrar ilkesi, idari istikrar ile yakın ilişki içerisinde olduğundan idari istikrarın da bozulması hukuki istikrarı etkileyecektir. Her ilkenin doğru ve sağlıklı uygulanabilmesi için kesin hükme bağlı kalınması bir zorunluluktur. Anayasa Mahkemesi de bir kararında idari istikrar ile hukuki istikrar arasındaki bağlantıyı; "*Düzenli idare ilkesiyle, idarenin faaliyetlerinin belli ölçüde tayin edilebilir ve önceden öngörülebilir olması, idarenin sürekli uygulamaları ile hukukî istikrarı tesis etmesi gereği anlatılmaktadır"* sözleri ile bizim düşüncemiz destekleyecek şekilde ifade etmiştir, AYM, 16.01.2014 K.T., 2013/110 E., 2014/8 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 02.01.2021; İstikrar ilkesinin detayları için bkz. **Ekinci, Murat** (2021), İdari İstikrar İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara.

[135] **Özdemir, Selman** (2019), "İdarî İstikrar Kavramının Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, C: 1, S: 488, 395-433, <https://app.trdizin.gov.tr/>, s.e.t. 28.12.2020, s, 410, s. 408.

sağlamak, bu şekilde de hukuki güvenliği ve istikrarı gerçekleştirmektir" ifadeleri ile kesin hüküm ve söz konusu ilkelerin ilişkilerini ortaya koymuştur[136].

Kesin hükmün uygulanmadığı bir sistemde, mahkeme kararları sürekli olarak değişime maruz kalabilecek[137], hatta mahkeme kararlarının yasama ve yürütme organlarını dahi bağlamaması ihtimali gündeme gelebilecektir ve hukuki istikrar tehlike altına girecektir[138]. Aslında hukuki istikrar, sürmekte olan bir hukuki durumun uygulanmasında devamlılığın sağlanması anlamına gelmektedir[139].

Bir uyuşmazlığın kesin hüküm ile karara bağlanmasına rağmen sürekli olarak değişebileceğini düşünmek yalnızca uyuşmazlıkların sürüncemede kalmasına sebep olmayacak, aynı zamanda hakların mahkeme aracılığı ile alınamayacağını düşündürerek, kişileri ihkak-ı hakka yönlendirebilecektir[140]. Bu durum ise hukuki güvenliğe[141] engel olabilecek, toplumda kaosa ve düzensizliğe yol açabilecektir.

---

[136] Danıştay, 13. Daire, 01.12.2014 K.T., 2014/3513 E., 2014/3866 K. Sayılı Kararı, https://www.hukukturk.com/, s.e.t. 26.12.2020. Bir başka kararında ise Mahkeme, kesinleşmiş bulunan bir mahkeme kararı üzerinde kimsenin tasarrufa bulunamamasının, hukuki istikrarın sağlanması amacına hizmet ettiğini vurgulamıştır, Danıştay, 3. Daire, 17.03.1976 K.T., 1977 / 256 E., 1977 / 323 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.12.2020.

[137] **Gözler, Kemal** (2007), "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 56, S. 2, 45-61, https://www.jurix.com.tr/article/13268, s.e.t. 26.12.2020, s. 46, Avrupa Konseyinin Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, bir diğer adıyla Venedik Komisyonu tarafından oluşturulan hukuk devleti koşullarında da nihai kararların tekrar denetlenip denetlenmeyeceği dolayısıyla kesin hükümlere saygı duyulup duyulmadığı değerlendirme altına alınmaktadır, "Res judicata implies that when an appeal has been finally adjudicated, further appeals are not possible. Final judgments must be respected, unless there are cogent reasons for revising them", **European Commıssıon For Democracy Through Law (Venıce Commıssıon)** (2016), Rule Of Law Checklıst, Study No: 711/2013, <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e>, s.e.t. 19.08.2021.

[138] Hukuki istikrar, kural koyanların geçici kararnamelere göre değil, daimi kurallara göre hareket etmesi ile mümkün olacaktır, "And so whoever has the legislative or supreme power of any common-wealth, is bound to govern by established standing laws, promulgated and known to the people, and not by extemporary decree…", **Locke, John,** On Politics and Education, New York, Published for the Classics Club by Walter J. Black. HeinOnline, <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.beal/opsaden0001&i=5>, s.e.t. 26.12.2020, s. 141.

[139] **Özdemir**, "İdarî İstikrar", s, 410; **Keskin, Bayram/ Yağcı, Zühal** (2018), "Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Uygulanması", Terazi Hukuk Dergisi, C: 13, S. 148, 56-74, <https://www.jurix.com.tr/article/18222>, s.e.t. 26.12.2020, s. 60.

[140] **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 446.

[141] Anayasa Mahkemesi konuya ilişkin bir kararında, hukuki güvenlik ilkesini, hukuk kurallarının önceden kişiler tarafından öngörülmesini, kural koyanların kişilerin bu güvenini eylem ve işlemlerinde kurallara uyarak sağlaması gerektiğini ifade ettiğini açıklamıştır, AYM, 05.03.2015 K.T., 2015/17 E., 2015/20 K. Sayılı Kararı, "*Kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını,*

Hukuki güvenlik ilkesi gereğince, hakimler tarafından verilen kararlar yanlış dahi olsa belli bir süre geçtikten sonra değiştirilemez nitelik kazanmalıdır[142]. Bireylerin mahkeme kararı aracılığı ile elde ettikleri haklarının başka bir mahkeme kararı aracılığı ile ortadan kaldırılamayacağını bilmeleri, hukuka olan güveni sağlayacaktır[143]. Zira aslında güvenin korunması ilkesi, kişinin hukuki durumunun elinden alınması konusunda bir tereddüdünün bulunmaması ve dolayısıyla bu konuda herhangi bir hayal kırıklığına uğramaması anlamına gelmektedir[144].

Tüm bu açıklamalardan yola çıkıldığında kesin hükmün hukuk devleti ilkesi ile doğrudan bir ilişkisi olduğu, kesin hüküm olmadığı sürece mahkeme kararlarının uygulanamaz hale geleceği ortaya çıkmaktadır.

1. Kesin Hükmün Çeşitleri

Hüküm kavramı oldukça geniş bir kavramdır. Hükümler kesinleşme şekli esas alınarak iki yönlü bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Hükümler, şekli anlamda kesin hüküm olabileceği gibi, maddi anlamda kesin hüküm olarak da karşımıza çıkmaktadır. Doktrinde ve uygulamada bu ikili ayrım kesin hüküm çeşitleri olarak ifade edilmektedir[145]. Belirtmek gerekir ki, şekli anlamda kesin hüküm, maddi anlamda hükmün unsuru durumunda yer almaktadır. Şöyle ki, şekli

---

bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar", <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.12.2020; Bir bakıma hukuki güvenlik ilkesi, "bir oyunun kurallarının oyun başlamadan önce açık, belirli ve kesin olması" anlamına gelmektedir, **Aktan, Coşkun Can** (2017), "Anayasal İktisat ve Vergilendirmede Hukuki Güvenlik İlkesi", Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C: 9, S. 2, 101-116, <https://www.jurix.com.tr/article/18156>, s.e.t. 26.12.2020, s. 103.

[142] **Azrak, Ülkü** (1968), "Yargı ve İdare", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 1-4, 129 -155, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9088/113498>, s.e.t. 23.12.2020, s. 134; **Özkaya/ Ferendeci**, Kesin Hükmün Objektif Sınırları, s. 88; "*"kesinleşmiş bulunan bir mahkeme kararı üzerinde tasarrufta bulunmaya hiçbir makam veya kişinin yetkisi yoktur. Aksi görüş, muhkem kaziye müessesesinin ortadan kalkması ve hukuki güvenliğin yok olması sonucunu doğurur",* Danıştay, 3. Daire, 17.03.1976 K.T., 1977/256 E., 1977/323 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.12.2020.

[143] **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 37.

[144] **Oğurlu, Yücel** (2003), İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 39.

[145]"*Hukuk düzeninde istikrarı ve hukuk güvenliğini sağlama amacı taşıyan kesin hüküm, doktrinde, şekli ve maddi anlamda kesin hüküm olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır*", Danıştay, 15. Daire 23.03.2017 K.T., 2016/8400 E., 2017/1357 K. Sayılı Kararı; "*Hemen belirtilmelidir ki kesin hüküm, şekli anlamda kesin hüküm ve maddi anlamda kesin hüküm olmak üzere ikiye ayrılır…",* Yargıtay, 21. Hukuk Dairesi, 14.12.2019 K.T., 2017/6631 E., 2019/945 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 31.08.2020.

anlamda kesin hüküm olmayan bir hüküm, maddi anlamda kesin hüküm haline gelemeyecektir. Dolayısıyla şekli anlamda kesinlik, maddi anlamda kesinliğin ön şartı olarak karşımıza çıkmaktadır.

a) Şekli Anlamda Kesin Hüküm

Şekli anlamda kesin hüküm, davaya dair nihai kararın kanun yolları aracılığı ile veyahut hakim tarafından resen değiştirilememesi anlamına gelmektedir[146]. Dolayısıyla şekli anlamda kesin hüküm, tarafların olağan kanun yollarına başvuramaması, görülmekte olan davanın şekli anlamda sona ermesidir[147]. İYUK düzenlemesinde, şekli anlamda kesin hüküm ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Birçok konuda atıfta bulunduğumuz HMK düzenlemesinde de, şekli anlamda kesin hükme tanım olarak yer verilmemiştir. Ancak HMK 302/5 düzenlemesinde yer alan "kanun yollarından geçmek suretiyle kesinleşen kararlar" ifadesi şekli anlamda kesin hüküm yerine kullanılmıştır.

Şekli anlamda kesin hüküm yalnızca esasa ilişkin kararlar açısından mümkün olabilmektedir[148]. Bu sebeple, şekli anlamda kesin hüküm ve buna bağlı olarak devamında ortaya çıkan maddi anlamda kesin hüküm, yalnızca esasa ilişkin kararlara yönelik olabilir. İdari yargı alanında esasa ilişkin bir kararın ise şekli anlamda kesinleştikten sonra, maddi anlamda kesinleşmediğini söylemek pek mümkün değildir. Zira bu tartışma yalnızca usule ilişkin olan nihai kararlara ilişkin olabilir.

b) Maddi Anlamda Kesin Hüküm

Maddi anlamda kesin hüküm, bir hükmün şekli anlamda kesinleşmesi aşamasından sonra karşımıza çıkmaktadır. Maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeye elverişli kararların, maddi

---

[146] Danıştay, 13. Daire, 1.12.2014 K.T., 2014/3513 E., 2014/3866 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.08.2020.

[147] Danıştay, 8. Daire, 08.10.2015 K.T., 2014/11377 E., 2015/8278 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.08.2020; **İyilikli**, Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm, s. 40; **Telli, Semih Tekin** (1980), İdari Yargıda Kesin Hüküm, İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler, Danıştay Yayınları, 99-130, s. 103.

[148] Usule ilişkin kararlar, her ne kadar şekli anlamda kesinleşmeye müsait olsalar da, söz konusu kararların hüküm niteliğinde kabul edilmeleri mümkün değildir. Bu tür kararlar, bir hüküm çeşidi olan, şekli anlamda kesin hüküm altında değerlendirilemeyecektir.

anlamda kesinlik kazanabilmeleri, şekli anlamda kesinleşmelerine bağlıdır[149]. Maddi anlamda kesin hüküm, daha önce verilmiş bir kesin hüküm hakkında yeni bir dava açılması halinde gündeme gelmektedir.

Danıştay, konuya ilişkin bir kararında maddi anlamda kesin hükmü, esasa yönelik nihai kararların sonradan açılacak bir dava için bağlayıcılık teşkil etmesi anlamında olduğunu ifade etmiştir[150]. Asıl olan şekli anlamda kesinliktir. Şekli anlamda kesin hüküm daha önce ifade ettiğimiz üzere ancak esasa ilişkin kararlarda ortaya çıkabildiği için kanaatimizce şekli anlamda kesin hüküm ortaya çıktığı takdirde, maddi anlamda kesin hüküm de ortaya çıkmış olacak ancak bu durum askıda bekleyecektir. Dolayısıyla şekli anlamda kesinlik ve maddi anlamda kesinlik farklı zamanlarda ortaya çıkmamaktadır. Şöyle ki hükmün şekli anlamda kesinlik kazandığı tarihte aynı davanın yinelenmesi halinde, söz konusu hüküm için maddi anlamda kesin hüküm de ortaya çıkmış olacaktır. Dolayısıyla şekli anlamda kesin hüküm ve maddi anlamda kesin hüküm birbirinden çok farklı durumlar olmayıp, sadece sonuçları bakımından farklılık teşkil etmektedir.

2. Kesin Hükmün Unsurları

Maddi anlamda kesin hükmün ortaya çıkması için daha önce verilmiş bir hüküm bulunduğu halde, aynı konuda yeni bir dava açılması gerekmektedir. Maddi anlamda kesin hükmün varlığından bahsetmek için her iki davanın aynı olması zorunluluktur. Davaların aynı olması ise, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve dava konularının aynı olmasına bağlıdır. Belirtilen durumların bir tanesinde eksiklik bulunması halinde davalar aynı olamayacağı için maddi anlamda kesin hükmün varlığından söz etmek mümkün olmayacaktır. Bu durum da ortaya koymaktadır ki, maddi anlamda kesin hüküm ile amaçlanan, aynı davanın sürekli olarak uyuşmazlık konusu edilmesinin önüne geçilmesidir.

---

[149] **Selçuk, Sami** (1973), "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı, Adalet Dergisi, S. 11, 937-956, <https://adaletdergisi.adalet.gov.tr/arsiv/adaletdergisi/1973/sayi11-kasim1973-sene-64144%20sayfa-cilt1.pdf>, s.e.t. 28.02.2021, s. 953.

[150] Danıştay, 15. Daire, 23.03.2017 K.T., 2016/8400 E., 2017/1357 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.08.2020.

3. Kesin Hükmün Sonuçları

Şekli anlamda kesin hüküm teşkil eden bir konuda tekrar dava açılması mümkün değildir. Zira bu halde karşımıza maddi anlamda kesin hüküm çıkmaktadır. Maddi anlamda kesin hükmün en önemli sonucu aynı konuda tekrar dava açılmasının mümkün olmamasıdır. Kesin hükmün olumlu ve olumsuz iki farklı sonucu bulunmaktadır. Aslında kesin hükmün sonuçları amaçları bakımından tamamen farklı olmayıp, yalnızca etkilerinin yönleri farklılık taşımaktadır. Doktrinde kesin hükmün olumsuz sonucu, dava şartı olması, olumlu sonucu ise unsur etkisi olarak da ifade edilmektedir[151]. Her ikisinin de amacı, kesin hüküm haline gelmiş mahkeme kararlarına saygı duyulmasını sağlamaktır[152].

a) Kesin Hükmün Olumlu Sonucu

Kesin hükmün olumlu sonucu, hükümden faydalanan kişinin, hiçbir müdahale ile karşılaşmaksızın hükümden doğan hakları kullanabilmesi anlamına gelmektedir[153]. Kesin hükmün olumlu sonucu, kesin delil yani bağlayıcı olma hali olarak ifade edilmektedir[154]. Maddi anlamda kesin hüküm ortaya çıktıktan sonra, verilen kararın gerçeği yansıttığı kabul edilmektedir. Bir başka ifade ile kesin hükmün olumlu etkisi, "hükmün kanuni hakikat sıfat ve kudretini haiz olması" anlamına gelmektedir[155]. Aynı konuda bir dava daha açılması durumunda ikinci davanın hakimi, ilk davada verilen kararı her zaman göz önünde tutmakla yükümlüdür[156]. Bu durum kesin hükmün pozitif etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kesin hükmün sadece belirtilen etkiye sahip olduğu, Savigny, Neuer gibi bazı kişiler tarafından savunulmuştur[157]. Ancak kesin hükmün yalnızca pozitif etkisinin olduğunu savunan görüş kendi içerisinde yetersiz

---

[151] **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 455.

[152] **Akkan, Mine** (2009), "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 11, Özel Sayı, 3-61, <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/13465/mineakkan-11-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, s.e.t. 18.04.2021, s. 9.

[153] **Selçuk**, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm", s. 943.

[154] **Grunsky/ Jacoby**, Zivilprozessrecht, s.214.

[155] **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 441.

[156] **Ferendeci Özkaya, Hamide Özden** (2009), Kesin Hükmün Objektif Sınırları, Onİki Levha Yayıncılık, Ankara, s. 90.

[157] **Ferendeci Özkaya**, Kesin Hükmün Objektif Sınırları, s. 89.

kalmaktadır. Zira bu görüşe göre kesin hükme daha önce konu olmuş bir konuda, başka bir ifade ile aynı dava hakkında, tekrar dava açılması mümkün olacak ancak hakim ilk karardan ayrı hareket edemeyecektir. Bu durumun ise usul ekonomisi ile bağdaşması kanaatimizce pek mümkün değildir. Bu sebeple kesin hükmün bağlayıcılığının kabul edilmesinin yanında ayrıca aynı davanın tekrar açılmasının da önüne geçilmesi gerekmektedir. Davanın tekrar açılmamasını sağlama gerekliliği ise, kesin hükmün olumsuz sonucunun da olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kesin hükmün olumlu sonucu gereği, tarafları ve sebepleri aynı olan davada daha önceden kesinleşmiş hükümle tespit edilen hukuki ilişkiler ve vakıalar bir sonraki yargılamada bağlayıcı nitelik kazanmaktadır[158].

Kesin hükmün bağlayıcı olduğu kabul edilmediği takdirde tarafların bu hükmün aksini başka deliller ile ispat etmesi mümkün olabilecektir[159]. Kesin hükmün olumlu sonucu olan, kesin delilin varlığı[160] halinde, mahkeme kararda bulunan hususlara ilişkin tekrar bir inceleme yapamayacak, hükmün tespite ilişkin kısmı ile bağlı olacaktır[161]. Hakim önüne gelen ikinci uyuşmazlıkta, kesin hükme bağlanmış ve kendi davasında kesin delil niteliğine haiz kısımlara aykırı bir karar vermemelidir[162].

İdari yargılama alanında resen araştırma ilkesi geçerli olduğu için tüm delillerin takdiri delil olduğu, bu alanda bağlayıcı delil olmasının mümkün olmadığı kabul edilmektedir[163]. İdari yargılama alanında genel kabul edilen görüş delil serbestisi ilkesinin geçerli olduğu yönündedir. Ancak yargı yerleri tarafından verilen kesin hükümlerin de bağlayıcı olmadığını, takdiri delil kapsamında olduğunu söylemek uygulamada belirsizlikler ortaya çıkaracağı için mümkün görülmemektedir. Bu sebeple bizim katıldığımız görüşe göre; kesin hüküm[164], ikrar ve yazılı

---

158 **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 464.

159 **Akkan**, "Kesin Hükmün Delil Niteliği", s. 8.

160 "İlk davada verilen kesin hükümle görülmekte olan ikinci davanın dava konusunun farklı olması durumunda kesin hükmün, kesin delil olma niteliğinden bahsedilebilir", **Akkan**, "Kesin Hükmün Delil Niteliği", s. 14.

161 Yargıtay 9. HD., 03. 06. 2010 K.T., 2008/25343 E., 2010/16169 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.08.2021.

162 **Akkan**, "Kesin Hükmün Delil Niteliği", s. 14.

163 **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 372.

164 "*Kesin delil niteliği taşıyan yargı kararı ile sabit bulunmasına göre*", Danıştay, 7. Daire, 25.02.1991 K.T, 1989/2278 E., 1991/820 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.08.2021.

belgeler kesin delil olarak kabul edilmelidir[165]. Bir diğer görüşe göre ise, bağlayıcılık ile kesin delil kavramları birbirinden farklıdır[166]. Ancak kanaatimizce bağlayıcı etkide olan bir delili takdiri delil içerisinde değerlendirmek çok da anlamlı olmayacaktır. Zira delil bağlayıcı niteliğe sahip ise zaten kesin delil niteliğine sahip olacaktır.

b) Kesin Hükmün Olumsuz Sonucu

Kesin hükmün olumsuz yani menfi sonucu, aynı uyuşmazlık hakkında tekrar dava açılmasının yasak olması halidir[167]. Dolayısıyla kesin hükmün olumsuz sonucu "ne bis in idem" ilkesinden kaynaklanmaktadır[168]. Kesin hüküm denildiğinde ilk düşünülen durum aslında hükmün menfi etkisidir. Kesin hükmün söz konusu etkisini doğurabilmesi için maddi anlamda kesinlik için zorunlu olan aynı dava hususunun ortaya çıkması gerekmektedir. Dolayısıyla tarafların, dava sebeplerinin ve konularının aynı olması gerekmektedir[169].

Kesin hükmün belirtilen sonucu, hükmün usule yönelik sonuçları olduğunu düşünen Schwarts, Bötticher, Rosenberg tarafından savunulmuştur[170]. Tekrarlanma yasağı ile birlikte kesin hüküm verilmiş bir davanın tekrar bir uyuşmazlık haline getirilmesi önlenmiş olmaktadır. Tekrar dava açma yasağının kesin hükmün olumsuz sonucu olarak değerlendirilmesinin sebebi; hükme bağlanmış durum gerçeğe aykırı olsa bile bunun değiştirilmesinin mümkün olmaması olarak açıklanmaktadır[171].

Kesin hükmün olumsuz sonucunun olması yani kesin hükümle sonuçlanmış bir uyuşmazlığın tekrar davaya konu edilememesi, kesin hükmün kamu düzeninden olmasının bir

---

[165] **Gözübüyük, Şeref** (2020), Yönetsel Yargı, 37. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara. s. 464; YASİN, Melikşah (2013), İdari Yargılama Usulünde İspat, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 100.

[166] **Akkaş, Ahmet Hulusi** (2016), Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 70, "Mahkemenin hükmünün "kesin delil" teşkil ettiğini söylemek ceza muhakemesine hakim olan delil serbestisi karşısında mümkün değildir."

[167] **Telli**, "İdari Yargıda Kesin Hüküm", s. 107; **Selçuk**, "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm", s. 943; **Ferendeci Özkaya**, Kesin Hükmün Objektif Sınırları, s. 99; **Gözler**, Res Iudıcata, s. 48.

[168] **Gözler**, Res Iudıcata, s. 48

[169] **Gözler**, Res Iudıcata, s. 52.

[170] **Ferendeci Özkaya**, Kesin Hükmün Objektif Sınırları, s. 91.

[171] **Telli**, İdari Yargıda Kesin Hüküm, s. 108.

sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır[172]. Durumun kamu düzeninden sayılmasının en önemli sonucu, hakimin bunu resen gözetmesinin mümkün olmasıdır. Dolayısıyla daha önceden aynı dava hakkında kesinleşmiş bir hüküm bulunmakta ise, yeni bir dava açıldığında taraflar bu durumu kesin hüküm itirazı olarak hakime sunabilecekleri gibi hakim de bu durumu kendiliğinden değerlendirebilecektir.

4. İdari Yargı Kararlarında Kesin Hüküm

Yargılamanın yenilenmesi yolunun konusunu, kesin hükümler oluşturduğu için, idari yargı alanında verilebilecek mahkeme kararlarının kesin hükmün sonuçları açısından değerlendirilmesinin, kesin hükmün mahiyetinin anlaşılmasında faydalı olacağı kanaatini taşımaktayız.

a) İptal Davaları Bakımından Kesin Hükmün Etkileri

İptal davaları; İYUK'un 2. maddesinde[173] düzenleme altına alınmıştır. İptal davalarının konusunu, yalnızca idari işlemler oluşturmakta ve bu işlemlerin bireysel veya düzenleyici nitelikte olması konusunda bir fark bulunmamaktadır. Ancak dava açma sırasında bireysel veya düzenleyici işlem ayrımı yapılmasa da, hüküm aşamasında kararın mutlak ya da nispi etki doğurması yani üçüncü kişiler veya yalnızca taraflar için bağlayıcı olması konusunda her iki işlem arasında farklılık ortaya çıkmaktadır. Takdir edileceği üzere bir kişinin emeklilik talebinin reddi hakkında açılacak bir dava ile ülke çapında uygulanacak bir yönetmeliğe ilişkin bir dava aynı hüküm ve sonuçları doğurmayacaktır. Her ne kadar iptal davası objektif nitelikte olsa da, kimi işlemler üçüncü kişiler üzerinde doğrudan sonuç doğurmakta, kimi işlemlerin muhatabı ise belli kişileri aşmamaktadır.

İptal davasında mahkeme ya dosyayı ilk incelemede reddedecektir ya da ön incelemede aksaklık yoksa davayı esastan inceleyip davayı kabul veya reddedecektir. Söz konusu kararların sonuçları ise, hükmün etkisi bakımından farklılık göstermektedir. İlk inceleme hususunda verilen bir karar, nihai karar şeklinde olabilse de, esasa değil usule ilişkin olduğu için kesin

[172] **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 442.

[173] Buna göre iptal davaları; "idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan" davalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

hüküm kabul edilmeyecek ve bu nedenle de çoğu zaman aksaklıklar düzeltilip yeni bir dava açılabilecektir. Bu nedenle kanaatimizce iptal kararlarının ve esastan ret kararlarının değerlendirilmesi yeterli olacaktır.

(1) Davanın Esastan Reddedilmesi Halinde Verilen Kararların Etkileri

İptal davasının esastan reddedilmesi halinde bu kararın niteliği ve etkileri doktrinde çeşitli şekillerde değerlendirilmiştir. İlk görüşe göre; davaya konu olan idari işlemin hukuka uygun olduğu tespit edilmiş olmaktadır. Bu görüş dolayısıyla iptal davasında esastan ret kararı verilmesi halinde, herkes bu karardan etkilenmektedir[174]. Bu görüşün benimsenmesi durumunda, bir mahkeme kararı ile idari işlemin iptali talebi reddedilirse, bir başka kişinin tekrar aynı işlem hakkında dava açması mümkün olmayacaktır. Aslında bu görüş, iptal davalarında esastan ret kararının kesin hükmün mutlak etkisi kapsamında olduğunu kabul etmektedir. Danıştay, söz konusu görüşü savunduğu bir kararında, verilen kararın tüm ilgilileri kapsayacağını, başka bir kişinin dava açması halinde bu davanın kesin hüküm dolayısı ile tekrarlanamayacağını ifade etmiştir[175].

Bir diğer görüş ise, iptal talebinin reddi halinde söz konusu kararın ancak taraflar tarafından ileri sürülen talepler için kesin hüküm oluşturduğu yönündedir. Bir başka ifade ile davada hangi sakatlık sebepleri ileri sürülmüş ise, yalnızca o unsurlarda işlemin hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir[176].

Genel olarak; *"gerek yargısal içtihatlarda, gerekse doktrinde, davanın esastan reddine dair kararların mutlak anlamda kesin hüküm niteliği taşımadığı, ancak tarafların ve davanın dayandığı sebeplerin aynı olması halinde nispi anlamda kesin hükümden bahsedilebileceği"*[177] yönündeki görüş kabul görmektedir. Dolayısıyla iptalin reddi kararları, yalnızca davanın

---

[174] **Uler, Yıldırım** (1970), İdari yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, Sevinç Matbaası, Ankara, s. 73.

[175] Danıştay, 5. Dairesi, 15.2.1951 K.T., E. 949/3081 K. Sayılı Kararı; "*idarî tasarrufların kanuniyetini murakabe noktasından müesses olan iptal davası neticesinde verilen kararın bütün alakadarlara nüfuz ve sirayeti idare hukuku esaslarından bulunmasına binaen davacının muhkem kaziye teşkil etmiş olan bu idarî tasarrufun iptali dileği ile açtığı bu dava tetkik kabiliyetinden mahrumdur*", Karar için bkz. **Uler**, İptal Kararlarının Sonuçları, s. 73.

[176] **Uler** bu görüş için GİRİTLİ ve BİLGEN'e atıf yapmıştır, İptal Kararlarının sonuçları, s. 73.

[177] Danıştay, 15. Daire, 23.03.2017 K.T., 2016/9302 E., 2017/1358 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

tarafları için sonuç doğuracak ve hatta taraflar farklı sebeplere dayanarak dava açabileceklerdir. Ancak dava sebeplerinin kapsamının değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bilindiği üzere idari yargılamada re'sen araştırma ilkesi[178] uygulanmaktadır. Bu ilke uyarınca farklı dava sebeplerine dayanılarak dava açılabileceğinin söylenmesi kolay olmamaktadır. Zira idari yargılamada hakim, maddi gerçeğe ulaşabilmek amacı ile gerekli tüm incelemeleri kendiliğinden yapma hakkı ve yükümlülüğü ile donatılmıştır[179].

İdari yargıda bulunan bu özellik dolayısıyla, iptal davasının reddi halinde, davaya konu olan işlemin yalnızca tarafların ileri sürdüğü hususlar konusunda mı, yoksa re'sen araştırma ilkesi dolayısıyla tüm dava sebepleri açısından mı, hukuka uygun kabul edileceği bir çelişki olarak ortaya çıkmaktadır. Açılan bir iptal davasında hakim, İYUK 20. madde hükmü gereği, tarafların ileri sürmediği vakıaları ve sebepleri değerlendirmek durumundadır. Dolayısıyla idari yargıda olması gereken, dava sebebi olarak ileri sürülmemiş hususların da hakim tarafından değerlendirildiğinin kabul edilmesidir. Bu konuda Danıştay; *"re'sen araştırma yetkisine istinaden, idari yargı makamlarının, uyuşmazlık konusu olayın hukuki nitelendirilmesini yapmak, uygulanacak hukuk kuralını belirlemek ve sonuçta hukuki çözüme ulaşmak yönlerinden tam bir yetkiye sahip oldukları gibi olayın maddi yönünü belirleme noktasında da her türlü inceleme ve araştırmayı da kendiliklerinden yapabilecekleri, tarafların hiç değinmedikleri olayları ve maddi unsurları araştırmaya yönelebilecekleri; iddia ve savunmalarda ortaya konulan maddi olayın gerçek niteliğinin saptanması için tarafların iddia ve savunmaları ile yetinmeyerek söz konusu hususların gerçeğe uygun olup olmadığını bilirkişiye gidilmesi de dahil olmak üzere maddi delil ve bulguları toplamak ve uyuşmazlığın çözümü için gerekli her türlü inceleme, bilgi edinme ve araştırma yollarını tüketmekle yükümlü oldukları sonucuna*

[178] Re'sen araştırma ilkesi, dayanağını İYUK madde 20'den almaktadır. Bu maddeye göre; "Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar".

[179] İdari yargılama belirtilen yönü ile medeni usulden ayrılmaktadır. HMK madde 25'te yer alan hükme göre, "Kanunda öngörülen istisnalar dışında, hâkim, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamaz. Kanunla belirtilen durumlar dışında, hâkim, kendiliğinden delil toplayamaz". Belirtilen hüküm dolayısıyla medeni usulde, resen araştırma ilkesi uygulama alanı bulmamaktadır. Zira re'sen araştırma ilkesi, yargılama sırasında tarafların yanında hakimin de davaya ilişkin malzemeleri toplamak için görevli olması hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

ulaşılmaktadır"[180] ifadeleri ile idari yargılama alanında kendiliğinden inceleme ilkesi dolayısıyla mahkemenin tarafların hiç ileri sürmediği olay ve maddi unsurları inceleyebileceklerini belirtmiştir[181]. Söz konusu mevzuat hükümleri ve Danıştay kararları birlikte değerlendirildiğinde re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı idari yargıda davada ileri sürülmeyen sebeplere dayanılarak da aynı tarafların tekrar dava açmasının mümkün olmadığı kanaatine varılabilmektedir.

İptal davasının reddedilmesi halinde taraflarca ileri sürülmeyen sebeplerin de resen araştırma ilkesi dolayısıyla hakim tarafından incelendiği farz edildiğinde adaletsiz sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Bu durumda kesin hüküm taraflar arasında yalnızca dilekçelerinde ileri sürdükleri değil idari işlemin her unsuru için geçerli kabul edilecektir. Örnek olarak, davacının davasını yalnızca idari işlemin şekil unsuru bakımından açmış olması ve davasının reddedilmesi halinde, aynı işleme karşı tekrar dava açabilmesi ihtimali ortadan kalkacaktır. Zira bu durumda, ileride ortaya çıkabilecek yeni sakatlıklar halinde dahi dava açılması, hakimin bunları da incelediği varsayımına dayanılarak kabul edilmeyecektir.

Her ne kadar re'sen araştırma ilkesi, olması gerekeni ortaya koymakta olsa da her davada, hakimin idari işlemin bütün unsurları açısından değerlendirme yaptığını kabul etmek bir ütopya olarak kabul edilmelidir[182]. Bu nedenle kanaatimizce iptal davasının reddedilmesi halinde, davaya konu idari işlemin tüm unsurlar açısından hukuka uygun olduğunu söylemek keskin bir bakış açısına sebep olacak, kişilerin dava açma hakkının da kısıtlanmasına yol açabilecektir. Kaldı ki, bu bakış açısı yalnızca tarafları ilgilendiren bireysel işlemler için kabul edilebilecek olsa da düzenleyici işlemlere uygulanması mümkün olmamaktadır[183].

---

[180] Danıştay, VDDGK, 23.09.2020 K.T., 2019/885 E., 2020/992 K. Sayılı Kararı, <https://lib.kazanci.com.tr/>, s.e.t. 01.03.2021.

[181] Danıştay, VDDGK, 21.02.1997 K.T., 1995/209 E., 1997/124 K. Sayılı Kararı; 04.10.1996 K.T., 1995/119 E., 1996/294 K. Sayılı Kararı, <https://lib.kazanci.com.tr/>, s.e.t. 01.03.2021.

[182] **Uler**, İptal Kararlarının Sonuçları, s. 75.

[183] **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 228.

Danıştay'ın *"davanın reddine ilişkin kararların davacı açısından kesin hüküm niteliği taşımadığı"*[184] yönünde sınırlı sayıda kararları bulunmaktadır. Kısaca Yüksek Mahkeme, bu kararlarında esastan ret kararının kesin hüküm teşkil etmeyeceğini doğrudan söylemekte ve dolayısıyla bu kararların nispi etkisinin dahi olmadığı kabul edilmektedir. Mahkemenin söz konusu görüşüne katılmak mümkün değildir. Zaten söz konusu kararlar incelendiğinde, maddi anlamda kesin hükmün şartlarından olan dava konularının, dava taraflarının ve dava sebeplerinin aynı olması hususlarının bir kısmının oluşmadığı görülmektedir[185]. Dolayısıyla kanaatimizce iptal davasının reddi kararları, taraflar açısından nispi etki doğurmakta, ancak dilekçeler kısmında dermeyan edilmemiş hususlara dayanılarak yeni bir dava açılması mümkün kabul edilmelidir. Zira bu durum kesin hüküm ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir.

(2) Davanın Esastan Kabul Edilmesi Halinde Verilen Kararların Etkileri

Davanın esastan kabul edilmesi halinde, bir idari işlem hakkında iptal kararı verilmiş olacaktır. İptal kararlarının genel etkili olduğu tartışmasız olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifade ile iptal kararı verildiğinde söz konusu idari işlem herkes için ortadan kalkmış yani herkes için sonuç doğurmuş olacaktır[186]. Bu durumun asıl sebebi ise, iptal davası ile davacının değil işlemin denetlenmesidir ve buna bağlı olarak iptal davası ile amaçlanan hukuk düzenini korumak ve kamu yararıdır[187].

---

[184] Danıştay, 5. Daire, 21.3.2018 K.T., 2017/2640 E., 2018/12469 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 8. Daire, 21.9.2007 K.T., 2007/1293 E., 2007/4793 K. Sayılı Kararı, Danıştay, 8. Daire, 8.3.2005 K.T., 2004/6166 E., 2005/1059 K. Sayılı Kararı, Danıştay, 6. Daire, 03.12.2002 K.T., 2001/5641 E., 2002/5733 K. Sayılı Kararı, <https://lib.kazanci.com.tr>, s.e.t. 01.03.2021.

[185] "*Uyuşmazlık konusu olayda; her ne kadar daha önce davacı hakkında tesis edilen 22.01.2014 tarihli işleme karşı açılan dava reddedilmiş ise de; 11.2.2015 tarihli işleme karşı açılan işbu davanın yeni bir işlemin iptali istemiyle açıldığını kabul etmek gerekir*", Danıştay 5. Daire, 21.03.2018 K.T., 2017/2640 E., 2018/12469 K.,"*kesin hükümden bahsedilebilmesi için davanın konusu ve sebeplerinin yanısıra taraflarının da aynı olması gerekmektedir. Dava konusu uyuşmazlıkta ise her iki davanın konusu ve sebeplerinin aynı olmasına rağmen davacıları farklıdır. Bu durumda, aynı konuda daha önce açılan davanın reddedilmiş olması nedeniyle bu davanın da incelenmeden kesin hüküm yönünden reddine karar verilmesinde isabet bulunmamaktadır*", Danıştay, 6. Daire 03.12.2002 K.T., 2001/5641 E., 2002/5733 K. sayılı Kararı, <https://lib.kazanci.com.tr>, s.e.t. 01.03.2021.

[186] **Çağlayan, Ramazan** (2004), İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s. 134; ULER, İptal Kararlarının Sonuçları, s. 44.

[187] **Mumcu, Uğur** (1970), "Türk Hukukunda İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk", AÜHFD, C. 27, S. 3-4, 97-128, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/638004>, s.e.t. 23.06.2021, s. 108.

İptal kararlarının genel etkili olması ve herkese sirayet etmesi, kesin hükmün mutlak etkisini doğurduğunu ortaya koymaktadır[188]. Danıştay da konuya ilişkin bir kararında; *"iptal kararının teşkil ettiği muhkem kaziyenin mutlak ve genel oluşu"* ifadeleri ile iptal kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiğini ve genellik ifadesi ile de mutlak etki doğurabileceğini kabul etmektedir[189]. Kesin hükmün mutlak etki gösterdiği hallerde davaya yabancı olan üçüncü kişiler de davada hükmedilen sonuca uymak zorunda kalırlar[190].

Kesin hükmün mutlak etkisi ile kastedilen; yargı merci tarafından verilmiş bir kararın aynı nitelikteki tüm uyuşmazlıklara uygulanabilmesi halidir[191]. Hükmün mutlak etkisi aynı zamanda kesin delil olma özelliği ile ilgilidir. Bir davada verilen hüküm taraflar ve onların halefleri dışında kalan kişiler üzerinde etki doğurmakta ise, kesin hükmün mutlak etkisi gündeme gelecektir. Kesin hükmün etkisinin tüm davalarda, davanın dışında kalan ve dava sırasında söz hakkı bulunmayan kişilere uygulanması hukukî dinlenilme hakkına karşı ihlal anlamına gelebilecektir[192]. Bu nedenle kesin hükmün mutlak etkisi istisnai niteliktedir.

İptal kararlarının mutlak etkisi, düzenleyici işlemlerin iptal edilmesi halinde kuşkusuz ortaya çıkmaktadır. Buna ilişkin birçok Danıştay kararında düzenleyici işlemin iptaline ilişkin kararların yalnızca o davayı açan için değil, ilgili tüm kişiler için etkili olacağı ortaya konulmuştur[193]. Buradan da anlaşılacağı üzere bir düzenleyici işlem iptal edildiğinde ortadan kalkacağı için, bu işlemle ilgili herkes iptal kararından etkilenecek dolayısıyla söz konusu işlem

---

[188] "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 237 inci maddesinin ikinci cümlesindeki, "Kaziyei muhkeme mevcuttur denebilmek için iki tarafın ve müddeabihin ve isnat olunan sebebin müttehit olması lâzımdır." biçimindeki "kesin hükmün nisbîliği" ilkesi iptal kararlarına uygulanamaz.", **Uler**, İptal Kararlarının Sonuçları, s. 44.

[189] "*İdare, bu görevi hiçbir sebep ve bahane ile yerine getirmekten kaçınamaz. İptal davasının idareye karşı olan bu hükmü, iptal kararının teşkil ettiği muhkem kaziyenin mutlak ve genel oluşunun ve makabline şamil bulunmasının doğal ve zaruri bir sonucudur*", Danıştay, 3. Daire, 09.03.1978 K.T., 1978/151 E., 1978/199 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

[190] **Gözler**, "Res Iudıcata", s. 48.

[191] **Çağlayan**, "Kesin Hüküm", s. 126.

[192] **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, Medeni Usul, s. 847.

[193] "*Bir genel düzenleyici işlemin iptal edilmesi durumunda, verilmiş olan yargı kararının, sadece o davayı açanı değil, bu genel düzenleyici işlem ile ilgili diğer kişileri de etkileyeceği kuşkusuzdur.*"; Danıştay, 11. Daire, 25.10.2011 K.T., 2011/3406 E., 2011/5520 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 11. Daire, 1.02.2008 K.T., 2005/4697 E., 2008/676 K. Sayılı Kararı; Danıştay, İdari Dava Daireleri Kurulu, 30.10.2014, 2014/4017 E., 2014/3333 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 11. Daire, 28.03.2017 K.T., 2017/774 E., 2017/3038 K. Sayılı Kararı; Danıştay, İDDK, 5.05.2005 K.T., 2005/470 E., 2005/1158 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

herkes için yürürlükten kalkmış olacaktır. Bir yönetmelik hem davayı açan kişi için iptal edildiği için uygulama alanı bulamayacak hem de diğer herkes için de ortadan kaldırılmış olacaktır.

İptal kararlarının genelliği konusunda kanaatimizce farklı görüşler bulunsa dahi[194] yalnızca düzenleyici işlemler ile sınırlı değildir. Sadece düzenleyici işlemlerin iptalinde bu durum daha aşikar hale gelmektedir. Bireysel işlemlerin iptali halinde yalnızca dava taraflarının etkilenmesi kesin bir kural değildir. Bu kuralın mutlaka istisnaları olmaktadır. Bu konudaki en tipik örnek atama işlemlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bir kişinin atamasının yapılmamasına ve başka bir kişinin atanmasına ilişkin dava açması halinde davanın tarafları idare ve atanması yapılmamış olan kişilerdir[195]. Ancak verilecek bir iptal kararı göreve atanmış üçüncü kişiye de sirayet edecektir[196]. Benzer bir şekilde bir kişinin öğretim elemanı kadrosu için sınava alınmaması sonucu sınavın iptal edilmesi halinde, sınavda başarılı olan kişiler üçüncü kişi konumunda olduğu halde iptal kararı onlar için de sonuç doğuracaktır.

Bir başka benzer durum ise, çevresel etkileri olan bireysel işlemlerin iptal edilmesi halinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, çevreye zararlı bir tesis hakkında bir kişinin çalışma izninin iptali konusunda dava açması ve davanın esastan kabul edilmesi halinde iptal kararı herkesi etkileyecek sonuçlar doğurmaktadır[197]. Kanaatimizce böyle bir durumda, işlemden kimlerin etkilendiği hususu, işlemin iptalinin genel nitelikli sonuç doğurup doğurmayacağını ortaya koyabilecektir. İşlemden etkilenen kişiler ise menfaat kavramı ile ortaya konulabilecektir. Bilindiği üzere iptal davalarını açabilecek kişiler menfaat kavramı ile sınırlandırılmaktadır. Örnek olarak; tarihi ve kültürel değerler ile çevrenin korunmasına ilişkin konularda yapılan idari işlemler tüm vatandaşlar üzerinde etki doğurduğu için bu işlemlere karşı iptal davaları vatandaşlar tarafından doğrudan açılabilmektedir[198]. Böyle bir davanın sonucunda işlem

---

[194] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 625.

[195] **Uler**, İptal Kararlarının Sonuçları, s. 46.

[196] "*Bu suretle aynı kadroyu iki kişinin işgal etmesi hali ortaya çıkmakta olup, bunlardan yukarıda belirtilen sebeplerle münhal sayılamayacak olan kadroya yapılmış atamanın kaldırılarak eskiden beri o kadroyu işgal etmekte bulunan memurun mezkûr kadrodaki görevine devam etmesi gerektiği...",* Danıştay, İBK, 09.07.1966 K.T., 1965/21 E., 1966/7 K. Sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, 18.01.2021.

[197] **Güçlü, Yaşar** (2021), Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 143.

[198] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 470.

bireysel işlem olsa dahi iptali tüm vatandaşlar üzerinde etki doğurmaktadır. Benzer şekillerde, özel orman alanında bulunan yapılar için yapı ruhsatlarının iptaline ilişkin bir davanın[199] veyahut mera olarak kullanılan bir arazi üzerinde meslek kuruluşu lehine irtifak hakkı tesis edilmesine ilişkin işlemin iptaline ilişkin bir davanın[200] esastan kabul edilmesi halinde, söz konusu iptal kararı davacı haricindeki kişilere de sirayet edecek ve dolayısıyla bir bireysel işlemin iptali üçüncü kişiler üzerinde de etki doğurmuş olacaktır.

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere düzenleyici işlemlerin iptali tartışmasız bir şekilde kesin hükmün mutlak etkisini doğurmakta, herkes için sonuç doğurmaktadır. Bireysel işlemlerin iptalinde ise işlem bireysel olduğu için nispi etki doğurur ve sonuç yalnızca tarafları bağlar demek, kanaatimizce doğru sonuca ulaşmaya engel olmaktadır. Bunun yerine işlemin iptal edilmesine dair sonuçların genel nitelikte olup olmaması veyahut üçüncü kişiler için de sonuç doğurup doğuramayacağı değerlendirilmelidir.

b) Tam Yargı Davaları Bakımından Kesin Hükmün Etkileri

Tam yargı davası, kişisel hakkı ihlale uğramış kişilerin bu haklarının tazmin edilmesini sağlamaktadır[201]. Kişisel hakların tazminini amaçlayan tam yargı davaları özel hukuktaki eda davalarına benzetilmektedir[202]. Her ne kadar tam yargı davalarında da davalı idareden zararın tazmin edilmesi istenmekte ise de, sorumluluğun tespiti, sorumluluk türleri gibi hususlarda tam yargı davaları, eda davalarından tamamen ayrı bir niteliğe bürünmektedir. Söz konusu duruma bağlı olarak, tam yargı davaları idarenin bir işlemi veya eyleminden dolayı bir kişinin zarara uğrayıp uğramadığını ve bir zarar varsa bunun hangi sorumluluk ilkesinden kaynaklı olduğunu

---

[199] *"Çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açma ehliyetinin bu durum göz önünde bulundurularak geniş yorumlanmak suretiyle saptanacağı"* Danıştay, 6. Daire, 09.02.2207 K.T., 2006/3763E., 2007/702 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 23.06.2021.

[200] Danıştay, 10. Daire, 04.12.1995 K.T., 1995/2668 E., 1995/6281 K. Sayılı Kararı, https://www.hukukturk.com/, s.e.t. 23.06.2021.

[201] İYUK 2. maddede tam yargı davaları; "idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan" davalar olarak tanımlanmıştır.

[202] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 730; **Koçak, Nazım Taha** (2020), Tam Yargı Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 18; Eda davaları ise; HMK madde 105'te düzenlenmiştir ve buna göre "eda davası yoluyla mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilir".

ortaya koyan tamamen idari yargıya özgü davalar olarak karşımıza çıkmaktadır[203]. Bu davalar ile idareden yalnızca maddi ve manevi tazminatlar istenebilmektedir.

Tam yargı davaları, iptal davalarının kamu düzenini koruma amacından farklı olarak, kişisel, sübjektif davalar olup, dava sonrasında verilecek kararlar da sübjektif nitelik taşımaktadır. Belirtilen davalarda idari işlemin veya eylemin hukuka uygun olup olmadığı önem taşımamakta, hukuka uygunluk olsa dahi belli durumlarda sorumluluk ortaya çıkabilmektedir. İdarenin sorumluluğu kusurlu ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kusurlu sorumluluk ile öngörülen aslında hizmet kusuru olup, kusursuz sorumluluk tehlike ilkesi, sosyal risk ilkesi veyahut kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkelerine göre değerlendirilmektedir. Tam yargı davaları sonucunda verilecek kararlar yalnızca tarafları ilgilendirmektedir ancak hizmet kusuruna yönelik verilecek kararlar üçüncü kişiler üzerinde de sonuç doğurabilmektedir.

Tam yargı davalarının sonuçlanması da iki şekilde olabilmektedir. İlki davanın kabulü bir diğeri de davanın reddedilmesi halleridir. Dava ilk inceleme unsurlarına yönelik reddedilebileceği gibi, esastan da reddedilerek sonuçlanmaktadır. Konumuz maddi anlamda kesin hüküm olduğu için tam yargı davası açısından da önemli olan davanın esastan reddi veyahut esastan kabul edilmesi halleridir.

Tam yargı davası esastan reddedildiğinde, kişinin hakkının ihlal edilmediği veyahut idarenin sorumluluğu koşullarının oluşmadığı karara bağlanmaktadır[204]. Bu sebeplerden dolayı aslında tam yargı davasının esastan reddedilmesi, idarenin tazminata mahkum edilmediği anlamına gelmektedir[205].

Tam yargı davası sonucunda verilen esastan ret kararı kesin hükmün sonuçlarını doğuracaktır. Ancak daha önce bahsettiğimiz iptal davalarının sonuçlarından farklı olarak, tam yargı davası sonucunda verilen söz konusu karar yalnızca tarafları ilgilendirmektedir[206].

---

[203] *"Genel anlamı ile tam yargı davaları, idarenin faaliyetlerinden ötürü, hakları zarara uğrayanlar tarafından idare aleyhine açılan tazminat davalarıdır. Bu tür davalarda mahkeme, hem olayın maddi yönünü, yani zararı doğuran işlem ve eylemleri, hem de bundan çıkabilecek hukuki sonuçları tespit edecektir*", Danıştay, 15. Daire, 04.03.2014 K.T., 2013/3258 E., 2014/1371 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 24.06.2021.

[204] **Gözübüyük, A. Şeref/ Tan, Turgut** (2016), İdare Hukuku, C: 2, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 707.

[205] **Kaplan**, İdari Yargı, s. 284.

[206] **Kaplan**, İdari Yargı, s. 285.

Dolayısıyla tam yargı davasının esastan reddedilmesi halinde kesin hükmün nispi etkisi ortaya çıkmaktadır. Mahkeme tarafından verilmiş bir kesin hüküm kural olarak o davanın taraflarını ilgilendirmekte ve üçüncü kişilere sirayet etmemektedir [207]. Bu duruma ise kesin hükmün nispi etkisi[208] ismi verilmektedir[209]. Davanın tarafları içerisinde mirasçılara geçebilen haklar kısmında tarafın haleflerinin de olduğu unutulmamalıdır. Bu kişiler davada üçüncü kişi konumunda olamayacakları için yalnızca mirasçılara etki eden bir hüküm nispi etki doğurmaktadır.

İptal davalarında hakim, idari işlemin hukuka uygun olup olmadığını değerlendirirken, tam yargı davasında davacı olan kişi haksızlığa uğramış ise bunun tazmini ile ilgilenmektedir[210]. Dolayısıyla tam yargı davalarında davacı ile davalı idare arasındaki ilişki önem taşımaktadır. Söz konusu durum ise tam yargı davalarına sübjektif nitelik yüklemektedir. Bu sebepledir ki, kural olarak tam yargı davalarının sonucundan yalnızca taraflar etkilenmektedir. Ancak söz konusu kuralın da bir istisnası bulunmaktadır. İstisna hali ise tam yargı davalarının esastan kabul edilmesi halinde ortaya çıkabilmektedir. Tam yargı davasının esastan kabul edilmesi ile davacının hakkının idare tarafından ihlal edildiği, bir başka ifade ile idarenin sorumluluğu şartlarının doğduğu kabul edilmiş olmaktadır. Söz konusu sorumluluk bir kamu personelinin kusurundan kaynaklanmış ise, idare sorumlu kamu görevlisine rücu etme hakkına sahiptir. Belirtilen durumda mahkeme kararı yalnızca taraflar için bağlayıcı etki doğurmamakta aynı zamanda davada üçüncü kişi konumunda bulunan kamu görevlisini de bağlamaktadır[211]. İşte böyle bir durumda tam yargı davası sonucunda verilen kesin hüküm, mutlak etki göstermekte, üçüncü kişileri de etkileyebilecek nitelikte olmaktadır.

---

[207] **Tenekeci, Cüneyt** (2018), "Külli ve Cüz'i Halefiyette Kesin Hükmün Sirayeti", Terazi Hukuk Dergisi, C: 13, S. 138, 108-117, <https://jurix.com.tr/>, s.e.t. 16.01.2021, s. 109; **Çağlayan, Ramazan** (1999), "İdari Yargıda Kesin Hüküm", Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 3, S. 1., 123-141, https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=749, s.e.t. 16.01.2020, s. 125.

[208] Danıştay, 4. Daire, 06.12.2000 K.T., 2000/2808 E., 2000/5055 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

[209] Örneğin ceza mahkemeleri tarafından verilen kararlar kural olarak yalnızca davada adı geçen faili bağlamaktadır. Ancak eylemin kimse tarafından gerçekleştirilmediğine veyahut eylemin suç olmadığına ilişkin bir mahkeme kararı nispi etki doğurmamakta, mutlak etkiye sahip olmaktadır., **Ünver, Naci M.** (1998), Ceza Yargılamasında Yasa Yolları ve Bireysel Başvuru Hakkı, Tüze Yayıncılık, Ankara, s. 136.

[210] **Çağlayan**, Kararların Uygulanması, s. 230.

[211] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 112.

C. İdari Yargıda Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Konu Teşkil Etmesi Bakımından Kararlar

Yargılamanın yenilenmesi yoluna her mahkeme kararı hakkında gidilmesi kabul edilemeyecektir. Hangi kararlar aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği, hangileri hakkında bu yola başvurulamayacağı İYUK'ta doğrudan düzenleme altına alınmamıştır. Bu sebeple, idari yargı alanında mahkemeler tarafından verilebilecek kararlar, yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesi bakımından detaylı olarak açıklanacaktır.

1. İdari Yargılama Usulü Kanunu'ndaki Karar Kavramı

İdari Yargılama Usulü Kanunumuzda hüküm, ara karar veya benzer bir ayrım yer almamaktadır. Kararlarda bulunacak hususlar başlıklı İYUK 24'te hem hüküm hem de tüm kararlarda yer alacak hususlar düzenleme altına alınmış, bir fark belirtilmemiştir. İYUK'un kararlara ilişkin diğer maddelerinde karar ifadesi yer almakla birlikte, esas ilişkin karar veya hüküm veyahut da usule ilişkin nihai kararlar gibi bir ayrım bulunmamaktadır. Bu konuda yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun düzenlendiği 53. maddenin 1. fıkrasına bakıldığında ise; "Danıştay ile bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinden verilen kararlar hakkında, aşağıda yazılı sebepler dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi istenebilir" ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesine ilişkin düzenlemede dahi hüküm ifadesine yer verilmemiş, sadece karar denilerek ara kararları dahi kapsayabilecek ifade kullanılmıştır. Her ne kadar maddenin ikinci fıkrasında; "yargılamanın yenilenmesi istekleri esas kararı vermiş olan mahkemece karara bağlanır" hükmüne yer verilmiş olsa da bu maddenin yorumunun da farklı şekilde yapılması mümkün olabilecektir. Zira maddenin düzenleniş şeklinden tam olarak esas hakkında verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebildiği ortaya çıkmamakta, daha çok ilk derece yargılamasının yapıldığı kararlardan bahsedilmektedir.

Danıştay esas karar konusunu değerlendirdiği bir kararında, hukuk dilinde bu kavramın, ilk derece mahkemesi olarak dava tarafları arasındaki uyuşmazlığı çözen kararlar olarak kullanıldığını belirtmiş dolayısıyla esas kararın esas hakkındaki karar anlamında olduğunu ifade

etmiştir[212]. Ancak herhangi bir farklı yoruma sebebiyet vermemek amacıyla esas hakkındaki kararlar için yahut da hükümler için yargılamanın yenilenmesi yolunun açık olabileceği ifade edilmelidir. Kanunun şu anki haline dayanılarak amaçsal yorum dışında bir yorum yöntemi ile hatta doğrudan lafzi yorum yöntemi ile tüm kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği çıkarımında bulunulabilir. Bir örnek ile açıklamak gerekirse, tezin ikinci bölümünde yer verdiğimiz Sayıştay Kanunu'nda da aynı İYUK'ta olduğu gibi yargılamanın yenilenmesi yolu konusunda karar sınırlaması yapılmamıştır. Bu durum ise farklı yorumlarla yargılamanın yenilenmesi yolunun kimi zaman olağan kanun yolu şeklinde kullanılmasına sebep olmuş, uygulamada tarafların temyiz aşamasından önce yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabildiği haller ortaya çıkmıştır. Bu nedenle uygulamada ciddi karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Belirtilen sıkıntıların önüne geçmek için, İYUK hükmünün yeniden ele alınarak değerlendirilmesi önemli görülmektedir[213].

Danıştay'ın da konuya ilişkin oldukça ilginç ve eski bir kararında söz konusu durum; "*maddeden de anlaşılacağı üzere Danıştay ile İdare ve Vergi Mahkemelerince verilen kararların yargılamanın yenilenmesi yoluyla yeniden incelenebilmesi için yasada belirtilen kanun yollarının tüketilerek kesinleşmiş olması yolunda bir hüküm getirilmemiştir. Her ne kadar Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 445.maddesinde katiyen verilen veya katiyet iktisap etmiş olan kararlar hakkında iadeyi muhakeme talep olunabileceği hükme bağlanmış ise de, yukarıda anılan 53. maddesinin 3. fıkrasında yargılamanın yenilenmesinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun sadece süreye ilişkin hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanacağı belirtilmiş olup, mahkeme kararının kesinleşmiş olacağı yolunda ne anılan maddede, ne de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun uygulanacağı halleri düzenleyen 2577 sayılı kanunun*

[212] "*Hukuk dilinde esas karar tanımı, yargı yerlerince ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilen ve davanın tarafları arasındaki maddi uyuşmazlığı çözümleyen kararlar için kullanıldığından, anılan 53. maddesinin 1. bendinde sözü edilen Danıştay kararlarından kasdın, Danıştay'ın 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdiği kararlar olduğu açıktır*", Danıştay, 3. Daire, 15.04.1987 K.T., 987/667 E., 987/1052 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.01.2021; Danıştay, 3. Daire, 22.04.1998 K.T., 1998/1136 E., 1998/1337 K. Sayılı Kararı, https://legalbank.net/, s.e.t. 07.10.2021.

[213] Danıştay bir kararında "*Esasa ilişkin nihai kararlar (hükümler) maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder"* ifadesi ile hüküm kavramının bile sınırlarını tam olarak belirleyememiştir. Bu nedenle karar kavramının Mahkeme tarafından çok kapsamlı olarak ele alınması sonucu doğabilecektir, Danıştay, 13. Daire, 15.01.2020 K.T., 2016/1451 E., 2020/141 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.01.2021.

31. maddesinde herhangi bir atıfta bulunulmamıştır"[214] ifadeleri ile İYUK'ta yer alan yargılamanın yenilenmesi yolunun sadece hükümler yani esas hakkında verilen nihai kararlar için geçerli olmadığını açıklamıştır. Ancak Yüksek Mahkeme'nin daha eski tarihli[215] ve daha sonraki tarihli kararlarında yargılamanın yenilenmesi yolunun ancak kesin hükümler için mümkün olduğunu kabul etmiştir[216]. Dolayısıyla söz konusu karar oldukça istisnai bir nitelik taşımaktadır.

Her ne kadar Danıştay'ın belirttiğimiz kararı istisnai nitelikte de olsa, İYUK'ta yargılamanın yenilenmesi yolunun bir olağanüstü kanun yolu belirtilmediği ve hatta söz konusu yolun konusunun mahkeme kararları olduğu ifade edildiği için tekrar Yüksek Mahkeme'nin değinilen yorumu benimsemesinde bir engel bulunmamaktadır. İstisnai olan yorumun benimsenmemesindeki en büyük sebep, yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliğinin olağanüstü olduğunun hem doktrin hem yargı kararları hem de idari yargı alanında sıklıkla kaynak olarak karşımıza çıkan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili maddeleridir. HMK madde 374'e göre; "yargılamanın iadesi, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilir". Bu hükümden de anlaşılacağı üzere medeni usul hukukunda yargılamanın yenilenmesi yolu tereddütsüz bir şekilde olağanüstü bir yol olarak kabul edilmiştir.

Kanaatimize göre, İYUK'ta yargılamanın yenilenmesi yoluna sadece kesinleşmiş esasa ilişkin kararlar için başvurulabileceğinin belirtilmemesi ciddi bir eksikliktir. Her ne kadar mahkemeler tarafından bu konuda genel bir kanaat oluşmuş olsa da, kanunda bir sınırlandırma

---

[214] Danıştay, 10. Daire, 29.5.1986 K.T., 1986/301 E., 1986/1330 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.01.2021.

[215] Danıştay, 3. Daire, 05.01.198 K.T., 1983/4854, 1984/36 K. Sayılı Kararı; "*Gerek yargılamanın yenilenmesi gerek kararın düzeltilmesi müessesesi, yeni bir uyuşmazlığın çözümüne değil, evvelce dava konusu yapılmış olan bir uyuşmazlık hakkında verilen kesin kararın aynı yargı mercii tarafından yeniden incelenerek değiştirilmesini temine matuf bir kanun yolu olduğu cihetle, bunların ilk davadan ayrı, müstakil bir uyuşmazlık gibi mütalaa edilmesi mümkün bulunmadığı gibi..*" Danıştay 10. Daire, 17.06.1985 K.T., 1985/474 E., 1985/1274 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.01.2021.

[216]"*Fevkalade bir kanun yolu olan ve ancak maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararlar için açık olan yargılamanın yenilenmesi yolu, yargı yerlerince ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilen ve davanın tarafları arasındaki maddi uyuşmazlığı çözümleyen kararlar için geçerlidir,* Danıştay, VDDGK, 11.06.1999 K.T., 1998/385 E., 1999/339 Sayılı Kararı; "*yargılamanın yenilenmesinin kural olarak, hükmün esasını değiştirecek nitelikteki olguların hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkması durumunda, yeniden yapılacak yargılama ile kesin hükmü ortadan kaldırabilen olağanüstü bir kanun yolu olduğu*", İDDK, 30.10.2013 K.T., 2010/1285 E., 2013/3325 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.01.2021.

olmadan yargı kararları ile yapılacak bir sınırlama da hukuk düzenimize çok uygun düşmemektedir. İYUK 53. maddenin 2. fıkrasında "yargılamanın yenilenmesi istekleri esas kararı vermiş olan mahkemece karara bağlanır" hükmü yer alıyor olsa da bu maddede yer alan esas karar ibaresi, esasa ilişkin nihai karar yani hüküm anlamında değil, hakkında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilen kararı ifade etmek amacı ile kullanılmıştır. Bu madde hakkında farklı yorumların yapılması ise, maddenin yine açık ve kesin bir şekilde ele alınmadığını ortaya koymaktadır. Kaldı ki; yargılamanın yenilenmesi sebeplerine bakıldığında, "karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması" 53. maddenin 1. fıkrasının c bendinde sebepler arasında yer almıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere kanunkoyucu kesinleşmiş mahkeme kararını burada şart olarak düzenlemiştir. Söz konusu madde metninde kesinleşmiş mahkeme kararlarının doğrudan ifade edilmiş olması, kanunkoyucunun yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilecek kararlarda sınırlandırma yapmak istemediğini düşündürebilecek niteliktedir[217]. Bu sebeple, hükmün daha açık bir biçimde yeniden düzenlenmesinin karışıklıkları önleyebileceğini düşünmekteyiz.

2. Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Konu Olamayacak Kararlar

Yargılamanın yenilenmesi yoluna nitelikleri gereği konu olamayacak bazı mahkeme kararları bulunmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yolunun olağanüstü bir yol olmasından dolayı her karar aleyhine bu yola başvurabilmek kapsamını arttıracak ve bu şekilde yargılamanın yenilenmesi adeta bir olağan kanun yolu haline gelecektir. Bu sebeple mahkeme kararlarından hangilerinin söz konusu yola konu olabileceğini belirlemek önem teşkil etmektedir. Öz bir ifade ile esasa ilişkin nihai kararlar dışında mahkeme kararlarına karşı bu yola başvurulması mümkün değildir. Alman idari yargılamasında ise, yargılamanın yenilenmesi yoluna yalnızca kesin hükümler için gidilmesi hali benimsenmemiş olup, temyizin reddi veya kabulü gibi esasa ilişkin olmayan kararlar için de bu yola başvurulabileceği ifade edilmektedir[218].

---

[217] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, S. 433; **Tansuğ, Çağla** (2016), İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 97.

[218] **Tschira/Schmitt**, Verwaltungs Prozessrecht, s. 267; **Wolff/Decker**, VwGO VwVfG, s. 499.

İdari yargı alanında mahkemeler tarafından verilecek kararlar çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle söz konusu kararlar nitelikleri bakımından detaylı olarak incelenmelidir.

a) Ara Kararları

Ara kararlarının amacı hakimin maddi gerçeğe ulaşmasını sağlamak, dolayısıyla yargılamayı derinleştirmektir[219]. Bir başka ifade ile ara kararları, yalnızca usule yönelik bir ön sorunu halleden ve yargılamanın devamını ve gelişmesini sağlayan kararlardır[220]. Hakimin olayı çözebilmek amacıyla dosyayı bilirkişiye yönlendirmesi, duruşma yapılması gibi davanın mahiyetini genişletmeye yönelik kararlar, ara kararları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ara kararlar, kanun yollarına konu olamamaktadır. Bunun sebebi ise, ara kararlarından hakimin resen veya talep üzerine geri dönebilmesinin mümkün olmasıdır. Zira hakimin verdiği ara kararın hukuka uygun olmadığı kanaatine varması halinde bu kararından vazgeçip yeni bir karar vermesi mümkündür, ancak bu durumda usulü kazanılmış haklara dikkat etmek gerekmektedir[221]. Kısacası hakim tarafından kendiliğinden değiştirilebilecek bir kararın yalnızca olağanüstü değil olağan kanun yollarına tabi tutulması mümkün değildir. Ara kararlarına karşı öngörülebilecek bir başvuru yolu ise kanun yolu olarak değil, hukuki çareler kapsamında değerlendirilebilecektir.

b) Yürütmenin Durdurulması Kararları

İdari yargı alanına özgü bir kurum olan yürütmenin durdurulması hakkında verilen kararların da nitelikleri gereği ara karara benzer olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak söz konusu kararların tam olarak bir ara karar niteliğinde olduğunu söylemek mümkün değildir. Yürütmenin durdurulması kararı ile, dava sonuçlanıncaya kadar taraf aleyhine olan idari işlemin uygulanması durdurulmaktadır. Bu sebeple tamamen idari yargı alanına özgü bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[219] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 135.

[220] **Muşul**, "Ara Kararları", s. 218.

[221] **Muşul**, Ara Kararları, s. 233.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere ara kararları davanın ilerlemesini ve derinleştirilmesini sağlayan kararlardır. Yürütmenin durdurulması kararları ise davanın ilerlemesine yönelik olmayıp, ara kararları gibi nihai kararları etkileyebilecek nitelikte değildir[222]. 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 3/D maddesinin 1. fıkrasının b bendine göre; bölge idare mahkemelerinin bir görevi ilk derece mahkemeleri tarafından verilen yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlara ilişkin itirazları değerlendirmektir. Yürütmenin durdurulmasına yönelik kararların yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olabilmesinin mümkün değildir. Aynı şekilde yürütmeyi durdurma kararlarına karşı yapılan itiraz sonucunda da bölge idare mahkemesi ya yürütmeyi durdurma talebini reddetmekte veyahut da kabul edip kendisi yürütmeyi durdurma kararı vermektedir. Bu yönden bakıldığında itiraz sonucu verilen kararların da nitelik olarak yürütmeyi durdurma kararlarından ayrı tutulması mümkün değildir. Yürütmeyi durdurma kararları kişiler arasındaki uyuşmazlıklara son vermemekte ve esasa ilişkin nitelikte olmamaktadır. Bu sebeple yargılamanın yenilenmesi kanun yolu kapsamına bölge idare mahkemelerinin itiraz sonucu verdiği kararlar dahil edilemeyecektir. Hatta söz konusu kararların bir başka kanun yoluna tabi tutulması da mümkün değildir. Her ne kadar yürütmeyi durdurma kararları için itiraz yolu benimsenmiş olsa da, söz konusu kararlar nihai karar olmadığı için, kanunda düzenleme altına alınmış olan itiraz da eski düzenlemede yer alan kanun yolu olan itirazdan farklı niteliğe sahiptir. Dolayısıyla yürütmeyi durdurma kararına yönelik kabul edilen itiraz kurumu, bir kanun yolu olarak değil ancak bir hukuki çare olarak kabul edilebilecektir.

c) İlk İnceleme Sonucunda Verilen Kararlar

İlk inceleme sonucunda verilecek kararların niteliği değişkenlik göstermektedir. Nitelikleri ne olursa olsun ilk inceleme sonucunda verilen kararlar esasa ilişkin nihai karar hükmünde olamadığı için yargılamanın yenilenmesi yolunun konusunu oluşturamamaktadır. İlk inceleme sonrasında verilen kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etme niteliğinden yoksundur. Belirtilen kararlar için eksikler tamamlandığı takdirde yeniden dava açılabilmesi mümkündür. Bu bakımdan aynı dava tekrar açılsa dahi mahkeme bu konuda maddi anlamda

[222] **Kıratlı, Metin** (1966), "Yürütmenin Durdurulması", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 21, S. 4, 173-196, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3157/43894>, s.e.t. 16.03.2021, s. 181.

kesin hükmün bulunduğundan dolayı davanın reddine karar vermeyecektir. Belirtilen kararlar nihai karar olsa dahi ancak olağan kanun yollarına tabi tutulabilecektir.

d) İstinaf ve Temyize İlişkin Kararlar

Kural olarak temyiz ve istinaf incelemesi sonucunda verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda temyiz mercii olan Danıştay esasa yönelik bir karar vermemekte, sadece ilk derece mahkemesinin kararlarını onayabilmekte, bozabilmekte veyahut düzelterek onayabilmektedir. Belirtilen kararlar verilirken Yüksek Mahkeme sadece hukukilik denetimi yapmakta ve yeni bir maddi olay değerlendirmesinde bulunamamaktadır. Dolayısıyla verilen karar özünde, ilk derece mahkemesi kararının bir uzantısı olarak kabul edilebilecektir. Bölge idare mahkemeleri tarafından yapılan istinaf incelemesinde de kararın onanması durumu değerlendirildiğinde yeni bir karar söz konusu olmamaktadır. Bu halde de esasa ilişkin bir karar ortaya çıkmayacaktır. Bir Danıştay kararında, Danıştay tarafından temyiz incelemesi sonucunda verilmiş kararların, "*ilk derece mahkemesince karara bağlanan davanın tarafları arasındaki maddi uyuşmazlığın çözümüyle doğrudan ilgili olmadıklarından*"[223] yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi tutulamayacakları ifade edilerek söz konusu durum açıklanmıştır.

Esasa ilişkin kararlar istinaf ve temyiz aşamasında istisnai olsa da karşımıza çıkabilmektedir. İstinaf aşamasında esasa ilişkin karar istinaf talebinin kabul edilmesi ile ortaya çıkacaktır. Ancak istisnanın istisnası olarak adlandırabileceğimiz bir durum yine Kanun'un 45. maddesinin 5. fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Bölge idare mahkemesi istinaf talebini kabul etse dahi talep; "davaya görevsiz veya yetkisiz mahkeme yahut reddedilmiş veya yasaklanmış hâkim tarafından bakılmış olması" konularına ilişkin ise, ilk derece mahkemesi kararını kaldıracak ancak bu durumda dosyayı ilk derece mahkemesine karar vermesi için gönderecektir. Bu durumda istinaf sonucunda yalnızca kararın kaldırılmasına karar verildiği için esasa ilişkin bir hükümden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu sebeple bölge idare mahkemelerinin hakimin yasaklılığı ve reddi, görev ve yetkisizlik konuları ile ilgili istinaf

[223] Danıştay, 3. Daire, 22.04.1998 K.T., 1998/1136 E., 1998/1337 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 07.10.2021.

başvurusu sonucu verdiği kararların yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olması söz konusu değildir.

Temyiz aşamasına baktığımızda ise, onama, onamama veya düzelterek onama kararları esasa yönelik olmadığı için yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi olmayacaktır. Ancak Kanunu'muza 2014 yılında yapılan değişiklik ile dahil edilmiş olan ivedi yargılama ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama hususlarında istisnai bir durum bulunmaktadır ve Danıştay esasa yönelik kararlar verebilmektedir. Ancak istinaf yoluna ilişkin düzenlemeye benzer şekilde, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyizin haklı bulunması halinde verilen kararın yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesi mümkün değildir.

Tüm bu açıklamalara istinaden Danıştay'ın onama, bozma ve düzelterek onama kararları ile bölge idare mahkemeleri tarafından verilmiş istinaf talebinin reddi veyahut ilk inceleme konuları dolayısıyla kararın bozulması halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkün değildir.

e) Danıştay Tarafından Verilen Yargısal Olmayan Kararlar

Bilindiği üzere idari yargı sisteminin başında bulunan Danıştay'ın sadece yargısal karar verme görevi bulunmamaktadır. Kanunlarda kendisine verilen bazı görevleri yerine getirirken Danıştay idari işlem hükmünde olan kararlar da verebilmektedir.

Danıştay'ın yargısal kararları dışındaki kararlarının ilk örneğini Danıştay Kanunu'nun 23/1-d maddesi oluşturmaktadır. Bu maddeye göre; yüksek mahkeme "kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmektedir". Danıştay'ın kamu hizmeti ile ilgili imtiyaz sözleşmeleri hakkında görüşünü bildirmesi yargısal nitelikte bir karar değildir ve danışma niteliğindeki bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaldı ki söz konusu karar bağlayıcı dahi olmayıp yalnızca istişare amaçlıdır. Danıştay'ın yargısal nitelikte bulunmayan görüş bildirme veyahut danışmanlık görevleri[224] yalnızca imtiyaz sözleşmeleri ile sınırlı değildir. Birçok kanundan kaynaklı olarak yüksek mahkemeye danışılması zorunlu tutulmuştur. İl İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Kamulaştırma Kanunu, Memurlar ve Diğer

[224] Danışmanlık görevi deyimi için, bkz. **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 86.

Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun tarafından Danıştay yargısal olmayan görevlerle donatılmıştır.

Belirtilen durumlardan farklı olarak Danıştay Kanunu'nun 24/2 maddesinde "Danıştay, belediyeler ile il özel idarelerinin seçimle gelen organlarının organlık sıfatlarını kaybetmeleri hakkındaki istemleri inceler ve karara bağlar" hükmü bulunmaktadır. Danıştay'ın söz konusu kararı da her ne kadar dava dairesi olan sekizinci daire tarafından yerine getirilse de yargısal değil idari bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır[225]. Belirtilen karar bir mahkeme (dava dairesi) tarafından verildiği için organik anlamda bir yargısal karar olsa dahi, maddi olarak bir idari vesayet denetimi niteliğindedir[226].

Danıştay tarafından verilen yukarıda izah edilmiş yargısal nitelikte bulunmayan kararların yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olması mümkün değildir. Zira belirtilen kararlar iptal veya tam yargı davaları sonucunda verilen ve taraflar arasındaki bir uyuşmazlığı çözen nitelikte kararlar değildir. Yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olmak için organik bir yargısal kararın bulunması yeterli değildir. Kesin hükmün oluşabilmesi için içerik olarak da bir yargısal kararın bulunması zorunludur.

f) Davaya Son Veren Taraf İşlemleri

İdari yargılama hukukunda bir davanın sona ermesi için mutlaka yargı organı tarafından verilmiş bir kararın bulunması zarureti yoktur. Taraflar da uygun gördükleri durumlarda, uyuşmazlığın devam etmesini engelleyebilmekte ve bu şekilde açılmış bir davayı sonuçlandırabilmektedirler. Davaya son veren taraf işlemleri doğrudan İYUK'ta düzenleme altına alınmamış olup, İYUK 31. madde düzenlemesi ile HMK'ya atıf yapılan konular arasında yer almaktadır. Bu başlık altında, taraf işlemlerinin tamamen yargılamanın yenilenmesi kurumu dışında tutulmayacağı, hangi durumlarda söz konusu taraf işlemleri için de yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği değerlendirilecektir.

[225] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 103.

[226] **Akyılmaz/Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 26; **Kaya, Cemil** (2007), Türkiye'de Mahalli İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 329.

(1) Davadan Feragat

Davadan feragat; HMK madde 307/1'e göre, davacı tarafın dava talebinden kısmen veya tamamen vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Feragat, harç ve posta giderlerinin davacıdan alınarak kayıt defterine kaydedilmesinden itibaren yapılabilmektedir[227]. Davadan feragat ile davacı olan taraf, uyuşmazlık konusu ettiği haktan vazgeçmiş kabul edilmektedir[228].

İYUK madde 31'e göre, feragat kurumu idari yargı alanında HMK hükümlerine göre uygulama alanı bulmaktadır. Ancak belirtilmelidir ki, feragatin idari yargıda HMK'da olduğu şekliyle aynen uygulanması mümkün değildir. Zira hukuk yargılamasında idari yargıda olduğu gibi kamu yararının korunması esas değildir. Bu nedenle idari yargı alanında feragat her zaman kabul edilememektedir. Aslında bunun sebebi idari yargıda bulunan iptal davalarının hukuk düzenini koruyarak, hukuka aykırı işlemlerin ortadan kaldırılmasını sağlamasıdır. Bu sebeple, idari yargıda feragat kurumunun uygulanabilirliğini iptal davaları ve tam yargı davalarına göre değerlendirmek gerekmektedir.

İptal davaları düzenleyici işlemlere karşı açılabileceği gibi, bireysel idari işlemlere karşı da açılabilmektedir. Danıştay; bireysel işlemlere karşı açılan iptal davalarında feragatin hiçbir kısıtlamaya tabi olmayarak uygulanabileceğini[229] ancak düzenleyici işlemlerde yürütmeyi durdurma veya iptal kararı verildikten sonra davadan feragat edilemeyeceği görüşünü benimsemiştir[230]. Gerçekten de bir idari işlem kamuyu ilgilendiriyorsa, yürütmeyi durdurma

---

[227] **Ülker, Gözde** (2016), "İdari Yargılama Usulünde Feragat", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 22, S: 3, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/359886>, s.e.t. 24.03.2021, s. 3358.

[228] **Çakmak, Münci** (2004), "İdarî Yargıda Davadan Feragat", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 53, S. 1, 185-194, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/628666>, s.e.t. 22.03.2021, s. 185; **Karagözoğlu, H. Fevzi** (1975), Danıştay Yargılama Usulünde Davadan Feragat ve Kabul, Fon Matbaası, Ankara, s. 18.

[229] "*Sadece davacının kişisel çıkarını ihlal eden somut, subjektif nitelikteki işlemlerin iptali istemiyle açılan davalarda hüküm verildikten sonra karar kesinleşmeden davanın herhangi bir aşamasında davacının davasından feragat etmesinin kabul edilmesi gerekir. Zira uyuşmazlık konusu olayda kamu menfaati değil bireysel menfaat söz konusudur*". Danıştay, 6. Daire, 09.05.1994 K.T., 1994/484 E., 1994/1873 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 29.03.2021.

[230] "*İdari dava türlerinden olan iptal davaları; bireysel hakları ihlal eden, somut, sübjektif nitelikteki idari işlemlere veya ortada herhangi bir hak ihlali olmaksızın bireyin menfaat ilgisinin kurulabildiği kamu yararını yakından ilgilendiren işlemlere karşı açılabilmektedir. Bireysel hakkın ihlaline dayanmayan kamu yararını yakından ilgilendiren konularda açılan iptal davaları, objektif ve somut nitelikte olup; bütünüyle kamu yararını*

kararı verildikten sonra veyahut iptal kararı verildikten sonra kanun yolu aşamasında yapılacak feragat, hukuka aykırı olduğu konusunda ciddi bir şüphe olan işlemin bu haliyle tekrar hukuk düzenine dahil edilmesi anlamına gelecektir. Bu durumun ise hukuk devleti ile bağdaşması mümkün değildir. Bu sebeple düzenleyici işlemler ile kamuyu ilgilendirebilecek nitelikte olan tüm işlemlerin iptalinden feragat, davada yalnızca hüküm verilinceye kadar yapılabilmelidir. Tam yargı davalarında feragat durumunun ise HMK ile paralel olarak ilerlemesi önünde bir engel bulunmamaktadır. Zira tam yargı davaları idari işlemlerden ve eylemlerden zarar gören kişilerin idari yargıdaki tazminat davası niteliğindedir ve dolayısıyla tamamen kişisel niteliktedir.

Davadan feragat edildiğinde davacı yalnızca açtığı davadan değil aynı zamanda davaya konu olmuş hak ve menfaatlerden de vazgeçmektedir[231]. Bu durum, feragate kesin hüküm sonuçlarının bağlanmasının da bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. HMK madde 311'e göre; "feragat kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurmaktadır". Maddede belirtilen kesin hüküm ile kastedilen sadece şekli anlamda kesin hüküm değil aynı zamanda maddi anlamda kesin hükümdür. Zira davacı feragat ettiği bir uyuşmazlıkla aynı konu, sebep ve taraflar hakkında tekrar dava açamayacaktır. Bir kararın maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi için normal koşullarda bir mahkeme kararının olması gerekmektedir. Ancak HMK madde 311'de yer alan hüküm ile davaya son veren taraf işlemlerinde maddi anlamda kesin hüküm için adeta bir istisna getirilmiştir.

Feragatin kesin hüküm gibi sonuç doğurması meselesi, davacının verdiği feragat kararının yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olup olamayacağını gündeme getirmektedir. Doktrin söz konusu durum karşısında ikiye ayrılmaktadır. İlk görüş savunucularına göre; davadan feragat edilmesi durumunda mahkeme, işin esasına yönelik bir inceleme yapmadığı için yargılamanın

---

amaçlamaktadır. Dolayısıyla iptal davalarında feragat isteminin de kamu yararı ölçütü kullanılarak karara bağlanması gerekmektedir. Bireysel hakların ihlaline dayanan iptal davalarında davacının herhangi bir kısıtlama olmaksızın davasından feragat edebileceğinde duraksama bulunmamaktadır. Buna karşılık, düzenleyici işlemlere karşı ve kamu yararını yakından ilgilendiren konularda açılan iptal davalarında, işlemin yürütmenin durdurulması veya iptali kararı verildikten sonra, davacıya davadan feragat etme hakkının tanınması, yapılmış olan yargısal denetimin geçersiz sayılması, dolayısıyla davacı iradesinin yargı kararı üzerine çıkması sonucunu doğuracağından, kamu yararıyla ve idarenin yargısal denetimi yoluyla hukukun üstünlüğünü sağlama amacıyla bağdaşmamaktadır", Danıştay, 10. Daire, 20.12.2011 K.T., 2010/16395 E., 2011/5749 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 28.03.2021.

[231] **Aslan**, İdari Yargılama Usulü Kanunu, s. 327.

yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkün değildir[232]. Diğer görüş ise, feragat sonucunda verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesinin mümkün olduğu yönündedir. Ancak bu görüş savunucuları kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. İlk olarak feragate karşı hiçbir şarta tabi olmadan yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği görüşü savunulmuş iken[233], diğer görüş ancak hata, hile gibi durumlarda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği yönündedir[234].

Arslan, feragate karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceğini ifade ederken, feragat sonucunda uyuşmazlığın tarafların iradesi ile değil, mahkemenin bu yönde verdiği karar ile uyuşmazlığın sona erdiğini ifade etmektedir[235]. Ancak belirtilen gerekçe, feragatin yargılamanın yenilenmesi yolunun konusu olması halini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Zira feragat sonrasında mahkeme yalnızca karar vermeye yer olmadığı kararı vermektedir[236].

Doktrinde feragat kararının mı veyahut feragat sonrası mahkeme tarafından verilen kararın mı davayı sona erdirdiği konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Danıştay; *"davacının davasından feragat etmesi üzerine, bu feragatin geçerli olduğu ve bununla dava konusu uyuşmazlığın son bulduğu kanısına varan mahkeme, davadan feragat nedeniyle davanın reddine karar verir. Mahkeme, ancak feragat nedeniyle davanın reddine ilişkin bu kararı ile davadan elini çeker"*[237] ifadeleri ile davaya son veren kararın mahkeme kararı olduğu görüşünü benimsemiştir. Her ne kadar davadan feragatin kabule bağlı olmadığı kabul edilse de idari yargıda hukuk usülüne göre farklı bir durum oluşmaktadır. Zira idari yargıda mahkeme feragatin geçerli olup olmadığını değerlendirirken işlemin içeriğine bakmakta, kamuyu ilgilendirip ilgilendirmediğini de denetlemektedir. Feragatin kabule bağlı olmadığı açık olsa da idari yargıda mahkemeye feragati inceleme açısından bir nevi kabule benzer bir denetim imkanı getirilmiştir.

---

[232] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 139; **Yıldırım**, "Yargılamanın Yenilenmesi", s. 425.

[233] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 70.

[234] **Dere Sancar, Şeyma/ Dere, Ahmet** (2010), "Genel Olarak Feragat ve İdari Yargıda Feragatin Hüküm ve Sonuçları", TAAD, C: 1, S: 3, 195-234, <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935007.pdf>, s.e.t. 29.03.2021, s. 231.

[235] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 71.

[236] **Ülker**, Feragat, s. 3377.

[237] Danıştay, 13. Daire, 08.10.2019 K.T., 2019/2854 E., 2019/2944 K. Sayılı Kararı; "*Aksi halde davadan feragat istemi konusunda karar verecek olan mahkemenin kararının feragat istemi görüşülmek üzere..*", Danıştay 13. Daire, 06.02.2012 K.T, 2011/1489 E., 2012/271 K. Sayılı Kararı, <https://lib.kazanci.com.tr/>, s.e.t. 29.03.2021.

Aksi durumda feragatin her koşulda geçerli olması gerekmektedir. Oysaki idari yargıda uyuşmazlığın veyahut idari işlemin özelliğine göre feragatin mümkün olup olmadığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla idari yargıda davadan el çekme aslında mahkemenin verdiği davanın reddi kararı ile mümkün olmaktadır.

Feragat kesin hüküm gibi sonuç doğurmaktadır. Belirtilen durum maddi anlamda kesin hükümdür. Maddi anlamda kesin hüküm ancak esasa ilişkin kararlar için mümkün olabilmektedir. Maddi anlamda kesin hükmün amacı aynı konuda, aynı taraflara ilişkin ve aynı sebeplere dayanılarak tekrar dava açılmasının önüne geçilmesidir. Kanun koyucu feragatin kesin hüküm gibi sonuç doğuracağını söylediği için ve maddi anlamda kesin hükümlere karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek mümkün olduğu için kanaatimizce feragat sonrası şartlar varsa yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmelidir.

Her ne kadar idari yargılama alanında hakim görüşün feragat için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceği yönünde olduğu belirtilse de[238], buna dayanak olarak gösterilen Danıştay kararı hem eski tarihli olup hem de feragatte yargılamanın yenilenmesi yolunun mümkün olmadığını belirten bir karar niteliğini taşımamaktadır. Zira söz konusu Danıştay kararında "*Gümrük ve Tekel Bakanlığının eylemi ise, iddia edildiği veçhile lehine karar verilen tarafın karara etkisi olan bir hile kullanmış olması mahiyetinde olmadığı gibi mezkur maddede tadat edilmiş bulunan diğer sebeplerin hiçbirine de uymamaktadır*"[239] denilerek yargılamanın yenilenmesi istemi reddedilmiştir. Görüldüğü üzere Yüksek Mahkeme söz konusu kararında feragatin yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olmayacağını değil, somut olayda yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden herhangi birisinin olmadığını belirterek istemi reddetmiştir. Dolayısıyla kanaatimizce Danıştay'ın söz konusu kararı feragat sonucu verilen kararlar hakkında olağanüstü kanun yoluna gidilmeyeceği görüşünü benimsediğini ortaya koymamaktadır.

Belirtilen sebeplerle kanaatimize göre feragat, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin olarak sayılan sebeplerden herhangi birisine uymakta ise, yargılamanın yenilenmesi yoluna

[238] **Dere/Dere**, Feragat, s. 229; **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 139.

[239] Danıştay, 7. Daire, 17.05.1972 K.T., 1971/8082 E., 1972/2009 K. Sayılı Kararı, Danıştay Dergisi (1973), S. 9-10, <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/yayinlar/dergi/2021-02-24-11-32-9449748.pdf>, s.e.t. 03.04.2021, s. 313.

konu olabilecektir. Düşüncemize benzer olarak Yargıtay da bir kararında; feragatin hileli bir davranış sonucu gerçekleşmesi halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna, "lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması" sebebine dayanılarak gidilebileceğini vurgulamıştır[240].

(2) Davayı Kabul

Davayı kabul müessesesi yargılamaya son veren taraf işlemlerinden bir tanesidir. Kabul ile, davalı taraf kendi iradesi ile davaya son vermektedir[241]. Danıştay'a göre de; "davayı kabul davayı sona erdiren ve kesin hükmün bütün hukuki sonuçlarını doğuran taraf işlemlerinden birisidir. Sözü edilen bu müessesede, davayı kabul eden davalı, davacının, dava açmakla ulaşmak istediği sonucu peşinen kabul etmekte, yani, davacının, dava yoluyla elde etmeyi amaçladığı sonuca, mahkeme kararına gerek kalmaksızın ulaşmasına neden olmaktadır"[242]. İptal davalarında davayı kabul, idari işlemin geri alınması, değiştirilmesi, kaldırılması şeklinde yapılabilmektedir. Aksi durumda işlem hala yürürlükte olacağı için kabulün anlam ifade etmesi mümkün değildir. Tam yargı davalarında kabul için ise tazminatın sağlanmış olması gerekmektedir.

Davayı kabul de tıpkı feragat kurumunda olduğu gibi tarafların iradesi ile davaya son verme niteliğine haiz bir işlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Davalı taraf, davacı tarafın kısmen veya tamamen netice-i talebini kabul ederek uyuşmazlığın çözülmesini sağlamaktadır. Davayı kabul kısmında da usule ilişkin hatalar veyahut hile gibi ağır aksaklıklar olması halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkündür. Yargılamanın yenilenmesi yoluna

---

[240] "*Hemen belirtmek gerekir ki; HMK'nin 375/1(h) maddesine göre, lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması yargılamanın iadesi sebebidir…Somut uyuşmazlık incelendiğinde; davacı tarafça mal rejiminin tasfiyesi davasında davalının hileli davranışları nedeniyle feragat edildiği açıklanmış olup dava, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375/1(h) fıkrası uyarınca yargılamanın yenilenmesi yoluyla ... 5. Aile Mahkemesi'nin 2013/400 Esas 2014/39 Karar sayılı kesinleşen hükmünün ortadan kaldırılması ve feragatin iptali istemine ilişkindir. Mahkemece, az yukarıda izah edildiği üzere davacı tarafın ileri sürdüğü hususun HMK'de düzenlenen tahdidi sebeplerden biri olduğu gözetilip işin esasına girilmek suretiyle bir karar verilmesi gerekirken; yazılı şekilde iddia edilen hususların yargılamanın iadesi sebeplerinden olmadığı gerekçesiyle HMK'nin 379/2 maddesi uyarınca davanın reddi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedeni yapılmıştır*", Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, 05.02.2019 K.T., 2016 /22038 E., 2019/1019 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 04.04.2021.

[241] **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C. II, s. 1038.

[242] Danıştay, 7. Daire, 26.04.2006 K.T., 2005/2963 E., 2006/1373 K. Sayılı Kararı, <https://lib.kazanci.com.tr/>, s.e.t. 03.04.2021.

gidilebilmesi için kabul aşamasında yapılmış usule ilişkin sakatlık veyahut iradeyi sakatlayan hallerin olması gerekmektedir. Zira kabul halinde, esasa ilişkin kararı aslında taraflar vermektedir. Bu sebeple hakimin kabulün içeriğini denetlemesi mümkün olmayacaktır. Ancak yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşturabilecek ağır usulü sakatlık durumlarında, kabulün yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olmasına engel bir düzenleme bulunmamaktadır.

(3) Sulh

Sulh, tarafların karşılıklı iradesiyle aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmesi anlamına gelmektedir[243]. 659 sayılı KHK'nın 12. maddesinde düzenlenen hükme göre, kişiler idari işlemlerden veyahut eylemlerden dolayı zarara uğradıklarında bunun tazmin edilmesi amacıyla idareye başvurması sulh talebi anlamına gelmektedir[244].

Sulh sonucunda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilip gidilemeyeceği, sulh işleminin taraf işlemi olması dolayısıyla tartışmalara sebebiyet vermektedir. Sulh kurumu, uyuşmazlığa son veren diğer taraf işlemlerinden farklı olarak idari yargıda alternatif çözüm yolları arasında kabul edilmektedir[245]. Sulh kurumu İYUK'ta doğrudan düzenleme altına alınmamıştır. Ancak 659 sayılı KHK ile idari yargı alanında sulh kurumunun uygulanabileceği ve hatta İYUK'ta düzenleme altına alınan idareye başvuru hallerinin sulh yolu olduğu kabul edilmiştir.

Sulh anlaşmasının yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilip edilmeyeceği tartışmaları, taraf işlemi olup olmamasından bağımsız olarak değerlendirilmelidir. İdari yargı alanında sulh, medeni usul alanından farklı bir usul içermektedir. İdari yargı alanında sulh, dava açılmadan önce idare dolayısıyla zarara uğramış kimselerin dava açmadan önce idareye bu

---

[243] **Hasoğlu, Aynur** (2017). "İdarenin Sorumluluğu Bağlamında Yargı Dışı Çözüm Yolu Olarak Sulh", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.25, S.2, 65-87, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/387045>, s.e.t. 07.04.2021, s. 79.

[244] 659 sayılı KHK madde 12: "(1) İdari işlemler dolayısıyla haklarının ihlal edildiğini iddia edenler idareye başvurarak, uğramış oldukları zararın sulh yoluyla giderilmesini dava açma süresi içinde isteyebilirler. İdari eylemler nedeniyle hakları ihlal edilenlerce, idari dava açmadan önce 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 13 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca yapılan başvurular da sulh başvurusu olarak kabul edilir ve bu maddede yer alan hükümler çerçevesinde incelenir."

[245] "Alternatif yollar yargılama hakkına sahip mahkemeler ile rekabet içine girmeksizin ya yargıya başvurulmadan ya da yargılama henüz sonuçlanmadan önce başvurulabilen kendine özgü kuralları olan çözüm yollarıdır.", **Karataş Durmuş, Neslihan** (2018), Vergi Uyuşmazlıklarında Uzlaşma ve Alternatif Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 248.

zararı tazmin etmeleri için başvurduğu yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sulh, dava açılmadan önce yapıldığı için, bir davayı sonlandırma kabiliyetine haiz değildir[246]. Sulh durumunda ortada bir dava bulunmadığı için, davanın da sona ermesi durumu söz konusu olmadığı için, sulh sonucunda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkün olmayacaktır. Hatta bu durumda diğer kanun yollarına gidilmesi söz konusu değildir. Zira daha önce ifade ettiğimiz gibi, idari yargı alanında sulh taraflar arasındaki uyuşmazlığı tamamen veya kısmen çözmekte ancak bir davayı sonlandırmamaktadır. Bu sebeple sulh yalnızca, anlaşılan konuda ilerde dava açılmasının önüne geçilmesini sağlamaktadır. Tabiidir ki, sulh anlaşmasının geçersiz olduğunu savunmak mümkündür. Ancak bunun kanıtlanması sulh anlaşmasının iptal edilmesine bağlı olup bu durum açılacak bir dava ile gündeme gelebilecektir. Bu sebeplerle taraflar arasında sulhe varılması halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak mümkün değildir.

g) Görev ve Yetki Uyuşmazlıklarına İlişkin Kararlar

2576 Sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 3/A maddesinin b bendine göre, bölge idare mahkemelerinin bir görevi ise; yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını çözmektir. Bu konuda verdiği kararlar de kesindir. Ancak bu kesinlik maddi anlamda kesinlik anlamına gelmemektedir. Buradaki kesinlik ancak şekli anlamda kesinlik olabilecektir. Görev ve yetki konusunda çıkan uyuşmazlık idari yargılama hukukunda taraflar arasındaki bir uyuşmazlık değil olsa olsa mahkemeler arasındaki bir uyuşmazlık olarak değerlendirilebilecektir. Bu nedenle esasa ilişkin olmayan görev ve yetki uyuşmazlıklarına yönelik bölge idare mahkemeleri yargılamanın yenilenmesi yolunun konusuna dahil edilemeyecektir.

Bölge idare mahkemelerine benzer olarak Danıştay'ın da görev ve yetki uyuşmazlıklarını karar bağlama yetkisi bulunmaktadır. Danıştay Kanunu'nun 52. maddesinin 1. fıkrasının e ve f bentleri uyarınca Danıştay; daireler arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını ve ayrı yargı çevrelerinde bulunan idare ve vergi mahkemeleri arasında görev ve yetkiye ilişkin

[246] **Özder, Azime Deniz** (2020), İdari Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 88.

uyuşmazlıkları çözmekle yetkili kılınmıştır. Ancak daireler arasındaki iş bölümü dolayısıyla ortaya çıkan görev uyuşmazlıkları ve idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan göreve ve yetkiye ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların arasındaki uyuşmazlığı esastan çözmeye ilişkin kararlar olmadığı için yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olamayacağı açıktır.

Görev uyuşmazlıklarını çözmekte yetkili bir diğer mahkememiz ise Uyuşmazlık Mahkemesi'dir. Söz konusu yetki Anayasamızın 158. maddesinde; **"**Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir" şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Belirtilen yetkinin kapsamı ve şartları olumlu ve olumsuz görev uyuşmazlığı kapsamında 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'un 2. Bölümünde düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu Kanun'un 29. maddesinde, Mahkeme tarafından verilen kararların kesin olduğu hüküm altına alınmıştır. Söz konusu kararlar kesin olduğu için aynı konuda Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurmak mümkün olmayacaktır. 2247 sayılı Kanunda herhangi bir kanun yoluna yer verilmemiştir. Bu durumdan da yola çıkıldığında Mahkeme kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi olup olmayacağını bir kararında; *"2247 sayılı Yasa'da kanun yolları öngörülmediği gibi, görev uyuşmazlıkları bir dava olmadığına göre yargılamanın yenilenmesi müessesesinin olayımızda yorum yoluyla kıyasen uygulanmasına da hukuki olanak bulunmamaktadır"*[247] ifadeleri ile açıklayarak, yargılamanın yenilenmesi yolunun söz konusu olamayacağını kabul etmiştir. Belirtmek gerekir ki Uyuşmazlık Mahkemesi kararları taraflar arasındaki bir uyuşmazlığı çözmemekte yalnızca davanın hangi yargı düzeninde görüleceğini belirlemektedir. Bu sebeple esasa ilişkin nihai karar şeklinde değerlendirilip yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesi mümkün olmayacaktır.

h) Dosyanın İşlemden Kaldırılması, Davanın Açılmamış Sayılması ve Davanın Konusuz Kalmasına İlişkin Kararlar

İdari yargıda hüküm dışında davanın sona ermesine sebep olan bir karar türü de davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararlardır. İYUK'un 6. ve 26. maddelerinde davanın açılmamış

[247] Uyuşmazlık Mahkemesi, Hukuk Bölümü 30.12.2013 K.T., 2013/1861 E., 2013/2047 K. Sayılı Kararı, <https://kararlar.uyusmazlik.gov.tr/>, s.e.t. 19.08.2021.

sayılmasına ilişkin kararlar düzenleme altına alınmıştır. İYUK'un 6. maddesinin 4. ve 5. fıkralarında posta ücretlerinin eksikliği üzerine bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre, eksik harç ve posta giderleri ile veyahut hiç harç veya posta ücreti verilmeden dava açılması halinde bu eksikliklerin giderilmesi için otuz günlük bir süre verilecektir, bu sürede eksiklik yerine getirilmez ise tekrar otuz günlük süre verilecek ve tamamlanmadığı takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilecektir. İYUK'un 6. maddesinin 5. fıkrasında ise dava açıldıktan sonra posta ücretinde azalma olması halinde de otuz günlük süre verileceği, tamamlanmadığı takdirde bildirimin tekrarlanacağı, son olarak da dosyanın işlemden kaldırılacağı ve bundan itibaren üç aylık süre içinde eksiklik giderilmez ise davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği düzenleme altına alınmıştır.

İYUK'un tarafların kişilik ve niteliğinde değişiklik başlıklı 26. maddesinde yer alan hükme göre de; "davacının gösterdiği adrese tebligat yapılamaması halinde, yeni adresin bildirilmesine kadar dava dosyası işlemden kaldırılır … dosyanın işlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak bir yıl içinde yeni adres bildirilmek suretiyle yeniden işleme konulması istenmediği takdirde, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir". Belirtilen maddeler ile, dosyanın işlemden kaldırılması ve devamında da davanın açılmamış sayılması halleri düzenleme altına alınmıştır.

Düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere davanın açılmamış sayılmasına ilişkin verilen karar usule ilişkin bir karar olup, bu karar ile mahkeme davanın esasına ilişkin bir karar vermemektedir. Taraflar, davanın açılmamış sayılmasına karar verildiği takdirde dava süresi içerisinde olmak kaydıyla davayı tekrar açabilirler. Bu sebeple söz konusu kararların yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna konu olması mümkün değildir. Bu tür kararlar usule ilişkin nihai kararlardan olup[248] duruma göre temyiz veya istinaf yolu ile değerlendirilebilecek kararlar arasındadır. Söz konusu kararların AİHM tarafından verilen bir ihlal kararı neticesinde yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi tutulabileceğine dair aksi bir görüş savunulmuş olsa

[248] **Yıldırım, Ramazan/Çınarlı, Serkan** (2018), Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri, Astana Yayınları, Ankara, s. 270; **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 397.

dahi[249]; bu durumda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmemesi gerektiğini, Danıştay'ın bu durumda yargılamanın yenilenmesi talebini usule ilişkin bir karar olması dolayısıyla reddetmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Dosyanın işlemden kaldırılması hali ise, davanın açılmamış sayılması halinin ilk aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır[250]. Ancak bu durumda hakim, davadan tamamen elini çekmemektedir. Aslında dosyanın işlemden kaldırılması gerekli harçların yatırılması veyahut adres bildiriminin yapılması zamanına kadar davayı askıya alan bir karar türüdür[251]. Söz konusu kararın yargılamanın yenilenmesi dahil herhangi bir kanun yoluna götürülmesi mümkün değildir. Belirtilen karar, niteliği gereği asıl karar değildir. Karar ile, ya taraflar gerekli başvuruyu yaparak davanın kaldığı yerden devam etmesini sağlayacak ya da süre içerisinde başvuru yapılmayarak davanın açılmamış sayılmasına ilişkin nihai karar ortaya çıkacaktır.

Davanın konusuz kalması hali ise çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Dava devam ederken idarenin işlemi geri alması, idarenin dava edilen tazminat bedelini kişiye ödemesi, davanın taraflarından birinin ölmesi ve dava konusu hakkın mirasçılara geçmeyen haklar olması durumlarında dava konusuz kalmakta ve mahkeme, *"dava hakkında karar verilmesine yer bulunmadığı"*[252] kararı vermektedir. Bahsi geçen karar, mahkemenin davadan elini çekmesini sağlayan nihai bir karardır. Ancak bu karar ile aslında mahkeme esasa ilişkin bir

---

[249] Söz konusu görüş savunucuları AİHM kararı aracılığı ile davanın açılmamış sayılmasına dair kararın yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olabileceğini Danıştay 10. Dairesinin 17.02.2016 K.T., 2015/180 E., 2016/824 K. Sayılı kararına dayandırmaktadır. Her ne kadar Danıştay söz konusu kararında ve aynı doğrultuda olan birkaç kararında bu görüşü benimseyerek davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararların yargılamanın yenilenmesine konu olabileceğine karar verilmiş olsa dahi, bu durum söz konusu kararların isabetli olduğunu göstermemektedir. Kaldı ki bu kararlar yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun niteliğine ters düştüğü için, AİHM tarafından verilecek yeni bir tazminat korkusu aracılığı ile hareket edildiğini düşündürmektedir. Karar ve aksi görüş için bkz. **Boz/Ceylan/Nacak/Bayer**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 104.

[250] "*Dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verildiği; bu kararın 17.05.2004 tarihinde Tebligat Kanununun 21. maddesi uyarınca adıgeçen vekili Av. ...'ın daimi işçisine tebliğ edildiği; ancak, tebliğ tarihinden itibaren üç ay içinde noksanlık tamamlanmak suretiyle dosyanın işleme konulmasının istenmediği anlaşıldığından, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 6. maddesinin 4001 sayılı Kanunla değişik 5. fıkrası uyarınca davanın açılmamış sayılmasına*", Danıştay, 2. Daire, 29.09.2004 K.T., 2004/2917 E., 2004/668 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 02.08.2021.

[251] **Işıklar, Celal** (2012), "İdari Yargıda Derdestlik", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 16, S: 1, s. 63-106, <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/16_1_3.pdf>, s.e.t. 28.11.2019.s. 78.

[252] Danıştay, 13. Daire, 26.10.2015 K.T., 2015/5412 E., 2015/3628 K. Sayılı Kararı; Danıştay 3. Daire, 30.05.2012 K.T., 2010/6880 E., 2012/2170 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 13. Daire, 21.10.2015 K.T., 2015/4317 E., 2015/3541 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 02.08.2021.

karar verilmesine gerek olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısı ile taraflar arasındaki uyuşmazlık bu tür durumlarda mahkeme aracılığı ile değil idarenin yaptığı bir eylem veyahut tarafın vefat etmesi halleri ile sonuçlanmaktadır. Bu sebeple adı geçen karar, hüküm niteliğinde kabul edilemeyeceği için yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna da tabi tutulamayacaktır.

3. Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Konu Olabilecek Kararlar

Yargılamanın yenilenmesi yolunun konusu yalnızca hükümler olup, bu kararların hangi mahkeme tarafından verildiğine bakılarak incelemek yargılamanın yenilenmesi yolunun sistematiğini anlamak için faydalı olacaktır.

a) İlk Derece Mahkemeleri Tarafından Verilen Kararlar

İdari yargı alanında ilk derece mahkemeleri karşımıza, idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri ve bazı özel davalar için Danıştay'ın ilgili dairesi olarak çıkmaktadır. Bu mahkemeler içerisindeki idare mahkemeleri, diğer mahkemelerin görevine girmeyen uyuşmazlıklarla ilgilendiğinden dolayı genel görevli mahkemelerdir. Vergi mahkemeleri özel yetkili mahkemeler olarak karşımıza çıkmakta iken[253], Danıştay ilk derece mahkemesi olarak ancak Danıştay Kanunu'nun 24. maddesinde belirtilmiş uyuşmazlıkları karara bağlayabilmektedir[254].

İdari yargıda ilk derece mahkemeleri olan idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri ve Danıştay tarafından verilen kararların hepsinin değil ancak mahiyetine uygun düştüğü ölçüde bir kısmının yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olması mümkündür. Daha önce de ifade

[253] 2576 Sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 6. Maddesi; "Vergi mahkemeleri: a) Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları, b) (a) bendindeki konularda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları, c) Diğer kanunlarla verilen işleri, Çözümler".

[254] 2575 Sayılı Danıştay Kanunu'nun 24. Maddesi: "1. Danıştay ilk derece mahkemesi olarak: a) Cumhurbaşkanı kararlarına, Cumhurbaşkanınca çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemlere, c) Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, d) Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, e) Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, f) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine, Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeyen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar. 2. Danıştay, belediyeler ile il özel idarelerinin seçimle gelen organlarının organlık sıfatlarını kaybetmeleri hakkındaki istemleri inceler ve karara bağlar".

ettiğimiz üzere, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için esasa ilişkin nihai kararın verilmiş olması gerekmektedir. Bu sebeple ister idare mahkemeleri ister Danıştay veya vergi mahkemeleri tarafından verilmiş olsun bir ara karar veyahut da usule ilişkin olan ilk inceleme sonrası verilecek nihai kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkün gözükmemektedir.

Yargılamanın yenilenmesine konu olabilecek kararların bazı ortak niteliklere sahip olması gerekmektedir. İlk olarak verilen karar bir yargısal karar olmalı, ikinci olarak söz konusu karar esasa ilişkin bir karar olmalı ve son olarak da bu karar yalnızca nihai karar değil kesinleşmiş bir nihai karar olmalıdır. Bu açıklamadan yola çıkıldığında, ilk derece mahkemeleri tarafından verilmiş yargılamaya yönelik esasa ilişkin kesinleşmiş nihai kararların yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olması mümkün olmaktadır. Belirtilen kesinlikten anlaşılması gereken şekli anlamda kesinliktir[255]. Dolayısıyla olağan kanun yollarına başvurma imkanı kalmamış bir karar şekli anlamda kesinleşmiş kabul edilecektir. İYUK'ta istinaf ve temyize ilişkin maddelerinde belirtildiği üzere konusu beş bin lirayı geçmeyen davalar kanun yollarına götürülememektedir. Bu durum söz konusu kararların verildiği anda şekli kesinlik kazandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla konusu beş bin Türk Lirası'nı geçmeyen uyuşmazlıklarda verilen esasa ilişkin nihai kararların yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olabilmesi mümkündür. Belirtilen miktarı geçen uyuşmazlıklarda ise kararın doğrudan şekli anlamda kesinlik kazanması mümkün değildir. Bu durumda ise söz konusu karar istinaf yolunun kapsamına girmekteyse istinaf kanun yoluna başvurulması sonrasında veyahut da istinaf yoluna ilişkin sürenin sona ermesi ile şekli kesinlik kazanacak veyahut da temyiz kapsamına girmekte ise yine aynı şekilde temyiz aşaması ile veya bu yola ilişkin sürenin geçmesi ile şekli kesinlik ortaya çıkacaktır.

Esasa ilişkin olup şekli anlamda da kesinleşmiş ilk derece mahkemeleri tarafından verilen bir kararın idari yargı alanında yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Bu karar açısından uyuşmazlığın tam yargı davası ya da iptal davası olması konusunda bir fark bulunmadığı gibi, uyuşmazlığı sona erdiren kararın davanın reddi veyahut kabulüne ilişkin olması açısından da bir farklılık bulunmamaktadır. Bilindiği üzere

[255] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 132.

şekli anlamda kesinlik maddi kesinliğin bir şartıdır. Ancak idari yargı alanında esasa ilişkin olup kişiler arasındaki uyuşmazlığı nihai olarak sona erdiren bir hüküm şekli anlamda kesinleştiği takdirde, maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesinin önünde engel bulunmamaktadır. Bu nedenle idari yargı alanında şekli anlamda kesin hale gelmiş bir hükmün yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesi mümkün olmaktadır.

b) Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay Tarafından Verilen Kararlar

İdari yargı alanında karşımıza çıkan bölge idare mahkemeleri kural olarak ilk derece mahkemeleri (idare ve vergi mahkemeleri) tarafından verilen kararların istinaf incelemesini yapmaktadır[256]. İstisnalar dışında, ilk derece mahkemelerinin esasa ilişkin kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmektedir. Bölge idare mahkemeleri ilk derece mahkemeleri olmadığı için, ilk bakışta bölge idare mahkemelerinin verdikleri kararların yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olamayacağı düşünülse de, mahkemenin verdiği kararlara göre bir ayrım yaparak durumun değerlendirilmesi gerekmektedir.

İlk olarak 2576 sayılı Kanun'un 3/D/1-a maddesine göre; bölge idare mahkemeleri, "ilk derece mahkemelerince verilen ve istinaf yolu açık olan nihai kararlara karşı yapılan istinaf başvurularını inceleyerek karara bağlamaktadır". Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun yalnızca esasa ilişkin nihai kararlar için geçerli olduğu düşünüldüğünde, istinafa dair verilen kararların bu yola konu olup olamayacağının esasa yönelik olup olmaması konusunda değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir. İYUK madde 45/4'te düzenlenen hükme göre, bölge idare mahkemesi istinafa konu olan ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulmaz ise kendisi esasa yönelik yeni bir karar vermektedir. Bu sebeple, bölge idare mahkemesinin istinaf sebebini haklı görmesi halinde verilecek yeni kararın yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olması mümkündür. Zira bölge idare mahkemeleri istinaf talebini kabul ettiği takdirde, uyuşmazlığa konu olan maddi vakıaların doğruluğunu ve delilleri ilk derece mahkemesi gibi değerlendirmektedir[257].

---

[256] İYUK madde 45: "İdare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı, başka kanunlarda farklı bir kanun yolu öngörülmüş olsa dahi, mahkemenin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabilir".

[257] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 787.

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bölge idare mahkemelerinin yalnızca istinaf talebini kabul ederek esasa ilişkin bir karar vermesi halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi olabilecek nitelikte bir karar oluşmaktadır.

Danıştay tarafından verilen her kararın yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olmayacağını yukarıda ifade etmiştik. Danıştay'ın temyiz sonucunda verdiği kararlar esasa ilişkin olmadığı için yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olması mümkün gözükmemektedir. Ancak İYUK'ta 2014 yılında yapılan değişiklik ile birlikte Danıştay'ın temyize konu olan bazı kararlarının yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesi mümkün hale gelmiştir. İYUK 20/A ve 20/B hükümlerine göre, Danıştay, "evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse veya temyiz sadece hukuki noktalara ilişkin ise yahut temyiz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi hâlde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir".

Belirtilen maddeler uyarınca Danıştay ivedi yargılama ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde olağan temyiz usulünden farklı olarak kendisi esasa ilişkin nihai ve kesin kararı vermektedir. Bu usullere yönelik ilk inceleme hususlarına yönelik verilmiş kararlara karşı yapılan temyiz talebini kabul etmesi hali[258] ve temyiz talebinin reddi kararları hariç, verilen temyize yönelik kararlar da esasa ilişkin olduğu için ve şekli kesinliğe de haiz olduğu için[259] yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. 2014 yılında yapılan bu değişiklik ile temyiz mercii olan Danıştay'a bir nevi istinaf yetkisi verilmiştir[260]. Bu yetkisi dolayısı ile Danıştay'ın temyiz talebini haklı görerek esasa ilişkin karar vermesi durumunda yargılamanın yenilenmesi mümkün hale gelmiştir[261].

---

[258] İYUK 20/A/1-i: "Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyizi haklı bulduğu hâllerde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir".

[259] İYUK 20/A/1-i; 20/B/1-h: "Temyiz üzerine verilen kararlar kesindir".

[260] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 649.

[261] "*İlk derece Mahkemesi kararının temyiz edilmesi üzerine, temyiz mercii olarak Danıştay Ondördüncü Dairesince, uyuşmazlık konusunun ivedi yargılama usulüne tabi olması sebebiyle işin esası hakkında Mahkeme adına karar verildiği sonucuna varıldığından; İdare Mahkemesince, 2577 Sayılı Kanun'un 53. maddesinde düzenlenen yargılamanın yenilenmesi sebepleri yönünden inceleme yapılarak bir karar verilmesi gerekirken, dosyanın esas kaydının kapatılarak Danıştay Ondördüncü Dairesine gönderilmesinde hukuki isabet*

II. BÖLÜM

YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEPLERİ VE ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

I. YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEPLERİNİN SINIRLILIĞI

Yargılamanın yenilenmesi yolu, olağanüstü bir kanun yolu olduğu için, başvuru sebeplerinin, olağan kanun yollarında olduğu gibi geniş kapsamlı olmaması gerekmektedir. Buna uygun olarak da, hukuk düzenimizde yer alan usul kanunlarımızda, yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınırlı olarak düzenleme altına alınmıştır.

İYUK 53. maddede yargılamanın yenilenmesi sebepleri, dokuz bent halinde düzenlenmiştir. Maddenin düzenleniş şeklinden de anlaşıldığı gibi, bu olağanüstü kanun yoluna başvuru sebepleri tahdidi olarak sayılmıştır[262]. Kanun'un 53. maddesinde yer alan "aşağıda yazılı sebepler dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi istenebilir" ifadesi, belirtilen sebeplerin sınırlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Yargılamanın yenilenmesi yolu ile, daha önce bir mahkeme tarafından verilmiş kesin hükmün ortadan kaldırılması söz konusu olmaktadır. Bir kesin hükmün önceden tespit edilememiş sebeplere dayanılarak, sınırsız bir şekilde ortadan kaldırılması yargıya olan güveni sarsabileceği gibi, istikrar ve belirliliği ortadan kaldırabilecek bir tehdit niteliğindedir. Bu

---

görülmemiştir", Danıştay 14. Daire E. 2017/563 K. 2017/1072 T. 27.2.2017; "*Davanın ivedi yargılama usulüne tabi olması ve Mahkemece davanın reddine ilişkin olarak verilen kararın Dairemizce verilen ...sayılı karar ile bozulması ve dava konusu işlemin iptaline kesin olarak (karar düzeltme yolu kapalı olmak üzere) karar verilmiş olması bakımından Dairemizin anılan kararına yönelik yargılamanın yenilenmesi isteminin İdare Mahkemesince değil Dairemizce karara bağlanması gerekmektedir. Zira İdare Mahkemesince verilen kararın bozulması üzerine dosya Mahkemeye gönderilmeyip esasa ilişkin olarak ta nihaî karar Dairemizce kesin olarak verildiğinden, 2577 Sayılı Kanun'un 53 .maddesinde belirtilen "esas kararı vermiş olan mahkeme"nin bu olayın özelliği itibarıyla Dairemiz olarak kabulü gerekmektedir*", Danıştay, 13. Daire, 15.02.2016 K.T., 2015/606 E., 2016/287 K. Sayılı Kararı, <https://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 19.08.2021.

[262] "*Yargılamanın yenilenmesi, kanunda düzenlenen belirli sebeplerle maddi anlamda kesin hükmün ortadan kaldırılması ve daha önce kesin bir hükümle sonuçlandırılmış uyuşmazlığın yeniden yargılanması anlamına gelen olağanüstü bir kanun yoludur.*", AYM, 21.11.2013 K.T., 2013/724 B. No'lu Karar, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-26.pdf>; "*Yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşı öngörülen olağanüstü bir kanun yoludur. Yargılamanın yenilenmesi yoluna hükümlü lehine veya aleyhine başvurulabilir ancak hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi belli şartlar dahilinde mümkündür, bu şartlar 5271 Sayılı CMK'nin 311.maddesinde sınırlı olarak sayılmıştır.*" Yargıtay, 6. Ceza Dairesi, 4.11.2019 K.T, 2017/2930 E., 2019/5192 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 28.12.2019.

yüzden yargılamanın yenilenmesi gibi olağanüstü bir kanun yolunun çerçevesinin detaylı bir şekilde belirlenmesi, büyük önem taşımaktadır. Başka bir ifade ile; yargılamanın yenilenmesi yolu, istisnai bir yoldur, bu yol ile kural olarak ortadan kaldırılması mümkün olmayan, kesin hüküm teşkil eden bir karar, sonradan hukuk düzeninden silinmektedir. İstisna olan bu tür yolların, kanun ile açıkça düzenlenmesi gerekmekte olup, istisnaların kuralı bertaraf edebilecek şekilde geniş yorumlanması da mümkün değildir[263].

Doktrinde ve yargı kararlarında tartışmasız olarak yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin sınırlı olduğu kabul edilmektedir[264]. Ancak bu konuda Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) tarafından verilmiş bir kararı detaylı olarak incelemek gerekmektedir. Belirtilen karar, AYM tarafından iptal edilen bir kanunun yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesine yöneliktir[265].

Yargılamanın yenilenmesi sebepleri içerisinde, AYM tarafından bir kanunun sonradan iptal edilmesi hali yer almadığı halde AYİM, söz konusu kararında kanunun iptal edilmesinin sebep kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kararda Mahkeme, maddi anlamda kesin hükmün yargılamanın yenilenmesi yolu ile kaldırılmasının adaletsizliğin giderilmesini sağlayacağını ifade ettikten sonra, kararda dayanak alınan bir kanun hükmünün AYM tarafından iptal edilmiş olmasının, yargılamanın yenilenmesi yolunun bir sebebi olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir[266]. Söz konusu karar ile AYİM, açıkça yargılamanın yenilenmesi sebepleri üzerinde yorum kurumuna başvurmuştur. Kanunda açık olarak düzenlenmiş bir hüküm

---

[263] **Çağlayan, Ramazan** (2002), "İdari Yargıda Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri ve Sınırlılığı", AÜEHFD, C: 6, S: 1-4, s. 61-76, <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2002_1_4.pdf/>, s.e.t. 31.01.2019, s. 75; **Erem, Faruk** (1986), Ceza Yargılaması Hukuku, 6. Baskı, Ankara, s. 685.

[264] **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C: 2, s. 1014; **Akyılmaz/ Sezginer / Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 815; **Pekcanıtez/ Özekes/ Akkan/ Taş Korkmaz,** Medeni Usul Hukuku, s. 2327; **Kuru, Baki** (2016), İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, Legal Yayınevi, İstanbul, s. 789; **Atalı, Murat/ Ermenek, İbrahim** (2019), Medeni Usul Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 344.

[265] AYİM, 1. Daire, 28.12.1993 K.T., 1993/815 E., 1995/1205 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 31.01.2019.

[266] "*Şekli anlamda olduğu kadar maddi anlamda da kesin hüküm halini alan bir yargı kararının olağanüstü bir kanun yolu olarak, yargılamanın yenilenmesi suretiyle kaldırılması uzunca bir süre sonra dahi olsa, toplum vicdanını rahatsız eden bir adaletsizliğin giderilmesini sağlamaktadır. Bireysel nedenlere ve ağırlıklı olarak dava subyelerinin eylemlerine dayalı, adaleti sağlamayan kesinleşmiş bir kararın yargılamanın yenilenmesi yoluyla kaldırılması yöntemini benimseyen bir hukuk sisteminin, kurulan kararda, doğrudan uygulanan kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptal edilmiş olmasını yargılamanın yenilenmesi nedeni saymadığını kabul etmek bizce mümkün görülmemektedir*".

hakkında yorum yapma kabiliyetinin ve hukuk sistemimize göre usul hukukunda yorum konusunun üzerinde durmak, AYİM tarafından verilmiş karar üzerinden konuyu anlatmamızı sağlayacaktır.

Usul kuralları kural olarak emredici niteliğe sahip olup, usul esası düzenlediği için bu kuralların lafza sıkı sıkı bağlı olarak yorumlanması esastır[267]. Maddenin düzenleniş biçimi göstermektedir ki, kanun koyucu yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin arttırılmasını istememektedir. Yargılamanın yenilenmesi yolunun sebeplerini genişletmek, kıyas ile çoğaltmak kesin hükümden beklenen hukuki güvenliği zedeleyebileceği gibi, davaların sonuçlanmasını da çok uzun ve belirsiz bir süre engelleyebilecektir[268]. Usul hukukunda kıyasın veya hakimin hukuk yaratmasının hiç uygulanmayacağını söylemek mümkün olmasa dahi, usul hukuku kural olarak emredici hükümlere sahip olduğundan bunun şartlarının çok net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bu iki kurumun usul hukukunda gündeme gelmesi için, kanun koyucunun öngöremediği bir durumun ortaya çıkması gerekmektedir[269]. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolunun düzenlendiği madde oldukça açık olup, bu maddenin amacı açık ve ağır hukuka aykırılıklar barındıran kesin hükmün, hukuk düzeninden silinmesidir. Bu aykırılıkların kanun maddesinin lafzına aykırı olarak kıyas ile veya hakimin hukuk yaratması ile çoğaltılması mümkün değildir. Maddenin düzenlenme biçiminden de anlaşıldığı üzere, kanun koyucu tüm sebepleri önceden öngörmüştür ve bunlar dışındaki sebeplerin yargılamanın yenilenmesine yol açamayacak olmasını değerlendirerek, maddede yer vermemiştir. Dolayısıyla hakimin hukuk yaratması veyahut kıyas için gerekli olan kanun koyucunun öngörememiş olma şartı gerçekleşmemiştir.

Çağlayan'a göre, AYM tarafından verilen bir iptal kararının, yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesi gerekmektedir[270]. Bilindiği üzere, bir kanun, AYM tarafından iptal edildiği takdirde, geçmişte ona bağlı olarak yapılan işlemler geçerli olmaktadır. Kısa bir ifade ile; AYM tarafından verilen bir iptal kararı, geleceğe etkilidir. Kanaatimizce, AYM tarafından verilen bir iptal kararını yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul etmek, geçmişe etkisi olmayan bir

[267] **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 42.

[268] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 129.

[269] **Atalı/Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 44.

[270] **Çağlayan**, "Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri ve Sınırlılığı", s. 75.

hükmü, geçmişe etkili hale getirmeye neden olacaktır. 1982 Anayasasının 153. maddesinin beşinci fıkrasında "iptal kararları geriye yürümez hükmü yer almaktadır". Bu hükmün sebebi ise, kanunun yürürlüğe girmesi ve iptali arasında geçen sürede, birçok kişinin hukuki durumunu etkilemesi ve geçmişe etkili olması halinde bütün yapılan işlemlerin geçersiz hale gelmesinin önüne geçmektir[271]. Ayrıca AYM tarafından verilen bir iptal kararı yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil ettiği takdirde, mahkemelerin de iş yükü oldukça artacaktır. İlgili kanunun uygulandığı yüzlerce kişi, yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek isteyeceklerdir. Dolayısıyla yürürlükten kaldırılan kanundan etkilenen herkes, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilecektir. Bu durumda, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru için belli bir sürenin öngörülmüş olması[272] herkesin bu yola başvurmasının önüne geçebilecek diye düşünülebilecektir. Ancak bir kanun yolu, kişilerin hukuki güvencelerini arttırmak için düzenlendiğinden, bu kanun yolunun salt sürenin geçmesi gerekçesi ile herkesin başvuramayacağı doğrultusunda bir mantıkla uygulamaya konulması, kişiler arasında eşitsizliğe sebep olabileceği gibi, subjektif bir uygulama görüntüsüne de bürünebilecektir. Kısacası kanun dolayısıyla hakkı ihlal edilen herkes bu yola başvurmak isteyecek ve bu durumda mahkemenin iş yükünü rahatlatabilecek tek husus yargılamanın yenilenmesi yolunun bir süresi olmasına bağlanacaktır.

AYİM'den farklı görüşe sahip olan Danıştay ise, idari para cezasına dayanak teşkil eden hükmün, AYM tarafından iptal edilmesini konu edinen kararında, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin tahdidi olarak belirlendiğini, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen bir hükmün yargılamanın yenilenmesi yolunun sebepleri arasında yer almadığını belirterek, yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmiştir[273].

AYİM, aynı konuda farklı bir mahkeme kararının bulunması ve mahkemenin yetkisizliği hakkında yapılan bir yargılamanın yenilenmesi talebine karşılık olarak ise; *"mahkemenin*

---

[271] **Gözler, Kemal** (2021), Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayıncılık, 19. Baskı, s. 438; ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, s. 457.

[272] "Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için kanunda belli süreler öngörülmüştür. Bu süre kural olarak 60 gündür. Dolayısıyla bu sebebe dayanılarak yargılamanın yenilenmesine başvurular çok sayıda olmayacaktır.", **Çağlayan**, "Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri ve Sınırlılığı", s. 75.

[273] Danıştay 13. Daire, 21.05.2018 K.T., 2017/2372 E., 2018/1770 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 04.02.2019.

benzer bir olayda yargılamanın iadesi istemini kabul etmiş olması, benzer olan diğer olaylarda da yargılamanın iadesi isteminin kabulünü gerektiren yasal bir neden değildir. Yargılamanın iadesi isteminin kabulü için emsal karar bulunması değil, yasada belirtilen nedenlerden birisinin gerçekleşmiş olması gerekmektedir"[274] ifadelerine yer vermiştir. Dolayısıyla AYİM, bu kararında yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin yasada sınırlı olduğunu ifade ederek, tartışmasız olan bir gerçeği uygulamaya başlamıştır[275].

Tüm bu açıklamalar göstermektedir ki, yargılamanın yenilenmesi yolu, olağanüstü bir kanun yolu olduğu için sebeplerinin kıyas yolu ile genişletilmesi mümkün değildir[276]. Daha sonra da açıklayacağımız üzere, maddede ifade edilen sebeplerin geniş yorumlanarak somut olaya uygun hale getirilmesi, kanaatimizce mümkün olsa da bu durum asla yeni sebeplerin oluşturulması genişliğinde olmamalıdır. Kaldı ki yapılan yorumlar, sebeplerin amacına uygun olarak yorumlanmasını sağlamakta, sebep sayılarını arttırmamaktadır.[277] Kanunda yazılan sebeplerin tahdidi olduğu kabul edilmelidir[278]. Yukarıda değerlendirilen AYİM kararları her ne kadar vicdani olarak rahatlatıcı bir nitelikte gözükse de, emredici bir usul kuralının yoruma tabi tutulması mümkün değildir.

---

[274] AYİM, 08.10.1996 K.T., 1996/651 E., 1996/832 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 04.02.2019.

[275] AYİM, 1. Daire, 10.03.2002 K.T., 2001/1021 E., 2002/435 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 04.02.2019, AYİM başka bir kararında ise, yargılamanın yenilenmesi sebeplerini taraf lehine, geniş olarak yorumlama yoluna gitmiştir. Söz konusu kararda, davalı konumunda olan Milli Savunma Bakanlığı, dava ile ilgili bilgi ve belgeleri Kuvvet Komutanlığından ve Genelkurmay Başkanlığından talep etmiş ancak, esası etkileyecek bir belge ibraz edilmemiş, dava sonuçlandıktan sonra belge ortaya çıkmıştır. AYİM ise kararında, "*1602 sayılı Kanunun 64/a maddesindeki usuli kuralın yorumlanması, usul kurallarının esasa tercih edilmesi sonucunu doğurmamalı ve bu nedenle hukuk düzenine duyulan güveni sarsıcı bir şekli hükme yol açmamalıdır. Bu nedenle gerek büyük bölümü kıt'a özlük dosyasında bulunan, gerekse davalı idarece sunulan bilgi ve belgeler 1602 sayılı Kanunun 64 ncü maddesinin (a) fıkrasındaki "zorlayıcı sebepler dolayısıyla elde edilemeyen belge" mesabesinde kabul edilmiş ve davalı MSB.'lığının vaki yargılamanın yenilenmesi istemi kabul edilmesine*" şeklindeki ifade ile zorlayıcı sebebi kişi lehine geniş bir yorum ile ele almıştır.

[276] "*Yargılamanın yenilenmesi sebepleri Kanunda tahdidi olarak ve sayma yoluyla belirlendiğinden sayılanlar dışında bir sebeple, kesin hüküm haline gelmiş bir mahkeme kararının kaldırılması mümkün değildir. Diğer bir anlatımla, kıyas yapılarak yargılamanın yenilenmesi sebepleri genişletilemez*", Danıştay 5. Daire, 13.2.2019 K.T., 2018/2124 E., 2019/1061 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 21.04.2020; **Yılmaz, Zekeriya** (2013), Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 64.

[277] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 129.

[278] Sebeplerin tahdidi olduğunu belirten bazı mahkeme kararları; Danıştay 12. Daire, 26.9.2019 K.T., 2019/1492 E., 2019/6793 K..; Danıştay, 5. Daire; 11.02.2019 K.T., 2018/2602 E., 2019/929 K.; Danıştay, 2. Daire 06.2.2018 K.T., 2016/5116 E., 2018/480 K.; Yargıtay, 17. Hukuk Dairesi, 13.06.2019 K.T., 2016/17602 E., 2019/7549 K.; Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 27.03.2019 K.T., 2019/1728 E., 2019/3594 K.; Yargıtay, 13. Hukuk Dairesi, 25.6.2018 K.T., 2017/8747 E., 2018/7256 K.; Yargıtay, 17. Hukuk Dairesi, 20.6.2018 K.T., 2015/14423 E., 2018/6175 K. sayılı Kararı; <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 21.04.2020.

II. İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NA GÖRE YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEPLERİ

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, yargılamanın yenilenmesi sebepleri hukukumuzda sınırlı olarak düzenlenmiştir. Usul kanunlarımızda bu konuda bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum yalnızca kendi hukuk sistemimize özgü bir durum da değildir. Fransız idari yargılama usulünde de yargılamanın yenilenmesi yalnızca üç sebebe dayanılarak yapılabilmektedir[279]. Bu sebepler; sahte belgeye esas alınarak karar verilmiş olması, lehine karar verilen tarafın belge saklaması ve mahkemenin oluşumu, duruşmaların yapılması, kararın şekli ve açıklanması ile ilgili hükümlere aykırı olarak karar verilmiş olması durumlarıdır[280]. Alman idari yargı düzenlemelerinde sebepler için Alman Medeni Usul Kanunu'na atıf yapılmış olup, burada da yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınırlı olarak düzenlenmiştir[281]. Yargılamanın yenilenmesini sağlayan ilk yol olan iade davasında dört tane sebep bulunmaktadır. Bu sebepler, mahkemenin kanuna aykırı olarak oluşumu, yetkisiz temsil, yasaklı ve reddedilen hakimin karara katılması olarak karşımıza çıkmaktadır[282]. Dolayısıyla iade davası ile ciddi usulü hatalar sebebiyle kesin hükmün yeniden değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Aynı şekilde iptal davasında da ZPO'nun 580. maddesinde sekiz sebep öngörülmüş olup, bunlar da, belgenin gerçeğe aykırılığı, AİHM tarafından verilmiş bir ihlal kararı, tanığın veya bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanı gibi, ağır hukuka aykırılıklara ilişkin sebeplerdir.

Yargılamanın yenilenmesi sebeplerine genel olarak bakıldığında, kararın esasını etkileyebilecek ve değiştirebilecek ağır aksaklıkların sebep olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu aksaklıklar, bazen karara esas alınan belgeden, bazen ağır usul hatalarından, bazen de farklı bir yargı kararının varlığından kaynaklanabilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun sebeplerini, detaylı bir şekilde incelemek, bu yolun uygulamadaki yerini kavramak için önemli bir gerekliliktir. Belirtilen gereklilikten dolayı, İYUK'ta yer alan sebepler bentler halinde, Kanun'un sistematiğine göre bu başlık altında değerlendirilecektir.

---

[279] **Gohın, Oliver** (2005), Contentieux Administratif, LexisNexis Yayınları, 4. Baskı, Paris, s. 370.

[280] Kanun düzenlemeleri için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/>, s.e.t. 25.04.2022.

[281] **Brandt/Domgörgen**, Handbuch Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, s. 1009.

[282] **Brandt/Domgörgen**, Handbuch Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, s. 1009-1010.

İYUK madde 53'te yargılamanın yenilenmesi sebepleri, bir ayrım yapılarak veyahut kategoriler halinde düzenlenmemiştir. Ancak kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi sebeplerini sınıflandırmak, onların akılda kalmasını ve anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Belirtilen sebep dolayısıyla çalışmamızda, yargılamanın yenilenmesi sebeplerini üç kategori altında değerlendireceğiz. Bahsi geçen kategorileri ise, esas alınan belgedeki sakatlığa dayanan, usul hatalarından kaynaklanan ve farklı mahkeme kararlarına dayanan sebepler olarak adlandırmak uygun görülmektedir.

A. Esas Alınan Belgedeki Sakatlığa Dayanan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

Esas alınan belgedeki sakatlığa dayanan ilk kategori altında, karara esas alınan belgeye dayanan sebeplerin yanında, bilirkişinin kasıtlı hareketi ve karara etkisi olan bir hile kullanılması hususları ele alınacaktır. İdari yargılamada geçerli olan yargılamanın yenilenmesi yolunun sebeplerini, diğer usul kanunlarında yer alan benzer maddeler ve mahkeme kararları ile birlikte değerlendirmek faydalı görülmektedir.

1. Zorlayıcı Sebepler Dolayısıyla veya Lehine Karar Verilen Tarafın Eyleminden Doğan Bir Sebeple Elde Edilmeyen Bir Belgenin Kararın Verilmesinden Sonra Ele Geçirilmiş Olması

İYUK madde 53/1-a'ya göre, yargılamanın yenilenmesinin ilk sebebi, zorlayıcı nedenler yüzünden veya davada lehine karar verilen karşı taraftan kaynaklı olarak, bir belgenin hüküm kurulduktan sonra ortaya çıkması halidir. Yargılamanın yenilenmesi yolunun söz konusu sebebi, Fransız İdari Usul Kanunu'nda da çok benzer şekilde düzenleme altına alınmıştır. İlgili sebebe göre, lehine karar verilen taraf mahkemeden belge saklamış ise yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilecektir[283].

İYUK düzenlemesine göre, söz konusu sebebin gerçekleşmesi için, doktrinde dört şartın birlikte bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Bu şartlar; belgenin zorlayıcı sebep veya lehine hüküm verilen tarafın hareketinden kaynaklı elde edilememiş veya ibraz edilememiş olması,

[283] **Gohin**, Contentieux Administratif, s. 370.

belgenin dava görülürken mevcut olması, hükmü etkileyecek nitelikte olması, belgenin hüküm verildikten sonra ortaya çıkmasıdır[284]. Belirtilen şartların bir kısmı madde metninde açık olarak belirtilmemiştir. Buna rağmen, doktrin ve mahkemeler[285] tarafından kabul görmüş olan şartlar detaylı olarak izah edilecektir.

a) Zorlayıcı Sebep veya Lehine Hüküm Verilen Tarafın Hareketi

Mücbir sebepler, önceden öngörülmesi ve önlenmesi mümkün olmayan, kişinin veyahut idarenin dışında vukuu bulan deprem, sel benzeri olaylardır[286]. Ancak İYUK'ta yer alan yargılamanın yenilenmesine ilişkin madde metninde geçen zorlayıcı nedenleri, yalnızca mücbir sebep tanımındaki gibi doğa olayları ile sınırlamak mümkün değildir. Burada geniş bir şekilde yorum yaparak, kişinin kendisi dışındaki sebeplerden dolayı bir belgeye ulaşamaması yeterli görülmelidir[287]. Üstündağ'a göre de, madde metninde geçen zorlayıcı nedenler sadece deprem, sel, savaş gibi durumları kapsayacak şekilde objektif anlamda değil, bir kimsenin yeterli özeni göstermesine rağmen belgenin ele geçirilmemesi şeklinde sübjektif olarak değerlendirilmelidir[288].

Senet veya belgenin yargılama sırasında elde edilememiş olması kendisine bağlanamayan yani kusuru olmayan taraf, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunabilecektir[289]. Yargılamanın yenilenmesi yolu sıkı ve tahdidi şartlara bağlanmıştır. Bu sebeple, kanaatimizce de maddenin geniş yorumlanması kişilerin hak kaybına uğramalarını önlemek ve başvuruyu daha zor bir hale getirmemek açısından oldukça önemlidir. Bu düşüncelerimize uygun olarak,

---

[284] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 149; **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 87-88.

[285] Örnek için bkz. Samsun Bölge Adliye Mahkemesi, 5. Hukuk Dairesi, 24.1.2018 K.T., 2017/1024 E., 2018/107 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 12.02.2019.

[286] **ONAR, Sıddık Sami**(1966), İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. III, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, s. 1719; **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 587-588; **Atay, Ender Ethem** (2018), İdare Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 363; **Çağlayan**(2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 690.

[287] Danıştay'a göre "*Zorlayıcı sebep (mücbir sebep), kökeni, doğal, sosyal ve hukuki olması itibariyle failin dışında kalan, fail tarafından önlenme olanağı bulunmayan, önceden takdir ve tahmin edilemeyen olaylar olarak tanımlanmaktadır*", Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 17.12.2009 K.T., 2008/11 E., 2009/3108 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 23.04.2020.

[288] **Üstündağ, Saim** (2000), Medeni Yargılama Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, s. 914; **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 149.

[289] **Kuru, Baki** (2001), Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 5, Demir- Demir Yayıncılık, İstanbul s. 5184.

idari yargıda yukarıda ifade ettiğimiz şekli ile düzenleme altına alınan sebep, HMK'nın 375. maddesinin ç bendinde ise; "yargılama sırasında, aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilemeyen bir belgenin, kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması" şeklinde yerini almıştır. 1086 sayılı HUMK döneminde, yargılamanın yenilenmesi için mücbir sebep veya lehine karar verilen tarafın fiili nedeniyle elde edilemeyen bir senet veya belgenin karar verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması aranır iken, yeni düzenlenen bentte bu şartlar yerine daha genel bir ifade kullanılarak, belgenin tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilememesi şartı getirilmiştir"[290]. Böylece aleyhine hüküm verilen taraf, kendisinin kusuru olmadan bir belgeyi elde edememiş ise, yargılamanın yenilenmesi yoluna her türlü başvurabilecektir.

Bir Yargıtay kararının karşı oy yazısında da bu durum; *"hükümden sonra bulunan ve hükmü etkileyecek durumda olan senet veya belgenin, hükümden önce ele geçirilmemesi ya zorlayıcı (mücbir sebep) ya da hüküm verilen tarafın eylemine bağlı olmalıdır. Burada zorlayıcı sebepten amaç, söz konusu belgenin yargılama sırasında elde edilememesinin veya mahkemenin bilgisine sunulmamış olmasının bir kusura dayanmamış olmasıdır"*[291] ifadeleri ile açıklanmıştır. Kısa bir ifade ile; yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunan taraf bir belgeye kendi kusuruna bağlanamayarak ulaşamamışsa, bu şart sağlanmış olacaktır[292].

Yargıtay'ın bir başka kararında, zorlayıcı sebeplerin davanın karşı tarafından veya belgeye sahip olan kişiler tarafından belgenin elde edilmesini önlemek ve hatta gerçeğin ortaya

---

[290] İlgili madde gerekçesi için bkz. **Yılmaz, Ejder** (2017), Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 3421.

[291] Karşı oy yazısı için bkz. Yargıtay, HGK, 11.12.1985 K.T., 1985/9-199 E., 1985/1054 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 12.02.2019.

[292] "*Çalınması nedeniyle defter ve belgelerin incelemeye ibraz edilememesi sonucu katma değer vergisi indirimleri kabul edilmeyen yükümlü şirket adına 1991 yılının Temmuz dönemi için salınan kaçakçılık cezalı katma değer vergisini onayan vergi mahkemesi kararına yönelik temyiz isteminin reddine dair Danıştay Onbirinci Dairesi kararını müteakip defter ve belgelerin bulunması üzerine yargılamanın yenilenmesi talep edilmiştir. Ankara 5. Vergi Mahkemesi 1996/403 sayılı kararıyla; uyuşmazlığın çözümü bakımından önem arz eden defter ve belgelerin sonradan ortaya çıkması karşısında olayda 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 53. maddesinin 1/a fıkrası uyarınca yargılamanın yenilenmesi nedeninin mevcut olduğu*" Danıştay 11. Daire, 7.10.1996 K.T., 1996 / 4656 E., 1996 / 3383 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 12.04.2019.

çıkmasını engellemek biçiminde geniş yorumlanması gerektiğini ortaya koymuştur[293]. Bu tür genişletici bir yorum ise, maddenin konuluş amacı ile uygun düşmektedir.

Çağlayan'a göre, üçüncü kişinin eylemi sebebiyle belge elde edilememiş ise, yargılamanın yenilenmesi talep edilemeyecektir[294]. Ancak maddede zorlayıcı nedenler veyahut karşı tarafın hareketi denildiği için, kanaatimizce belgenin üçüncü kişinin hareketi yüzünden elde edilememesi, zorlayıcı neden içinde kabul edilmelidir. Yazarın, üçüncü kişilerin elinde olan bir belgeye ulaşılamamasını yargılamanın yenilenmesi sebebi görmemesi, zorlayıcı nedenleri kişinin kusuru olmadığı her durumu kapsayacak şekilde geniş yorumlaması ile tezatlık oluşturmaktadır. Kanaatimizce bu durum, maddede yer alan "karşı tarafın hareketi" kısmında değerlendirilemeyecek olsa da zorlayıcı neden olarak karşımıza çıkabilecektir. Düşüncemizi tasdik eden bir AYİM kararında; davalı Milli Savunma Bakanlığı iken, Bakanlık alt birimlerden savunmaya esas bilgi ve belge talebinde bulunmuş ancak alt birimlerdeki bazı aksaklılar dolayısıyla gerekli bilgilere davalının kusuru dışında davada taraf olmayan üçüncü kişiler dolayısıyla mahkemeye sunulamamış, karar verildikten sonra elde edilmesi halini zorlayıcı sebepler ile elde edilememesi haline örnek kabul etmiştir[295].

Bu konuda Yargıtay'ın DNA testine ilişkin oldukça ilginç olan kararı üzerinde durmak faydalı görülmektedir. Yargıtay'a göre, sonradan elde edilen tali kan grupları testi, adli tıp

---

[293] Yargıtay bir kararında; "*tapulu bir yerin MK.nun 639/1. maddesine göre tapuya tescili mümkün bulunmamaktadır. Ne varki tescil davası nedeniyle Tapu Sicil Müdürlüğüne yazılan müzekkereye verilen 7.7.1992 günlü karşılık yazıda aynen `müzekkerede hudutları yazılı taşınmaz mal davacı ve davalılar adına kayıtlı olmadığı` denilmek suretiyle tapuda kayıtlı olmadığı bildirilmiştir. Hazineye ait tapu kaydı ve tapu sicil karşısında Tapu Sicil Müdürlüğünün karşılık yazısındaki bilgiler gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Özen ve dikkatle araştırma yapılmadan gerçeğe uygun olmayan böyle bir karşılık yazı HUMK.nun 445/1. bendinde yazılı zorlayıcı sebep sayılır*", Yargıtay, 8. Hukuk Dairesi, 19.01.1995 K.T., 1994/6350 E., 1995/235 K. Sayılı Kararı; 24.11.1994 K.T., 1994/5923 E., 1994/13002 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 12.02.2019.

[294] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 462.

[295] "*Gerçekten bir an için "idarenin bütünlüğü" ilkesi gözetildiğinde, idarenin alt biriminde (davacının Kıt'ası Komutanlığında) mevcut olan bilgi ve belgelerin üst makama (KKK.lığına) ulaştırılmaması olgusunun "zorlayıcı sebepler dolayısıyla elde edilemeyen bir belgenin, karar verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması" şeklindeki yasal nedeni oluşturamayacağı düşünülebilirse de, fiili hukuki gerçeğin bu şekilde olmadığı açıktır. Nitekim, belge ve olgular mahkememizin değerlendirilmesine sunulamamıştır. Bu bilgi aktarımında tek başına davalı MSB.'lığını kusurlu bulmaya da imkan yoktur. MSB.'lığı idari davada savunma görevini yaparken, statüsü gereği hemen her konuyu alt idari birimlere (Kuvvet Komutanlıklarına, Gnkur.Bşk.lığına) aktarmak durumunda olduğundan ve AYİM'ce istenen bilgi ve belgeleri hemen ve eksiksiz mahkemeye ibraz edecek teşkilat, yetki ve imkandan yoksun olduğundan; bu davada olduğu gibi, kararın verilmesinden sonra sunulan ve dava konusunun esasına etkili bilgi ve belgelerin mahkememize sunulması vakıası, "zorlayıcı sebeplere dayalı" kabul edilmelidir*"; AYİM, 1. Daire, 19.3.2002 K.T., 2001/1021 E., 2002/435 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 12.02.2019.

raporu gibi belgeler, babalık davasında mücbir sebep olarak kabul edilmemektedir[296]. Söz konusu olayda, bilimsel ve teknik gelişmeler sonucunda davacı, hüküm verildikten sonra testleri yaptırmış olup, kişinin babası olmadığı bu belgeler ile tespit edilmiştir. Ancak Yargıtay, bir zorlayıcı sebep olmadığı iddiası ile yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmiştir. Yargıtay aynı konuya ilişkin bir başka kararında ise[297]; HUMK düzenlemesinin 445. maddesinde belirlenen yargılamanın yenilenmesi yolu sebeplerinin sınırlı olduğunu, bilim ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan yeni raporun mücbir sebeple elde edilemeyen belge olarak kabul edilemeyeceğini bu nedenle yargılamanın yenilenmesi yolu için gerekli sebeplerin oluşmadığına karar vermiştir.

Kanaatimize göre, bilimin yetersiz kalması dolayısıyla dava sırasında alınamayan, önceden de yapılsa sonradan da yapılsa sonucu değişmeyecek olan kişisel belgeler, zorlayıcı sebep içerisinde kabul edilmelidir. Zira kişinin bu halde hiçbir kusuru bulunmamaktadır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere bu şartta asıl olan kusurun bulunmamasıdır[298]. Yargıtay incelemesi sonucu verilen benzer başka bir kararın AİHM'e iletilmesi sonrasında, Yüksek Mahkeme "*Mahkeme (AİHM) bilimsel gelişmenin, HUMK m. 445/1. maddesi kapsamında düzenlenen bir yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak değerlendirilmemesinden dolayı, başvuranın babalığı reddetmesinin engellenmesi olgusunun, hedeflenen meşru amaçlarla orantılı olmadığı kanaatindedir... AİHM, yerel mahkemelerin mevcut yasayı bilimsel gelişmelerin ve takip eden sosyal yansımaların ışığı altında yorumlaması gerektiği görüşündedir"*[299] şeklinde karar vererek, sözleşme ihlaline ve beş bin Euro tutarında tazminata hükmetmiştir. Yargıtay ise, bu

---

[296] Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 13.7.2000 K.T., 2000/6933 E., 2000/9735 K. Sayılı Kararı, http://www.kazanci.com/, s.e.t. 12.02.2019.

[297] "*Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 445.maddesinde yargılamanın (iadesi) yeni baştan yapılması sebeplerinin tahdidi olarak gösterilmiş bulunmasına, fennin gelişmesi sonucu oluşan yeni rapor, hukuk sistemimize göre Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 445/1 maddesinde gösterilen mücbir sebeple elde edilemeyen belge niteliğinde olmamasına, yargılamanın (iadesi) yeni baştan yapılması sebepleri (HUMK.445) oluşmadan alınan yeni raporun sonuçlarının dikkate alınmasının mümkün olmamasına göre hükmün onanmasına karar verildi*", Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 19.4.2001 K.T., 2001/4518 E., 2001/6243 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 12.02.2019.

[298] Aynı yöndeki görüş için bkz. **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s.81.

[299] **Tavlı/Türkiye Davası**, Başvuru No.11449/02, 09.11.2006, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-86-590>, s.e.t. 15.02.2019.

karar sonrası görüşünü değiştirmiştir[300], söz konusu durumun yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilebileceği görüşünü kabul etmiştir[301].

Belgenin elde edilememesi veya mahkemeye sunulamamasında kişinin bir kusuru varsa, bu durumda yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek mümkün olmayacaktır. Danıştay bir kararında, davacının davaya devam etme isteğini bildiren dilekçesinin, dairede derdest bulunan başka bir dosyaya eklemiş olmasını, daha önce de kişi tarafından karar düzeltme yoluna başvurulmamış olmasını sebep göstererek kişinin kusuruna bağlamış ve yargılamanın yenilenmesi talebini zorlayıcı sebep veya karşı tarafın hareketi dolayısıyla elde edilememiş belge olarak kabul etmemiştir[302].

HMK'da yargılamanın yenilenmesi sebeplerinde yapılan değişiklik, mücbir sebep veya karşı tarafın hareketini zorunlu kılmadığı için, bilimsel gelişmeleri ya da kişilerin ellerinde olmayan nedenlerden dolayı ulaşamadıkları durumları da kapsayacak şekilde geniş bir hale gelmiştir. Kanaatimizce idari yargı alanında da HMK'ya uygun bir şekilde yeni bir düzenleme yapılmalı, bu düzenleme yapılıncaya kadar da madde için geniş bir yorum benimsenmelidir. İYUK madde 53/a hükmünün, aynı HMK'da olduğu gibi "yargılama sırasında, aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilemeyen bir belgenin, kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması" şeklinde değiştirilmesi, yargılamanın yenilenmesi kurumunun amacına uygunluğu sağlayacak ve değişen koşullara adaptasyonu kolaylaştıracaktır.

---

[300] "*Davacı tarafından yargılamanın yenilenmesi talebi ekinde ibraz edilen raporlarda ise genetik olarak yapılan inceleme sonucu Memet'in Osman'ın babası olamayacağı net bir şekilde açıklanmıştır. İlk dava tarihi ile günümüz arasında geçen zaman içerisindeki tıbbi gelişmeler sonucunda soybağını belirleyen bu testlerden (babalık vb. testler) net, bilinebilir sonuçlar elde edilmektedir. Yargılamanın yapıldığı sırada ulaşılamayan bu durum nedeni ile davacı vekilinin talebinin kabulüyle Adli Tıp Kurumundan yeniden rapor alınması ve diğer kanıtların toplanmasından sonra oluşacak duruma göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davanın reddi doğru görülmemiştir*" Yargıtay, 18. Hukuk Dairesi, 06.03.2014 K.T., 2014/439 E., 2014/3973 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 12.02.2019.

[301] Kamu düzeninden kabul edilen soybağı davasında bilimsel gelişmelere bağlı olarak sonradan bir kişinin baba olmadığı sonucu ortaya çıkarsa, kişinin gerçekte babası olmadığı birinden dolayı mirasçılık, evlenme yasağı gibi birçok yükümlülük ile karşılaşmaması adına yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul etmek adalete olan inancı da sağlayacaktır; **Akar, Kemal** (2015), Soybağı Tespiti, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 138.

[302] Danıştay, 12. Daire, 31.10.2007 K.T., 2007/2520 E., 2007/4701 K. sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 25.04.2020.

b) Belgenin Esası Etkileyecek Nitelikte Olması

İYUK 53. madde 1. fıkrasının a bendinde "zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması" ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla düzenlemede yer alan yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin hükümler içerisinde, belgenin esası etkileyecek nitelikte olması hususuna yer verilmemiştir. Ancak gerek yargı kararlarında gerekse doktrinde, özellikle zorlayıcı sebepler dolayısıyla elde edilemeyen bir belgenin yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesi için esasa etkili olması şart olarak kabul edilmektedir[303]. Yargılamanın yenilenmesi sebepleri daha önce de ifade ettiğimiz gibi, kanunlarda sınırlı olarak belirtilmiştir. Bu sebeple, kanunda bulunan sebepleri çoğaltmak mümkün değildir. Ancak kanunda yer alan sebepleri daraltıcı şekilde yorum yapmak mümkün olacak mıdır? Bu husus tartışmaya açıktır.

Arslan'a göre, her ne kadar kanunda esasa ilişkin olmak hakkında bir şart yer almasa da, yargılamanın yenilenmesi yolunda kişi ancak eski hüküm değiştirilirse menfaat sağlayabilecektir ve bu yüzden belgenin esası etkilemesi bir zorunluluktur[304]. Ancak aynı eserinde yazar, belgenin esasa ilişkin olmasının yalnızca yeni yapılacak olan yargılamanın sonucunu etkileyeceğini, yargılamanın yenilenmesi sebepleri açısından böyle bir ayrım olmadığını belirtmiştir[305].

Her ne kadar madde metninde "esası etkileme" ifadesi yer almasa da, esasa etkisi olmayan bir belgenin sonradan ele geçirilmesi dolayısıyla yeniden yargılamaya sebep olmak, usul ekonomisi açısından zararlı olabilecektir. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolunda, kişinin kötü niyetli olarak uyuşmazlığı uzatabilmesinin mümkün olamayacağı unutulmamalıdır. Bunun sebebi, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurunun, kararların uygulanmasını durdurmaması ve hatta kararların kesinleşmesini engellememesidir. Madde metnini, amaçsal yorum ile birlikte değerlendirdiğimizde, bir kişinin ancak hukuki yararı varsa bu yola gidebileceği bellidir.

---

[303] "*Yargılamanın yenilenmesi kural olarak, hükmün esasını değiştirecek nitelikteki olguların hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkması durumunda, yeniden yapılacak yargılama ile kesin hükmü ortadan kaldırabilen olağanüstü kanun yoludur*", Danıştay, İDDK, 04.12.2008 K.T., 2007/274 E., 2008/2221 K. sayılı Kararı; Danıştay, 13. Daire, 29.06.2009 K.T., 2008/8090 E., 2009/7195 K.; **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1014.

[304] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 85.

[305] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 82.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurudaki hukuki yarar ise, yargılamanın lehine sonuçlanacak şekilde tekrar yapılmasıdır. Bu yüzden esası etkilemeyecek bir belge yargılamanın lehine sonuçlanmasını sağlamayacağı için, kişinin hukuki yararı da olmayacaktır. Dolayısıyla her ne kadar madde metninde esası etkileme şartı bulunmasa da, hukuki yarar ve usul ekonomisi ve kesin hüküm ilkesi ile birlikte düşünüldüğünde bu şartın aranması gerekmektedir.

Danıştay da bir kararında *"...her ne kadar bu dilekçe işin esasını etkileyecek bir belge niteliğinde ise de"*[306] ifadesine yer vererek, aslında belgenin esası ilgilendirmesi şartını aradığını ortaya koymuştur. Ancak bu durumun yargılamanın yenilenmesi kurumunun hangi safhasında değerlendirilebileceği belirlenmelidir.

Yargıtay konuya ilişkin bir kararında yargılamanın yenilenmesi yolunun ön inceleme, esasa dair inceleme ve karar aşaması olarak üç aşamadan oluştuğunu belirtmiştir[307]. Ayrıca Yargıtay, söz konusu kararında belgenin yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmesi için dört şartın arandığını belirtmiş ve bunların; *"senet veya belgenin davaya bakıldığı sırada mevcut olması, belgenin, hükmü etkileyecek nitelikte olması, yeni belgenin hükmün verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması, senet veya belgenin, yargılama sırasında bir mücbir sebepten dolayı, lehine hüküm verilen tarafın fiilinden dolayı elde edilememiş olması"* olarak belirlemiştir.

Kanaatimizce, bir belgenin kararı etkileyecek nitelikte olması hususu, esasa ilişkin bir inceleme yapılmasını gerektirmektedir. İlk inceleme aşamasında, belgenin niteliğinin değerlendirilmesi mümkün değildir. Ayrıca belgenin esası etkileyecek olması, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmaya engel değildir, sadece eski kararın aynen onanması veya değiştirilerek yeni bir hüküm verilmesi sebebidir. Dolayısıyla belgenin esasa ilişkin olup olmaması ancak yargılamanın yenilenmesi yolunun sonucunu değiştirebilecektir. Ancak hükmü etkileyebilecek bir belge geniş olarak yorumlanıp, karar ile ilgisi bulunmayan bir belgenin sunulması hali bu kapsamda değerlendirilse, söz konusu hal ön inceleme aşamasında incelenebilecektir.

---

[306] Danıştay, 12. Daire, 31.10.2007, 2007/2520 E., 2007/4701 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 04.02.1018.

[307] Yargıtay, HGK, 28.1.2015 K.T., 2014/1-1340 E., 2015/794 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 04.02.1018.

Başka bir ifade ile hükmü etkileyebilecek bir belge olup olmadığını incelemek, kişinin haklı olup olmadığını belirlemek anlamına geldiği için, esas incelemesi aşamasında yapılabilir. Ancak belgenin uyuşmazlık ile alakalı olup olmadığının dosya üzerinden incelenmesi ön inceleme aşamasında yapılabilecektir. Ancak belgenin "farklı bir hükmün verilmesine neden olacak önemde olması"[308] tamamen esasa yönelik bir değerlendirme gerektirir. Belgenin farklı bir hükmün oluşturmasına sebep olması, kişinin yargılamanın yenilenmesinde haklı olması anlamına gelir. Bu da yargılamanın yenilenerek yeni bir hüküm verilmesi ile gerçekleşir.

Kuru'ya göre de yeni bir belgeye dayanılması halinde, bu belgenin yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesi için hükmü lehe olabilecek şekilde değiştirmesi gerekmektedir. Oysa yazar aynı eserinde, yeni belgenin hükmü etkileyebilecek nitelikte olup olmadığının değerlendirilmesinin esas bakımından inceleme yani yeni tahkikat sırasında yapılacağını vurgulamaktadır[309]. Dolayısıyla kanaatimizce mahkeme, ön inceleme aşamasında yeni belgenin hükme ilişkin olup olmadığını değerlendirebilecek olsa da, ancak esası değerlendirirken hükmü etkileyip etkileyemediğini belirleyebilecektir.

Burada ayrıca CMK'da düzenleme altına alınmış hüküm üzerinde durmak faydalı görülmektedir. CMK'nın 311. maddesinin 1. fıkrasının e bendine göre; "yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatını veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa" yargılamanın yenilenmesi sebebi gerçekleşmiş olacaktır. Görülüyor ki, ceza yargılamasında yeni delilin hükmü etkileyecek nitelikte olması şart olarak düzenlenmiştir. Buna uygun olarak da Yargıtay, yargılamanın yenilenmesi taleplerini incelerken, delilin önemli olması niteliğini değerlendirmektedir. Yargıtay kararlarında; *"yeni olay ya da delilin yargılamanın yenilenmesi sebebi olması için aynı zamanda "Önemli" de olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile yeni deliller ve olaylar ortaya konulduklarında tek başlarına ya da önceden sunulan delillerle birlikte değerlendirildiğinde sanığın beraatını veya daha hafif bir ceza uygulanmasını*

[308] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 88.

[309] "Bu halde yargılamanın iadesi sebebine göre, yapılacak yeni tahkikatın şekli de değişik olacaktır. Mesela, yeni bir senedin ele geçirilmiş olması sebebine (m.375/1-ç) dayanan yargılamanın iadesinde, mahkeme bu yeni senedin hükme etkili olup olmadığını inceler…" **Kuru**, Medeni Usul Hukuku, s. 563.

gerektirecek nitelikte olmalıdır"[310] ifadesi ile, ilk inceleme aşamasında delilin, hükmü yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunanın lehine değiştirme özelliğini şart olarak aramaktadır. Ancak bu delilin sanığın beraatini veya daha hafif ceza almasını mutlak olarak etkilemesi aranmamakta inandırıcılığı önem taşımaktadır[311]. Kısacası inandırıcı olan bir delilin gerçekten lehe sonuç sağlayıp sağlamadığı yeni yargılama sonrası ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden de hükme etki edebilecek nitelikte olması ile hükmün esasına etkili olma hususları farklı olup, söz konusu belge olsaydı farklı hüküm verilip verilmeyeceği ancak esas aşamasında değerlendirilebilecektir. Dolayısıyla söz konusu şart aslında yargılamanın yenilenmesi ile sonucun değişmesine ilişkin bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

İYUK'ta yer alan yargılamanın yenilenmesi sebepleri içerisinde belgenin esası etkileyecek nitelikte olması hususuna yer verilmemiştir. Bu durumdan yola çıkarak, kanaatimizce ele geçirilen belge esası etkileyebilecek nitelikte ise bu durum esas incelemesinde değerlendirilecektir. Eğer söz konusu belge esası etkiliyorsa, yargılama yenilenerek ve tekrar hüküm verilecektir. Bu sebeple söz konusu şart ancak esasa yönelik bir şart olarak kabul edilebilecektir. Bir başka ifade ile dava ile ilişkili olan bir belge sonradan ele geçirilmişse, bu duruma bağlı olarak yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşacak ve yargılamanın yenilenmesi başvurusu kabul edilecektir. Esası etkilemesi ise yalnızca yargılamanın yenilenmesi yolu sonucunda yeni bir karar verilip verilmemesine etkili olacaktır.

c) Belgenin Dava Görülürken Mevcut Olması

İYUK madde 53/1-a'da yer alan "zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması" ifadesinden anlaşılacağı üzere, bir belgenin yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilebilmesi için, yapılan yargılama sırasında mevcut olması gerekmektedir. Yargılama sırasında mevcut olmayan ancak daha sonra düzenlenmiş bir belgenin bu sebebe dayanılarak yargılamanın yenilenmesine konu edilmesi mümkün değildir.

---

[310] Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 28.09.2015 K.T., 2015/11072 E., 2015/28971 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 14.02.2019.

[311] **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 113.

AYİM konuya ilişkin bir kararında; söz konusu sebebin gerçekleşmesi için belgenin yargılama ve dava esnasında var olması gerektiği, karardan sonra düzenlenmiş bir belgenin bu bent kapsamında değerlendirilemeyeceği konusunda uygulamada ve doktrinde birlik olduğu ifade etmiştir[312]. Yargıtay ise bir kararında, yargılamanın iadesi istenen kararın 27.07.2011 tarihli olmasına rağmen, sanığın savcılığa verdiği el yazılı belgenin 26.04.2013 tarihli olduğunu, bu yüzden hüküm verildikten sonra düzenlenen belge ve ifadelere dayanılarak yargılamanın yenilenmesi istenemeyeceğini vurgulamıştır[313]. Bu koşulun varlığı için, belgenin yargılama sırasında mevcut olması gerekli olup, kişinin bunu elde edememesi, varlığından haberinin olmaması veyahut karşı taraftan bu belgeyi temin edememesi gerekmektedir[314]. Belirtilen koşulların sağlanmış olması halinde söz konusu sebep gerçekleşmiş olacaktır. Ancak bu konuda istisna oluşturan bir duruma da yer vermek faydalı görülmektedir. Daha önce değindiğimiz hukuk yargılamasında karşımıza özellikle çıkan teknolojik yetersizlik sebebi ile belgenin elde edilmemiş olması ve devamında yargılama sırasında mevcut olmaması hali için, kanaatimizce belge ile belirlenebilecek durum kesinlik arz ediyorsa yani hiçbir zaman değişmeyecek nitelikte ise, belgenin yine de yargılamanın yenilenmesi sırasında mevcut olduğunu kabul etmek, kanun yolunun maddi gerçeği ortaya çıkarma amacına uygun düşecektir[315].

---

[312] "*Davacının, vazife malullüğü aylığı bağlanmaması" işleminin iptali istemiyle açtığı dava 30 Ekim 1995 tarihinde reddedilmiştir. Yargılamanın yenilenmesi nedeni olduğunu iddia ettiği raporların düzenlenme tarihleri ise 16 Ocak 1996 ve 11 Ekim 1996 tarihlidir. ikinci raporun Dairemize ibrazı tarihi de 2 Aralık 1996'dır ve yargılamanın iadesi istemi tarihinden de sonradır. Kaldı ki bu raporlar önceden mevcut olmayan, davacının davasının reddinden sonra yaptığı başvurusu üzerine YENİ DÜZENLENEN belgelerdir ve bu itibarla 1602 sayılı Kanunun 64 ncü maddesi (a) b endi kapsamında kabul edilmesine hukuken olanak bulunmamaktadır*", AYİM, 1. Daire, 24.12.1996 K.T., 1996/933 E., 1997/1087 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

[313] Yargıtay, 11. Hukuk Dairesi, 16.12.2015 K.T., 2015/12645 E., 2015/13542 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

[314] "*Söz konusu bu davada; davacı davanın seyrini değiştirebilecek belgeyi AYİM' in 11 Ekim 1994 tarihli kararından sonra, M.S.B. Arşiv Müdürlüğünün 17 Temmuz 1996 tarihli yazısı ekinde temin edebilmiştir. Babasının şehitliğini tevsik eden bu belge mevcut olmasına rağmen davacının elinde olmayan sebeplerle, AYİM' in kararından sonda temin edilebilmiştir*", AYİM, 1. Daire, 23.9.1997 K.T., 1997/277 E., 1997/610 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

[315] Benzer görüş için bkz. **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 82; ZPO 641-i maddesinde, babalık davasına ilişkin özel bir düzenleme getirilmiş olup, kanaatimizce bu durum bilim ve teknolojinin yetersiz kalması ile ilişkilidir. Maddeye göre; "Babalık hakkında kesin olarak karar verilmiş bir hükme karşı yargılamanın yenilenmesi davası, ZPO.§ 580. maddede yer alan hallerin dışında, eğer bir taraf babalık hakkında başlı başına veya önceki muhakemede ileri sürülmüş olan delillerle birlikte olarak bir başka karar verilmesini mucip olacak yeni bir rapor ibraz ederse caizdir".

d) Belgenin Hüküm Verildikten Sonra Ele Geçirilmiş Olması

Yeni bir belgeye bağlı olarak yargılamanın yenilenmesi sebebinin geçerli olabilmesi için, bu belgenin yargılama yapılırken mevcut olması gerektiğini ifade etmiştik. Ancak bu şart yeterli olmayıp, ek olarak bu belgenin hüküm verildikten sonra ortaya çıkmış olması gerekmektedir[316]. Danıştay konuya ilişkin bir kararında, zorlayıcı sebepler dolayısıyla bir belgenin elde edilmemiş sayılması için söz konusu belgenin sonradan ele geçirilmesi gerektiğini, olayda mahkeme ilamının hüküm verilmeden önce dosyaya sunulduğunu ve bu ilamın değerlendirildiğini belirleyerek, yargılamanın yenilenmesi yolu şartlarının oluşmadığına karar vermiştir[317].

Yargıtay ise konuya ilişkin bir kararında; kesin hüküm verilmeden önce mahkemeye bildirilmeyen delil ve olayların yeni delil sayılacağını, ancak olaydaki yargılamanın yenilenmesi talebine dair dilekçede delil olarak yargılama aşamasında mahkemeye sunulmuş ve mahkeme tarafından değerlendirilmiş belgelerin gösterildiğini ve bunlar yeni sayılmayacağı için söz konusu delillere dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceğini vurgulamıştır[318].

Hüküm verilmeden önce mahkemeye sunulan belgelere dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talep edilemeyeceği gibi, yargılama devam ederken, elde bulunduğu halde

---

316 **Yıldırım, Ramazan** (2001), "Türk İdari Yargısı'nda Yargılamanın Yenilenmesi", Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, C. 1, Beta Yayınevi, İstanbul, s.427.

317 "*Ağır Ceza Mahkemesinde gümrük kaçakçılığı suçundan dolayı yargılanan davacı lehine olarakanılan Mahkemece verilen ... gün ve ... sayılı beraat kararı yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak gösterilmişse de, dosyanın incelenmesinden; anılan mahkeme ilamının, yargılamanın yerilenmesi istenilen ... Vergi Mahkemesinin ... gün ve ... sayılı kararını onayan Danıştay Yedinci Dairesinin 2.11.1998 gün ve E: 1997/1367; K: 1998/3697 sayılı kararının düzeltilmesi istemi hakkında karar verilmeden önce 28.05.1999 tarihinde verilen dilekçenin eki olarak dosyaya ibraz edildiği ve Dairemizce kararın verilmesi aşamasında incelendiği anlaşıldığından, anılan belgenin yargılamanın yenilenmesini gerektirecek yeni bir sebep olarak kabulüne olarak bulunmamaktadır*", Danıştay, 7. Daire, 31.01.2002. K.T., 2000/2747 E., 2002/364 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 24.08.2021.

318 "*Kesin hükümden önce meydana gelen ancak mahkemenin bilgisine sunulmayan ya da mahkeme tarafından değerlendirilmeyen deliller ve olaylar da "yeni" sayılmalıdır. Bu doğrultuda hükmü veren mahkemeye bildirilmediğinden yargılama yapılırken değerlendirilemeyen her türlü olgu ve delil de "yeni" sayılmaktadır." şeklindeki açıklamalar ile somut olay birlikte değerlendirildiğinde; hükümlü ve müdafiinin yargılamanın yenilenmesi talepli dilekçelerinde dile getirdikleri nedenlerin yargılama sırasında mevcut bulunan ve mahkemece kabul edilmeyen hususlara dair olduğu, bu doğrultuda yargılama aşamasında yerel mahkemece temas edilen, bilgi sahibi olunan, incelenen ve hüküm verilirken göz önüne alınan bir delile dair olarak yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmanın mümkün olmadığı*", Yargıtay 11. C.D., 24.09.2018 K.T., 2018/4871 E., 2018/7151 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

mahkemeye zorlayıcı neden olmadan sunulmayan belgelere dayanılarak da yargılamanın yenilenmesi talep edilemeyecektir. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi'ne göre de; "*kural olarak hüküm verilmeden önce elde bulunan fakat yargılama sırasında mahkemeye sunulmayan bir senet veya belgeye dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamaz. Bu sebebe dayanarak yargılamanın yenilenmesini isteyen taraf önceden mevcut olan belgeyi hüküm tarihinden sonra elde ettiğini kanıtlamak durumundadır"*[319].

Başka bir kararında ise Mahkeme, belgenin hüküm verildikten sonra elde edilmesinin şart olduğunu, tapu sicil kaydı ve kadastro pafta krokisine dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmanın mümkün olmadığını zira bu belgelerin yargılamanın her aşamasında kolaylıkla ulaşılabilecek bir belge olduğunu belirtmiştir[320]. Yargıtay, belgenin yargılama sırasında ele geçirilmemesi gerektiğini bir kararında tekrar belirtmiş ve yargılamanın yenilenmesi yolu için delil olarak gösterilen malüliyet aylığı alımına ilişkin belgenin, dava dosyasının içinde bulunduğunu dolayısıyla davacının bu belgeyi yeni elde etmediğini, belgenin sonradan ele geçirilmediğini ifade ederek yargılamanın yenilenmesi talebinin reddedilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır[321].

---

[319] Yargıtay, 8. Hukuk Dairesi, 24.11.1994 K.T, 1994/5923 E., 1994/13002 K. sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

[320] "*Yargılamanın yenilenmesi için yargılama sırasında aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan sebeplerle elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması şartı getirildiği, davacı tarafın HMK'nın 375/ç maddesine göre; 1967 yılında 766 Sayılı Tapulama Kanununa göre; yapılan kadastro çalışması sebebiyle davaya konu çam .....ın 990000 m2 olduğunun belirlendiği, Ek 9 ve 10'da bulunan tapu sicil kaydı ve kadastro pafta krokisine dayanmış olup, bu belgeye davacı tarafın her zaman kolaylıkla ulaşabileceğinden davacı tarafın elinde olmayan sebeplerle elde edilemeyen bir belge olmadığından davada 6100 Sayılı HMK'nın 375/ç maddesindeki şartlar gerçekleşmediği*" Yargıtay, 20. Hukuk Dairesi, 2016/796 E., 2018/5632 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

[321] "*Davacının, kesinleşen mahkeme hükmünden sonra elde ettiğini iddia ettiği işsizlik sigortasının süresini gösteren belge ile hastalık sigortasına ilişkin belge daha önce kesinleşen dava dosyası içerisinde mevcuttur. Yine davacının yeni elde ettiğini iddia ettiği ve 1.8.1995 tarihinden itibaren malüliyet aylığına ilişkin 8.3.1996 tarihli yazının da dosyada olduğu anlaşıldığından adı geçenin kesinleşen davanın ikame edildiği tarihte malüliyet aylığı aldığı konusunda bilgi sahibi olduğu kuşkusuzdur. Bu durumda yargılamanın iadesi müessesesinin düzenlendiği HUMK.'nun 445. maddesinin 1 nolu bendi gereğince, "malüliyet aylığı alımına ilişkin belgenin" kesinleşen dava tarihinde elde edilememesi ya da sonradan ele geçirilmesi gibi bir durum söz konusu olamayacağından davanın reddi gerekirken kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir*", Yargıtay 21. H.D., 12.2.2004 K.T., 2003/7323 E., 2004/1006 K. Sayılı Kararı; Benzer yönde başka bir kararda ise Mahkeme, "*prim kesinti belgeleri, kişinin kendisinde de bulunan belgelerdir. Sonradan elde edilmiş olduğunun kabulü mümkün değildir. Bu nedenle davacının yasal şartları bulunmayan yargılamanın iadesine yönelik istemin reddi gerekir*", Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, 16.10.2012 K.T., 2012/13607 E., 2012/17584 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

Açıklamalardan ve verilen kararlardan anlaşılacağı üzere; yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için, belgenin hüküm verildikten sonra ele geçirilmesi gerekmektedir. Yargılama sırasında ele geçirilen bir belge, bu aşamada ileri sürülmeden, yargılamanın yenilenmesine konu teşkil etmeyecektir. Kaldı ki, yargılama aşamasında mahkemeye sunulmuş bir belge, mahkeme tarafından değerlendirildiği için yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru sebebi kabul edilmeyecektir[322].

2. Karara Esas Olarak Alınan Belgenin Sahteliğine Hükmedilmiş veya Sahte Olduğu Mahkeme veya Resmi Bir Makam Huzurunda İkrar Olunmuş veya Sahtelik Hakkındaki Hükmün Karardan Önce Verilmiş Olup da Yargılamanın Yenilenmesini İsteyen Kimsenin Karar Zamanında Bundan Haberi Bulunmamış Olması

İYUK 53. maddesinin 1. fıkrası b bendinde yer alan hükümde üç farklı ihtimal bulunmaktadır. İlk durumda, karara esas bir belgenin hüküm verildikten sonra sahteliğine hükmedilmiş olması yer almaktadır. İkinci ihtimal ise, senedin sahte olduğunun resmi bir makam veyahut mahkeme önünde ikrar edilmesi halidir. Maddedeki sebebin gerçekleşmesi için son ihtimal ise, belgenin sahteliğine hüküm öncesinde karar verilmiş olup da durumun hüküm sonrasında öğrenilmiş olmasıdır.

a) Belgenin Sahteliğine Hükmedilmiş Olması

İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde; "karara esas olarak alınan belgenin, sahteliğine hükmedilmiş veya sahte olduğu mahkeme veya resmi bir makam huzurunda ikrar olunmuş veya sahtelik hakkındaki hüküm karardan evvel verilmiş olup da, yargılamanın yenilenmesini isteyen kimsenin karar zamanında bundan haberi bulunmamış olması" yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmiştir. Madde metninde sahteliğe hükmedilmiş olması ve sahtelik hakkında karardan önce hüküm verilmesi olmak üzere, iki hal düzenleme altına alınmıştır. Belirtilen iki halin ortaya çıkması için gerekli olan husus, belgenin sahteliğine hükmedilmiş olmasıdır. İlk halde, belgenin sahteliği hüküm verildikten sonra tespit

[322] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 80; **Ansay, Sabri Şakir** (1960), Hukuk İcra ve İflas Hükümleri, Ankara, s. 373.

edilirken, diğer halde daha öncesinde sahte olduğuna karar verilmiş belgenin sahte olduğu hükümden sonra öğrenilmektedir[323]. İkinci durumdaki fark, belgenin sahte olduğunun sonradan öğrenilmesidir. Yargılama devam ederken sahteliğin öğrenilmesi durumunda yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşmayacaktır zira böyle bir durumda davaya söz konusu delilin sunulmaması hali ortaya çıkacaktır.

Madde metninde sahtelik iddiasının hangi esaslar dahilinde tespit edileceği belirtilmemiştir. Öğretide kabul edilen bir görüşe göre; sahte belgenin varlığı için aranan, Türk Ceza Kanunu (TCK) açısından sahtelik suçunun varlığıdır[324]. Başka bir deyişle, buradaki belge TCK'ya göre sahtecilik suçuna sebebiyet verebilecek belge olarak kabul edilmektedir. Bu görüşten hareket edecek olursak, TCK madde 204'te yer alan hükme göre; "bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır". Bu madde uyarınca resmi evrakta sahtecilik, düzenleme, değiştirme ve kullanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel belgede sahtecilik suçu ise, TCK madde 207'de düzenleme altına alınmış olup, özel belgeyi sahte olarak düzenleyen, değiştiren ve kullanan kişilerin cezalandırılacağı düzenleme altına alınmıştır. TCK'nın ilgili maddelerinin gerekçelerine bakıldığında ise, maddelerde geçen belgelerden anlaşılması gerekenin "evrak" olduğu ortaya çıkmakta ve yazılı olmayan şeyler bu madde kapsamında değerlendirilmemektedir[325]. Dolayısıyla İYUK'ta geçen belge ifadesinin TCK kapsamında değerlendirilmesi, cd gibi yazılı olmayan şeylerin sahtelik iddiası içinde kullanılmamasını gerekli kılmakta ve kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunun, olduğundan daha sınırlı hale gelmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden yargılamanın yenilenmesi sebebindeki belge ifadesinin, HMK madde 199'da yer alan, "uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü

[323] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 845.

[324] **Görgün, Şanal/Kodakoğlu, Mehmet** (2012), Medeni Usul Hukuku, 2. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, s. 333; **Ansay, Sabri Şakir** (1938), "Muhakemenin İadesi", Adalet Ceridesi, S. 4, 471-503, <http://adaletdergisi.adalet.gov.tr/arsiv/adliyeceridesi/1938/sayi-4-nisan1938-220sayfa-mk.pdf>, s.e.t. 12.03.2019, s. 476.

[325] "Belge, eski dilimizdeki "evrak" kelimesi karşılığında kullanılmakta olup, yazılı kağıt anlamına gelmektedir. Bu bakımdan, yazılı kağıt niteliğinde olmayan şey, ispat kuvveti ne olursa olsun, belge niteliği taşımamaktadır", **Gerçeker, Hasan** (2018), Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Seçkin Yayıncılık, 4. Bası, Ankara, s. 1945.

veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları"[326] kapsayacak şekilde geniş olarak algılanması niteliğine daha uygun düşmektedir.

Erem'e göre de; belge kavramı yalnızca evrakta sahtecilik suçunu oluşturan evraklara tahsis edilmiş olmayıp, beyanname gibi TCK tarafından açıkça evrak sayılmayan şeyler bile hükme etki etmiş ise yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil edecektir[327].

Konuya ilişkin bir Danıştay kararında[328]; Mahkeme, sahteciliği TCK kapsamında değerlendirerek, öncelikle resmi evrakta sahtecilik unsurlarına yer vermiş daha sonra ise, dilekçe ekine konulan Fen İşleri Müdürlüğü tarafından Gelirler Kontrolörlüğüne gönderilen yazıdaki bilgilerin geçersiz olduğuna değinildiğini, sahteliğinin resmi makam huzurunda ikrar

---

[326] Söz konusu maddenin gerekçesinde, "Belge konusunda sınırlayıcı bir tanım yapmak yerine, belgenin ne olduğunu belirten bir çerçeve çizilmiştir. Böylece bu Tasarıda yer alan kavram konusundaki tereddütlerin ortadan kaldırılması ve senet kavramı ile karıştırılmaması mümkün olacaktır. Maddede verilen tanıma göre, uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli, yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plân, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları belgedir. Belgenin tanımı yapılırken, hukuk sistemimiz içinde bütünlüğün korunması ve aynı kavramın farklı şekillerde anlaşılmaması için, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun "Tanımlar" başlığını taşıyan 3 üncü maddesinde yer alan belge tanımından da yararlanılmıştır" ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla belge ifadesi senet kavramının da üst başlığı olarak kabul edilmiştir. **Dinç, Mutlu/ Bahadır, Çilem/ Üner, Ezel** (2017), Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Seçkin Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara, s. 178.

[327] **Erem, Faruk**(1962), "Muhakemenin Yenilenmesi Hakkında Genel Bilgiler", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.19, S. 1, 3-48, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/638112>, s.e.t. 12.03.2019, s. 20.

[328] "*Türk Ceza Kanununun 339.maddesinde ise, bir memurun memuriyetini davada, tamamen veya kısmen sahte bir varaka tanzimi veya hakiki bir varakayı tağyir veya tahrifi ile bundan dolayı umumi veya hususi bir masarrat doğması, resmi evrakta sahtekarlık eyleminin unsurları arasına alınmıştır. Yükümlü tarafından dilekçeye ekli olarak sunulan... Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğünün yazısında, daha önce aynı müdürlük tarafından Gelirler Kontrolörlüğüne gönderilen yazıdaki bilgilerin, yükümlüye ait apartman inşaatı yönünden geçersiz olduğuna değinilmiş olup, bu yazıyı tarhiyata dayanak alınan 17.10.1978 günlü belgenin sahteliğinin resmi bir makam huzurunda ikrarı niteliğinden kabule olanak bulunmamaktadır. Zira bu son yazıda, Fen İşleri Müdürlüğü yazısının sahte sözlükteki anlamıyla düzmece olduğu veya değiştirildiğinden söz edilmediği gibi, bu belgedeki verilerin neden yükümlüye ait inşaat için geçersiz olduğuna dair somut saptamalar yapılmıştır*" ifadelerine yer vererek eylemi TCK açısından da değerlendirmiştir. Yargıtay, ihale onay föyüne dava konusu 10 parselin de yazılmasının, sahte belge düzenlenmesi olarak kabul edilip edilmeyeceğini değerlendirdiği yargılamanın yenilenmesi talebini içeren uyuşmazlıkta; sahte belgenin ancak "hükümden sonra verilen bir mahkeme kararı ile ya da hüküm lehine olan tarafça mahkeme veya bir resmi makam huzurunda ikrar edilmesi ile" "*Nitekim, Danıştay 2.Daire Başkanlığının 10.10.1997 gün ve 1996/2558 Esas ve 1997/2209 sayılı ilamında da aynen; "söz konusu taşınmaz üzerinde her hangi bir tesisatın yapılmadığı ve bu amaçla ihale kapsamına dahil edilmediği, doğru olmakla birlikte, dosyadaki mevcut bilirkişi raporuna göre, doğal bir yeşil alan olan ve Demokrasi Parkının doğal bütünlüğü içinde yer almak suretiyle kamu yararına tahsis edilmiş bulunan parselin kamulaştırma amacına uygun kullanıldığı, bu nedenle idarece kamu yararına yönelik ihtiyaca tahsis şartının yerine getirildiği anlaşılarak tüm sanıklar bakımından men'i muhakeme*" kararı verilerek aynı hususu vurgulamıştır., Yargıtay, Hukuk Genel Kurulu, 08.05.2002, 2002/373 E., 2002/387 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.04.2019.

edildiğinin kabul edilmeyeceğini çünkü söz konusu belgenin değiştirilmediğini ve dolayısıyla sahte olmadığını ifade etmiştir.

Aynı kararda Mahkeme, *"İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İçişleri Müfettişine hitaben yazdığı yazıdan da açıkça anlaşılacağı üzere; dava konusu parselin inşaat ihale onay föylerine sehven yazıldığını ortaya koymaktadır. Bu durumu, sahte evrak tanzimi ve resmi makamda bunun ikrarı olarak değerlendirebilmek olanaklı değildir*" ifadesi ile hatalı olarak düzenlenen bir belgenin sahte belge olarak nitelendirilemeyeceğini dolaylı olarak belirtmiştir.

Konuya ilişkin bir örnek vermek gerekirse, bir kişinin sahte belgeye dayanılarak memurluğa atanmış olması durumunda, onunla aynı şekilde memurluğa başvuran ve alınmayan kişi, idarenin atama işlemine karşı dava açabilecektir. Kişinin, açtığı davayı hukuka aykırılık bulunmaması gerekçesi ile kaybetmesi halinde, sonradan atamaya esas alınan belgenin sahte olduğu tespit edilmiş ise belirtilen sebebe dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulması mümkündür. Belirtmek gerekir ki, belgenin sahte olduğu herhangi bir mahkeme tarafından belirlenebilecektir. Bu maddede yer alan hükmü, yalnızca ceza mahkemesi tarafından verilen sahtecilik suçuna ilişkin kararı ile sınırlandırmak yerine, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleşmesi için belgenin sahte olduğunun herhangi bir mahkeme tarafından tespit edilmesi yeterli olacağı kanaatindeyiz. Senedin sahteliği bir hukuk veya ceza mahkemesi tarafından tespit edilebileceği gibi idare mahkemesi tarafından da tespit edilebilecektir[329]. Yapılan açıklama yalnızca İYUK ve HUMK düzenlemelerine ilişkindir. Bu kanunlarda yer alan düzenlemelerde herhangi bir mahkeme tarafından verilen sahtelik kararının yargılamanın yenilenmesi sebebi olacağı belirtilmiştir[330].

HMK ile yapılan değişiklik ile kanaatimizce artık sadece ceza mahkemeleri tarafından sahtelik kararı verilmesi hali, yargılamanın yenilenmesi sebebi olabilecektir. Zira HMK'nın 375. maddesinin d bendinde "karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin

---

[329] "*Dava konusu olayda yukarıda ayrıntıları açıklandığı gibi, davacı tarafından sahte uygunluk belgesi kullanılarak ithalat yapılmıştır. Başka bir anlatımla ithal izin belgelerine dayanak olan uygunluk belgelerinin sahteliğinde bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Bu itibarla davacı hakkında tesis edilen işlem, yürürlükteki ithalat yönetmeliğinin 46.maddesi hükmüne uygun olmaktadır*", Danıştay, 10. Daire, 1.02.1984 K.T., 1982 / 3246 E., 1984 / 148 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 19.03.2019.

[330] Fransız İdari Usul hukuku düzenlemelerinde ise, sahteliğin mutlaka ceza hukuku anlamında olduğu ifade edilmektedir ; **Gohin**, Contentieux Administratif, s. 370.

sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması" ifadesine yer verilmiş ve sürenin düzenlendiği 377. maddenin ç bendinde "375 inci maddenin birinci fıkrasının (d), (e), (f) ve (g) bentlerindeki hâllerde, ceza mahkûmiyetine ilişkin hükmün kesinleştiği veya ceza kovuşturmasına başlanamadığı yahut soruşturmanın sonuçsuz kaldığı" durumlarda sürenin bu tarihten itibaren üç ay ve her hâlde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren on yıl olduğu ifade edilmiştir. Ancak hükmün sadece ceza mahkemesi tarafından verilen sahtelik kararlarını kapsaması kanaatimizce uygun olmamıştır.

Örneğin; hukuk mahkemesi tarafından görülen bir davaya ilişkin bir belgenin başka bir hukuk mahkemesi tarafından sahte olduğu tespit edildiğinde, yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil etmeyecektir. Oysaki yargılama usulü tamamen farklı olan mahkeme kararlarının yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilirken, usulü aynı olan mahkemelerin kararlarının dikkate alınmaması tutarsızlığa sebep olabilecek niteliktedir[331]. Kaldı ki, HMK'da sahtelik ile ilgili özel hükümler bulunmaktadır. HMK madde 214 hükmüne göre, "belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez" ifadesi ile sahtelik hakkında hukuk mahkemesi tarafından verilen kararın ceza hukuku açısından kesin hüküm olduğu açıkça ortaya konulmuştur. Bu sebeple, yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna ilişkin sürelerin düzenlendiği HMK maddesinde, yukarıda belirttiğimiz hususların gözden kaçırıldığını düşünmekteyiz.

Kural olarak bir mahkeme tarafından verilen karar, diğer mahkemeler için kesin hüküm niteliğinde kabul edilmemektedir. Zira hukukumuzda farklı yargı rejimleri bulunmakla birlikte, bunların uyuşmazlığı çözme şekli ve kabul ettikleri deliller değişiklik göstermektedir. Örneğin, ceza muhakemesinde tanık, yemin gibi idari yargı alanında kullanılamayan ispat araçları delil

[331] Ceza muhakemesinin temel amacı, maddi gerçekliğe ulaşmaktır. Bundan dolayıdır ki, bu yargı alanında delillerin serbestliği söz konusu olmaktadır. Atalı/Ermenek/Erdoğan, hukuk usulüne ilişkin verdikleri bir örnekte; hukuk mahkemesinde senede karşı senetle ispat yükümlülüğü olduğunu ancak hukuk mahkemesinde davayı kaybeden bir kişinin ceza davasında tanık ile senedin sahteliğini ispat etmesi halinin hukuk mahkemesinde yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmesi halinde, senede karşı senetle ispat yükümlülüğünü bertaraf olacağını ifade etmişlerdir; **Atalı/Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 660.

olarak kabul edilmektedir. İdari yargı alanında ise, kamu yararı esas olduğu için, resen araştırma ilkesi geçerli kabul edilmektedir[332].

İdare, hukuk ve ceza mahkemelerinde yapılan hukuki nitelendirmelerin diğerleri için bağlayıcılık teşkil etmesi ancak açık bir düzenleme ile mümkündür[333]. Danıştay bir kararında; *"bilindiği gibi her hukuk dalının kendine özgü kuralları ve bu kuralların olayların özelliklerine göre uygulanış usulleri vardır... aynı olaydan kaynaklansa bile değişik yargı düzenlerindeki değerlendirmelerin ve varılan sonuçların birbirini etkilemesi ya da birinin diğeri yerine geçmesi kanunen öngörülmedikçe kabul edilmez"* ifadesi ile bir hukuk dalının diğerini bağlaması için özel düzenleme arandığını ortaya koymuştur[334]. Yargılamanın yenilenmesine dair düzenlemelere bakıldığında ise, bir mahkemenin sahtelik üzerine verdiği kararın diğer mahkeme için yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edildiği açık olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla verilen kararlar, diğerleri için bağlayıcı kabul edilmelidir. Kaldı ki; maddi bir vakıanın tespiti diğer mahkemeler açısından bağlayıcı olmalıdır. Usul ekonomisi ve güvenlik ilkeleri de bunu gerektirmektedir[335]. Ancak bu durum kesinlikle, sistematiği farklı olan yargı kollarının kararlarını tercih etmek ve kendi yargı koluna ait olan bir kararı yargılamanın yenilenmesinde kabul etmemek gibi bir hale sebep olmamalıdır.

Sahteliğe ilişkin bir hükmün herhangi bir mahkeme tarafından verilebileceğini ifade etmiştik. Bir belgenin sahteliği hukuk mahkemesinde tespit davası ile ortaya konulabileceği gibi bir eda davasının sonucunda da belgenin sahteliğine hükmedilmiş olabilir. Her ne kadar tespit davası sonucunda verilen kararların idari yargı için takdiri delil olduğu görüşünü savunanlar olsa dahi[336], kanaatimizce bir belgenin sahte olduğuna hükmedilmesi halinde, başka bir

---

[332] "İdari yargılama usulünde maddi gerçeğe en uygun kararın verilmesinde kamu yararının olduğu düşüncesi vakıa ve delillerin toplanmasının sadece taraflara bırakıldığı "taraflarca getirilme" ilkesi yerine, maddi olayın aydınlatılmasında hakime yetki ve ödevler veren re'sen araştırma ilkesinin benimsenmesini gerektirmiştir.", **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 44.

[333] **Pekcanıtez/ Özekes/ Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 2084.

[334] Danıştay, 3. Daire, 04.06.1990 K.T., 1989/3245 E., 1990/1666 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.03.2020.

[335] **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 2084.

[336] **Yasin, İspat**, s. 159. Yazar konuya örnek olarak Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun 17.04.2009 K.T., 2008/710 E., 2009/194 K. Sayılı Kararını göstermiştir. Söz konusu Danıştay kararında "*Adli yargı mercilerince verilen zayi kararları, çekişmesiz yargı kararları olup, bir durumu, yargı yeri aracılığıyla ve tespit isteyince tespiti*

mahkemenin bu belgenin sahte olmadığına hükmetmesi hem hukuk düzeninde çelişkili kararların varlığına sebep olacak hem de usul ekonomisi ilkesine de ters düşecektir. Belgenin sahteliğine dair verilen karar, maddi vakıaya ilişkin olduğu için, bu karara başka bir mahkemenin uymaması oldukça karmaşık bir ortama sebep olacak, hukuka olan güvenin önüne geçecektir. Ayrıca yargılamanın yenilenmesine dair hüküm açık olduğu için, sahteliğin hukuk mahkemesi tarafından tespit edilmiş olması bağlayıcı hale gelecektir.

Maddenin kapsamının sadece TCK anlamında sahtecilik suçunun oluşması olarak sınırlandırılması, ceza hukukunda suçun oluşması için birden çok unsurun bir arada bulunmasına bağlı olunmasından dolayı, maddenin uygulanmasını oldukça sınırlandıracaktır. Örneğin; ceza hukukunda bu suçun oluşması için aranan manevi unsurun (kast-taksir) eksikliği halinde sahtecilik suçu oluşmayacaktır. Buradaki amacın kişinin sahte belge düzenlemesi veya kullanması dolayısıyla ceza almasının olmadığı, sadece kararı esastan etkileyen belgenin sahteliği olması gerektiği unutulmamalıdır. Kişinin cezalandırabilir nitelikte olmaması, fiilin suç tipine uymaması veyahut hukuka uygunluk sebepleri gibi kişinin cezalandırılmasını engelleyen durumlar, idari yargıda ancak takdiri delil olarak kullanılabilecektir[337].

Bir eyleme ilişkin olarak ceza davasında kişinin beraat etmesi ile idari yargıda bu karar aleyhine karar verilmesi farklı durumlardır. Zira her iki yargılamanın konusu ve kapsamı birbirinden farklıdır[338]. Temyiz incelemesi esnasında verilen bir Danıştay kararında, daha önce idare mahkemesi tarafından hakkında sahte belge düzenlediği ya da düzenlettirdiğinden söz edilemeyeceği gerekçesi ile verilen disiplin cezası iptal ettirilmiş iken, Ağır Ceza Mahkemesi tarafından davacının sahte olarak düzenlenen sınav kazandı belgesini bilerek kullanmak

---

istenen şekliyle saptamaktadır. Çekişmeli yargıda tespit isteyen tarafından kanıt olarak sunulması halinde, yargı yerlerinin; tespiti ve dayanaklarını incelenen davaya etkisi yönünden diğer tarafın iddialarını da gözeterek değerlendirmesine açık olan takdiri delillerdendir" ifadesi yer almakla birlikte, çekişmesiz yargı kararlarının takdiri delil olacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, çekişmeli davalarda verilen sahteliğe ilişkin kararların bağlayıcı olduğu görüşündeyiz.

[337] **Yasin**, İspat, s. 161.

[338] Konuya ilişkin bir mahkeme kararında "*her ne kadar davacının ceza mahkemesinde yapılan yargılama neticesinde, trafik güvenliğini tehlikeye düşürmek suçunun unsurlarının oluşmadığı gerekçe gösterilerek davacının beraatine karar verilmişse de, davacının yasada öngörülen düzeyden daha yüksek bir düzeyde 1.93 promül alkollü vaziyette araç kullandığı tutanakla sabit olup, davacının alkollü vaziyette araç kullanması kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturduğu açıktır*"[338] ifadeleriyle ceza mahkemesi tarafından verilen kararın aslında idari yargı açısından bağlayıcı olmadığı vurgulanmıştır. İstanbul BİM, 9. İdare Dava Dairesi, 4.1.2017 K.T., 2017/21 E., 2017/3 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.03.2020.

suçundan cezalandırılmasına ilişkin karar verildiği için, davacının sahte belge ile memuriyete girdiği kabul edilerek, bağlayıcılık hususuna yönelik karar verilmiştir[339]. Bu davada temyiz süresi içerisinde olunduğu için, bu kanun yolunun uygulanması mümkündür. Ancak karar kesinleşmiş olsa idi, bu durumda yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmak mümkün olacaktı[340]. Bu karardan da anlaşılacağı üzere, ceza mahkemesi tarafından verilmiş belgenin sahte olduğuna dair hüküm, idari yargı açısından bağlayıcı kabul edilmektedir. Daha önce herhangi bir mahkeme tarafından bir belgenin sahteliğine karar verilmiş olması, diğer mahkemeler için sahtelik konusunda kesin hüküm oluşturmaktadır. Yani, idari yargı alanındaki mahkemeler de bu konuda diğer mahkemelerin verdiği karar ile bağlı durumdadırlar.

b) Belgenin Sahte Olduğunun İkrar Edilmiş Olması

Maddede düzenleme altına alınan diğer husus ise, belgenin sahte olduğunun resmi bir makam huzurunda ikrar edilmesidir. Kelime anlamı olarak ikrar; "saklamayıp doğruca söyleme", "onama, kabul, tasdik"[341] anlamlarına gelmektedir. Mevzuatımızda ikrar müessesesi,

---

339 "*Dava dosyasına Emekli Sandığı yazısı ile gönderilen Ağır Ceza Mahkemesinin K:1983/202 sayılı kararında, davacının sahte olarak düzenlenen sınav kazandı belgesini bu sahtecilik eylemine katılmaksızın fakat sahte olduğunu bilerek kullanmak suçundan bir yıl sekiz ay süre ile ağır hapis cezasına hükmedildiği belirtilmektedir. Bu durumda, davacının sahte sınav kazandı belgesi ile memuriyete girdiğinin kabulü zorunlu bulunmaktadır*" Danıştay, 10. Daire, 08.03.1984 K.T., 1984/ 891 E., 1984/ 524 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

340 Benzer şekilde; "*Dosyanın incelenmesinden; Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi olan davacının, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Eğitimi doktora programı için 2001 yılında doktora programına giriş esnasında 2001 Mayıs dönemi LES sonuç belgesi ile yine doktora yeterlik sınavına girmek için 2003 ÜDS Aralık dönemi sonuç belgesini ilgili üniversiteye sunduğu, 2005 yılında bu belgelerin değerlendirilmesi sonucu Abant İzzet Baysal Üniversitesi doktora programından mezun olduğu, 2006 yılında üniversiteden aldığı doktora belgesiyle Trakya Üniversitesi öğretim görevlisi olarak göreve başladığı, davacı hakkında doktoraya giriş ve doktora yeterlik aşamalarında kullanılmak üzere verilen 2001 LES ve 2003 ÜDS sonuçlarının ÖSYM'nin sonuç açıklama sistemindeki puanlardan farklı olmasının Abant İzzet Baysal Üniversitesi'ne ihbarı üzerine ilgili üniversitece 15.04.2011 tarihinde soruşturma başlatıldığı, hakkında Bolu Cumhuriyet Başsavcılığına resmi belgede sahtecilik suçundan suç duyurusunda bulunulduğu, 30.05.201 l'de davacının doktora mezuniyet belgesinin Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nce iptal edildiği ve bu işleme dair açılan davada Sakarya İdare Mahkemesi'nin 29.12.2011 tarih, E.2011/737, K.2011/1296 Sayılı kararla davanın reddine karar verdiği, 12.08.2011 tarihinde Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin Trakya Üniversitesi Rektörlüğüne durumu bildirmesi üzerine kurumca davacı hakkında soruşturma başlatıldığı ve 02.12.2012 tarihinde kamu görevinden çıkarma cezasının verildiği, Bolu Asliye Ceza Mahkemesince 16.05.2016 tarih, E.2011/235, K.2012/484 Sayılı kararla zamanaşımı sebebiyle davanın düşürülmesine karar verildiği görülmüştür*" Söz konusu kararda da, kesinleşmiş bir karar olsa idi, yargılamanın yenilenmesi sebebi mevcut kabul edilecek idi. Danıştay, 8. Daire, 14.10.2016 K.T., 2015/6246 E., 2016/7806 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

341 İkrar sözcüğünün diğer anlamları için bkz. TDK Büyük Sözlük, <http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view= bts>,, s.e.t. 06.03.2019.

açık bir ifade ile düzenlenmemiştir. Ancak kısa bir tanımla hukuk uygulamasında ikrar; taraflardan birisinin, karşı tarafın dayandığı vakıaların doğru olduğunu kabul etmesidir[342].

İkrar müessesi, HMK'nın 187. maddesinin 2. fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Bu maddede "herkesçe bilinen vakıalarla, ikrar edilmiş vakıalar çekişmeli sayılmaz" ifadesi bulunmaktadır. Bu düzenleme şeklinden çıkarılan sonuç ise, herkes tarafından bilinen vakıaların ve çekişmeli olmayan vakıaların ikrar konusu teşkil etmeyeceğidir. Dolayısıyla ikrarın konusu, uyuşmazlığın esasını teşkil eden, taraflar arasında çekişmeli olan vakıalardır[343].

Bu başlık altında, idari yargılama hukukunda ikrarın ispat kuvveti üzerinde durmak faydalı görülmektedir. İYUK'ta ikrar hakkında bir düzenleme bulunmamaktadır. Bunun yanında İYUK madde 31'de, HMK'ya belli konular hakkında atıf yapılmıştır. Ancak bu konuların içerisinde de ikrar müessesesi yer almamaktadır. HMK'ya atıf yapılmayan konuların idari yargı alanında kullanılamayacağı bazı mahkeme kararlarında karşımıza çıkmaktadır[344]. Ancak bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre, ikrar, idari yargının niteliği ile bağdaştığı sürece delil olarak kullanılabilecek, ikrarın başka bir uyuşmazlıkta yapılması, resmi makam huzurunda yapılması bu hususu değiştirmeyecektir[345]. İdari yargıda ikrarın delil olarak kullanılmasına bir engel bulunmamaktadır. İkrarda bulunan kişinin idare veyahut özel kişi olması arasında da kanaatimizce bir farklılık bulunmamaktadır. Hukuka uygun hareket etme zorunluluğu olan idarenin, bir dava sırasında yaptığı hatanın farkına vararak, karşı tarafın beyanını kabul etmesi kanaatimizce mümkün olmalıdır[346].

İYUK'ta yargılamanın yenilenmesi hakkında düzenlenen 53. maddenin 1. fıkrasının b bendine bakıldığında "resmi bir makam huzurunda ikrar olunmuş" ifadesine yer verilerek, yargılamanın yenilenmesi için ikrarın çok açık bir şekilde kabul edildiği görülmektedir.

---

[342] **Tanrıver, Süha** (1993), "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s. 213, S. 2, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1993-19932-971>, 212-243, s.e.t. 07.03.2019; **Eroğlu, Orhan** (2018), Medeni Usul Hukukunda Davaya Cevap, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 124.

[343] **Eroğlu**, "Medeni Usul Hukukunda Davaya Cevap", s. 125.

[344] Danıştay, 3. Daire, 24.12.1986 K.T., 986/1201 E., 986/2706 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

[345] **Yasin**, İspat, s. 100; **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 984; **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 387.

[346] **Yasin**, İspat, s. 104.

Yargılamanın yenilenmesine dair bir örnek vermek gerekirse; yapı ruhsatı olan bir kişi bu ruhsatının imar planı değişikliğine dayanılarak elinden alınmasına ilişkin bir dava açsa ve bu davayı kaybetse, ancak daha sonra bir başka dava görülürken bu imar planının sahte olduğu ikrar edilse, yargılamanın yenilenmesi sebebi ortaya çıkacaktır. Bu durumun önünde mevzuata dayanan herhangi bir engel yoktur. Ancak idarenin bu şekilde ikrarda bulunması, bu işlemi yapan kamu görevlilerinin sorumluluğuna da sebep olabilecektir. Bu yüzden uygulama açısından idarenin ikrarı, çok karşılaşılabilecek bir durum değildir.

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolu hakkındaki İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde yer alan ifade ile, resmi makam huzurunda yapılan ikrarların da yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşturacağını düzenleme altına alınmıştır. Bu sebepten, bir ikrarın yargılamanın yenilenmesi sebebi olabilmesi için bunun bir mahkeme önünde yapılması veyahut resmi bir makam önünde yapılması arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Resmi makamların kapsamı hakkında doktrinde sınırlamalar yapılmaktadır[347]. Ancak bizim görüşümüze göre, herhangi bir resmi makam önünde ikrar yapılabilmelidir, bu makamların savcılık, noter ya da icra dairesi olarak sınırlandırılması maddenin lafzına aykırılık teşkil etmektedir. Bu sınırlandırmanın olması gerektiğini savunan yazarlar, bu kurumların ikrarı ilgili yerlere bildirmek zorunda olduklarını ifade etmektedir. Ancak idari yargı alanında zaten resen araştırma ilkesi geçerli olduğu için normal koşullarda mahkeme her ilgili kurumdan bu ikrarı talep edebilecektir. Dolayısıyla kanaatimizce bu ikrarın noter önünde olması ile belediyede veyahut tapu müdürlüğünde olması arasında fark bulunmamaktadır. Ancak ikrarın ispatlanabilmesi açısından da konuya muhatap olabilecek resmi makamların önünde yapılması gerekli görülmelidir. Umar'a göre de, ikrarın yapılabileceği resmi makam somut olaya göre değerlendirilmelidir ve örneğin bir makbuzun sahteliği hakkında sağlık bakanlığına yapılan ikrarın resmi makam önünde yapıldığının kabul edilmemesi gerekmektedir[348].

[347] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 89; **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 706.

[348] **Umar, Bilge** (1963), "Türk Medeni Usul Hukukunda İadei Muhakeme", İÜHFM, C: 29, S: 1-2, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/96558>, s.e.t. 12.03.2019, s. 274.

3. Karara Esas Olarak Alınan Bir İlam Hükmünün Kesinleşen Mahkeme Kararıyla Bozularak Ortadan Kalkması

Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin diğer sebep ise; İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde; "karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması" şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Belirtilen sebebi kısaca özetlemek gerekirse, bir mahkeme tarafından verilen karar, başka bir mahkemenin vereceği kararın esasını oluşturmuş ve daha sonra ortadan kaldırılmış ise yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi mümkün olacaktır. Bu maddede düzenlenmiş iki hüküm vardır. Bu hükümlerden ilki diğerinin verilmesinde kesin delil olarak kullanılmıştır[349].

a) Kararın Mahkeme Kararıyla Ortadan Kalkmış Olması

Maddedeki "kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması" ifadesinden de anlaşılacağı üzere, sebebin gerçekleşmesi için herhangi bir mahkeme kararı ile ilamın ortadan kalkması yeterli olup, bu ilamın hükmün esasına etkili olması da şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci hükme esas olarak kullanılan karar, herhangi bir mahkeme tarafından verilmiş olabilir. Ancak uygulamada sebebin daha çok idari yargı ile ceza hukuku alanının birbirine etki ettiği hallerde ortaya çıktığı görülmektedir. Örnek mukabilinden olmak üzere, Danıştay'ın bir kararında[350]; davacı, aday polis memuru iken görevine son verilmiş ve bu işlemin iptali isteğiyle açtığı dava reddedilmiştir. Ancak bu ret kararına dayanak olarak gösterilen meslekten çıkarma cezası, idare mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve hakkında yapılan ceza yargılamasından da davacı, asliye ceza mahkemesi kararı ile beraat etmiştir. Danıştay söz konusu kararda, hükmün esasını teşkil eden ilamın ortadan kalktığını kabul etmiş olup, süre aşımı dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmek zorunda kalmıştır. Benzer bir başka kararda ise; Danıştay, polis memuru olup hakkında düzenlenen memurluktan çıkarma cezasının iptali için açtığı dava reddedildikten sonra, karara esas alınan askeri mahkeme kararının bozulması ve ağır

[349] **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1015.

[350] Danıştay, 5. Daire, 14.11.1988 K.T., 1987/722 E., 1988/2411 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 26.03.2019.

ceza mahkemesi kararı ile üzerine atılı suçtan beraat etmesi sonucunda yargılamanın yenilenmesi sebebini İYUK madde 53/1-c uyarınca kabul etmiştir[351].

b) Kararın Kesinleşmiş Olması

Bahsi geçen yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıkması için maddede belirtildiği üzere kararın kesinleşmiş olması gerekmektedir. Başka bir ifade ile karara esas alınan hükmün, bir mahkeme kararı ile ortadan kaldırılması ve bu durum için artık bir yargı yoluna başvurma imkanının kalmaması gerekmektedir.

Danıştay da konuya ilişkin bir kararında; dava açıldığı tarihte kesinleşmemiş bir mahkeme kararına dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinin yapıldığını kabul etmiş ancak karar tarihi itibariyle mahkeme kararının kesinleştiğini vurgulayarak işin esasına geçmiştir[352]. Dolayısıyla mahkeme kararının henüz kesinleşmemiş olması bu sebebe engel olduğu gibi, daha sonra inceleneceği üzere yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresi de bu tarihten itibaren başlayacaktır.

Yargıtay ise bir kararında, henüz kesinleşmemiş ancak ağır hatalar taşıyan bir hüküm için kanun yollarının açık olduğunu, yargılamanın yenilenmesi yolunun ise kesin kararlar için

---

351 "*Dava dosyasının ve Dairemizin ara kararı gereği getirtilen Ağır Ceza Mahkemesinin dosyasının incelenmesinden; davacının mahkumiyetine ilişkin Sıkıyönetim Mahkemesi kararının Askeri Yargıtay 3. Dairesinin kararıyla bozulduğu, adli ve askeri yargı yerlerince verilen görevsizlik kararları sonucu ortaya çıkan görev uyuşmazlığı nedeniyle davanın adli yargı yerinde çözülmesi gerektiği yolundaki uyuşmazlık Mahkemesi kararı uyarınca dava dosyasının intikal ettiği Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda adı geçen mahkemenin kesinleşen kararıyla davacının üzerine atılı bulunan suçtan dolayı beraatine karar verildiği anlaşılmaktadır. Davacının beraatine ilişkin ve kesinleşmiş bulunan Ağır Ceza Mahkemesi kararından ve soruşturma dosyasının incelenmesinden, davacının üzerine atılı bulunan disiplin suçunu işlemediği anlaşıldığından, memuriyetten çıkarılma cezası ile tecziyesine ilişkin dava konusu kararda mevzuata uyarlık bulunmamaktadır*" Danıştay, 10. Daire, 31.05.1989 K.T., 1988/1621 E., 1989/1182 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 27.03.2019.

352 "*Hüküm veren Danıştay Üçüncü Dairesince, Dairelerinin iş bu dosyadaki karar tarihi itibarıyla karara esas olarak alınan ilam hükmünün bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalktığının, Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunun 1.10.2014 gün ve E:2014/575, K:2014/804 Sayılı kararıyla kesinleşmesi sebebiyle davacı tarafından söz konusu ilam hükmü kesinleşmeden yargılamanın yenilenmesinin talep edildiği iddiasına itibar edilmeyerek, yargılamanın yenilenmesi istemine dair dilekçede ileri sürülen iddialar, 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 53. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi hükmüne uygun bulunduğundan davalı idarenin yargılamanın yenilenmesi isteminin kabulüyle Danıştay Yedinci Dairesinin 22.12.2009 gün ve E:2008/5177, K:2009/5445 Sayılı kararının kaldırılmasına karar verildikten sonra davacının istemi yeniden incelenerek işin gereği görüşülüp düşünüldü.*" Danıştay, 3. Daire, 20.04.2015 K.T., 2013/2220 E., 2015/2259 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 27.03.2019.

öngörülen istisnai bir yol olduğunu vurgulayarak, olaydaki kararın henüz kesinleşmediğini dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olamayacağını ifade etmiştir[353].

c) Kararın Esas Kabul Edilmiş Olması

Belirttiğimiz yargılamanın yenilenmesi sebebinin oluşması için diğer şart ise, mahkeme kararının esas kabul edilmiş olmasıdır[354]. AYİM; davacı hakkında verilen disiplin cezası için yeterli delil olmadığı halde ağır ceza mahkemesi tarafından verilen kararın esas alındığını, bu suçun kişi tarafından işlenmediğinin mahkeme kararıyla ortaya konulması halinin yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil ettiğini belirtmiştir[355].

Yargıtay ise konuya ilişkin bir kararında, ortadan kaldırılan hüküm esasa ilişkin değil ise yargılama sebebi oluşturmaz diyerek, somut olayda ortadan kaldırılan hükmün esasa ilişkin olmadığını belirterek, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleşmediğini vurgulamıştır[356].

---

353 Yargıtay, 12. Hukuk Dairesi, 16.03.2017 K.T., 2016/24022 E., 2017/3916 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, E.T., 29.03.2019.

354 "*Kesinleşen davada herhangi bir mahkeme kararı esas alınmadığından 2577 sayılı Yasanın 53.maddesinin 1.fıkrasının C bendinde yer alan yargılamanın yenilenmesi koşulunun gerçekleşmemiş olması nedeniyle yargılamanın yenilenmesi isteminin reddine karar verilmiş ve bu karar davacı tarafından temyiz edilmiştir.*" Danıştay, 6. Daire, 22.6.1987 K.T., 1987/88 E.,1987/654 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 29.03.2019.

355 "*Davacının TSK.'nden çıkarılmasının sebebi olan ticari amaçla uyuşturucu madde satın almaya teşebbüs etmek suçunu işlemediği, davacıyı ihbar eden ... isimli şahsın davacıya iftira attığı ve iftira suçunu işlediği Erciş Ağır Ceza Mahkemesinin 17.03.2003 tarih ve E.:2002/186, K.:2003/50 sayılı kararı ile kesinleşmiş bulunmaktadır. Artık ...'ün davacıya iftira attığı Mahkeme kararı ile sabit olduğundan bu karar 1602 sayılı Kanunun 64/a maddesi hükmü gereğince bir yargılamanın iadesi nedeni oluşturmaktadır. Bu açıklamalar ışığında dava konusuna dönüldüğünde, davacının mevcut disiplin cezaları ile sicil durumunun hakkında re'sen ayırma işleminin tesisine yeterli ve elverişli olmadığında; asıl ayırma nedenini, hakkında Erciş Ağır Ceza Mahkemesinde ticari amaçla uyuşturucu madde satın almaya teşebbüs etmek suçundan açılmış bulunan davanın olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Davacının TSK.'nden çıkarılmasının sebebi olan ticari amaçla uyuşturucu madde satın almaya teşebbüs etmek suçunu işlemediği ile davacıyı ihbar eden ...isimli şahsın davacıya iftira attığı ve iftira suçunu işlediği Erciş Ağır Ceza Mahkemesinin 17.03.2003 tarih ve E.:2002/186, K.:2003/50 sayılı kararı ile kesinleşmiş bulunması ve söz konusu ilamların kesin hüküm halini alması ile olay tarihinde davacıda bulunan paranın kaynağının aynı birlikte görevli bazı personelin kendi aralarında düzenledikleri Mark gününden kaynaklandığının mahkeme kararıyla tesbit edilmiş olması neticesinde ayırma işleminin sebep ve amaç unsurları yönünden hukuka aykırı olduğu kanaatine varılmıştır*" AYİM, 1. Daire, 12.11.2003 K.T., 2003/869 E., 2003/1466 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 29.03.2019.

356 "*Burada vurgulanması gereken bir diğer husus ise; mahkeme kararına gerekçe olan 6100 Sayılı HMK'nın "Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri" başlıklı 375/1-ğ maddesinde "Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması." düzenlenmiştir. Bu maddenin; kesin delil olarak hükme esas alınan bir başka mahkeme ilamının, kesinleşmiş başka bir hükümle tamamen ortadan kalkması durumunda uygulanma olanağı bulunmaktadır. Eldeki davada ise; davalı ...,ceza yargılamasında kusursuz olduğunun tespit edildiğini, bu*

İYUK'ta belirttiğimiz şekilde düzenlenmiş olan bu sebep, benzer şekilde HMK madde 375/1-ğ'de "karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması" olarak ifade edilmiştir. Bu sebebin kabul edilmesindeki asıl neden ise, bir hükmün başka bir hüküm dayanak kabul edilerek oluşturulmasından sonra, dayanak olan hükmün ortadan kalkması ile asıl hükmün temelsiz kalmasıdır[357]. Kısacası bu durumda, hakkında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilen karar, gerekçesiz hale gelmektedir.

4. Bilirkişinin Kasıtla Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunduğunun Mahkeme Kararıyla Belirlenmesi

İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının d bendinde; "bilirkişinin kasıtla gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun mahkeme kararıyla belirlenmesi" hali, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmiştir. Madde düzenlemesinden anlaşılacağı üzere, söz konusu sebebin gerçekleşmesi, uyuşmazlıkta bilirkişinin görüşüne başvurulması, bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanda bulunması ve bunu kasıtla yapması ve söz konusu durumun bir mahkeme kararı aracılığı ile belirlenmesi şartlarına bağlıdır. Ayrıca maddede yazmasa da doktrin tarafından söz konusu sebebin gerçekleşmesi, bilirkişi raporunun esasa etkili olmasına bağlı tutulmuştur[358].

a) Bilirkişi Kavramı

Bilirkişi, yargılama esnasında özel veya teknik bilgisine ihtiyaç duyulması dolayısıyla hakim tarafından görevlendirilip, bilgisine başvurulan uzman kişi olarak karşımıza çıkmaktadır[359]. İYUK'ta bilirkişiler hakkında bir düzenleme bulunmasa da, madde 31'de yer

---

sebeple yargılanmanın yenilenmesini istemiştir. Oysa ki; kesinleşen hukuk yargılamasında ceza mahkemesi kararı hükme esas alınmamıştır" Yargıtay, 17. Hukuk Dairesi, 24.03.2016 K.T., 2015/9725 E., 2016/3723 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, E.T., 29.03.2019.

[357] **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, C. 3, s. 2334.

[358] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 151.

[359] **Arslan, Ramazan**(1989), Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtayın Etkisi, Yargıtay Kararları Dergisi, S. 1-4, s. 156-183; **Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/ Ayvaz Taşpınar, Sema/Hanağası, Emel** (2018), Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 4. Bası, Ankara, s. 445; **Deryal, Yahya**(2017), Türk Hukukunda Bilirkişilik, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, s. 27; **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 402.

alan hüküm ile bilirkişilik kurumu için Bilirkişilik Kanunu[360] ve 6100 sayılı HMK[361] hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Bilirkişilik ancak çözümü uzmanlık gerektiren konularda başvurulabilecek bir kurumdur ve hukuk bilgisi için uygulanması kanun tarafından yasaklanmıştır[362]. Ancak aksi uygulamaların yapıldığı da birçok kararda karşımıza çıkmaktadır[363]. Bilirkişiye tarafların talebi ile başvurmak mümkün olduğu gibi, hakim tarafından resen de bilirkişiye gidilmesine karar verilebilmektedir. HMK'nın 267. maddesi dolayısıyla kural olarak bilirkişi sayısı bir kişidir. Mahkeme gerekçesini belirterek tek sayıda olacak şekilde bilirkişi de görevlendirebilmektedir. Ayrıca 282. maddede yer alan, "hakim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir" hükmü ile bilirkişi raporunun bağlayıcı olmadığı kabul edilmiştir. Ancak hakim gerekçeli bir şekilde neden raporu kabul etmediğini belirtmek durumundadır[364].

---

[360] Bilirkişilik Kanunu 2. madde; "b) Bilirkişi: Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulan gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi"

[361] HMK 266. madde; (1) "Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Ancak genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmedikçe, bilirkişi olarak görevlendirilemez".

[362] "*Bir davada, hukuksal sorunların davaya bakan idari yargı yerince çözüme kavuşturulması yargılama hukukunun temel kuralıdır. Bununla birlikte kimi zaman hukuki çözüme ulaşılması maddi olayın teknik yönünün de açıklığa kavuşturulması koşuluna bağlı olabilmektedir. Bu ise hakimin mesleki bilgisini aşan teknik bilgi ve uzmanlık isteyen bir uğraş niteliğindedir. Bu yüzden davada 2577 Sayılı Kanun'un 31. maddesinde yapılan göndermeden yararlanılarak bilirkişi incelemesi yaptırılması zorunlu olabilir*" Danıştay, 8. Daire, 28.03.2018, 2012/10507 E., 2018/1749 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 24.04.2019.

[363] "*Teknik niteliği ve yapısı bilinen ya da bilirkişiye tespit ettirilen eşyanın hangi tarife ve istatistik pozisyonuna gireceğinin belirlenmesi ile ilgili sorun, hukuksal olup, Gümrük Giriş Tarife Cetveli İzahnamesindeki açıklamalar dikkate alınmak suretiyle çözümlenebilecek niteliktedir. Davada ortaya çıkan hukuksal sorunların, davaya bakan idari yargı yerince çözümlenmesi ise, Yargılama Hukukunun temel kuralıdır....Bu bakımdan, sözü edilen şekilde karar verilmesi hakimlerin yargılama yetki ve görevinin bilirkişilere devri anlamına geldiğinden, yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız Mahkemelerce kullanılacağı yolundaki temel Anayasa kuralına açıkça aykırılık taşıyan mahkeme kararında hukuka uyarlık görülmemiştir*" Danıştay 7. Daire, 5.12.2005 K.T., 2005/451 E., 2005/3089 K. sayılı Kararı; Danıştay 7. Daire, 18.03.2004 K.T., 2000 / 7995 E., 2004/702 K. sayılı Kararı; "*re'sen araştırma yetkisine dayanılarak saptanması idari yargılama hukukunun gereklerinden olduğu halde mahkemece atanan naip üye tarafından, çeklerin düzenleyicisi ve bunların ortaklarından oluşan mükelleflerin vergi dairesindeki tarh dosyaları üzerinde bilirkişiye inceleme yapma yetkisi verilmesi de yargılama hukukuna uygun düşmediğinden*", Danıştay, 3. Daire, 27.09.2005 K.T., 2004/2011 E., 2005 / 2014 K. sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 11.04.2019.

[364] **Yasin**, İspat, s.127.

b) Gerçeğe Aykırı Beyan ve Kastın Bulunması

İYUK madde 53/1-d maddesinde "bilirkişinin kasıtla gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun mahkeme kararıyla belirlenmesi" yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmiştir. Maddede belirtilen sebebin gerçekleşmesi için iki temel şart bulunmaktadır. İlk şart, bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanının kasıt ile yapılması, ikinci şart ise bu durumun bir mahkeme aracılığı ile tespit edilmiş olmasıdır.

"Yargılamanın yenilenmesi, bazı ağır yargılama hatalarından ve noksanlarından dolayı, maddi anlamda kesin hükmün bertaraf edilmesini ve daha önce kesin hükme bağlanmış olan bir dava hakkında yeniden yargılama ve inceleme yapılmasını sağlayan olağanüstü bir kanun yolu"[365] olduğu için kanaatimizce bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanının bulunması, sebebin gerçekleşmesi için yeterli olmalıydı[366]. Zira yargılamanın yenilenmesine konu olan mahkeme kararında bilirkişinin kasıtlı olarak davranması önem taşımamakta, karar yalnızca bilirkişinin raporundan etkilenmektedir. Başka bir ifade ile; bilirkişinin raporu kasıt içerse de içermese de kararı etkileyeceğinden, gerçeğe aykırı bir rapor ihmal ile verilse dahi yargılamanın yenilenmesi sebebi olabilmelidir.

Belirtmek gerekir ki, CMK madde 311/1-b hükmüne göre; "yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa" yargılamanın yenilenmesi söz konusu olabilmektedir. Anlaşılacağı üzere ceza yargılamasında bilirkişinin ihmal ile gerçek dışı beyanda bulunması, yargılamanın yenilenmesi için yeterlidir. Her ne kadar CMK düzenlemesinde yeminli olarak bilirkişinin dinlenmesi düzenlenmiş olsa da, kanaatimizce İYUK'ta düzenlenen yargılamanın yenilenmesi sebebinin hiç değilse, CMK hükmüne paralel şekilde ihmali de kapsayacak şekilde tekrar düzenlenmesi uygun olacaktır. Ancak raporun gerçeğe aykırı olması yeterli kabul edilmediği sürece maddedeki sıkıntı tam olarak düzelmeyecektir.

---

[365] Danıştay 5. Dairesi, 19.12.1996 K.T., 1995/4339 E., 1995/4159 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 11.04.2019.

[366] Benzer yönde görüş için bkz. **Aslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 98; **Namlı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 324-325.

Bir görüşe göre, yargılamanın yenilenmesi sebebinin sadece bilirkişinin kasıtla gerçeğe aykırı beyanda bulunması haline yönelik olarak düzenlenmiş olmasının nedeni, kasıt bulunmayan diğer durumlarda bilirkişi raporuna itiraz edilebilmesidir[367]. Ancak bu görüşe katılmamız pek mümkün değildir. Bilirkişi raporlarına yargılama devam ederken itiraz edilmesi zaten mümkündür. Taraflar, bilirkişi raporunun gerçeğe aykırı olduğunu düşündükleri takdirde tebliğden itibaren iki hafta içerisinde rapora itiraz edebileceklerdir. Ancak yargılama sona erdikten sonra bilirkişi raporunun gerçeği yansıtmadığı tespit edilirse, rapor ister kasıt ile ister başka bir şekilde düzenlenmiş olsun, itiraz mümkün olmayacaktır. Bu sebeple itiraz edilip edilmemesi, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmesinin veya düzenlenmemesinin bir gerekçesi olamaz.

Yargılamanın yenilenmesi, hukuka aykırı verilmiş bir kararın sonuçlarını düzeltmeye yöneliktir. Bilirkişi raporunun gerçeği yansıtmaması halinde, gerçekle uyuşmayan bir kararın ortaya çıkması mümkündür. Bu nedenle bilirkişinin kasıt veya başka bir şekilde gerçeğe aykırı rapor düzenlemesi önemli olmamalıdır. Zira burada önemli olan husus, bilirkişinin sorumluluğu değildir. Bu sebepten, sadece ceza mahkemesi kararını esas almak veyahut kasıtlı davranıldığını tespit etmek yerine, herhangi bir mahkeme tarafından raporun gerçeğe aykırı olarak düzenlenmiş olmasının tespiti, yargılamanın yenilenmesi sebebini oluşturmalıdır. Bilirkişinin sorumluluğu esas alınmış olsa dahi; ihmal hali sorumluluk sebebi olarak karşımıza çıktığı için, düzenlemenin buna göre yapılması gerekirdi.

İYUK'ta bilirkişinin sorumluluğu konusunda herhangi bir özel düzenleme yer almamaktadır. Ancak Kanun'un 31. maddesinde "bilirkişi" hususunda HMK'ya atıf yapılmıştır ve genel olarak niteliğine uyduğu takdirde bu Kanun hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir[368]. Bilirkişilerin sorumluluğu, hem ceza hem de hukuk anlamında karşımıza çıkmaktadır. HMK madde 285/1'de hukuki sorumluluk; "bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas alınması sebebiyle

---

[367] **Karslı, Abdurrahim** (2014), Medeni Muhakeme Hukuku, Alternatif Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul, s. 755.

[368] "*İdari yargılama usulü kanununda düzenlenmeyen ve hukuk muhakemeleri kanununun da uygulanacağının düzenlenmediği konularda, kamu düzenini ve kişi haklarını korumayla görevli olan idari hakimin, idari yargılama usulünün özelliklerine uyan ve hukuka uygunluk denetimini kolaylaştırıcı hukuk yargılama usulü hükümlerinin uygulanması yönünde karar vermesi gerektiği*", Danıştay, 4. Daire, 13.12.1961 K.T., 1960/4394 E., 1961/3823 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 11.04.2019.

zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler" şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Bu maddenin düzenlenme sebebi, kamu görevlisi olarak görev yapan ve yargıda etkin rol oynayan bilirkişilerin, ağır ihmal ve kasıtlı gerçeğe aykırı rapor vermeleri halinde, zarar görenlerin bu zararlarının telafi edilmesidir. Madde gerekçesinde, hafif ihmalin, bilirkişilik görevinin üstlenilmez olmasının önüne geçmek için kapsam dışı bırakıldığı ifade edilmiştir[369].

Bilirkişilerin sorumluluğunu arttırmak, kişilerin bilirkişi görevinden kaçınması ihtimalini doğuracağından, sorumluluk açısından hafif ihmalin göz ardı edilmesi uygun bir düzenlemedir. Ancak yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak ihmalin düzenlenmesi, sorumluluğa sebep olmayacak sadece gerçeğe uygun düşmeyen kararların tekrar değerlendirilmesini sağlayacaktır. Ağır ihmal durumlarının, sorumluluğa dahi sebep olduğu kabul edilmesine rağmen, hukuk düzeninde yer almaması gereken gerçeği yansıtmayan kararların ortadan kaldırılmasını amaçlayan yargılamanın yenilenmesi kurumunda ise dikkate alınmaması kanun yolunun amacına ters düşmektedir.

Alman Medeni Usul Kanunu'nun(ZPO) 583. maddesinin 3. fıkrasına göre, bir bilirkişi raporunun hükme esas teşkil etmesi hali ve bilirkişinin gerçeği söyleme yükümlülüklerine aykırı davranması yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmektedir. Ancak maddede kasıt veya ihmalden bahsedilememekte sadece ihlalin olması hali düzenlenmektedir[370]. Maddenin devamında ve Kanun'un 581. maddesinin ilk fıkrasında yargılamanın yenilenmesi sebebi olması için ceza mahkûmiyet kararının olması veya delil yetersizliği dışındaki bir sebepten dolayı

[369] "Bilirkişilik görevinin üstlenilemez hâle gelmesini önlemek amacıyla, gerçeğe aykırı rapor vermeden kaynaklanan zararlardan Devletin tazminatla sorumlu tutulmasında, gerçeğe aykırı olarak verilmiş ve hükme dayanak yapılmış bulunan raporun, bilirkişinin kasdi yahut ağır ihmâlini içeren iradesinin ürünü olması aranmış; bu düzenlemede, hâkimler bağlamında yapılan tercihte olduğu gibi, hafif ihmâl hâli ise tümüyle devre dışı bırakılmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında yer alan düzenleme ile, bilirkişinin hukukî sorumluluğunun işletilebilmesi için, zarara uğramış olanların, çeşitli hukukî yollara başvurmak suretiyle, zararın doğmasını önlemek imkânına sahip bulunmaları hâlinde, bu yolları tüketmiş; ama yine zararın doğumunu önleyememiş olmaları da bir önkoşul hâline getirilmiştir".

[370] ZPO § 580 Restitutionsklage; "Kararın dayandırıldığı bir tanıklık veya bilirkişi görüşü söz konusu olduğunda, tanık veya bilirkişi doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlal etmekten suçluysa", <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/__580.html>, s.e.t. 21.04.2018.

mahkumiyet kararı verilememiş olması şartları getirilmiştir[371]. Görüldüğü üzere HMK düzenlememiz, ZPO ile aynı denilebilecek kadar birbirine yakındır. Ancak ZPO düzenlemesinde, kast veya ihmal gibi bir sınırlama getirilmemiştir. Yine Alman Medeni Usul Kanunu'nun 839. maddesinde, bilirkişinin hukuki sorumluluğu düzenlenmiş olup bizden farklı olarak kastın yanında ihmal de sorumluluk sebebi olarak düzenlenmiştir[372]. TCK'nın 276. maddesinin 1. fıkrasında, bilirkişilerin gerçeğe aykırı beyanda bulunması hali suç olarak düzenlenmiş olup bu maddede kast belirtilmemiş olsa da, ceza kanununun sistematiği doğrultusunda, taksir belirtilmediği için bilirkişilerin taksirli hareketleri cezalandırılamayacaktır[373]. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi sebebinde bir mahkûmiyet şartı aranmakta, TCK'ya göre bu suçun oluşması için, manevi unsur olarak kast aranmaktadır. Bu şekilde bakıldığında, mahkûmiyet için kastın zaten varlığının zorunlu olduğu ortadadır. Bu suç için gerçeğe aykırılık; kasten yapılan gerçeği yansıtmayan, hileli, içeriği eksik beyanlardır[374]. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolu, bilirkişinin sorumluluğu için değil, gerçeği yansıtan kararların verilmesini sağladığı için, kanunda yer alan mahkûmiyet şartının kaldırılarak, gerçeğe aykırı beyanda bulunmanın yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmesi kanaatimizce bu yolun verimli olarak kullanılması için bir gerekliliktir.

c) Bilirkişinin Gerçeğe Aykırı Beyanını Tespitte Görevli Mahkeme

İYUK'ta yer alan hüküm değerlendirildiğinde, bilirkişinin kasıtlı olarak gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun mahkeme kararı ile tespit edilmiş olması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Ancak söz konusu maddede, bu tespitin hangi mahkeme aracılığı ile yapılacağı konusunda özel bir hüküm yer almamaktadır. Dolayısıyla söz konusu tespit asıl davaya bakan

[371] Zivilprozessordnung § 581/1; **"**1 ila 5 numaralı paragraflarda yer alan durumlarda, iade davası, ancak suçtan dolayı nihai bir mahkumiyet kararı verilmişse veya delil yetersizliği dışındaki nedenlerle ceza davası başlatılamıyor veya yürütülemiyorsa gerçekleşir.".

[372] ZPO madde 839: "Bilirkişi, üçüncü bir kişiye karşı üzerine düşen resmi görevi kasten veya ihmalle ihlal ederse, üçüncü kişiye ortaya çıkan zararı tazmin etmek zorundadır.".

[373] TCK madde 276/1: "Yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurul tarafından görevlendirilen bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur"

[374] **Ünver, Yener** (2012), Adliyeye Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 256.

mahkeme aracılığı ile yapılabileceği gibi, idare mahkemeleri, hukuk mahkemeleri, ceza mahkemeleri aracılığı ile yapılabilecektir. Bu konuda herhangi bir sınırlama yer almamaktadır.

Aynı şekilde HMK'nın 375. maddesinin 1. fıkrasının f bendinde yer alan hükümde; "bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun sabit olması" ifadesine yer verilmiştir. Ancak aynı maddenin 2. fıkrasında bu sebebin ortaya çıkabilmesi için kesinleşmiş bir mahkumiyet kararının bulunması gerektiği vurgulanarak, bilirkişilerin gerçeğe aykırı beyanlarının ancak ceza mahkemesi tarafından değerlendirilebileceği belirtilmiştir. İdari yargı alanında ise, bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanının yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmesi için, "mahkeme kararıyla belirlenmesi" gerekmektedir. Maddede belirtilen mahkemenin, sadece ceza mahkemesi olduğu konusunda bir hüküm bulunmamaktadır. Peki bir hukuk mahkemesi veya idare mahkemesi hakimi, kasıt bulunup bulunmadığını değerlendirme imkanına sahip midir?

HMK madde 285'te bilirkişinin hukuki sorumluluğu düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre; "bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler". Bu madde uyarınca, bir hukuk mahkemesinin kast veya ihmalin bulunup bulunmadığını araştırma yetkisinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bilirkişinin sorumluluğunda hukuk mahkemeleri yetkili olarak karşımıza çıkmaktadır[375]. Kaldı ki, Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinde "kusurlu bir fiil ile başkasına zarar veren"den bahsetmiş olup, kusurun çeşitleri doktrin tarafından, kast ve ihmal olarak ayrılmıştır[376]. Her iki durum da, kast araştırmasının hukuk mahkemesi tarafından yapılabileceğini ortaya koymaktadır.

---

[375] **Pekcanıtez/ Özekes/ Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 1947; *"İcra dairesince satışa esas olarak alınan bilirkişi raporunda bağımsız bölüm numaralarının yanlış yazılması sebebiyle ihale yoluyla yapılan satışta başka bir taşınmazın satın alındığı; uyuşmazlığın, bilirkişilerin hatalı raporu sebebiyle satın alınmak istenmeyen taşınmazın alınarak yersiz para ödenmesinden kaynaklanan zararın giderilmesine dair olduğu anlaşılmaktadır. Bölge Adliye Mahkemeleri henüz faaliyete geçmemiş ise de HMK'nın 286/1. maddesindeki düzenleme nazara alındığında, bilirkişilerin adli görevi yerine getirirken kusurlu davrandıkları iddiasına dayanan uyuşmazlığın genel hükümler doğrultusunda adli yargı yerinde çözülmesi gerekir. Mahkemece Yargı yolu sebebiyle davanın reddine karar verilmesi doğru değildir. Kararın bu sebeple bozulması gerekmiştir*" Yargıtay, 4. Hukuk Dairesi, 29.03.2016 K.T., 2016/94 E., 2016/4044 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 24.04.2019.

[376] **Kılıçoğlu, Ahmet M.** (2013), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 309.

İdari yargı alanında ise, kusurun dereceleri bulunmamakta olup, kast, ihmal gibi ayrım yapılmamaktadır. Ancak bir idare hakimi, örnek olarak bir memurun kasıtlı olarak emre uygun davranmadığını tespit edebiliyor ise[377], kastın varlığını araştırabilmektedir. Tüm bu sebeplerden, İYUK düzenlemesinde sadece, kasıtlı olarak gerçeğe aykırı rapor düzenlemesi yer almakta iken, bunu ceza mahkemesi kararı ile tespit zorunluluğuna tabi tutmak uygun olmayacaktır[378]. Belirtilen sebebin gerçekleşmesi için, bilirkişinin kasıtlı olarak gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun herhangi bir mahkeme aracılığı ile tespit edilmiş olması yeterli kabul edilmelidir.

HMK'da yer alan düzenlemede ise, ceza mahkemesi kararı şart olarak kabul edilmiştir[379]. Ancak kanaatimizce, belirtilen hüküm HUMK dönemindeki haline getirilerek, bütün mahkemeleri kapsayacak şekilde tekrar düzenlenmelidir. Aksi halde ve şu anki düzenlemeye göre, hukuk yargılamasında verilen bir karar, yine hukuk yargılamasında delil olarak kabul edilemeyecek, bunun yerine tamamen ayrı yargılama yöntemleri olan ceza yargılamasında verilen bir karar, hukuk mahkemesinde değerlendirilmek zorunda kalınacaktır. Maddenin bu hali ile uygulanması ise, hem yargılamanın yenilenmesi yolunun sebepsiz olarak kapsamını oldukça daraltacak, hem de aynı yargılama sistemlerinde verilen kararların önemini ortadan kaldıracaktır.

HMK'da yer alan düzenlemeye göre, delil yokluğu dışında bir sebepten kovuşturma yapılamamış veya karar verilmemiş ise, ceza mahkemesi kararının aranmayacağı, bu sebeplerin

---

377 "*Görevlerini yerine getirirken kasıtlı olarak verilen emir ve görevleri tam ve zamanında yapmadığına…ilişkin somut bir tespitin bulunmadığı anlaşılmaktadır*", Danıştay, 12. Daire, 24.10.2016 K.T., 2016/2607 E., 2016/4688 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 02.05.2022.

378 **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 151; **Gözübüyük/Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1085; Aksi görüş için bkz. **Yıldırım**, "Yargılamanın Yenilenmesi", s. 430; Yazar, bu durumda sürenin mahkumiyet kararından itibaren işleyeceğini belirtmiştir.

379 Aksi görüş için bkz. **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 2333; Yazar, gerçeğe aykırılığın hukuk veya ceza mahkemesi tarafından yapılabileceğim belirtmiştir. Uygulamada sıkıntıların oluşmaması ve usul ekonomisi ilkesi uyarınca bu şekilde uygulamak uygun gözükse de, HMK 375/2 düzenlemesinde açık olarak ceza mahkumiyet kararı öngörülmüştür. "*Yargılamanın iadesi sebebi HMK'nın 375/1-f maddesinde yazılı "bilirkişi veya tercümanın hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun sabit olması" sebebine dayalıdır. HMK'nın 377/1-ç maddesinde "375. maddenin birinci fıkrasının d, e, f ve g bentlerindeki hallere uymadığı, ceza mahkumiyetine dair hükmün kesinleştiği veya ceza soruşturmasının sonuçsuz kaldığı tarihten itibaren 3 ay, herhalde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren 10 yıl içinde" yargılamanın iadesi talebinde bulunabileceği belirtilmiş olup öncelikle mahkeme hükmüne esas olan bilirkişi raporunun gerçeğe aykırı olduğu hususunda bir ceza kararı mevcut değildir*" Yargıtay, 20. Hukuk Dairesi, 12.03.2018 K.T., 2017/2642 E., 2018/1664 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 24.04.2019.

yargılamanın yenilenmesi sırasında öncelikle ispatlanacağı ifade edilmiştir[380]. Konuya ilişkin olarak, Yargıtay'ın bir kararında ise, *"çekişmeli taşınmaz hakkındaki Gezici Arazi Kadastro Mahkemesi'nin kesinleşen kararın dayanağı olan uzman bilirkişi raporunun, bilimsellikten uzak, mahkemeyi yanıltıcı ve açıkça kesinleşen orman kadastrosuna aykırı olduğu ve orman sınırı içinde bulunan taşınmazın, tamamen yanlış uygulama ile orman sınırı dışında gösterildiği"*[381] ifade edilerek, yargılamanın yenilenmesi talebi ceza mahkemesi kararı aranmadan kabul edilmiştir. Kararda da ifade edildiği üzere, bilirkişinin raporunun mahkemeyi yanıltıcı olması yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulü ile sonuçlanmıştır. Her ne kadar kararın devamında HUMK düzenlemesine uygun olarak, kasıtlı gerçeğe aykırı rapor düzenlediğinin yargılamanın yenilenmesi sırasında ispatlanması gerektiği üzerinde durulmuş olsa da, kanaatimizce kasıt olmadan da gerçeğe aykırı rapor düzenlenmesi mümkün olduğundan yapılacak yeni düzenleme ile belirtilen hükümlerin değiştirilmesi olumlu olacaktır.

d) Bilirkişi Raporunun Esasa Etkili Olması

Bilirkişi raporunun yargılamanın yenilenmesi sebebi sayılması için, raporun hükme esas teşkil etmesi hali, İYUK düzenlemesinde yer almadığı halde doktrinde kabul görmüştür[382]. Hükme esas alınma durumu ise, bu rapor olmasaydı farklı bir karar verilecek olması hali ile açıklanmaktadır[383].

---

[380] HMK madde 375/2: "Birinci fıkranın (e), (f) ve (g) bentlerindeki hâllerde yargılamanın iadesinin istenebilmesi, bu sebeplerin kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyet kararı ile belirlenmiş olması şartına bağlıdır. Delil yokluğundan başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanamamış veya mahkûmiyet kararı verilememiş ise ceza mahkemesi kararı aranmaz. Bu takdirde dayanılan yargılamanın iadesi sebebinin, yargılamanın iadesi davasında öncelikle ispat edilmesi gerekir".

[381]"*Kesin hükmün dayanağı raporu düzenleyen bilirkişi hakkında HYUY'nın 445. maddesinin 5. fıkrası çerçevesinde, hükümlülüğüne ilişkin bir ceza kararı bulunmamakta ise de, aynı maddenin son fıkrasında (delil yokluğundan başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanmamış veya karar verilememiş ise ceza mahkemesi kararı aranmaz) hükmünün yer aldığı, bu durumda yargılamanın iadesi sebeplerinin varlığının, yargılamanın iadesi davasında öncelikle ispat edilmek suretiyle, bilirkişinin HYUY'nın 446. maddesi 5. fıkrasına göre kasıtlı olarak gerçeğe aykırı rapor düzenlediğinin, yargılamanın yenilenmesi yoluyla kanıtlanıp önceki karar hükmen kaldırılıncaya kadar, Gezici Arazi Kadastro Mahkemesi'nin verdiği kararın, Orman Yönetimi'ni bağlayacak kesin hüküm olduğu ve Hazine aleyhine sadece orman kadastrosu ve buna bağlı 2/B madde uygulaması nedenine dayalı olarak açılan bu dava yönünden de güçlü delil oluşturacağı…*", Yargıtay, 20. Hukuk Dairesi, 30.06.2006 K.T., 2006 7338 E., 2006/9607 K. sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 09.04.2019.

[382] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 151.

[383] **Namlı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 320.

Ancak daha sonra da detaylı olarak inceleyeceğimiz gibi, yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda iki aşamalı bir inceleme bulunmaktadır. Bu aşamalar, ilk inceleme ve esas incelemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir hakim, yargılamanın yenilenmesi yolunda önüne gelen dilekçe üzerinden bilirkişi raporunun hükme esas teşkil edip etmediğini anlayabilecek durumda ise, bu inceleme, ilk inceleme aşamasında mümkün olabilecektir. Ancak, hükme esas teşkil edip etmediğini bütün dosyayı detaylı olarak inceleyerek belirleyebilecek durumda ise, esas incelemesinde dikkate alınabilecek bir husus olduğu sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla, hüküm ile tamamen bağımsız bir raporun bulunması halinde, ilk inceleme aşamasında yargılamanın yenilenmesi sebebi olmadığından talebin reddine karar verilmesi yerinde olacaktır. Aksi bir durumda ise, örneğin raporun diğer deliller ile birlikte değerlendirilmiş olması halinde karışıklık oluşabileceği için esas aşamasında incelenmesi, buna göre yargılamanın yenilenmesi sebebinin haklı olup olmadığına karar verilmesi gerekecektir.

Kısa bir ifade ile gerek bu bent için gerek diğer bentlerde karşımıza çıkan esası etkileme hususu, kavram olarak kanaatimizce yanlıştır. Hükmü etkileme ancak esas aşmasında değerlendirilebilir ve yargılamanın yenilenmesinin sonucunda kişinin haklı olup olmadığını ortaya koyar. Bu kavramın "hükmü etkileyebilecek nitelikte olmak" olarak ifade edilmesi daha uygun olacaktır. Doktrinde bu konu pek tartışılmamış olup, konuyu değerlendirenler ise, gerekçe kısmını açıklanmaya muhtaç bırakmışlardır[384].

Akyürek'e göre, bir raporun esası etkileyip etkilemediğini anlamak için öncelikle duruşmada değerlendirilip değerlendirilmediğine ve sonrasında gerekçeli kararda raporun reddedilip edilmediğine bakmak gerekmektedir. Eğer bu durumlar bulunmamakta ise, vicdani kanaate göre yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul etmek gerekmektedir[385].

İdari yargı alanında bir belgenin değerlendirilmesi, duruşmada ele alınıp alınmamasına bağlanamayacaktır. Zira idari yargıda yazılılık usulünün benimsenmiş olması diğer yargılama usullerinden en büyük farkını oluşturmaktadır. Bu sebeple, duruşma yani sözlü yargılama ancak

[384] Bkz. **Deryal**, Türk Hukukunda Bilirkişilik, s. 548." Maddede kullanılan "hükmü etkileyecek biçimde" ifadesi ile raporun hükmü doğrudan etkilemiş olması mı yoksa etkileyebilecek nitelikte (etkinlikte) olması mı aranmaktadır? Bu husus tartışmaya açıktır."

[385] **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 95.

kanunda açık bir hüküm bulunması halinde uygulanabilecektir[386]. Bir dosyaya sunulan raporun ise, mahkeme tarafından değerlendirme altına alınmadığını söylemek oldukça güçtür. Tüm bu sebeplerden dolayı, kanaatimizce idari yargıda sunulan raporun kararda reddedilmiş olması dışındaki hallerde, hükme etki etmiş olmasının kabulü gerekmektedir.

Danıştay, mahkeme tarafından nedeni belirtilmeden kararda yer verilmeyen bilirkişi raporlarına, neden itibar edilmediğinin kararda yer alması gerektiği görüşündedir[387]. Dolayısıyla Danıştay, bir raporun neden değerlendirildiğinin veya değerlendirilmediğinin kararda yer almamasını bir bozma sebebi olarak görmektedir. Buradan yola çıktığımızda bir kararın içinde, olması gerektiği gibi, raporun değerlendirilmeye esas alınıp alınmadığı belirtilmiş ise, yargılamanın yenilenmesi sebebinin varlığı veya yokluğu açık hale gelecektir. Ancak bu şekilde bir değerlendirme bulunmamakta ise, kanaatimizce raporun değerlendirildiğinin kabulü gerekecek ve hükme etki etmiş olduğu varsayılacaktır. Kaldı ki idari yargı alanında bilirkişi raporunun hükme esas teşkil etmiş olması sadece bu rapora dayanılarak hüküm verilmesini gerektirmemektedir. Başka delillerle birlikte, bilirkişi raporunun da dikkate alınması ve hükmü etkilemesi mümkün olup, bu hallerde yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşabilecektir[388].

5. Lehine Karar Verilen Tarafın Karara Etkisi Olan Bir Hile Kullanmış Olması

İYUK 53. maddenin e bendinde; "lehine karar verilen tarafın, karara etkisi olan bir hile kullanmış olması" yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmiştir. Bu sebebin ortaya çıkabilmesi için, maddeden de anlaşılacağı üzere; bir hilenin olması ve bu hilenin yapılan yargılama sonucunda lehine karar verilen davanın tarafınca yapılmış olması ve son olarak bu hileli davranışın kararı etkileyecek nitelikte bulunması gerekmektedir.

---

[386] **Atay**, İdari Yargılama Hukuku, s. 36.

[387] "*Mahkemece itibar edilmese dahi kararda bilirkişi raporuna yer verilerek neden itibar edilmediğinin ortaya konulması gerekirken bu husus göz önünde bulundurulmaksızın karar verilmesinde yasal isabet görülmemiştir*.", Danıştay, 6. Daire, 20.10.2004 K.T., 2003/1419 E., 2004/5089 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 24.04.2019.

[388] **Gözübüyük** (2007), Yönetsel Yargı, s. 532; **Yıldırım**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 430.

a) Hilenin Varlığı

Hile; bir kimseyi yanlış yönlendirerek, normal koşullarda yapmayacağı hukuki işlemi yapmasını sağlamak[389] ve kişiyi aldatmak için yapılmış olan her türlü kurnazlık olarak[390], Roma hukukunda kavram olarak yerini almıştır. İYUK'ta hileye ait bir düzenleme bulunmamasına rağmen, hukukumuzda hile kavramı birçok mevzuatta karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak 2011 yılında değiştirilen, Borçlar Kanunu 36. madde düzenlemesine göre, "taraflardan biri, diğerinin aldatması sonucu bir sözleşme yapmışsa, yanılması esaslı olmasa bile, sözleşmeyle bağlı değildir". Maddede geçen aldatma, eski düzenlemede yer alan hile kavramına karşılık gelmektedir. Aldatma, bir diğer deyişle hile, kişinin iradesi ile beyanı arasında yanıltılması sonucu uyumsuzluk olarak ifade edilmektedir[391]. Yine TCK'da da doğrudan hileye ilişkin bir hüküm bulunmamasına rağmen, birçok ceza için hile unsuru ağırlaştırma sebebi olarak düzenleme altına alınmıştır[392]. Ayrıca TCK madde 157'de düzenleme altına alınmış olan dolandırıcılık suçunda "hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye" ifadesine yer verilmiş olup, bu madde hilenin tanımının yapılmasına da olanak sağlamıştır. Hile, karşı tarafı hataya düşürecek şekilde etkileyen davranış olarak tanımlanabilmektedir[393].

Yargıtay'ın yargılamanın yenilenmesine dair verdiği bir kararında da hile; *"gerçekte var olan olayların bilerek gizlenmesi veya gerçek dışı olaylara (vakıalara) mal etmek suretiyle diğer tarafın aldatılması (iğfal edilmesi)'dır*" şeklinde açıklanmıştır[394]. Dolayısıyla hile, sınırları net bir şekilde tanıma sahip bir kavram olmaktan ziyade, uygulamadan yola çıkarak her somut olaya

---

[389] **Sayın Korkmaz, S. Bengi** (2017), "Roma Hukukunda Hile (Dolus) Kavramı", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 2, s. 425-438, s. 426, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/338039>, s.e.t. 25.04.2019.

[390] **Umur, Ziya** (2010), Roma Hukuku Ders Notları, Beta Yayınevi, İstanbul, s. 494; **Saban, Nihal** (2006), "Bir Analiz: Türk Hukukunda Hile Kavramının Unsurları", Muhasebe ve Finansman Dergisi, S. 31, s. 59-62, s. 59, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/426033>, s.e.t. 25.04.2019.

[391] **Kılıçoğlu**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s. 203.

[392] Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (m. 109), İhaleye fesat karıştırma (m. 235), Zimmet (m. 247), Çocukların cinsel istismarı (m. 103).

[393] **Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar/ Tepe, İlker** (2018), Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 696.

[394] Yargıtay, 8. Hukuk Dairesi, 20.02.2017 K.T., 2017/663 E., 2017/2150 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

göre değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Yargıtay'ın da görüşleri doğrultusunda, hilenin varlığı için, bir olayın gizlenerek mahkeme kararının etkilenmesi yeterlidir. Kaldı ki Yargıtay birçok kararında, yargılamanın yenilenmesi için gerekli olan hilenin geniş yorumlanması gereken bir kural olduğunu, bu yorum hakkının tamamen hakimin takdiri içerisinde olduğunu ifade etmiş ve diğer sebepler içerisinde değerlendirilemeyen durumların, hilenin geniş yorumlanması ile bu sebep içerisinde değerlendirilebileceğini belirtmiştir[395].

Yargılamanın yenilenmesi sebebinin doğması için gerekli hile, mahkemeyi gerçek ile bağdaşmayan, yanlış bir karar vermeye yönlendiren her türlü davranış olarak geniş yorumlanmalıdır. Doktrinde de, hilenin geniş yorumlanması gerektiği konusunda görüş birliği bulunmaktadır[396]. Keza, hilenin ne olduğunu belirleme konusunda hakime takdir hakkı tanınmıştır[397]. Kanaatimizce, yargılamanın yenilenmesinin diğer sebeplerinden olan, sahte belge için, mahkeme aracılığı ile tespit aranmasından ve hatta uygulamada İYUK için dahi bir ceza mahkemesi kararı aranmasından ötürü, bu madde kapsamındaki hilenin oldukça geniş yorumlanıp, sahte belge içine dahil edilemeyen ancak mahkemeyi aldatmaya yönelik tutumlar, hile kapsamında değerlendirilmelidir[398].

Örnek olarak, idari yargıda bilindiği üzere, idari işlemlerin geri alınmasında sürekli karşımıza çıkan husus, kişinin gerçeğe aykırı beyanıdır. İdari yargıda hukuka aykırı işlemlerin

---

[395] "*HUMK.nun 445. maddesinin 7. bendinde (lehine hüküm verilen tarafın başka bir hile kullanmış olması) olgusu yargılamanın iadesi sebebi olarak kabul edilmiştir. Ramazan'ın belirttiği gibi (age- 104 vd.) bu sebep, 445. maddenin 2,4,5. ve 6. bentlerinde olduğu gibi ayrı ayrı sayılan somut olaylara dayandırılmamış, hükme etkili olabilecek benzeri başka eylemlerin de, hakimin takdirine göre, yargılamanın yenilenmesine sebep sayılabilmesine olanak sağlamıştır. Bu şekli ile 7. bendin, hileli unsur taşıyan ifade ve eylemlere ilişkin yargılamanın yenilenmesine sebep sayılabilmesine olanak sağlamıştır. Bu şekli ile 7. bendin, hileli unsur taşıyan ifade ve eylemlere ilişkin yargılamanın yenilenmesi sebeplerini sınırlı olmaktan çıkardığı söylenemez ise de; geniş yorumlanabilen genel bir kural getirmiş olduğu açıktır. Bu itibarla hakimin bu bende hükmüne dayanarak yapılan yargılamanın yenilenmesi isteğini incelerken; bir taraftan bu isteğin nitelikçe olağan-üstü bir yol olduğunu gözönünde tutması, öte yandan da diğer kanunlarda ve özellikle BK.nda düzenlenen hilenin unsurlarına bağlı kalmaksızın ne gibi ifade ve eylemlerin yargılamanın yenilenmesini gerekli kılacağını takdir etmesi gerekecektir*" Yargıtay, 4. Hukuk Dairesi, 14.01.1981 K.T., 1980/11279 E., 1981/142 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com>, s.e.t. 08.07.2019.

[396] **Kuru**, Medeni Usul Hukuku, s. 558; **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s.110.

[397] **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 662.

[398] "*Nitekim yasa koyucu burada ne gibi hallerin hile teşkil edeceğini özellikle belirtmekten kaçınmış, ...olayların gelişimine göre hükme etkili olan ve mahkemeyi yanılgıya sevk eden bütün vakıaların hile teşkil edeceğine işaret etmek istemiştir*", Yargıtay, 1. Hukuk Dairesi, 20.06.1974 K.T., 5387 E., 4651 K. Sayılı Kararı, nakl. **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 104.

geri alınması, altmış gün olan dava açma süresinin içerisinde mümkün iken[399], kişinin gerçeğe aykırı beyanı, hile, açık hata hallerinde süresiz geri alma işleminin yapılabileceği Danıştay içtihadı bileştirme kararı ile kabul edilmiştir[400]. Bu sebepten dolayı, idari yargıda kişinin gerçeğe aykırı beyanı, hilesi sıkılıkla Danıştay kararlarına konu olmaktadır. Bir memurun sahte diploma aracılığı ile bir kadroya başvurması halinde[401], bu diplomanın daha önce gerçeğe aykırı olduğu mahkeme kararı ile tespit edilmemiş ise, hile içerisinde değerlendirilmesi yapılıp, yargılamanın yenilenmesi sebepleri içerisinde incelenmesi gerekmektedir.

Danıştay'ın temyiz talebi üzerine incelediği bir olayda, davacı, Kamu Personeli Seçme Sınavına dört yıllık mezuniyeti varken, iki yıllık meslek yüksekokulu mezuniyetini göstererek önlisans mezunu olarak katılmış ve bunun fark edilmesi üzerine infaz ve koruma memurluğuna ataması yapılan davacının ataması iptal edilerek, yerine başka bir kişi atanmıştır[402]. Her ne kadar söz konusu karar temyize ilişkin olsa dahi, bu davanın davacı lehine sonuçlanması halinde ve lisans mezunu olduğunun idarece sonradan fark edilmesi halinde, söz konusu durum yargılamanın yenilenmesi sebebine örnek teşkil edecek niteliktedir. Yine bir başka temyiz incelemesine konu olan Danıştay kararında; davacı, güvenlik soruşturması formunda bulunan hakkında mahkûmiyet bulunması kısmına yok cevabını vererek gerçeğe aykırı beyanda bulunmuştur[403]. Söz konusu olayı, yargılamanın yenilenmesine konu olacak şekilde

---

[399] **Akyılmaz, Bahtiyar/ Sezginer, Murat/ Kaya, Cemil** (2020), Türk İdare Hukuku, 12. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, s. 450.

[400] "*İdarenin, yokluk, açık hata, memurun gerçek dışı beyanı veya hilesi hallerinde, süre aranmaksızın kanunsuz terfi veya intibaka dayanarak ödediği meblağı her zaman geri alabileceğine*" Danıştay, İBK, 22.12.1973 K.T., 1968/8 E., 1973/14 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

[401] Temyiz incelemesine konu olan bir olayda "*Ankara 3. İdare Mahkemesi'nin 28.10.2013 tarihli ara kararı üzerine gönderilen, Meslek Lisesi'nin 25.11.2013 tarihli ve 943 Sayılı yazısında, davacıya ait olduğu belirtilen diplomanın kurumlarınca düzenlenmediğinin belirtildiği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce yapılan araştırmada da davacının anılan okulda herhangi bir kaydının olmadığı, dolayısıyla davacının söz konusu meslek lisesi diplomasına sahip olmadığı görülmüştür…Bu durumda; davacının sahte diploma ile hile yapmak suretiyle iş başvurusunda bulunduğu, bu diploma ile yapılan atama işleminin davacı lehine kazanılmış hak doğurmayacağı ve idarece süre sınırlaması olmaksızın geri alınabileceği idare hukukunun temel prensiplerinden olduğundan; davaya konu işlemde hukuka aykırılık, bu işlemin iptali yolunda verilen İdare mahkemesi kararında hukuki isabet bulunmamaktadır*". Danıştay, 12. Daire, 01.02.2017 K.T., 2016/8701 E., 2017/92 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

[402] Danıştay, 12. Daire, 24.11.2008 K.T., 2007/6563E., 2008/6622 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

[403] Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması formunda "hakkınızda verilmiş bulunan mahkumiyet hükmü veya halen devam eden bir ceza davası bulunup bulunmadığı" sorusuna "yok" cevabını vererek hakkında verilmiş olan

kurguladığımızda, davacı hakkında başka bir nedenden dolayı atama yapılmamasının iptali için bir dava açabilir, bu dava sonucunda atamama kararının iptaline karar verilebilir. Daha sonra ise idarenin, kişinin öğrenim durumunda hile kullandığını tespit ettiğinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurması mümkündür.

Yukarıda izah ettiğimiz örnekler, davacı olan kişinin hilesi haline yönelik olup, uygulamada aksi durumun yani idare aleyhine yargılamanın yenilenmesine gidilmesi de haliyle mümkündür. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun re'sen emekliye sevk edilmesi işlemine dair incelediği yargılamanın yenilenmesine ilişkin olayda, *"1975 yılında 25 yıl ve 1971 yılında da 1425 sayılı Kanuna göre 20 yıldan fazla hizmeti olduğu belirtilerek resen emekliye sevk edilen davacının hakikatte 1971 yılında 18 yıl 2 ay 16 günlük bir hizmeti vardır. Bu durumda davalı idare gerçeğe aykırı beyanda bulunarak davanın reddine neden olduğundan 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 53.maddesinin (e) bendine uygun bulunan yargılamanın yenilenmesi isteminin kabulü ile"*[404], Danıştay'ın verdiği karar kaldırılarak yeniden yargılama yapılmıştır. Söz konusu karar incelendiğinde, davalı idarenin kişinin resen emekli edilmesi için gerekli süreyi, mahkemenin farklı karar vermesine yol açacak şekilde, gerçeğe aykırı şekilde beyan ettiği görülmektedir. Bu beyan TCK anlamında hile kapsamına girecek şekilde kabul edilmese de, yargılamanın yenilenmesi için sebep teşkil ettiğinden, hile kavramının bu kurumda geniş yorumlandığı ortaya konulmaktadır.

---

mahkumiyet hükmünü komisyondan gizlemek suretiyle gerçeğe aykırı beyanda bulunmuştur, Danıştay, 12. Daire, 22.10.2015 K.T., 2015/1754 E., 2015/5506 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

[404] "*Olayda, Danıştay 3.Daire kararına esas alınan ve davalı Belediye Başkanlığınca dava dosyasına ibraz edilen 12.3.1981 günlü hizmet belgesinde davacının 1975 yılında 25 yıl 10 günlük hizmeti olduğu bildirilmiş ve bu hizmete Çiftci Mallarını Koruma Teşkilatında geçen 2 yıl 18 günlük hizmeti de dahil edilmiştir. Yine davalı idare tarafından ara kararına cevap olarak gönderilen 18.1.1982 günlü yazıda da davacının 11.7.1971 tarihinde ceman 21 yıl 26 günlük hizmetinin olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık, karar düzeltme safhasında davacının ibraz ettiği Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünün 30.4.1971 gün ve 20-7/25-23-24 sayılı ve 5.2.1973 gün ve 6.7.1979 gün ve aynı sayılı yazılarda, davacının Çiftci Mallarını Koruma Teşkilatında geçen 2 yıl 18 günlük hizmetinin 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 12.maddesinin 1.fıkrasında gösterilen kurumlardan olmayıp özel bir kurumda geçmesi nedeniyle emekliliğine sayılmasına imkan bulunmadığı bildirildiği gibi, 17.11.75 tarihinde Belediye Başkanı Sabri Öztürk tarafından tasdik edilen intibak çizelgesinde de davacının 1.3.1975 tarihinde emekliliğine esas olan hizmetinin 22 yıl 6 ay 24 gün olduğu tespit edilmiş bulunmaktadır. Açıklanan nedenlerle, 1975 yılında 25 yıl ve 1971 yılında da 1425 sayılı Kanuna göre 20 yıldan fazla hizmeti olduğu belirtilerek resen emekliye sevk edilen davacının hakikatte 1971 yılında 18 yıl 2 ay 16 günlük bir hizmeti vardır*". Danıştay, VDDK, 23.11.1984 K.T., 1984/29 E., 1984/31 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

Doktrinde, söz konusu maddede düzenlenen hilenin, tanıklık, yalan yere yemin ve sahte belge dışındaki sebeplere dayanması gerektiği kabul edilmiş olup[405], bunun gerekçesi belirtilmemiştir. Ancak doktrindeki bu görüş, HMK düzenlemesine uygun olsa da idari yargı alanına tam olarak uymadığı için eleştiriye açıktır. Zira HMK'da bu fiiller ayrı ayrı sebep olarak düzenlenmiştir ancak idari yargıda sahte belge haricindekiler için sebep söz konusu değildir.

İdari yargıda tanıklık kurumu, Danıştay tarafından kabul görmemektedir. Bunun sebebi, idari yargılama hukukunda, yazılılık ilkesinin esas olması, istisnai durumlar dışında sözlü yargılamanın yapılamamasıdır. İYUK madde 18'de duruşmaya ilişkin esaslar düzenlenmiş olup, duruşmada yalnızca taraflara söz verilebileceği düzenleme altına alınmıştır. Tanıklık ile ilgili ise, İYUK'ta herhangi bir düzenleme bulunmamakta ve ayrıca HMK'nın idari yargıda uygulama alanı bulması ile ilgili 31. maddede de tanıklık kurumu için ilgili Kanun'a bir atıf bulunmamaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı idari yargıda tanıklık kurumu Danıştay'ın görüşü doğrultusunda kullanılamamaktadır[406]. Her ne kadar idari yargıda tanıklık kurumu bazı durumlarda bir gereklilik olsa da, kurumun uygulanamaması sebebiyle, hilenin içerisine gerçek dışı tanıklığın dahil edilemeyeceğini düşünmekteyiz. Zira gerçek dışı tanık beyanı, HMK'daki gibi İYUK'ta ayrı bir yargılamanın yenilenmesi sebebi değildir. İdari yargıda tanıklığın uygulanması mümkün olduğu takdirde dahi, kanaatimizce tek başına tanığın ifadesindeki gerçeğe aykırılık taraflara yüklenemeyeceği için, hile içinde değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Zira bu sebebin varlığı için lehine hüküm verilen tarafın hilesi gerekmektedir. Karşı tarafın hileyi bilip ses çıkartmaması veya tanığı etkilemesi halinde hile hali karşımıza gelebilecektir[407]. Buna yönelik bir Danıştay kararında, disiplin cezasında esas alınan tanığın okuma yazma bilmediği halde beyan yazılarak okumadan imzalatılmış olması hile kavramı içinde kabul edilmiştir[408]. Belirttiğimiz gibi burada idarenin (lehine karar verilen taraf) hileye

---

[405] **Gözübüyük** (2020), Yönetsel Yargı, s. 531; **Gözübüyük/Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1015.

[406] "*Anılan Yasa hükümleri ve yerleşmiş idari yargılama usulü ilkelerine göre; yazılı yargılama yapmak zorunda olan idari yargı yerlerinin kendiliğinden yapacakları her çeşit inceleme için, lüzum gördükleri ve taraflar veya ilgili yerlerden isteyebilecekleri evrak ve bilgiler kapsamında, tanık veya şahit dinlenmesi ya da ifade alınması şeklinde bir yöntem bulunmamaktadır. Ayrıca, Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasasına atıfta bulunulan konular arasında da bu yönde bir kural mevcut değildir*" Danıştay, 8. Daire, 25.2.2004 K.T., 2003/3369, 2004/917 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 26.04.2019.

[407] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 107.

[408] Danıştay, 5. Daire, 13.2.2019 K.T., 2018/2124 E., 2019/1061 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.04.2019.

katılması söz konusudur. Aynı şekilde karşı tarafın bilirkişiyi etkilemesi halinde de, gerçeğe aykırı bilirkişi raporu aracılığı ile hem bu sebebe hem de hile sebebine dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmak mümkün olacaktır.

Diğer mevzu ise, yalan yere yemindir. Yemin idari yargılama hukukunda tıpkı tanık gibi kullanılamayan bir delil türüdür[409]. Yeminin idari yargıda yerinin olmaması dolayısıyla, bir kişinin yalan yere yemin etmesi, hile kapsamında değerlendirilemeyecektir. Zira yeminin bir sonucu bulunmamaktadır.

Doktrinde hilenin kapsamına girmeyeceği kabul edilen diğer husus sahte belgedir. Daha önce ekseriyet ile ifade ettiğimiz üzere, olağanüstü kanun yolu için kabul edilmiş bir diğer sebep sahte belgenin bulunmasıdır. Ancak bu sebebin uygulanması için, belgenin sahteliğinin ya mahkeme aracılığı ile tespit edilmiş olması yahut da resmi makamlar önünde ikrar edilmiş olması aranmaktadır. Mahkemenin sahtelik konusunda bir hükmü veya kişinin ikrarı söz konusu değil ise ve karşı taraf bir belgenin sahte olduğunu öğrenmiş ise, bu durumda yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulması mümkün olacak mıdır? Eğer doktrindeki görüş kabul edilirse, başvuru yapabilmek söz konusu olamayacaktır.

Kanaatimize göre, tıpkı sahte diploma örneğinde olduğu gibi, sahte bir belge söz konusu ise ve henüz sahte belgeye dair yargılamanın yenilenmesi sebebindeki şartlar oluşmamış ise, tarafın hilesi kapsamında yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak mümkün olacaktır. Zira kanun koyucunun diğer maddelerde belirtilen mahkeme kararı şartını bu maddede aramaması ile amaçladığı, mahiyetine uyduğu takdirde mahkemenin yanılmasına sebep olan durumların hile kapsamında değerlendirilerek, gerçek ile bağdaşmayan kararların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Arslan, kanaatimize destek olacak şekilde, belirtilen sebebin HMK'da tek tek sayılmış olan, yalan yemin, sahte senet, yalan tanıklık gibi somut bir olaya dayandırılmamış

[409] "*İdari yargılama Usulü Kanunu'nda, yazılı yargılama usulü esas alındığına ve esasen İdari yargılama usulü Kanunu'nun 31. Maddesinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun şahadete ilişkin hükümlerine atıfta bulunulmadığına göre, yükümlüden canlı hayvan satın alan kasap …'ın Vergi Mahkemesince duruşmada şahit olarak dinlenilmesinde ve yemine icabet etmediği nedeniyle yemin teklif edilen hususun ikrar edildiğinin kabulü suretiyle delil olarak değerlendirilerek karar verilmesinde kanun ve usul hükümlerine uyarlık bulunmamaktadır*.", Danıştay, 3. Daire, 24.12.1986 K.T., 986/1201 E., 986/2706 K. Sayılı Kararı, nakl. **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 985.

ancak hükme etkili olabilecek eylemlerin hakimin takdir yetkisine bağlı olarak yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşturmasını sağladığını ifade etmiştir[410].

Özetlemek gerekirse, birçok idari yargı eserlerinde yer alan, hilenin gerçeğe aykırı tanıklık, sahte belge, gerçeğe aykırı yemin dışında kalan hususları kapsadığı yönündeki ifade, idari yargı sistematiği ile tam olarak uyuşmamaktadır. Yargılamanın yenilenmesinin diğer sınırlı olan sebeplerine dayanılarak talepte bulunulmasının mümkün olmaması halinde, hilenin mahiyetine uyduğu takdirde bu gerekçe ile kanun yoluna gidilmesi mümkündür.

b) Lehine Karar Verilen Tarafın Hilesi

Madde metninde açıkça, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleşmesi için hilenin lehine karar verilen taraftan kaynaklanmış olması gerektiği vurgulanmıştır. Maddenin bu düzenlemesi dolayısıyla tamamen üçüncü kişilerden kaynaklı hileli davranışlar, yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil edemeyeceklerdir.

Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararında ise, vasiyetin açılması davasında çıkarılan tebliğlerin davacılar tarafından alınmış gibi gösterilip, ona ait olmayan imzanın kullanılmış olmasını, HUMK 445. maddesinin 7. fıkrasına göre (yeni düzenlemeye göre HMK 375/1-h), hile kapsamında yargılama sebebi olarak kabul edilmiştir[411]. Söz konusu düzenlemenin geniş yorumlanması gerektiğine değinmiştik. Lakin Yargıtay, 2007 yılında kişinin hilesini oldukça geniş şekilde yorumlayan, tartışmaya açık bir karar vermiştir. Söz konusu karara esas alınan uyuşmazlıkta, davacı kişiye tebligat yapılmasında kişinin adreste bulunmadığını, tebligat memurunun kişinin bulunabileceği adresi araştırmadığını, yapılan adres araştırmasının yetersiz ve tebligatın hileli bulunduğunu belirterek, yargılamanın yenilenmesi sebebinin var olduğunun kabulü gerektiğine hükmetmiştir[412]. Ancak söz konusu kararın verildiği dönemdeki HUMK hükmü açık olup, madde 445/7'de "mahkumunleh tarafından hükme müessir diğer bir hile ve hud'anın kullanılmış olması" hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla, her ne kadar hile ifadesinin

---

[410] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 104.

[411] Yargıtay, 3. Hukuk Dairesi, 17.10.2011 K.T., 2011/12700 E., 2011/15523 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

[412] Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 23.10.2007 K.T., 2006/22048 E., 2007/14184 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 25.04.2019.

geniş bir şekilde yorumlanması gerektiği düşüncesine sahip olsak da, Yargıtay'ın lehine hükmedilen taraftan bağımsız olarak, tebligatı yapan memurun hatası veya hilesini davanın taraflarına ilişkin olacak şekilde yorumlanması, kanaatimizce doğru değildir. Bu durum, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin sınırlı olduğu düzenlemesine aykırılık teşkil etmektedir. Söz konusu tebligat karşı tarafın tesiri ile memur tarafından yanlış şekilde yapılmış olsaydı, bu maddenin gerçekleşmesi mümkün iken; olaydaki haliyle kabul edilmesi düzenlemeye uygun görülmemektedir.

Düşüncemize destek olacak nitelikte olan bir kararda ise, usulsüz tebligatın yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında bulunmadığı belirtilerek, lehine hüküm kurulan kişinin de hilesinin bulunduğuna dair bir kanıt bulunamadığından yargılamanın yenilenmesi talebi reddedilmiştir[413]. Tebligata ilişkin bir başka kararda ise, davalı kişi karşı tarafın ikamet adresini bilerek yanlış göstermiş ve kişinin delil sunmasını engellemiştir[414]. Söz konusu kararda, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin hilenin bulunduğu ve dolayısıyla HUMK 445. maddesinin 7. fıkrasında yer alan yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleştiğini belirten kararın gerekçesi, savunduğumuz görüş doğrultusunda, lehine karar verilen tarafın hilesini kapsamaktadır. Yine benzer bir olayda mahkeme, davacının karşı tarafın adresini yanlış gösterip, belirtilen adreste davalı eşin kardeşi bulunmamasına rağmen bu kişiye tebligat yapılıp, boşanma davasının davalı yokluğunda görülmesini tebligat hilesi olarak kabul etmiştir[415].

Madde metninde, hilenin lehine hüküm verilmiş kişi tarafından yapılması şart görülmüştür. Söz konusu şartı anlaşılır kılmak adına, tarafların yanında kimlerin davranışlarının, tarafın hilesi sayılacağı hususunun açıklanması faydalı görülmektedir. İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının e bendinde; "lehine karar verilen taraf" ibaresi

---

413 Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 10.10.2005 K.T., 2004/11943 E., 2005/9473 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

414 "*Somut olayda da koca bilerek yanlış adres göstermek suretiyle Yargıyı yanılgıya düşürerek kadının duruşmalara gelmesini ve delillerini göstermesini önlemiştir. Davacının yarattığı bu durumun hile ve hud'a olarak kabulü gerekir. Kanuni ayrıcalık dışında Hakim davanın taraflarını dinlemeden veya iddia ve savunmalarını yapmak üzere kanuni şekil ve şartlara göre çağırmadan hüküm veremez (HUMK 73) Belirtilen olayların göz önünde tutulmamasının, tebligatın hatalı yapılmasının veya hiç yapılmamış olmasının, yargılamanın yenilenmesi için bir sebep olarak kabul edilmesi gerekir*", Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 19.07.2007 K.T., 2007/11640 E., 2007/11596 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 25.04.2019.

415 Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 17.10.2007 K.T., 2006/18513 E., 2007/13729 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.10.2019.

bulunmaktadır. Buradaki taraf ibaresinin, esas davada yer alan davacı veya davalı kimseler olduğu konusunda şüphe bulunmamaktadır. Taraf ehliyetine sahip kişiler[416], idari yargıda yürütülen bir davada, davacı veya davalı statüsünde bulunabilirler[417]. Ancak madde metninde yer alan lehine karar verilen taraf davacı veya davalının sadece kendisini değil, belli şartlar altında başka kişileri de kapsayacak şekilde yorumlanmaktadır.

İlk olarak tarafın avukatının bulunması halinde, bu husus oluşmaktadır. Davaya vekalet konusunda İYUK madde 31 aracılığı ile HMK'ya atıf yapılmıştır. Dolayısıyla bu konuda, hükümler idari yargının niteliğine uygun düştüğü şekilde HMK madde 71-83 hükümleri uygulama alanı bulacaktır. HMK'nın 71. maddesi uyarıca bir kişi isterse, davasını vekil aracılığı ile yürütebilmektedir[418]. Yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak hilede, vekilin hilesinin üçüncü kişinin mi yoksa tarafın mı hilesi kapsamında değerlendirileceği konusunda doktrinde tartışmalar mevcuttur. Hakim görüşe göre, vekil davacı ya da davalı olmasa da, bu kişileri temsil ettiği için, onun mahkemeyi yanıltıcı davranışları, yargılamanın yenilenmesinde kişinin hilesi olarak kabul edilebilecektir[419]. Ancak azınlıkta olan görüş savunucularına göre, avukat davada taraf olmadığından üçüncü kişi olarak kabul edilmeli ve yargılamanın yenilenmesi sebebi ortaya çıkmamalıdır[420]. HMK'nın 78. maddesinde de yer alan düzenlemeye göre; kendisinin de hazır olduğu duruşmada, vekili tarafından yapılan açıklamalara derhâl ve açıkça itiraz etmeyen taraf, bu açıklamalara rıza göstermiş sayılır". Dolayısıyla kişi itirazda bulunmadığı takdirde vekilin beyanı esas kabul edilecektir.

Tüm bu açıklamalardan dolayı, yargılamanın yenilenmesinde vekilin hilesi, taraf hilesi olarak kabul edilmelidir. Aksi durumda, vekilin tarafın söylemi ile tebligatları yanlış adrese yapması veya bilirkişi ile anlaşması gibi durumlarda, üçüncü kişi kabul edileceğinden tarafın

---

[416] HMK madde 50'ye göre, "Medenî haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir". TMK madde 8'de hak ehliyeti düzenlenmiş olup, buna göre; "Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler".

[417] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 253.

[418] HMK madde 71; "Dava ehliyeti bulunan herkes, davasını kendisi veya tayin ettiği vekil aracılığıyla açabilir ve takip edebilir".

[419] **Kuru**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.5, s. 5208; **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 105; **Umar**, İadei Muhakeme, s. 281.

[420] **Pekcanıtez/ Atalay/ Özekes**, Medeni Usul Hukuku, s. 497-498.

hilesi vuku bulmayacak ve mahkeme yanıltılmış olsa dahi, yargılamanın yenilenmesi söz konusu olamayacaktır.

Tamamen üçüncü bir kişinin tasavvuru ile yapılan hile hakkında ise, yargılamanın yenilenebilmesi için kişinin bu eylemi bilmesi ve ortak olması esas alınmaktadır[421]. Ancak kanaatimizce, ortak olma fiili pasif yani harekette bulunmama, bildiği halde gerçeği söylememe gibi durumları da kapsamalıdır. Örneğin, bir kişinin çalışma süresinin belirlenmesinde çalıştığı kurumun hilesi değil de, SGK'nın hilesi ile çalışma süresinin fazla gösterilmesi halinde, çalışılan kurum da durumu biliyor ve mahkemeye bu durumu iletmiyor ise, kurumun hilesi var kabul edilmelidir.

Yine madde kapsamında olarak davaya müdahalenin değerlendirilmesi gerekmektedir. İdari yargı alanında davaya müdahale (katılma) konusunda, HMK hükümlerinin uygulanacağı İYUK'un 31. maddesi aracılığıyla düzenlenmiştir. Hukuk yargılamasında, davaya müdahale ise; asli müdahale ve feri müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır. HMK'nın 65. maddesinde düzenleme altına alınan asli müdahaleye göre, uyuşmazlık konusu üzerinde hak iddia eden üçüncü bir kimsenin, davanın taraflarına aynı mahkemede dava açması halidir. Ancak idari yargı alanında asli müdahalenin uygulanması, doktrindeki hakimiyet sağlayan görüşe göre mümkün değildir[422].

İdari yargı alanında asli müdahale uygulanamadığı için, asli müdahil kavramı ortaya çıkmayacak dolayısıyla, taraf hilesini etkileyecek bir durum oluşmayacaktır[423]. İdari yargı alanında asli müdahale mümkün olsa dahi, asli müdahale ayrı bir dava olduğundan asli müdahil

[421] **Umar**, Muhakemenin İadesi, s. 280; **Kuru**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.5, s. 5208; **Arslan**, Muhakemenin İadesi, s. 105; **Yıldırım**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 430; **Namlı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 363.

[422] **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 686.

[423] Aksi görüş için bkz. Danıştay, 6. Daire, 12.04.2017 K.T., 2017/915 K. 2017/2524 K., <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 29.04.2019, Kararda Mahkeme, "*Asli müdahale müessesesi idari davalar için gerekli ve idari davaların niteliğine medeni usul yargılamasına nazaran çok daha uygun bir müessesedir. Bir kere idari davalarda asli müdahilin derdest olan davada taraf olarak yer alması mümkündür. Zira menfaati birinci dereceden ve taraflardan birinin menfaatiyle uyumludur. Oysa medeni yargılamadaki asli müdahilin hak ve menfaati önceki davadaki tarafların her ikisi ile de çatışmaktadır*" ifadelerine yer vermiştir.

kendi açtığı davada taraf konumundadır[424], bu kişinin hilesi taraf hilesi olacaktır. Ancak ilk davada kişinin taraf olarak kabul edilmesi mümkün olmayacaktır.

Fer'i müdahil kavramı için, İYUK'ta özel bir hüküm bulunmamakta olup, asli müdahale ile benzer şekilde, bu konuda İYUK madde 31 aracılığı ile HMK'da yer alan maddelerin uygulanacağı düzenlenmiştir. HMK'nın 66. maddesinin 1 fıkrasında ise feri müdahil; "üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'î müdahil olarak davada yer alabilir" şeklinde tanımlanmış olup, devamındaki maddelerde feri müdahilin taraf aleyhine olmayacak şekilde usul işlemlerini yapabileceği, ancak hükmün yine sadece taraflar için verilebileceği düzenleme altına alınmıştır. İdari yargılama alanında fer'i müdahalede bulunulması mümkündür.

Fer'i müdahalede bulunmak isteyen kimse, bir dilekçe aracılığı ile mahkemeye başvurmakta ve bu andan itibaren davayı takip etmektedir. Taraf hilesi bakımından fer'i müdahil konusunu değerlendirecek olursak, kanaatimizce taraf hilesi sadece lafzi bakımdan değerlendirilmemeli, davanın tarafına bağlanabilecek her türlü hile bu kapsamda değerlendirilmelidir. Fer'i müdahil her ne kadar davanın tarafı olmasa da, davada bir kişi yanında kendini konumlandırmakta ve onun lehine bir çalışma yapmaya gayret göstermektedir. Bu durumda fer'i müdahil, yanında olduğu tarafın davayı kazanması adına, karşı tarafa yönelik veya mahkemeyi aldatmaya yönelik hile de bulunursa bu durum taraf hilesi olarak kabul edilebilmelidir. Ancak buradaki şart, lehine hile yapılan tarafın bunu bilmesi olacaktır. Kişi hilenin farkındaysa ve bunu engellemiyorsa, bu durum onun hilesi haline gelebilecektir. Belirtmek gerekir ki, kişi yapılan hilenin farkında değil ise, bu durumun sonuçlarının ona yüklenmesi mümkün olmamalı, fer'i müdahil tarafından gerçekleştirilen hile, taraf hilesi olarak kabul edilmemelidir. Doktrin tarafından üçüncü kişilerin hilesinin taraf hilesi olarak kabul görmesi için, kişinin bu hileye katılmış olması aranmakta olup, salt hileyi bilmesinin yeterli olmadığı kabul edilmiştir[425]. Ancak kanaatimizce; kişinin, hilenin yapıldığını bilmesi ve bunu

[424] **Akyılmaz/Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 685.

[425] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 105; **Umar**, Muhakemenin İadesi, s. 280, **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 112.

engelleme ihtimali varken engelleme gayretinde bulunmaması, hileye katılması için yeterli kabul edilmeli ve taraf hilesinin varlığı ortaya çıkmalıdır.

Düşüncemize göre; madde metninde yer alan lehine karar verilen tarafın hilesi ibaresinin, hileden yararlanan taraf olarak değiştirilmesi, uygulamada aksaklıkların ortaya çıkmasını engelleyecektir. Aksi durumda hüküm kısmen de olsa lehine olan kişi, hile kullanmamış olsa dahi yargılamanın yenilenmesi yoluna gidemeyecektir[426]. Doktrinde, söz konusu ifadenin hileden yararlanan taraf olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir[427]. Ancak bu şekilde yorumlamak, metin açık düzenlendiği için kanaatimizce mümkün olmayıp, bunun yerine "hileden yararlanan taraf" şeklinde değişiklik yapılması hak kayıpları ve adaletin tam olarak sağlanabilmesi amacına hizmet edecektir.

c) Karara Etkisi Olan Hile

İYUK'ta yer alan düzenlemede karara etkisi olan bir hilenin varlığı aranmaktadır. Ancak karara neyin etkili olup neyin olmayacağını hakim takdir edecektir. Zira hilenin bilerek yapılıp yapılmadığını belirlemek kadar, bu hilenin hükme etkisi olup olmadığını belirlemek de hakimin yetkileri içerisinde kabul edilmektedir[428]. Bu kapsamda, hilenin varlığı mahkeme tarafından verilen karara tesir etmiş ise, başka bir deyişle hile söz konusu olmasaydı, mahkeme kararı başka bir doğrultuda olabilecek idiyse, hilenin etkili olduğu kabul edilmelidir. Danıştay bir kararında söz konusu durumu; *"önemli olan kullanılan hilenin, mahkemenin kararını, karşı tarafın (davacının) aleyhine olacak şekilde etkilemiş olmasıdır ki, mahkeme hilenin perdelemesi nedeniyle hukuk gerçeğini tam olarak görememiş olsun"*[429] ifadeleri ile açıklamaya çalışmıştır. Yine Yargıtay da; *"hileli davranış olmasa da aynı şekilde karar verilebilecek hallerde*

---

[426] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 105.

[427] **Namlı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 365; **Tansuğ**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 59.

[428] "*Gerek doktrinde ve gerekse uygulamada kabul edilen görüşlere göre; Usulün 445. maddesinin 7. bendinde öngörülen hileli davranış olumlu (aktif) bir eylem biçiminde olabileceği gibi, çekinme ve susma gibi olumsuz (pasif) bir şekilde de ortaya çıkabilir. Bütün sorun bu hilenin hükmü etkilemiş olup olmadığını tesbitte ve gerek olumlu ve gerekse olumsuz davranışın bilerek yapılıp yapılmadığını belirlemekte toplanmaktadır.*", Yargıtay, 4. Hukuk Dairesi, 14.01.1981 K.T., 1980/11279 E., 1981/142 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.04.2019.

[429] Danıştay, 5. Daire, 13.2.2019 K.T., 2018/2124 E., 2019/1061 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.04.2019.

yargılamanın yenilenmesine karar verilemez" ifadesi ile hilenin kararı etkilemesinin muhakkak olduğunu ifade etmiştir[430].

Örnek mukabilinden olmak üzere; hakkında meslekten çıkarma cezası verilmiş davacı hakkında, disiplin soruşturması sırasında tanıklığına başvurulan kişiler davacı hakkındaki başka bir davada ifadelerini memurların baskısı ve tehdidi altında verdiklerini beyan etmişlerdir. Bunun üzerine Danıştay, 53. maddenin 1. fıkrasının e bendinde yer alan hile unsurunun gerçekleştiğini ve söz konusu ifadenin disiplin cezası verilmesinde etkisi olduğunu kabul etmiştir[431]. Yine benzer bir kararda, davacı hakkında disiplin soruşturmasında tanıklığına başvurulan ve ifade verip bunu imzalayan kişinin başka bir mahkemede görülen davada okuryazar olmadığının tespit edilmesi üzerine, Danıştay söz konusu durumun yargılamanın yenilenmesi kapsamındaki hile içerisinde olduğunu ve tanıklığın karara esas alındığını bu yüzden yeni bir karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir[432].

B. Yargılamadaki Usul Hatalarından Kaynaklanan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

Yukarıda incelediğimiz yargılamanın yenilenmesi sebepleri, hükmü etkileyebilecek nitelikteki bir kararda veya bir belgede bulunan bir sakatlığa dayanmaktadır. Ancak belli ağır usul sakatlıklarının bulunması halinde de İYUK ve diğer usul kanunlarında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesi benimsenmiştir. Benzer doğrultuda Fransız İdari Usul düzenlemelerinde de, usul hataları yapılması yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır[433].

Yetkisiz temsilci aracılığı ile davanın görülmesi ve çekinmeye mecbur olan hakim, üye ve başkanların davaya katılması, ağır usul sakatlığı olarak görülmekte ve yargılamanın

---

[430] Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 12.3.2018 K.T., 2018/1368 E., 2018/3118 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.04.2019.

[431] Danıştay, 5. Daire, 11.2.2019 K.T., 2018/2602 E., 2019/929 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.04.2019.

[432] Danıştay, 5. Daire, 13.2.2019 K.T., 2018/2124 E., 2019/1061 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.04.2019.

[433] Düzenlemelere göre, duruşma yapılması, kararın şekli olarak düzenlemesinde veya açıklanması aşamasında idari yargı usulünün kurallarına aykırılık teşkil edecek şekilde karar verilmesi halinde yargılamanın yenilenmesi sebebi ortaya çıkacaktır; **Gohin**, Contentieux Administratif, s. 370.

yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmektedir. Bu sebeplerin bulunması halinde yargılamanın yenilenmesi talebi başka bir koşul aranmadan kabul edilecektir. Zira buradaki amaç, yargılamanın tarafsızlığını ve kamu düzenini sağlamaktır. Kısacası, bu sebeplerin amacı tarafların kararla ilgili olarak herhangi bir şüphe duymasının önüne geçmektir.

1. Vekil veya Kanuni Temsilci Olmayan Kimseler Tarafından Davanın Görülüp Karar Verilmiş Olması

İYUK madde 53'ün 1. fıkrasının f bendinde "vekil veya kanuni temsilci olmayan kimseler ile davanın görülüp karara bağlanmış bulunması" hususu, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmiştir. Madde düzenlemesinde yer alan vekil ve kanuni temsilci ifadeleri, yargılamada karşımıza çıkan iradi ve kanuni temsil durumlarına tekâmül etmektedir[434]. Temsil genel olarak, bir işlemin, sonuçlarının etkileyeceği kişi yerine bir başka kişi tarafından yapılması olup; davada temsil, davaya ilişkin usulü işlemlerin dava tarafı adına üçüncü bir kişi tarafından yapılmasıdır[435]. Dolayısıyla burada dikkat edilmesi gereken husus, davada tarafları temsil eden kişilerin temsile yetkili olup olmadığıdır. Yoksa taraf ehliyetinin değerlendirilmesi hali söz konusu değildir.

a) İradi Temsil

Dava ehliyetine sahip bir kimse, yargılamada bir vekile ihtiyaç duymaksızın kendi davasını açıp, takip etme yetisine sahiptir. Ancak kişinin iradesi ile davaya dair tüm işlemlerin vekil aracılığı ile yürütülmesi mümkündür. Bu durum ise, iradi temsil başka bir deyişle vekil atama kurumunu karşımıza çıkarmaktadır. İYUK 31. madde düzenlemesine göre, taraf vekilleri hususunda HMK'ya atıf yapılmıştır. Buna bağlı olarak, vekillik konusunda HMK hükümleri idari yargıda uygulama alanı bulmaktadır. HMK madde 71/1 düzenlemesi uyarınca; dava ehliyetine sahip bir kimse, davasını kendi yürütebileceği gibi, bir vekil aracılığı ile de takip etmesi mümkündür[436]. Maddenin düzenleniş şeklinden açıkça anlaşılacağı üzere; dava ehliyeti

---

[434] Söz konusu ayrım için bkz. **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 666.

[435] **Atalı/ Ermenek/Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 266.

[436] HMK 71/1: "Dava ehliyeti bulunan herkes, davasını kendisi veya tayin ettiği vekil aracılığıyla açabilir ve takip edebilir".

olan bir kimsenin vekil ataması tamamen ihtiyaridir ve bir kişi davayı vekil aracılığı ile açabileceği gibi sonradan vekalet ile davayı takip de ettirebilecektir[437].

İdari yargı alanında görülen bir davada, davalı konumunda idarenin bulunması bir zorunluluktur. Belirtmek gerekir ki, idarenin temsili 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname ile düzenleme altına alınmıştır. Bu Kanun Hükmünde Kararname ile idarenin kimler aracılığı ile davada temsil edilebileceği düzenlenmiştir. KHK'nın 6. maddesinin 2. fıkrasına göre; bu yetki "hukuk birimi amirleri, hukuk müşavirleri, muhakemat müdürleri ve avukatlara" verilmiştir. Söz konusu kişilerin vekalet ücreti alması halini düzenleyen 14. maddeden ve 6. maddenin 2. fıkrasında yer alan "vekil sıfatıyla doğrudan temsil yetkisi" ifadesinden anlaşılacağı üzere, bu durumda idarelerin iradi olarak davalardaki temsili düzenleme altına alınmıştır.

b) Kanuni Temsil

Kanuni temsil, kanunda öngörülen durumlarda kişiye zorunlu olarak temsilci atanması anlamına gelmektedir. Kişinin mümeyyiz küçük veya mahcur olması gibi fiil ehliyetlerinin sınırlı olduğu haller ile tam ehliyetsiz olması gibi fiil ehliyetinin hiç bulunmadığı durumlarda kanuni temsil uygulama alanı bulmaktadır[438]. Danıştay'a göre de; davacının fiil ehliyeti ve dava ehliyeti bulunmuyorsa, kanuni temsilcisi olan vasisi veya vasisinin avukatı aracılığı ile dava açılması gerekmektedir[439].

---

[437] Ülkemizde uygulanan düzenlemeye karşılık ZPO'nun 78. maddesi uyarınca, asliye hukuk mahkemeleri ve eyalet yüksek mahkemelerinde avukat ile temsil zorunlu tutulmuştur. Avukat ile temsil zorunluluğunda en temel gerekçe olarak, kendini savunabilecek durumda olmayan taraf ile diğer taraf arasındaki eşitliğin sağlanması gösterilmektedir; **Fabienke, Petra Christina** (1997), Grundprinzipien des Anwaltszwangs und ihre Verwirklichung im Zivilprozeß, Baden-Baden, s. 143 ve 144; **Ülkü Gören, Nazlı** (2010), "Medeni Yargılama Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 16, S. 3-4, s. 309-325, s. 310, http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BCltedergisi/2010C.16S.3-4/Nazl_G_ren_lk_309-325.pdf; Benzer şekilde Fransız İdari Usul Kanunu'nun R834-3 düzenlemesine göre, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru, Devlet adına yapılmamış ise, bir avukat aracılığı ile yapılmak zorundadır, Madde düzenlemesi için bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/>, s.e.t. 11.04.2022.

[438] **Tanrıver, Süha** (2016), Medeni Usul Hukuku, C:1, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 517.

[439] Danıştay, 3. Daire, 11.5.2015 K.T., 2014/529 E., 2015/3047 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 14.10.2019.

Gerçek kişilerin olduğu gibi idarenin de kanuni temsilciye sahip olması karşımıza çıkabilecektir. Örneğin, bir belediyeye kayyım atanması halinde, söz konusu kayyım medeni hukuk açısından kanuni temsilci olarak kabul edildiği için, idarenin kanuni temsilci aracılığı ile davayı takip etmesi gündeme gelebilecektir. Ayrıca tüzel kişiliği olan kurumların yetkili organları aracılığı ile davada temsil edilmesi kanuni temsile girdiğinden[440], bir belediyenin davada belediye başkanı tarafından temsil edilmesi de kanuni temsile örnek teşkil edebilecektir. Söz konusu yetkili organlar, kurumun kendi kanununda düzenlenmekte ve kurumun en üst yetkilisi veya yürütme organı olarak karşımıza çıkabilmektedir[441].

c) Davada Vekil Olabilecek Kimseler

Davada vekil bulundurmanın bir zorunluluk olmadığını bir önceki başlıkta açıklamıştık. Ancak dava tarafları, davalarının başka bir kişi aracılığı ile yürütülmesini isterlerse, bu kişiler kural olarak avukat olmak zorundadırlar. Vekil ehliyetine sahip olan kişiler, Avukatlık Kanunu'nda düzenleme altına alınmıştır. Kanun'un 35. maddesine göre, dava açmak, davaya ait usulü işlemleri yürütmek, baroda kayıtlı avukatlar tarafından yapılabilmektedir[442]. Aynı Kanun'un geçici 17. maddesinde ise, bazı kimselerin istisnai durumlarda vekillik yapabileceği düzenleme altına alınmıştır[443]. Buna göre, en az üç avukat veya dava vekili olmayan yerlerde zabıt katipleri, icra memur ve yardımcıları en az on yıl görev yapmış olmak şartıyla dava takibi yapabilmektedirler. Söz konusu durum istisnai olup, asıl olan kişi davada temsil edilmek istiyorsa, vekaletname aracılığı ile bu yetkiyi avukata vermesidir.

Ancak kanuni temsil için mutlaka avukat olmaya ihtiyaç bulunmamaktadır. Keza bu durum idari yargı alanında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. İdari yargılama usulünde, taraflardan

---

[440] **Gündüz, F. Ebru** (2016), İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, Yetkin Yayıncılık, Ankara, s. 53-61.

[441] **Gözübüyük/ Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 784; **Gündüz**, İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, s. 61.

[442] Avukatlık Kanunu Madde 35/1: "Kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız baroda yazılı avukatlara aittir."

[443] Avukatlık Kanunu Geçici 17. madde: "Yargı mercileri, Cumhuriyet savcılıkları, icra memurlukları nezdinde başkatiplik, zabıt katipliği, zabıt katibi muavinliği yahut icra memurluğu veya yardımcılığı görevlerinden birini en az on yıl süre ile yapmış olan kimseler, bu Kanunun 3 üncü maddesi uyarınca Avukatlık meslekine kabul için aranılan tahsil, staj (…)(1)dışındaki şartları haiz olurlar ve 5 inci maddede yazılı engeller kendilerinde bulunmazsa, en az üç avukat veya davavekili olmıyan bir yerde, o yerin bağlı olduğu baroca tutulan listeye yazılmak şartiyle, munhasıran o yerin hukuk mahkemeleri ve icra ve iflas dairelerinde dava ve iş takib edebilirler".

birisi kamu tüzel kişisi olduğu için, bu kurumun davada temsili, o kurumdaki belli kişiye yüklenmiştir[444].

Aynı şekilde, idari yargı alanına yönelik olarak 659 sayılı KHK ile, iradi temsilcilerin avukat olması konusuna bazı istisnalar getirilmiştir. KHK'ya göre temsille yetkilendirilmiş olan kişiler "hukuk birimi amirleri, hukuk müşavirleri, muhakemat müdürleri ve avukatlar"dır. Bu hükümde yer alan "hukuk birimi amirleri, hukuk müşavirleri, muhakemat müdürlerinin" avukat olma gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır[445].

d) Davanın Yetkisiz Temsilciler Aracılığı ile Görülmesi

Şu ana kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, iradi vekilliği kural olarak avukatlar, kanuni temsili ise duruma göre veli, vasi, kayyım ya da kurum için kanunda öngörülmüş kişiler tarafından yerine getirebilmektedir. Bu durumun yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil edebilmesi için, davanın vekil veya kanuni temsilci olmayan kişiler ile görülmüş olması gerekir.

Söz konusu şarta ilişkin bir Danıştay kararında; şirketin eski müdürüne yapılan tebligatın davacı şirket yetkilisine yapılmış gibi geçerli olmayacağı, bu sebeple de davanın kanuni temsilci olmayan kimseler ile görülüp karara bağlandığının açık olduğu ifade edilmiş ve şirketi temsil yetkisi ortadan kalkmış eski müdürün, yetkisiz kanuni temsilci olduğu kabul edilmiştir[446].

Konuya ilişkin karşımıza çıkan bir Yargıtay kararı ise, sözleşmenin iptali davasına ilişkindir. Karara konu olayda davalı vekili, karşı tarafın avukatının azledildiğini ve buna rağmen arsa sahibinin bilgisi dışında vekalet verdiğini ileri sürerek yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmuştur. Yargıtay kararında; *"dosyada ise vekaleten atanmanın yapıldığı, atanan*

---

[444] Örnek olarak, bir belediyenin davada temsili, belediye başkanı tarafından yürütülmekte olup, belediye başkanı bu konudaki görevini ancak bir avukata devredebilecektir. Dolayısıyla bir kişinin, iradi temsil ehliyetine sahip olması kural olarak avukat olmasına bağlı iken, kanuni temsilcinin avukat olma zorunluluğu bulunmamaktadır.

[445] **Karaarslan, Mehmet** (2016), "İdare'nin Yargısal Mercilerde Temsili ve Temsilcilerin Sorumluluğu", Ankara Barosu dergisi, C. 3, S. 6, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2016-3/6.pdf>, s. 441.

[446] "*Eski müdür olan şahsın adresine yapılan tebligat davacı şirket yetkililerine yapılmış olarak kabul edilemeyeceğinden, kanuni temsilci olmayan kimseler ile davanın görülüp karara bağlandığı açık olan olayda, yargılamanın yenilenmesi sebebinin istemde bulunan davacı şirket yönünden ıttıla tarihinde gerçekleşmiş bulunduğunun kabulü zorunludur*", Danıştay, 4. Daire, 4.2.2010 K.T., 2009/8155 E., 2010/581 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 03.10.2019.

avukat tarafından davanın açıldığı, gerekçeli karar tarihinin 17/04/2013 olduğu, azlin ise 27/08/2014 tarihi olması" şeklinde verilen mahkeme kararını onayarak, vekaletin geçerli olup olmadığını değerlendirmiştir[447].

Yargıtay'ın bir başka kararında, ortaklığın giderilmesi davasında davalı, davacının adresini yanlış belirtmiş ve bu adreste bulunan kişinin isim benzerliğinden faydalanarak davacının yokluğunda lehe karar almıştır. Yargıtay söz konusu kararında sebebin, "vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması"[448] olarak kabul ederek, yargılamanın yenilenmesi kararını onamıştır.

Yargıtay'ın oldukça ilginç sayılabilecek bir kararında ise, uyuşmazlık bir sendikanın şube seçiminin iptaline ilişkindir. Söz konusu dava, tüzel kişilik sendika genel merkezine ait olduğu için ona yöneltilerek açılmış ve seçimler iptal edilmiştir. Ancak daha sonra, seçimi iptal edilen şubenin başkanı, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmuştur. Yargıtay ise; *"sendikalar hukukunda, tüzel kişiliğin sadece sendika genel merkezlerine ait olması ve sendika şubelerinin tüzel kişiliğinin bulunmaması sebebiyle, sendika şubelerine dava yöneltilemeyeceği söylenilebilirse de, şube genel kurulunun iptali davaları söz konusu olduğunda konuya ihtiyatla yaklaşmakta zaruret bulunmaktadır. Nitekim sendika şubelerinin, anılan davada taraf olarak yer almaması, şubelerin haklarını yeterince savunamama sonucuna yol açabilmekte ve bu durum da, 6100 sayılı Kanun'un 27. maddesinde ifade edilen hukuki dinlenilme hakkının ihlali neticesini doğurmaktadır"* ifadeleri ile yargılamanın yenilenmesi talebini haklı görmüştür. Ancak sendikaların davada temsili, genel merkez aracılığı ile sağlanmakta olduğundan söz konusu karar isabetli değildir. Kaldı ki Yargıtay söz konusu kararında, davanın vekil olmayan kimse huzurunda görülmesi sebebine dayanmıştır ancak, genel merkezin açık bir şekilde dava ehliyeti bulunmaktadır. Kararda Yüksek Mahkeme, davanın sadece genel merkeze yönlendirilmesinin yeterli olmayacağını ve genel merkezin tek başına temsilci sıfatına haiz olmadığını"[449] ifade ederek karmaşayı arttırmıştır. Kanaatimizce bu durum, yargılamanın

---

[447] Yargıtay, 23. Hukuk Dairesi, 28.1.2019 K.T., 2016/2324 E., 2019/171 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 03.10.2019.

[448] Yargıtay, 1. Hukuk Dairesi, 4.6.2018 K.T., 2015/13088 E., 2018/11007 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 03.10.2019.

[449] Yargıtay, 22. Hukuk Dairesi, 3.11.2014 K.T., 2014/29579 E., 2014/29954 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 03.10.2019.

yenilenmesi sebeplerinin kıyas yolu ile çoğaltılması anlamına gelmektedir. Belirtilen kararda Yargıtay, davanın vekil olmayan kimseler huzurunda görülmesi konusunda farklı bir yorum benimsemiştir.

İfade etmek gerekir ki, belirtilen madde hükmü açıktır. Madde ile düzenlenmek istenen davanın taraflarından birisinin vekili olmayan kişi aracılığı ile davanın takip edilmesi veya görülmesidir. Ancak Yüksek Mahkeme, bu maddeyi tersten ve geniş olarak yorumlayarak, dava taraflarından birisinin yanında zorunlu dava arkadaşının olmamasını, madde kapsamında değerlendirmiştir. Zorunlu dava arkadaşlığının mümkün olabilmesi için ise, birden fazla kişi hakkında tek hüküm verilmesi gereklidir[450]. Zorunlu dava arkadaşlığı, HMK madde 59'da düzenlenmiş olup, bu maddeye göre "maddi hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde, mecburi dava arkadaşlığı vardır". Madde düzenlemesinde de belirtildiği üzere zorunlu dava arkadaşlığının söz konusu olabilmesi için birden fazla kişinin bulunması gerekmektedir. Bu kişiler gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi olarak da karşımıza çıkabilmektedirler. Ancak tüzel kişiliği bulunmayan bir kurum, kişi ehliyetine sahip olmadığı için, zorunlu dava arkadaşı olarak karşımıza çıkamayacaktır. Zira bu kişi davayı takip etme yeteneğinden aridir. Bu yüzden kanaatimize göre, ilgili karar doğruluktan uzaktır. Kaldı ki Yargıtay'ın sendika şube seçimlerine ilişkin bir başka kararında, Yüksek Mahkeme, davacının şube genel kurulu için yapılan delege seçiminin iptali istemli davada davanın Şube Yönetim Kurulu'na yönlendirilmesinin mümkün olmadığını, şube yönetim kurulu davada taraf olmaktan çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir[451].

Her ne kadar madde metninden yetkisiz kimselerin yargılamanın yenilenmesini talep eden kişinin temsilcisi sıfatına sahip olması gerekliliği çıkarılmıyor olsa da, Yargıtay, *"HUMK'nın 445/8. maddesine ilişkin olarak yargılamanın iadesi isteminde bulunma hakkı, davaya vekil veya temsilcisi olmayan bir kimsenin huzuru ile bakılıp hüküm verilmiş olan tarafa aittir. Diğer*

---

[450] **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 253.

[451] "*Davacının şube genel kurulu için yapılan delege seçiminin iptali istemli dava dilekçesinde davalı olarak Sen Şube Yönetim Kurulu'nu davalı olarak göstermesi 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 124. maddesinin 4. fıkrası uyarınca yanılma kabul edilmeli, davalı olarak gösterilen … ile sendika şube yönetim kurulu davada taraf olmaktan çıkarılmalıdır*", Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 24.5.2018 K.T., 2018/4810 E., 2018/11629 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.10.2019.

tarafın davada vekil veya mümessil olmayan kişiler tarafından temsil edilmiş olduğu gerekçesi ile yargılamanın iadesi isteminde bulunması mümkün değildir" görüşüne sahip olup, karşı tarafın vekil olmayan kimseler tarafından temsil edilmesinin bu sebebe dahil olmadığını belirterek hakkı oldukça sınırlandırıcı bir karar vermiştir[452]. Arslan, söz konusu sınırlandırmanın altında, yargılamanın yenilenmesi sebebinin getiriliş amacının yattığı ifade etmektedir[453].

Tartışma, yargılamanın yenilenmesi yoluna ait söz konusu sebebin kamu düzenini koruma amacı mı yoksa sadece temsil edilmesinde bir noksanlık oluşan kişinin çıkarını koruma amacını mı güttüğü ile alakalıdır. Doktrinde bu konuda iki görüş kabul edilmektedir. Baskın olan ve Yargıtay tarafından da benimsenmiş olan görüşe göre, söz konusu yargılamanın yenilenmesi sebebinin amacı, *"usulüne uygun surette temsil ettirmeyen kişi aleyhine verilip kesinleşen hükümlerin yeniden gözden geçirilmesidir*"[454]. Dolayısı ile bu görüşte, dava ehliyetinin kamu düzeninden olması ile ilgilenilmemekte ve davada kendisi gerçek vekil aracılığı ile temsil edilmiş bir kimsenin bu sebebe dayanarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmesinin mümkün olmadığı savunulmaktadır. Diğer görüşe göre, ehliyet tamamen kamu düzeni ile ilgilidir. Bu yüzden bir yargılama sırasında taraflardan yalnız birisinin yetkisiz vekil aracılığı ile temsil edilmesi, sebebin ortaya çıkması için yeterlidir[455]. İlk görüş savunucuları, belirtilen yargılama sebebinin yalnızca yetkisiz temsilci tarafından temsil edilen kişi tarafından ileri sürülebileceğini, HUMK ve HMK'nın süreleri düzenleyen maddelerinin kaçınılmaz sonucu olduğunu savunmaktadırlar[456]. HUMK 447. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, yetkisiz vekil sebebine dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresi "hükmün

---

[452] Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 2. Hukuk Dairesi 2006/18513 E., 2007/13729 K., 2006/18513 E., 2007/13729 K., http://www.kazanci.com/, s.e.t. 08.10.2019.

[453] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 114.

[454] Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 23.03.1972 K.T., 7637 E., 241 K. Sayılı Kararı, **Kuru**, Medeni Usul Hukuku, s. 210.

[455] **Akgüner, Kemal** (1973), "Vekil ve Mümessil Olmayan Kişiler Huzuruyla Davanın Görülüp Hükme Bağlanması Haline Dayanan Muhakemenin (Yargılamanın) İadesi ve Bir Yargıtay Kararı", Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 718-724, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/1973-4/10.pdf>, s.e.t. 11.10.2019, s. 724. **Umar**, "Muhakemenin İadesi", s.; **Umar, Bilge** (2014), Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, s. 1087.

[456] **Kuru**, Medeni Usul Hukuku, s. 789; **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/Taş Korkmaz,** Medeni Usul Hukuku**,** s. 2329; **Brandt/Domgörgen**, Verwaltungsfahren und Verwaltungsprozess, s. 1000.

mahkümunaleyhe veya hakiki vekil veya mümessile tebliğ tarihinden itibaren üç ay" olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden yola çıkılarak bu yola yalnız, yetkisiz temsilcisi olan tarafın başvuru yapabileceği savunulmakta olup, bunun aleyhine olarak Akgüner, söz konusu maddenin yalnızca süreye ilişkin olduğunu, yargılamanın yenilenmesi için getirilen sebebin kamu düzenini koruma amacına yönelik mutlak bir sebep olduğunu ifade etmektedir[457].

Yeni HMK düzenlemesinde ise, söz konusu sürenin davalıya veya gerçek temsilciye tebliğ edildiği tarihten itibaren başlayacağı düzenlenmiştir. Kanaatimizce gerçek olmayan temsilciye tebliğ, süreyi başlatmayacağından bu düzenlemeye yer verilmiştir. Sürenin gerçek olan temsilci tarafından temsil edilen kişinin yargılamanın yenilenmesi başvurusunda bulunmasını engelleyen bir hal söz konusu değildir. Ayrıca aynı düzenleme, davaya yasaklı olan hakimin bakması halinde de geçerli olup, bu durumda aşağıda da anlatılacağı üzere taraflar arasında bir ayrım söz konusu değildir. Belirtilen düzenlemeler medeni yargılamaya ilişkin olup, esasen idari yargı alanında hiçbir şekilde ayrım bulunmamaktadır. Ancak HMK ve İYUK birbiri ile etkileşim halinde olduğundan, her iki kanun maddelerinin birlikte değerlendirilmesi tarafımızdan önemli görülmüştür.

Hem idari yargı alanında hem de medeni usul alanında[458] dava ehliyeti ve davaya vekalet ehliyeti kamu düzeninden kabul edilmektedir. Belirtilen halden yola çıkarak, yargılamanın yenilenmesi yolu için düzenlenmiş söz konusu sebebin kamu düzenini koruma çabasına yönelik olduğu düşünülmektedir. Taraflardan birisinin yetkisiz temsilci aracılığı ile temsil edilmesi, ağır bir usul sakatlığı olarak karşımıza çıkmakta ve mahkeme tarafından da her safhada resen dikkate alınması gerekmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun sebeplerinin düzenlenme biçimine bakıldığında, kanun koyucunun esası etkileyip etkilememesine göre ayrım yaptığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, tarafın hilesinin bulunması hali ancak esas kararın etkilenmesi halinde yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmektedir. Ancak yetkisiz temsilci veya davadan yasaklı hakimlerin yargılamaya katılması hallerinde kanun koyucu bu durumun esasa etkisi hali

[457] **Akgüner**, "Vekil ve Mümessil Olmayan Kişiler", s. 723.

[458] **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, C:1, s. 486; **Akgüner** "Vekil ve Mümessil Olmayan Kişiler", s. 724; **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 272.

üzerinde durma gereği dahi duymamıştır. Bu durum da, söz konusu sebeplerin son derece ağır usul sakatlığına yol açtığını ortaya koymaktadır.

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak, kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunun mutlak sebeplerinden kabul edilen yetkisiz vekil halinin ortaya çıkması için, yargılamanın vekil veya kanuni temsilci vasfına sahip olmayan kimseler huzurunda yürütülmesi yeterlidir. Aleyhine hükmedilen taraflardan herhangi birisi bu konuda başvuruda bulunabilecektir. Zira söz konusu durum, tamamen yargılamanın esasını etkileyen ağır bir usul sakatlığıdır. Belirtilen usul sakatlığı kişilere bağlanamayan, onlardan bağımsız bir durum olup, giderilmesi zorunludur. Kaldı ki, yukarıda açıkladığımız aksi görüş, bir tarafın yetkisiz temsilci aracılığı ile temsil edilmesinin, karşı tarafın aleyhine sonuç doğurması halinde neler olacağını açıklamaktan yoksundur.

Söz konusu sebebe dayanılarak hangi durumlarda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği yargı kararları ışığında ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, kişinin geçerli bir vekaleti olmayan kişi tarafından temsil edilmesi veya dava ehliyeti olmayan bir kimsenin, kanuni temsilcisi olmayan bir kişi tarafından temsil edilmesi halinde, yargılamanın yenilenmesi sebebi ortaya çıkmış olacaktır[459]. Ayrıca uygulamaya bakıldığında bir kimsenin, davada hiç temsil edilmemiş olması da yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır[460].

---

[459] "*Hacir altına alınmadan önce mahcurun tayin ettiği vekilin vekaleti hacir ile sona erer. Hacir gününden sonra 26.10.1976 günlü oturumda yetkisi sona eren vekilin davadan vazgeçmesi üzerine dava sona ermiş mahkemenin davanın reddine ilişkin hüküm kesinleşmiştir. Bu durumda davanın vekil ya da mümessil olmayan kişi huzuru ile görüldüğü ve hükme bağlandığı kabul edilmek gerekir*". Yargıtay, 7. Hukuk Dairesi, 23.01.1980 K.T., 220 E., 447 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.10.2019.

[460] "*Öbür yandan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 445 nci maddesinin 8 nci bendinde vekil ve mümessil olmayan kimseler huzuruyla davanın rüyet ve hükmedilmiş olması hali iadei-muhakeme nedeni sayılmıştır. Bu halin davada, taraflardan birisinin hiç temsil edilmemiş olması durumunu öncelikle kapsayacağı da açıktır*", Yargıtay, 10. Hukuk Dairesi, 8.12.1980 K.T., 1980/5809 E., 1980/7157 K. Sayılı Kararı; "*Dava açılırken A Valiliği davalı olarak gösterilmiş, dava dilekçesi Valiliğe tebliğ edilmiştir. Açılan davada gerçek hasmın, yani davalının Hazine ve Dış ticaret Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlıktır. Valiliğe husumetin yöneltilmesi temsilcide yanılmadır. Öte yandan genel bütçeye dahil devlet dairelerini adliye mahkemelerinde temsil etme yetki ve görevi 4353 sayılı yasa ile hazine avukatlarına verilmiştir. Yargılama sırasında davalı tarafı hazine vekilleri değil, A Valisinin verdiği vekalet ile tayin ettiği avukat temsil etmiştir. Bu avukatın davalı tarafı temsil etmesi yasal değildir. Yine aynı dosyada hazine vekillerine yapılmış bir tebligatta bulunmamaktadır. Öyle olunca davacı yanın yargılamanın iadesi talebi usulün 447 maddesinde belirtilen süre içinde yapılmıştır*"., Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, 09.10.2003 K.T., 2003/6656 E., 2003/11598 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 15.10.2019

Hal böyle iken, uygulamada ve doktrinde bazı durumların bu sebebe yol açmayacağı savunulmaktadır. Kuru, baro levhasından silinme durumunun yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiş ve Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararına atıfta bulunmuştur[461]. Söz konusu kararda, *"barodan kaydı silinen vekilin boşanma davasında davalıyı temsil etmesi sebebine dayanılarak usulün 445/8. maddesi gereğince yargılamanın iadesi isteğinin kabul edilmesi de isabetsizdir"*[462] ifadesine yer verilmiş olsa bile bunun sebebi olarak, yargılamanın yenilenmesi talebinin yetkisiz kimse tarafından temsil edilen kişiye ait olması gösterilmiştir. Baro levhasına kayıtlı olmayan bir kimseye vekalet verilmesi veya vekalet verildikten sonra, bir kimsenin levhadan silinmesi hallerinde pek tabiidir ki yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilecektir[463]. Bu kararda da görüleceği üzere, Yargıtay durumu yine kendisi yetkisiz kimse tarafından temsil edilen kişinin, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabileceği konusuna bağlayarak başvuruyu reddetmiştir. Yargıtay'ın birçok kararında bu husus vurgulanmış olup, sebep olarak sadece hukuki yarar mevzusuna değinilmiştir. Bu durum ise eleştiriye oldukça açıktır.

Yargıtay'ın bir kararında ise, bu görüşün çoğunluk görüş olduğu, azınlık görüşün ise, davada bizzat hazır bulunan kimsenin karşı tarafın ehliyetsizliğine dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunabileceği yönünde olduğu ifade edilmiştir[464]. Belirtilen azınlık görüşü kanaatimizce, maddede bir sınırlandırma yer almadığı için daha uygundur. Kaldı ki yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak için gerekli olan hukuki yarar, belirtilen sebepler dolayısıyla aleyhine karar verilmesi halinin mevcut olmasıdır. Yetkisiz avukat dolayısıyla, kişinin lehe bir karar alması halinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmayacağı

---

[461] **Kuru**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 5, s. 5220.

[462] "*Öyle ise gerçekleştiği takdirde davalıya yargılamanın iadesini istemek hakkını veren bir hukuki imkan onun adına davacı tarafından kullanılmaz. Bu yön gözönünde tutulmadan yargılamanın iadesine isteğin kabul edilmesi de usul ve kanuna aykırıdır. Şu duruma, davalı vekilinin Barodan kaydının silinmesinin yargılamanın iadesi sebebi sayılıp sayılmıyacağı konusunda düşünce belirtmeye gerek yoktur*". Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 20.04.1976 K.T., 1976 / 2130 E., 1976 / 3418 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com>, s.e.t. 15.10.2019.

[463] "*Taşınmazların satış safhasında İstanbul Baro Başkanlığının cevabı yazısında Galip Y'in İstanbul Barosunun 8..... sicil sayısına kayıtlı iken 1136 sayılı Avukatlık Yasasının 65 ve 72/d maddeleri gereğince 29.4.1993 tarihinde adının baro levhasından silindiğinin bildirildiği görülmüştür. Bu durumda ortaklığın giderilmesi davasının yetkili olmayan vekil tarafından açılıp yürütülmesi ve sonuçlandırılması usul hükümleri açısından mümkün değildir*", Yargıtay, 6. Hukuk Dairesi, 9.4.2002 K.T., 2002/2374 E., 2002/2546 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com>, s.e.t. 15.10.2019.

[464] Yargıtay, HGK, 29.05.2002 K.T., 2002/2-401 E., 2002/452 K. Sayılı kararı, <http://www.hukukturk.com>, s.e.t. 15.10.2019.

aşikardır. Ancak aleyhine hüküm verilen kişi, yetkisiz avukat aracılığı ile davayı kazanan taraf aleyhine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmelidir. Bu durumda, hukuki menfaati ihlal edilen kişi, gerçek temsilci aracılığı ile temsil edilen kişi olarak ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki kanaatimizce, söz konusu sebebin düzenlenmesinin amacı sadece kişi hakkını korumak değil, yargılamayı tehlikeye sokan ağır usul sakatlığının ortadan kaldırılmasıdır. Bunu da söz konusu sebebin gerçekleşmesi halinde ek bir yargılama yapılmadan doğrudan eski kararın kaldırılmasından anlamaktayız. Zira HMK madde 380'de yer alan hükme göre, "davacının açık veya zımni muvafakati olmaksızın vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olmasına… dayanılarak, başka bir inceleme yapılmaksızın hüküm iptal edilir" hükmü yer almaktadır. HMK'nın taslak halinde yer alan tarafların anlaşması halinde ibaresinin metinden çıkarılması da görüşümüzü doğrular niteliktedir. Zira aynı durum hakimin yasaklılığı halinde de öngörülmüş iken, bu ibare çıkartılmıştır. Çünkü hakimin yasaklılığı da kamu düzenine ilişkindir[465].

2. Çekinmeye Mecbur Hakim, Başkan ve Üyenin Katılımıyla Karar Verilmiş Olması

Yargılamanın yenilenmesi yolunun usul hatalarına ilişkin olan bir diğer sebebi, kararın verilmesinde çekinmeye mecbur hakim, başkan ve üyelerin katkısının bulunması halidir. Belirtilen sebep, İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının g bendinde düzenlenmiş olup, benzer şekliyle HMK madde 375/1-b maddesinde "davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması" şeklinde yer almıştır. İYUK 31. maddede yapılan atıf uyarınca, hakimin reddi ve yasaklılığı hallerinde HMK kuralları belli hallerde uygulama alanı bulmaktadır. Bu sebepten dolayı, söz konusu sebep irdelenirken öncelikle hakimin reddi ve yasaklılığı kurumları değerlendirme altına alınacaktır. Daha sonra ise, İYUK'ta yer alan yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebep değerlendirilecektir.

[465] **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, s. 159; **Akcan, Recep/ Kaya, Cemil** (2010), "Medeni ve İdari Yargıda Hakimin Davaya Bakmaktan Yasaklılığı ve Reddi, İÜHFM, C:68, S: 1-2, s. 171-196, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97587>, s.e.t. 17.10.2019, s. 176.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, hakimin yasaklılığı ve reddi müesseseleri, hakimin tarafsızlığı ve bağımsızlığını sağlamaya yönelik ilkelerdir[466]. Hakimin yasaklılığı ve reddi kurumları aynı amaca hizmet ediyor olsa dahi, birbirlerinden farklı kurumlardır. Şöyle ki, hakimin yasaklılığında, hakimin tarafsız olmadığı kabul edilirken, hakimin reddinde, tarafsızlığından sadece kuşku duyulmaktadır[467]. Bu yüzden her iki kurumun farklılıkları ortaya konularak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

a) Hakimin Yasaklılığı Müessesesi

Hakimin yasaklılığı ve reddi hallerini birbirinden ayıran en önemli etken, yasaklılık halinde, hakimin tarafsız olmadığının baştan kabul edilmesidir[468]. Kanunda tahdidi olarak düzenlenmiş olan yasaklılık sebeplerinin varlığı halinde hakim, davaya bakmaktan çekinmek zorundadır. İYUK'ta, hakimin yasaklılığı sebepleri tek tek düzenlenmemiş olup, bu konuda HMK'ya atıf yapılmıştır. Dolayısıyla HMK'da yedi bent halinde düzenlenen yasaklılık sebepleri, idari yargılamada uygulama alanı bulmaktadır.

HMK madde 34'te yasaklılık sebepleri düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre, hakim, kendisine ait olan veya kendisini ilgilendiren davalara bakamayacağı gibi, nişanlısının, evlilik bağı kalksa bile eşinin, eşinin alt ve üst soyunun, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımlarının, nişanlısının ve vekil, vasi, kayyım, yasal temsilcisi olduğu kişilerin davasına bakmaktan yasaklıdır[469]. Söz konusu hallerin varlığı halinde, hakim derhal davadan çekinmek zorundadır.

Belirtilen haller haricinde, İYUK'ta yasaklılık sebebi olarak kabul edilecek başka düzenlemeler yer almaktadır[470]. İYUK'un "istinaf" başlıklı 45. maddesinin 7. fıkrasında,

---

[466] **Pekcanıtez/ Özekes/ Akkan/ Taş Korkmaz,** Medeni Usul Hukuku, s. 372.

[467] **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 670.

[468] **Günay, Erhan** (2018), Hakimin Yasaklılığı-Reddi ve Hukuki Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 39.

[469] HMK madde 34/1: "Hâkim, aşağıdaki hâllerde davaya bakamaz; talep olmasa bile çekinmek zorundadır: a) Kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada. b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında. c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında. ç) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında. d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında. 10879 e) Nişanlısının davasında. f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada".

[470] **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 59.

"istinaf başvurusuna konu edilen kararı veren ya da karara katılan hâkim, aynı davanın istinaf yoluyla bölge idare mahkemesince incelenmesinde bulunamaz" hükmü yer almaktadır. Aynı şekilde İYUK'un 49. maddesinin 5. fıkrasında da temyize konu olan kararı veren hakim aynı davanın temyiz incelemesinde de görev alamayacaktır. Her ne kadar maddeler yasaklılık sebebi olarak düzenlenmemiş olsa da, bir uyuşmazlıkta karar veren hakim, istinaf veya temyiz başvuruları sırasında davaya bakmaktan yasaklı duruma getirilmiştir. Bu sebeple, söz konusu düzenlemeleri idari yargı alanında yasaklılık sebebi olarak kabul etmek doğru olacaktır.

Söz konusu yasaklılık sebepleri bünyesinde gerçekleşen hakim, davaya bakmaktan yasaklı olup, "çekinme" kararı almak zorundadır. Burada belirtilen çekinme kararı ile, hakimin ret sebepleri yüzünden kendi kendini reddetmesi halinde verilen çekilme hali karıştırılmamalıdır. Çekinme hali ancak, yasaklılık halleri mevcut ise ortaya çıkmaktadır. Çekinme ile çekilme arasındaki fark, sonuçları ve sebepleri açısından büyük önem taşısa da, uygulamada mahkemeler bile bu farkı kararlarına yansıtamamaktadırlar[471].

b) Hakimin Reddi Müessesesi

İYUK madde 31'de yer alan hüküm ile, hakimin reddi konusunda HMK hükümlerine atıf yapılmıştır. Ayrıca İYUK'un 58. maddesinin başlığı "mahkemelerde çekinme ve ret" olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak söz konusu maddede sadece ret halinde yetkili merciler ve usule yer verilmiş olup, çekinme ve ret sebepleri düzenlenmemiştir. Bu yüzden sebepler ve düzenlenmeyen diğer hususlarda HMK hükümleri uygulanacaktır.

HMK madde 36'da düzenlenen hakimin reddi müessesesine göre; hakimin tarafsızlığından önemli derecede şüphe edilmesi halinde, taraflardan birisi hakimi reddetme

[471] Örnek olarak AYİM, Daireler Kurulu, 27.12.2001 K.T., 2001/71 E., 2001/148 K. Sayılı Kararında; *"davacı hakkında daha önce Askerî Adalet Müfettişi olarak soruşturma yaptığı ve rapor düzenlediği için davadan çekinme isteminde bulunmuş, 24.05.2001 tarihinde oluşturulan heyetçe bu istem haklı bulunarak davadan çekinme talebinin kabulüne karar verilmiştir"* ifadelerine yer verdiği bir kararında, hakimin ret sebebi dolayısıyla kendini reddetmesi halini, çekinme olarak adlandırarak adeta bir yasaklılık sebebi varmış gibi karar vermiştir. Kişi hakkında soruşturma yapmış olmak, yasaklılık sebeplerinden olmadığı ve sadece tarafsızlığı şüpheye düşürebilecek nitelikte olduğu için, söz konusu kararda "çekilme" ifadesine yer verilmesi gerekmektedir. Kaldı ki Mahkeme, başka kararlarında aynı durum için çekilme ve hakimin reddi ifadelerini kullanmıştır. AYİM, Daireler Kurulu, 16.1.2004 K.T., 2003/56 E., 2004/19 K. sayılı Kararı; 11.5.1996 K.T., 1995/18 E., 1996/57 K. sayılı Kararı,, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 01.11.2019.

imkanına sahip olup, hakim, kendisi de çekilebilecektir[472]. Hakimin reddi sebepleri, maddede örnek olarak düzenlenmiş olup, sınırlı sayıda değildir. Kanun'da beş tane ret sebebi yer almaktadır. Bunlar ise, "davada, iki taraftan birine öğüt vermiş ya da yol göstermiş olması", "davada, iki taraftan birine veya üçüncü kişiye kanunen gerekmediği hâlde görüşünü açıklamış olması", "davada tanık veya bilirkişi olarak dinlenmiş veya hâkim ya da hakem sıfatıyla hareket etmiş olması", "davanın dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması", "dava esnasında, iki taraftan birisi ile davası veya aralarında bir düşmanlık bulunması" durumlarıdır. Kanun koyucu, reddin özellikle bu hallerde ortaya çıkacağını vurgulamış, ancak tarafsızlığı tehlikeye sokacak benzer durumlarda da yetkili mercilerin ret sebebinin oluşup oluşmadığı konusunda takdir hakkının olduğunu ortaya koymuştur[473].

Hakimin reddi yoluna başvurma hakkı davanın taraflarına aittir[474]. HMK madde 36/1'de yer alan özellikli sebeplere ve benzer şekilde hakimin tarafsızlığına halel getirebilecek sebeplerin mevcudiyeti halinde[475], taraflardan birisi veya vekaletinde yer alması kaydıyla tarafların avukatları, hakimin reddi talebinde bulunabileceklerdir. Ret nedenleri tam olarak kanıtlanamasa da, merci tarafından nedenlerin muhtemel görülmesi halinde ret isteği kabul edilecektir[476]. Zira reddin yerinde olup olmadığına, temyiz veya itiraz mercii karar verecektir[477]. Hakimin reddi kurumunda yasaklılıktan farklı olarak kendiliğinden bir yasak hali söz konusu olmadığından, tarafların veya hakimin iradesi sonrası ret sebebinin mevcut olup olmadığı değerlendirilmektedir[478]. Kaldı ki bu hal, hukuk yargılamasında olup, idari yargılamada

---

[472] HMK madde 36/1: "Hâkimin tarafsızlığından şüpheyi gerektiren önemli bir sebebin bulunması hâlinde, taraflardan biri hâkimi reddedebileceği gibi hâkim de bizzat çekilebilir".

[473] **Akcan/ Kaya**, "Medeni ve İdari Yargıda Hakimin Davaya Bakmaktan Yasaklılığı ve Reddi", s. 179.

[474] **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, C: 1, s. 275.

[475] "*Öte yandan, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve hakimin gerek konumsal ve gerekse içsel tarafsızlığına yönelik Bangolar Yargı Etiği ilkelerinde hakimin tarafsızlığı "yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esası" olarak belirtilmekte; hakimin, tarafsız olarak karar veremeyeceği veya makul bir gözlemcide, tarafsız olarak karar veremeyeceği izlenimi doğurabileceği durumlarda, yargılamanın herhangi bir aşamasına katılmaktan kaçınması gerektiği hususu vurgulanmaktadır*" Danıştay, İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 31.1.2018 K.T., 2015/3190 E., 2018/161 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 22.10.2019.

[476] **Gözübüyük** (2020), Yönetsel Yargı, s. 351.

[477] Danıştay, Başkanlar Kurulu, 19.12.1991 K.T., 1991/12 E., 1991/14 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 23.10.2019.

[478] **Aslan**, İdari Yargılama Usulü Kanunu, s. 288.

çekinme ve ret halleri aynı usule tabi olmakta ve her iki durumda da merci incelemesi yapılmaktadır. Bu durum bir sonraki başlıkta ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

Hakim, tarafsızlığını tehlike altına sokan bir durumu fark ettiğinde, tarafların ret talebinde bulunmasını beklemeden, kendisi de çekilme kararı alabilecektir. Çekilme hali, hakimin reddi sebeplerine ilişkin HMK'nın 36. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Hakimin reddi ile, bizzat çekilmesi hali aynı sonuçları doğurmakta olup, söz konusu durumların kanuna uygunluğu mercii incelemesine tabidir. Bu açıdan bakıldığında, hakimin davadan çekilmesi, kendisini reddetmesi anlamına gelmektedir[479].

c) Hakimin Yasaklılığı ve Reddi Usulü

İYUK'ta hakimin reddi ve yasaklılığı konusunda HMK'ya atıf yapıldığını daha önce ifade etmiştik. Bu durumda HMK'da yer alan düzenlemeler, idari yargılamanın niteliğine uygun düştüğü şekilde uygulama alanı bulacaktır. İYUK'un "mahkemelerde çekinme ve ret" başlıklı 57. maddesinde[480], idari yargılama alanında çekinme ve hakimin reddinin usulü düzenleme altına alınmıştır. Bu durumda İYUK'ta düzenlenmemiş hususlarda HMK uygulama alanı bulabilecektir. İdari yargılamada bir hakimin çekinmesi ile reddedilmesi halleri arasında hukuk yargılamasının aksine, usul olarak bir fark bulunmamaktadır. Ancak İYUK'ta bulunan atfın usul olarak tamamen farklı olan bir kuruma yapılması kanaatimizce problemlere yol açabilecek niteliktedir. Ayrıca idari yargılama hukukunda da, yasaklılık sebeplerinin bulunması halinde çekinme ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yine merciinin yasaklılık sebeplerinin olup olmadığını kontrol etmesi beklenmektedir. Yasaklılık sebepleri sınırlı olup, hakimin bu sebeplerin varlığı

---

[479] **Günay, Erhan** (2015), Hakimin Yasaklılığı Reddi ve Hukuki Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 101; Yargıtay 20. Hukuk Dairesi, 15.04.2013 K.T., 2013/2029 E., 2013/4318 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 23.10.2019.

[480] İYUK madde 57: "1. Tek hakimle görülen davalarda hakimin reddi istemi, reddedilen hakimin katılmadığı idare veya vergi mahkemesince incelenir. 2. İtiraz üzerine veya doğrudan davaya bakmakta olan bölge idare mahkemesi ile idare ve vergi mahkemesi başkan ve üyelerinin reddi istemi, reddedilen başkan ve üyenin katılmadığı bölge idare, idare ve vergi mahkemesince incelenir. 3. İdare ve vergi mahkemelerinde reddedilen başkan ve üye birden çok ise istem bölge idare mahkemesince incelenir. Bölge idare mahkemelerinde reddedilen başkan veya üye birden çok ise istem Danıştayca incelenir. 4. Danıştayca ve bu mahkemelerce ret istemleri yerinde görülürse için esası hakkında da karar verilir. 5. Davaya bakmaktan çekinme halinde diğer bir hakimin görevlendirilmesi ile mahkemenin noksan üyesinin tamamlanması veya görevli mahkemenin belirlenmesinde yukarıdaki hükümler uygulanır".

halinde başka bir mercie ihtiyaç duymadan çekinebilmesi, bunun tek başına sonuç doğurması kanaatimizce daha isabetli olurdu.

Hukuk yargılamasında çekinme ve reddi birbirinden ayıran en önemli etken de, sebeplerin sınırlanması ve yasaklılıkta başka bir mercii değerlendirmesinin bulunmamasıdır. Zira ret sebepleri sınırlı olmadığı için bu durumu ayrı bir merciin değerlendirmesi objektifliği sağlamak açısından gereklidir. Ancak kanunda yer alan kesin ve değiştirilemez sebeplerin bulunup bulunmadığını, hakim kendisi anlayabilecek durumda olduğu için, ayrı bir merciin yasaklılık haline müdahale etmesinin altında yatan sebep izaha muhtaçtır. Aslan'a göre, çekinme kararı doğrudan sonuç doğurup, ret kararından farklıdır[481]. Ancak yazar, bu değerlendirmeyi yaparken HMK hükümlerini ele almış, "Çekinme ve Ret" başlıklı İYUK 56 ve 57. maddelerini, bu kapsamda tartışmamıştır. Kaplan'a göre, söz konusu madde başlıkları çekinme ve ret şeklinde olsa da, anlaşılması gereken çekilme hali, başka bir ifade ile hakimin bizzat kendi kendini reddetmesi halidir[482]. Her ne kadar görüşümüz aynı doğrultuda olsa da, madde açıkça çekinme ve ret şeklinde düzenlendiği için, uygulamada çekinme halini de kapsayacak şekilde yorumlanmaktadır[483].

Danıştay konuya ilişkin bir kararında, *"2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 57. maddesiyle getirilen düzenlemeye göre, hakimin reddi veya davadan çekinmesi halinde reddin ya da çekinmenin yerinde olup olmadığı hususunun karara bağlanması o davanın itiraz veya temyiz merciine verilmiş bir görevdir. İtiraz ya da temyiz mercii tarafından "hakimin reddi veya davadan çekinme" kararının yerinde görülmesi halinde işin esası yine bu merciilerce karara*

---

481 **Aslan**, İdari Yargılama Usulü Kanunu, s. 289.

482 **Kaplan**, İdari Yargılama Hukuku, s. 76.

483 "*Dosyadaki belgelerin incelenmesinden, davanın önce İdare Mahkemesinde açıldığı ancak bu mahkemenin başkan ve üyelerinin davanın sonucunun dolaylı olarak kendilerini de ilgilendirdiği gerekçesiyle davaya bakmaktan çekinmeleri üzerine dosyanın Bölge İdare Mahkemesine gönderildiği bu mahkeme başkan ve üyelerinin de aynı gerekçeyle çekinme kararı almaları nedeniyle dosyanın 2577 sayılı Yasanın 57. maddesinin 3.fıkrası uyarınca Danıştay'a gönderildiği anlaşılmaktadır. 2577 sayılı İdari Yargılama usulü Kanununun 31. maddesinin yollamada bulunduğu Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 28. maddesinin 1.bendinde, hakimin kendisine ait olan veyahut doğrudan doğruya veya dolayısıyle ilgili olduğu davalarda davaya bakmaktan çekinebileceği hükme bağlanmış olup, konut tahsisiyle ilgili bu uyuşmazlıkta verilecek karar davacıyla aynı koşullarda bulunan hakimlerin durumunu da ilgilendirmekte bulunduğundan Edirne İdare Mahkemesi ve Edirne Bölge İdare Mahkemesince davaya bakmaktan çekinilmesi yolunda verilen kararlar usule uygun görülerek işin esasına geçildi*", Danıştay, 5. Daire, 15.05.1990 K.T., 1990/129 E.,1990/998 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, 01.11.2019, Söz konusu karardan da açıkça anlaşılacağı üzere, yasaklılık sebebi mevcut olduğu halde, hakimin çekinme kararı Bölge idare mahkemesi tarafından değerlendirilmiştir.

bağlanır"[484] ifadesi ile yasaklılık halinde dahi bunun yerinde olup olmadığının merci tarafından değerlendirilmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir.

Adalet Bakanlığı tarafından yapılan "İdari Yargıda İş Yükünün Azaltılması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı"'nın 44. ve 45. maddelerinde yer alan "çekinme" ifadeleri, çekilme olarak değiştirilmiş ve "Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki düzenlemeye paralel olarak "çekinme" ibaresi "çekilme" olarak değiştirilmek suretiyle terim birliği sağlanmaktadır"[485] ifadesine yer verilmiştir.

Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararında da belirtildiği üzere, hakim yasaklılık sebeplerine dayanılarak davadan çekindiğinde, yetkili merci her şekilde başka bir mahkeme veya hakimi görevlendirmek zorundadır. Yasaklılık sebeplerinin mevcudiyeti halinde merciin takdir yetkisi veyahut denetimi hakkı söz konusu değildir[486].

Bu konuda kısaca CMK düzenlemesine de yer vermek faydalı olacaktır. Kanun'un "Hakimin Çekinmesi ve İnceleme Mercii" başlıklı 30. maddesinin ilk fıkrasında, hakimin yasaklılık sebeplerine dayanılarak çekinmesi halinde, merciinin yalnızca başka bir hakimi veya mahkemeyi görevlendirebileceği düzenleme altına alınmıştır. Bu hükümden yola çıkılarak İYUK'taki ilgili maddenin ve HMK'ya yapılan atıfların acilen düzenlenmesi gerekmekte olup, CMK'ya benzer şekilde çekinme halinde yalnızca başka bir hakimin görevlendirilmesinin merci tarafından karar verilebileceği düzenlenmelidir[487].

---

[484] Danıştay, Başkanlar Kurulu, 19.12.1991 K.T., 1991/12 E., 1991/14 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukuturk.com>, s.e.t. 01.10.2019.

[485] Belirtilen kanun tasarısı taslağı için bkz. <http://mgm.adalet.gov.tr/>, s.e.t. 30.10.2019.

[486] "*C.Y.Y.'nın 30/1 maddesi uyarınca hakim, yasaklılığını gerektiren sebeplere dayanarak çekindiğinde; merci herhangi bir şekilde bu sebebin yerinde olup olmadığını incelemeden bir başka hakimi veya mahkemeyi görevlendirecektir. Yasal yasaklılık nedeniyle çekinmenin uygun olup olmadığı konusunda yasa koyucu, mercie herhangi bir takdir hakkı veya uygunluk denetimi yetkisi vermemiştir. Merci sadece çekinme sebebine bakacak yasal yasaklılığa ilişkin olduğunu belirlediğinde uygunluk denetimi yapmadan başka bir hakimi görevlendirme kararı verecektir*", Yargıtay, 4. Ceza Dairesi., 14.10.2009 K.T., 2009/20717 E., 2009/16367 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 01.11.2019.

[487] Belirtilmelidir ki; CMK'da yer alan yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında, yasaklı hakimden veyahut reddedilen hakimden bahsedilmemektedir. Ancak 311. maddenin 1. fıkrasının c bendinde, "hükme katılmış olan hâkimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile

d) Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olarak Hakimin Yasaklılığı

İYUK madde 53/1-g maddesinde yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak "çekinmeye mecbur olan başkan, üye veya hakimin katılmasıyla karar verilmiş olması" hali düzenlenmiştir. Dolayısı ile İYUK tarafından sadece hakimin yasaklı olması hali yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak benimsenmiştir. Zira maddede geçen "çekinme" hali, ancak hakimin yasaklılığında gündeme gelmektedir[488]. Ancak HMK'nın yargılamanın yenilenmesine ilişkin maddelerinde hakimin yasaklılığı ve reddi aynı şekilde yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak değerlendirilmiştir. Konuya ilişkin eleştirilerimiz, daha sonra ayrıntılı olarak ifade edilecektir.

Doktrinde çoğunluk tarafından, bu sebebin gerçekleşmiş olmasının yargılamanın yenilenmesi için yeterli olduğu, ayrıca söz konusu durumun hükmü etkileyip etkilemeyeceğinin araştırılmayacağı kabul edilmektedir[489]. Ancak, Yılmaz; bu hususun hükmü etkileyip etkilemediğinin araştırılması gerektiğini, söz konusu sebebin mutlak yargılamanın yenilenmesi sebebi olmadığını HMK'nın gerekçesini öne sürerek kabul etmektedir[490]. HMK 380. maddenin ilk fıkrasında "inceleme sonunda, dayanılan yargılamanın iadesi sebebi sabit görülürse, yeniden yargılama yapılarak ortaya çıkacak duruma göre verilmiş olan karar onanır veya kısmen yahut tamamen değiştirilir. Ancak, davacının açık veya zımni muvafakati olmaksızın vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması yahut 375 inci maddenin birinci fıkrasının (ı) bendine dayalı olarak yargılamanın iadesi dilekçesi kabul

---

mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise" hükmü yer almaktadır. Hakim yasaklı olduğunu bildiği halde, hükme katılmış ise, burada kasıt olduğu doğru olup, söz konusu durum hakimin görev suçuna dahil olacaktır. Bu yüzden kanaatimizce böylesine önemli bir usul hatasının yargılamanın yenilenmesi yoluyla denetlenmesi için, Yargıtay'ın maddenin yorumunu bu şekilde yapması gerekmektedir. Hakimin tarafsız ve bağımsız olması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi için de bir gereklilik olup, söz konusu şarta aykırı bir karar verildiğinde daha sonra da açıklanacağı üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı ile yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilecektir. Bu sebepten dolayı da, yasaklı hakimin davaya bakması halinin yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmesi kanaatimizce isabetli olacaktır; "*Eşlerden birinin iddianame ile dava açması ve diğerinin o konuda hüküm vermesi, davanın tarafları bakımından reddi hakim konusu yapmasa bile, hakimin tarafsızlığı konusunda kuşku uyandıracağından, AY'nin 90/son maddesinin yollamasıyla AİSH'in 6'ıncı maddesinin 1. Fıkrasında yer alan davanın "tarafsız bir mahkeme" tarafından görülmesi ilkesine aykırılık oluşturmaktadır*". Yargıtay, 4. Ceza Dairesi, 4. Ceza Dairesi , 13.02.2017 K.T., 2014/38312 E., 2017/3821 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 01.11.2019.

[488] Bkz. HMK madde 34-35.

[489] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 848; **Gözübüyük** (2020), Yönetsel Yargı, s. 536; **Gözübüyük/Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1086; **Kuru**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, s. 5221.

[490] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 69.

olunursa, başka bir inceleme yapılmaksızın hüküm iptal edilir" hükmü yer almaktadır. Yazarın görüşüne dayanak olarak gösterilen madde gerekçesinde ise[491], hakimin yasaklılığı ve reddine dayanılarak ortaya çıkan yargılamanın yenilenmesi sonucunda hükmün yalnızca iptal edilmesinin yeterli olmayacağı, aksi durumda hakkın yerine getirilmesi dolayısıyla sorumluluğun ortaya çıkacağı bu nedenle yeni bir hüküm verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazar, bu gerekçeye dayanılarak söz konusu durumun mutlak yargılamanın yenilenmesi sebebi sayılmadığını, bu durumda hükmün iptal edilmeyeceğini vurgulamıştır. Ancak maddede geçen iptal hali, verilen hükmün tamamen ortadan kaldırılması ile alakalıdır. Vekil olmayan kimse tarafından dava açılması halinde, ortada geçerli bir dava söz konusu olmadığından iptal ile yetinilecektir[492]. Aynı doğrultuda çelişkili kararların bulunması halinde, ikinci hükmün iptali ile yetinilecek, tekrar bir hüküm verilmesine gerek kalmayacaktır. Ancak yasaklı bir hakimin davaya bakması halinde, hükmün iptal edilmesi bir sorunu çözemeyecek, davanın hiç açılmamış sayılmasına sebep olacaktır[493]. Bunun sonucunda yargılama tekrarlanarak yeni bir hükmün kurulması uyuşmazlığı sonlandıracaktır. Bu sebeplerden dolayı, yasaklı hakimin davaya bakması, mutlak bir yargılamanın yenilenmesi sebebidir. Kanaatimizce, doktrindeki çoğunluk görüş doğru olup, söz konusu durumun hükmü etkileyip etkilemediği araştırılmayacaktır.

C. Farklı Mahkeme Kararlarına Dayanan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

Olağanüstü bir kanun yolu olan, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesi için düzenlenen bir diğer sebep ise, başka mahkeme kararlarının varlığı halidir. Farklı bir mahkeme kararı aracılığı ile yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmek için iki ihtimal söz konusu olabilir. İlk ihtimal daha önce verilmiş ve kesinleşmiş bir mahkeme kararına aykırı yeni bir hüküm verilmesi halidir. İkinci ihtimal ise AİHM tarafından yeni bir karar verilmesi halidir.

---

[491] "1086 sayılı Kanunun 450 nci maddesinin ikinci fıkrasında, aynı Kanunun 445 inci maddesinin birinci fıkrasının (9) numaralı bendine atıfta bulunulmak suretiyle, yasaklı hâkimin davaya bakmış olması hâlinde dahi, hükmün iptali ile yetinileceği gösterilmiş ise de; bu gibi durumlarda usulüne uygun açılmış bir dava bulunduğundan, hükmün iptali ile yetinilmesi, kanunda yasaklanan ve hâkimin sorumluluğunu gerektiren "hakkın yerine getirilmesinden kaçınmış olmak" niteliğinde görüldüğünden, yasaklı hâkimin davaya bakmış olması hâli, bu maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesi kapsamında kabul edilmiştir" ifadesine yer verilmiştir.

[492] Yargıtay, HGK, 06.11.1996 K.T., 1996/2-664 E., 1996/740 K. sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com>, s.e.t. 01.10.2019.

[493] **Kuru**, Hukuk Muhakemeleri Usulü, s. 5262.

Buna dayanarak, bu başlık altına İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının h ve ı bentleri değerlendirme altına alınacaktır.

1. Tarafları, Konusu ve Sebebi Aynı Olan Bir Dava Hakkında Verilen Karara Aykırı Yeni Bir Karar Verilmesine Neden Olabilecek Kanuni Bir Dayanak Yokken Mahkeme Tarafından Önceki İlamın Hükmüne Aykırı Karar Verilmesi

İYUK'un 53. maddenin 1. fıkrasının h bendinde; "tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması" yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında düzenleme altına alınmıştır. Belirtilen sebebin ortaya çıkması için, farklı kararlara konu olan davaların aynı olması gerekmekte olup, her iki kararın da kesinleşmiş olması, kararların birbirine aykırılık teşkil etmesi ve her iki kararında aynı yargı düzenine ait mahkemeler tarafından verilmiş olması gerekmektedir. Belirtilen hususlar, detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

a) Tarafları, Konusu ve Sebebi Aynı Olan İki Davanın Bulunması

Maddede yazılan şartın gerçekleşmesi için tarafları, konusu ve sebebi aynı olan farklı iki davanın ve bunlara ait kararların bulunması gerekmektedir. Söz konusu şart ile anlatılmak istenen aslında, farklı kesin hükümlerin bulunmasıdır. Farklı bir ifade ile, bu sebebin ortaya çıkması için aynı konuda iki tane birbirine aykırı kesin hükmün bulunması gerekmektedir[494].

Sebebin oluşması için ayniyet arz eden davaların birisi görülüp karara bağlanmışken, aynı şekilde diğerinin de karara bağlanmış olması gerekmektedir. Oysaki bu durumda ilk akla gelmesi gereken kesin hükmün varlığı dolayısıyla ikinci davanın görülmemesi gerekliliğidir. Zira maddede düzenlenmiş, tarafları, konusu ve sebebin aynı olması hususları aslında kesin hükmün şartları olarak karşımıza çıkmaktadır[495]. Ciddi bir usul aykırılığı dolayısıyla bu durum

[494] **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/Taş Korkmaz,** Medeni Usul Hukuku**,** s. 2335.

[495] HMK madde 303/1: "Bir davaya ait şeklî anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir".

gözden kaçırılarak ayniyet arz eden iki dava görülmüşse, bu durumda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilecektir.

Daha önce ifade edildiği üzere, kesin hüküm şekli anlamda ve maddi anlamda olarak ikiye ayrılmaktadır. Söz konusu maddede şart olarak aranan şekli anlamda kesin hüküm olsa da, yargılamanın yenilenmesine sebep olan asıl durum kanaatimizce maddi anlamda kesin hükümdür[496]. Şekli anlamda kesin hüküm, aynı uyuşmazlığın tekrar ilk derece yargılamasına konu olmasını engellemeyip, bunu sağlayan maddi anlamda kesin hükümdür[497]. Danıştay da bir kararında, yeniden yargılamayı engelleyenin maddi anlamda kesin hüküm olduğunu şu ifadelerle aktarmıştır; "*maddi anlamda kesinlik ise, şekli anlamda kesinlik kazanmış kararlara tanınan bir vasıf olup, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir konuda verilen kararın yeniden inceleme konusu yapılamayacağı demektir"*[498].

Tarafları, sebebi ve konuları aynı olan iki dava ortaya çıktığında, yargılamanın yenilenmesi halinden önce, derdestlik ve kesin hüküm halleri karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumlar sayesinde tarafları, sebebi ve konuları aynı olan davaların ortaya çıkma ihtimali oldukça düşüktür. Derdestlik; tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davalardan ilki görülmekte iken, ikinci bir davanın açılması halinde ortaya çıkacaktır[499]. Derdestlik kurumu, İYUK'ta düzenleme altına alınmamış ve aynı zamanda Kanun'un 31. maddesi ile bu konuda, HMK'ya atıfta bulunulmamıştır. Her ne kadar idari yargı alanında bu konuda bir düzenleme bulunmasa da, yargı içtihatlarında derdestlik kurumunun idari yargıda uygulama alanı bulacağı konusunda

---

[496] "*Maddi anlamda kesin hüküm, şekli anlamda kesinleşmiş olan kararın kanuni gerçeklik olarak kabul edilip bir daha değişmemesi ve yeni bir davaya konu olmamasını ifade etmektedir. Yeni açılan bir davada, o davanın daha önce kesin hükme bağlanmış olduğunu söyleyebilmek için eski dava ile yeni davanın konusunun, dava sebeplerinin ve taraflarının aynı olması gerekir. Görülecek bir davada kesin hükmün bulunmaması olumsuz bir dava şartıdır*", Danıştay 8. Daire, T. 17.10.2018 K.T., 2016/10288 E., 2018/5915 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.11.2019.

[497] **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 555.

[498] "*Hükümler ya kanun gereği verildiği anda kesindir, temyiz edilemezler, ya da temyiz edilebilir ancak kanun yoluna başvurma süresinin geçmesi, süresi içinde başvurulmuş ancak üst yargı organınca onanması, onama kararına karşı karar düzeltme yolunun kapalı olması, karar düzeltme yolunun açık olması halinde sürenin geçirilmesi yahut talebin reddedilmesi halinde kararlar şekli anlamda kesinleşmiş olur*". Danıştay, 15. Daire, 07.03.2016 K.T., 2015/6207 E., 2016/1456 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, E.T., 25.11.2019.

[499] **ATAY**, İdari Yargılama Hukuku, s. 94.

fikir birliği bulunmaktadır[500]. Dolayısıyla, Danıştay'a göre, derdestlik kurumunun uygulanması için bir yasal düzenlemeye ihtiyaç bulunmamaktadır[501]. Aksi durumun kabulü, usul ekonomisini de olumsuz etkileyebilecek niteliktedir[502].

Derdestlik, "davanın açılmasından sona ermesine kadarki süreçte"[503] ortaya çıkmakta iken, kesin hüküm hali, hüküm verilmesi ve kesinleşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Karara bağlanmış olan bir davanın birden fazla yerde tekrar açılması[504] veyahut karara bağlanmış olmasa dahi, görülmekte olan bir dava varken tekrar dava açılması zaman ve emek israfına neden olacaktır. Bu nedenle usul ekonomisi gereği, derdestlik ve kesin hüküm itirazlarının dikkate alınması bir gerekliliktir. Ancak bu kurumlar varken yine de ağır usul hataları dolayısıyla tarafları, konusu ve sebebi aynı olan iki davanın görülüp karara bağlanması hali ortaya çıkarsa, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmesinin önü açılmıştır. Maddenin izahını kolaylaştırmak adına maddede öngörülen kesin hüküm unsurlarının değerlendirilmesi, kanaatimizce gereklilik arz etmektedir.

(1) Dava Taraflarının Aynı Olması

Maddi anlamda kesin hükmün varlığı ve söz konusu yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıkması için, her iki davanın da taraflarının aynı olması gerekmektedir. Sebebin oluşması

---

[500] "*2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda "derdestlik" müessesesi düzenlenmemiş ve Kanunun 31. maddesinde, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve onun yerine kabul edilen Hukuk Muhakemeleri Kanununun derdestlik ile ilgili maddelerine atıfta bulunulmamış olmakla birlikte, tarafları ve konusu aynı olan bir davanın daha önce aynı veya başka bir mahkemede açıldığı ve görülmekte olduğunun saptanması halinde, usul hukukunun temel kavramlarından olan derdestlik müessesesinin temelinde yatan, ilk davanın aynısı olan ikinci davanın açılmasında davacının hukuki yararı bulunmadığı olgusundan hareketle, ikinci davanın derdestlik nedeniyle incelenmeksizin reddine karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır*" Danıştay, 7. Daire, 29.4.2019 K.T., 2018/759 E., 2019/3110 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 8. Daire, 1.4.2019 K.T., 2017/7022 E., 2019/2436 K. Sayılı Kararı, Danıştay, 13. Daire 7.1.2019 K.T., 2018/2357 E., 2019/38 K. Sayılı Kararı, Danıştay, 10. Daire, 18.6.2018 K.T., 2015/2092 E., 2018/2087 K. Sayılı Kararı, Danıştay, 10. Daire, 21.3.2016 K.T., 2014/5986 E., 2016/1574 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 28.11.2019.

[501] **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 199.

[502] **Demirkan, Ufuk** (2019), Hukuk Davaları, Seçkin Yayıncılık, C. 1, s. 406.

[503] **Işıklar**, "Derdestlik", s. 65.

[504] **Demirkan**, Hukuk Davaları, s. 406.

için; dava konularının ve sebeplerinin aynı olması yanında tarafların da aynı olması gerekliliktir. Kişiler aynı değilse, kesin hüküm hali ortaya çıkmayacaktır[505].

Tarafların aynı olması hali, doğrudan aynı kişiler için çelişik iki hükmün verilmesi ile sınırlı olmayıp, taraf sayılabilecek kişileri de kapsayacak nitelikte değerlendirilmelidir[506]. Tarafların aynı olmasından amaç, fiziki olarak aynı olmak değil, hukuki anlamda aynı olmaktır[507].

Taraf kavramı denildiğinde medeni usul hukukunda şekli taraf, maddi taraf ve işlevsel taraf teorisi olmak üzere üç teori karşımıza çıkmaktadır[508]. Bu teorilerden maddi taraf teorisi; Roma hukukundan kaynaklı olup, davanın tarafları, maddi hukuk ilişkisinin süjesi olarak karşımıza çıkmaktadır[509]. Ancak maddi hukuk süjesinin varlığını araştırmak için işin esasına

---

[505] Örnek olarak; "*Dava dosyasının incelenmesinden, Kırklareli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nde 657 sayılı Kanun'un 4/C maddesi kapsamında istihdam edilen davacının, tarafına 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin ek 9'ncu maddesi kapsamında ek ödeme yapılması istemiyle idareye başvurduğu, başvurusunun davalı idarenin 11/06/2014 tarih ve 2424 sayılı işlemiyle reddedildiği, bu işlemin iptali ile ile yoksun kaldığı parasal haklarının idareye başvuru tarihinden itibaren işletilecek kanuni faiziyle birlikte tazminine karar verilmesi istemiyle açtığı davanın Mahkememizin 28/11/2014 tarih ve E:2014/792 K:2014/1172 sayılı kararıyla reddedildiği, davacının itirazı üzerine Edirne Bölge İdare Mahkemesi'nin 05/02/2015 tarih ve E:2015/177 K:2015/167 sayılı kararıyla itirazın reddedildiği ve Mahkememiz kararının onandığı, kararın 12/03/2015 tarihinde kesinleştiği, davacı tarafından tarafları konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında Mahkememizin 02/12/2014 tarih ve E.2014/93 K:2015/1196 sayılı kararı ile dava konusu işlemin iptaline karar verildiği, itiraz üzerine de Edirne Bölge İdare Mahkemesi tarafından itiraz isteminin reddine ve kararın onanmasına karar verildiği gerekçe gösterilerek, 2577 sayılı Kanun'un 53/1-h. maddesine göre yargılamanın yenilenmesi istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Bakılan davada, yukarıda belirtilen mevzuat hükmünde yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin tek tek sayıldığı, Mahkememizin onanarak kesinleşen 02/12/2014 tarih ve E:2014/93 K:2015/1196 sayılı kararının konusu ve sebebi davacının 2014/792 esas nolu davası ile aynı olsa bile tarafların farklı olduğu, dolayısıyla davacının iddiasının yargılamanın yenilenmesi talebine ilişkin olarak mevzuatta yazılı sebeplerden herhangi birine dayanmadığı, bu durumda 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 53'üncü maddesinde sayılan şartlardan herhangi birine uymayan yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulüne imkan bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılmıştır.*" İstanbul BİM, 3. İdare Dava Dairesi, 10.1.2017 K.T., 2017/4 E., 2017/26 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 08.03.2020.

[506] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 118.

[507] **Selçuk, Sami** (1973), "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Unsurları", C. 64, S. 11, 937-956, <http://adaletdergisi.adalet.gov.tr/arsiv/adaletdergisi/1973/sayi11-kasim1973-sene-64-144%20sayfa-cilt1.pdf>, s.e.t. 05.12.2019, s. 942.

[508] **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 439.

[509] **Alangoya, Yavuz** (2011), "Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 125-194, s. 130, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/14033>, s.e.t. 29.11.2019; **Henckel, W.** (1961), Parteilehre und Streitgegenstand im Zivilprozess, Heidelberg, s. 15.

girilmesi gerekli olduğu için, bazı zorluklara sebep olmuştur[510]. Söz konusu zorlukları gidermek için, şekli taraf teorisi ortaya çıkmıştır. Şekli taraf teorisi ise, maddi hukuk süjesinin kim olduğu ile ilgilenmemekte, kendi adına hukuki himaye isteyen ve kendisine karşı hukuki himaye istenilen kişileri esas alıp[511], bu kişileri taraf olarak belirlemektedir[512].

İşlevsel taraf kuramı ise BOOR tarafından savunulmuştur. Bu teoriye göre, şahısvarlığı ve malvarlığı davaları arasında ayrım yapılmalı, malvarlığı davalarında, uyuşmazlık konusu üzerinde tasarruf yetkisine sahip olan, davanın tarafı kabul edilmelidir[513].

Doktrinde ise, şekli taraf teorisi genel olarak kabul görmektedir[514]. Şekli taraf teorisine göre, taraf kavramı cüzi ve külli halefleri kapsamakta olup, kanuni ve iradi temsilciler ile feri müdahiller davanın tarafı olarak kabul edilmemektedir[515]. Ancak Danıştay oldukça farklı olan bir kararında, tüzel kişiliği olan bir şirket ile bu şirketin yetkili temsilcisinin açtığı davalarda tarafların ayniyetinin olmadığına karar vererek[516], derdestlik itirazını reddetmiş ve dolayısıyla kanuni ve iradi temsilcilerin de taraf sıfatına haiz olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu görüşün doğru olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira temsilciler davanın bir tarafı değildir. Kanaatimizce bu davada da davanın tarafı sadece şirket olarak kabul edilmeli ve yasal temsilciye ayrı bir taraf sıfatı yüklenmemeli idi.

---

[510] **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 459; **Alangoya**, "Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler", s. 131.

[511] **Gündüz**, İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, s. 20.

[512] **Henckel**, Parteilehre und Streitgegenstand im Zivilprozess, Heidelberg, s. 17.

[513] **De Boor**, (1941), Zur Lehre vom Parteiwechsel und vom Parteibegriff, Leipzig, s. 53; **Özdemir, Rezan** (2017), Taraf Ehliyeti, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 21; **Ulukapı, Ömer** (1991), Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Mimoza Yayınevi, Konya, s. 13; **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 462.

[514] **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 463; **Işıklar**, Derdestlik, s. 78;

[515] **Işıklar**, "Derdestlik", s. 78.

[516] "*...Dava dosyasının incelenmesinden, davacının yetkili temsilcisi olduğu Şirkete ait işyerinde yapılan denetim sonucunda, 4207 Sayılı Kanuna aykırılık tespit edildiğinden bahisle anılan Kanunun 5/16. maddesi uyarınca işyerinin 10 gün süre ile kapatılması cezası verildiği, davalı idarece işyeri kapatma cezasının tebliğ tarihinden itibaren altmış günün sonunda işyerinin mühürleneceğine dair işlem tesis edilerek davacıya tebliğ edildiği ve anılan işlemin iptali istemiyle hem kendisine tebligat yapılan şirket temsilcisi davacı, hem de Şirket tüzelkişiliği tarafından dava açıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, davacının yetkili temsilcisi olduğu Şirketin, ayrı bir tüzelkişiliğinin bulunması ve Erzurum 2. İdare Mahkemesi'nin E:2015/493 Sayılı dosyasında bakılmakta olan dava ile temyize konu davanın taraflarının farklı olması nedeniyle, açılan işbu davanın esasının incelenerek bir karar verilmesi gerekmektedir*" Danıştay, 10. DAİRE 10.06.2016 K.T., 2016/76 E., 2016/3252 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 05.12.2019.

Belirtmek gerekir ki, idari yargılama hukukunda iptal davasında, taraflar şekli olarak aynı olsalar dahi, farklı menfaat ihlalleri söz konusu ise, tarafların ayniyetinden bahsetmek mümkün olmayacaktır[517]. İdari yargıdaki davalar için objektif ehliyetin yanında sübjektif ehliyet de aranmaktadır. Dolayısıyla idari yargı alanına mahsus olarak, iptal davalarında menfaat ihlalinin, tam yargı davalarında ise, hak ihlalinin gerçekleşmesi taraf olabilmek için gereklidir. Farklı hak ihlali veya menfaat ihlali durumlarında, kişiler aynı olsa dahi farklı davalar ortaya çıkmış olacaktır. Zira böyle bir durumda davaların konuları da birbirinden farklı olacaktır.

Tarafların aynı olup olmadığının incelendiği bir kararda inşaat izninin verilmemesi işlemine karşı öncelikli olarak dava açan hakkında işlem, söz konusu kişiye yönelik olmadığı için ehliyet yönünden reddedilmiş, daha sonra menfaati ihlal edilen kişi tarafından açılan davada idare mahkemesi kesin hüküm sebebiyle davayı reddetmiştir. Danıştay; *"dava konusu aynı olsa dahi ehliyet yönünden ret ile sonuçlanan önceki davanın davacısı ile bu davayı açanın farklı kişiler olduğu, başka deyişle her iki davanın taraflarının aynı olmadığı göz önüne alındığında, davanın diğer usuli noktalar ve esastan incelenerek karara bağlanması gerekirken"*[518] ifadesi ile kesin hükmün olmadığı yönünde karar vermiştir.

Danıştay, yargılamanın yenilenmesine ilişkin bir diğer kararında ise; yargılamanın yenilenmesi istemiyle başvurulan kararın Ehliyet Sağlık Hizmetleri Limited Şirketine ilişkin iken, diğer kararın ise farklı şirket olan Servet Ünsal Sağlık Hizmetleri Limited Şirketine yönelik olmasından dolayı dava taraflarının aynı olmadığını ve bu sebeple yargılamanın yenilenmesi şartlarının oluşmadığını belirterek yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmiştir[519].

---

[517] **Işıklar**, "Derdestlik", s. 80.

[518] Danıştay, 6. Daire, 23.12.1983 K.T., 1983/960 E., 1983/4270 K. Sayılı Kararı, http://www.kazanci.com/, s.e.t. 26.11.2019.

[519] "*Yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulan karar, davacı Ehliyet Sağlık Hizmetleri Ltd. Şti. hakkında verilmesi, buna karşılık daha sonra Dairemiz'ce verilen kararın Servet Ünsal Sağlık Hizmetleri Ltd. Şti. hakkında olması nedeniyle, iki davanın taraflarının aynı olmadığı, 2577 sayılı Kanun'un 53. maddesinin 1. fıkrasının (h) bendindeki yargılamanın yenilenmesi şartlarının oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır*", Danıştay, 13. Daire, 2.10.2006 K.T., 2005/9919 E.,2006/3681 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 26.11.2019.

(2) Dava Konularının Aynı Olması

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için, davanın taraflarının aynı olması yeterli olmayacaktır. Maddede aranan diğer bir şart, dava konularının aynı olmasıdır[520]. Dava konusu kavramından anlaşılması gereken ise, her iki davanın talep sonucunun aynı olmasıdır[521].

İdari yargılama hukukunda dava konusu, "davacının idareyle aralarında çıkan ve idari davanın şart ve imkânlarına göre mahkemeden giderilmesini istediği ihtilafın, dava dilekçesinde ifadesidir"[522]. İdari yargılama alanında, tam yargı ve iptal olmak üzere iki tip dava olduğu düşünüldüğünde, dava konusu, ya idarenin yaptığı bir işlemin iptali veyahut idarenin bir eylemi veya işleminden dolayı uğranılan zararın tazmini olabilecektir.

---

[520] "*Uyuşmazlıkta, davaya konu olan ve ilk karara aykırı olduğu belirtilen karar 1998 yılı için kesilen ceza hakkında verilmiş iken diğer karar 1997 yılı için kesilen cezayla ilgilidir. Bu durumda, 4001 sayılı Kanun'un gerekçesinde de belirtildiği üzere, ilâmların ayniyetinden söz edilemeyeceğinden; konusu farklı olan kararların çelişkili olduğundan hareketle, kesin hükmün kaldırılması suretiyle yeniden yargılama yapılıp hüküm tesis edilmesinde hukuka uyarlık görülmemiştir", Danıştay, 4. Daire, 23.09.2013 K.T., 2013/2078 E., 2013/6157 K. Sayılı Kararı; "Her ne kadar davacı tarafından, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında iki ayrı Mahkemeden birbirine aykırı iki karar çıktığı iddia edilse de; yargılamanın yenilenmesini istediği davanın konusu, iştirak suçuna bağlı olarak 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 338 ve 344/2. maddeleri uyarınca 1997/Ocak-Nisan dönemleri için kesilen kaçakçılık cezası iken, diğer davanın konusun ise; müteselsil sorumluluk kapsamında 3568 sayılı Kanunun 12. maddesi uyarınca 1997/Ocak-Nisan dönemleri için tarh edilen kaçakçılık cezalı katma değer vergisi olduğu anlaşılmış olup, bu durumda, 2577 sayılı Kanunun 53. maddesinin 1. fıkrasının h bendinde belirtilen yargılamanın yenilenmesi sebebinin bulunmadığı görüldüğünden…*" Danıştay, 9. Daire, 23.02.2011 K.T., 2008/8661 E., 2011/422 K. Sayılı Kararı, http://www.hukukturk.com/, s.e.t. 22.11.2019; *"Dosyanın incelenmesinden, uyuşmazlığa konu ... pafta, ... parsel sayılı taşınmazın kamulaştırılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle taşınmazın diğer iki paydaşı tarafından açılan davalarda işlemin iptali yolundaki idare mahkemesi kararlarının karar düzeltme aşamasında Danıştay Altıncı Dairesinin ... günlü, ... ve ... günlü, ... sayılı kararları ile bozulduğu, bakılmakta olan davada ise Mahkeme kararının Danıştay Altıncı Dairesince onandığı ve 14.12.1995 günlü, E:1995/3369, K:1995/5103 sayılı kararıyla da karar düzeltme istemi reddedilerek kesinleştiği, bunun üzerine davalı ... Valiliği tarafından anılan kararlar arasında içtihat aykırılığı bulunduğu gerekçesiyle içtihatların birleştirilmesinin istenildiği, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 18.3.1997 günlü Genel Evrak No:96/43249 sayılı yazısı ile kararlar arasında içtihadın birleştirilmesine konu olan bir aykırılığın bulunmadığı, Altıncı Dairenin 14.12.1995 günlü, E:1995/3369, K:1995/5103 sayılı kararının yargılamanın yenilenmesine konu olabileceğinin bildirildiği, davalı idare tarafından da 16.6.1997 günlü başvuru ile yargılamanın yenilenmesi istenilmişse de İdare Mahkemesince istemin reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, İdare Mahkemesince yukarıda belirtilen hususlar gözönünde bulundurularak istemin değerlendirilmesi suretiyle yeniden bir karar verilmesi gerekmektedir*", Danıştay, 6. Daire, 11.11.1999 K.T., 1998/6787 E., 1999/5568 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 22.11.2019.

[521] **Işıklar**, "Derdestlik", s. 83.

[522] **Işıklar**, "Derdestlik", s. 23.

Dava dilekçesinde yer alan netice-i talep kısmı, davanın konusunu oluşturmaktadır[523]. Her iki davada istenilen hukuki himaye aynı ise, bu durumda konuların ayniyeti söz konusu olacaktır. Başka bir ifade ile, her iki davada da aynı idari işlem veya eylem için aynı sonuca yönelik olarak dava açılmış ise, dava konuları aynı olduğu için derdestlik veya kesin hüküm durumu gündeme gelecek ve bu durumda ikinci dava reddedilecektir[524]. Ancak reddedilmemesi halinde her iki davanın hükümlerinin çelişik olması halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilecektir. Danıştay kararına konu olan bir olaya göre, davacı, bir üniversitenin profesörlük kadrosuna atanamamış, ilk olarak o kadroya atanan kişinin atamasının iptali için başvuru yapmış, daha sonra kendi atamasının yapılmamasının iptali istemiyle dava açmıştır. Danıştay, bu durumda her iki davanın konularının aynı olduğunu ve derdestlik olduğunu ifade etmiştir[525]. Farklı idari işlemlerin mevcut gibi gözüktüğü bu olayda, aslında kişinin davadan beklediği atamasının sağlanması olduğu için aynı dava konuları ortaya çıkmıştır.

Erzurum Bölge İdare Mahkemesi de verdiği bir kararında, Danıştay'ca temyiz talebi üzerine incelenen dava ile Van Bölge İdare Mahkemesi'nce itiraz üzerine incelenen davanın tarafları ve sebebinin aynı olduğunu ancak konu edilen vergi cezalarının farklı dönemlere ilişkin olduğunu ifade ederek, yargılamanın yenilenmesi için gerekli olan aynı davanın olması şartının sağlanmadığına karar vermiştir[526].

---

[523] **İyilikli**, Kesin Hüküm, s. 311.

[524] *Dosyanın ve Dairemizin 2015/2073 esasında kayıtlı dosyasının birlikte incelenmesinden; tahakkuk ve para cezası kesilmesine yönelik 30/10/2013 tarih ve 14079 Sayılı işleme karşı davacı tarafından 27/11/2013 tarihinde yapılan itiraz başvurusuna cevap verilmemesi suretiyle oluşan zımni ret işleminin İstanbul 6. Vergi Mahkemesi'nin 30/12/2014 tarih ve E:2014/1724; K:2014/3124 Sayılı dosyasında dava konusu edildiği ve Mahkemece verilen davanın süre aşımı nedeniyle reddine yönelik kararın, Dairemizin 29/04/2019 tarih ve E:2015/2073; K:2019/3108 Sayılı kararı ile bozulduğu anlaşılmış olup, zımni ret işlemine karşı açılan dava, halen derdest bulunduğundan, uyuşmazlığa konu tahakkuk ve para cezasına vaki itirazın açıkça reddine yönelik olarak tesis olunan Bölge Müdürlüğü kararının, davacıya tebliği üzerine açılan işbu davanın derdestlik nedeniyle incelenmeksizin reddi gerekirken, istemin özetinde yer verilen gerekçeyle işlemin iptalinde hukuki isabet bulunmamıştır"*, Danıştay, 7. Daire, 29.4.2019 K.T., 2018/759 E., 2019/3110 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/> , s.e.t. 06.12.2019.

[525] Danıştay, 8. Daire, 3.2.2006 K.T., 2005/5833 E.,2006/388 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 06.12.2019.

[526] Erzurum BİM, 1. VDD, 11.11.2016 K.T., 2016/189 E., 2016/168 K., <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 26.12.2019.

(3) Dava Sebeplerinin Aynı Olması

Dava sebeplerinin aynı olması, davacının dayandığı vakıaların aynı olması anlamına gelip, dava sebebinin hukuki sebep olarak yorumlanmaması gerekmektedir[527]. Davanın sebebi kavramı, "iddianın ve savunmanın temelini oluşturan, tarafların talep sonucunu haklı göstermeye yarayan maddi vakıalar"[528] anlamına gelmektedir. Kişilerin iddialarını kanıtlamaya vesile olan maddi vakıalara uygulanacak olan hukuk kuralları ise, hukuki sebep olarak karşımıza çıkmaktadır ve söz konusu hukuki sebepleri belirlemek davaya bakan hakimin görevidir.

Dava sebeplerine ilişkin olarak verilen bir Danıştay kararında, *"dava dilekçelerinde; davaya konu edilen işlemlerin ve dava sebeplerinin, bir başka ifadeyle; idari işlemin içerdiği iddia edilen hukuka aykırılığın dayandığı hukuk kurallarının açık ve net bir biçimde somut olarak belirtilmesi şarttır"*[529] ifadelerine yer verilerek, aslında dava sebebinin idari işlemin sahip olduğu hukuka aykırılıkları kanıtlayacak hukuk kuralları olduğu vurgulanmıştır.

Danıştay'ın yargılamanın yenilenmesi talebiyle değerlendirdiği bir olayda, bir dava genelge hükmünün iptaline ilişkin, diğer dava ise yükümlü pişmanlık dilekçesinin kabul edilmemesi yolundaki Vergi Dairesi işleminin iptali istemine ilişkin olmak üzere iki farklı dava bulunmaktadır. Bu kararda Danıştay, *"yargılamanın yenilenmesinin istenebilmesi için; ortada tarafları aynı olmakla beraber dava sebepleri de aynı olan iki kararın bulunması gerekmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi, birbirine aykırı olduğu ileri sürülen kararların dava sebepleri (konuları) birbirinden farklı bulunmaktadır"*[530] ifadelerine yer vererek dava sebebi ile dava konusunu hem birbirine karıştırmış hem de her ikisine eş değer anlam yüklemiştir. Oysaki söz konusu kararda, talep sonuçları farklılık arz etmekte olup, dava konularının farklı olduğu görülmektedir.

---

[527] Yargıtay, HGK, 05.07.2006 K.T., 2006-19/5005 E., 2006/504 K. Sayılı Kararı; 21.12.2005 K.T., 2005-5/702 E., 2005/746 K. Sayılı Kararı, <www.kazanci.com.tr>, s.e.t. 18.12.2019.

[528] **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, C. 1, s. 481.

[529] Danıştay, 8. Daire, 5.4.2017 K.T., 2017/2519 E., 2017/2496 K. Sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com>, s.e.t. 06.12.2019.

[530] Danıştay 9. Daire, 31.03.1982 K.T., 1981/2602 E., 1982/1718 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.12.2019.

Dava sebebini doğru yorumlandığını düşündüğümüz bir kararda ise, işkence sebebiyle manevi tazminat için açılan bir davada, işkencenin manevi tazminat talebinin dayanağını oluşturması dolayısıyla dava sebebi olduğu ifade edilmiştir[531]. Dolayısı ile açılan bir davanın dayanağının dava sebebi olduğu ortaya konulmuştur.

b) Her İki Davaya Ait Kararın Kesinleşmiş Olması

Tarafları, sebebi ve konusu aynı davalarda birbirine aykırı kararlar verilmesi dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmek için, söz konusu kararların her ikisinin de kesinleşmiş olması bir zorunluluktur.

Söz konusu yargılamanın yenilenmesi sebebine başvurarak bu yola gidebilmek için, son verilen kararın şekli anlamda kesinleşmiş olması yeterli iken, ilk verilen kararın ise maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmesi gereklidir[532]. Buradan hareketle, öncelikle maddi anlamda kesin hüküm bulunmakta iken, tekrar dava açılmaması gerekmekte, sonrasında ise, aynı konuda, aynı sebep ve aynı taraflara ilişkin davada bu hükmün kesin delil teşkil etmesi gerekmektedir[533].

Belirtilen sebebe dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulduğunda, ikinci hükme karşı yeniden yargılama yapılmaktadır[534]. Bu durumun sebebi ise, ilk hükmün kesin olmasına rağmen aynı davanın tekrar gündeme gelmesi halidir. Dolayısıyla, ilk hüküm maddi anlamda kesinlik arz etmeye devam etmektedir.

c) Kararların Birbirine Aykırı Olması

İlk verilen karar ile yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilen karar birbirine aykırılık teşkil etmelidir. Bu aykırılığın sınırları ise tam olarak belirlenmemiştir. Ancak kararların birbiri ile çelişkili olması ile kastedilen, hüküm fıkralarının birbirine aykırılık teşkil etmesidir[535].

---

[531] Danıştay, İDDK, 17.04.1998 K.T., 1996/468 E., 1998/196 K. Sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 18.12.2019.

[532] Yargıtay, 14. Hukuk Dairesi, 26.10.2010 K.T., 2010/10315 E., 2010/11463 K.; Yargıtay, 17. Hukuk Dairesi., 13.2.2012 K.T., 2011/8517 E., 2012/1487 K., <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 02.01.2020.

[533] **Gözütok, Zeki** (2018), Hüküm Kurma Esasları ve Gerekçe, Adalet Yayınevi, S. 2, Ankara, s. 864.

[534] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 154.

[535] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 121.

Yargıtay'ın bir kararında, davacı şirketin üzerine Seferihisar Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından verilen tescil ilamıyla tescil edilen taşınmazın daha sonra aynı mahkeme tarafından kıyı çizgisi içerisinde kaldığından bahisle hazine lehine iptal ve terkin kararı verildiği ortaya çıkmıştır. Mahkeme kararında, iki kesinleşmiş hükmün taraflarının aynı olduğunu da belirterek, aynı dava hakkında verilen birbirine aykırı kararların mevcut olması halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği kabul edilmiştir[536].

d) Her İki Mahkemenin Aynı Yargı Sisteminde Olması

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için her ne kadar kanunda ek olarak belirtilmiş olmasa da, birbirlerine aykırı kararların aynı yargı düzeni tarafından verilmesi gerekmektedir. Hukukumuzda adli yargı, idari yargı ve anayasa yargısı olmak üzere üç farklı yargı kolu bulunmaktadır. Yargı kolları yüksek mahkemelere göre belirlenmekte olup, Anayasamızda yüksek mahkeme olarak Danıştay, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi düzenleme altına alınmıştır. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kuruluş amacı, tamamen diğer yargı kolları arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını gidermek olduğu için, bu durumun ayrı bir yargı düzeni olarak ele alınmaması gerektiğini düşünmekteyiz[537]. Buna göre, idari yargı kolu; idarenin etkinliklerinden dolayı ortaya çıkan ve adli yargının alanına girmeyen uyuşmazlıklara bakan ve kendine özgü kuralları bulunan bir yargı koludur[538].

---

[536] "*Davacı şirketin kayden maliki olduğu 596 parsel sayılı taşınmazın kıyı kenar çizgisi içerisinde bulunduğu iddiasıyla Hazine tarafından açılan dava sonucu iddianın kabulü ile (Seferihisar Asliye Hukuk Mahkemesi)'nin 23.12.1997 tarih 224-322 karar sayılı ilamıyla kıyı kenar çizgisi içerisinde kalan bölüm bakımından iptal ve terkin kararı verildiği, söz konusu kararın Yargıtay denetiminden geçerek kesinleştiği anlaşılmaktadır. Ancak kesinleşmiş hükme konu olan taşınmazın sicil kaydının Seferihisar Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 15.02.1965 tarih 1964/47 Esas, 1965/10 Karar sayılı tescil ilamıyla oluştuğu, anılan hükümde davanın tarafı Hazine ile yargılamanın yenilenmesini isteyenin halefinin taraf bulunduğu görülmektedir*", Yargıtay 1. Hukuk Dairesi. 12.7.2006 K.T.,, 2006/6698 E., 2006/8187 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr>, s.e.t. 07.01.2020.

[537] Benzer görüş için bkz. **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 4; **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 16.

[538] **Gözübüyük** (2020), Yönetsel Yargı, s. 4.

Eğer her iki yargı kolu da kendini görevli görerek, çelişkili kararlar vermiş ise, bu durumda farklı yargı kolları olduğu için yargılamanın yenilenmesi değil, hüküm uyuşmazlığı nedeni ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gidilmesi gerekecektir[539].

Konuya ilişkin birçok Yargıtay kararında da yargılamanın yenilenmesi yoluna dair ilgili sebebin uygulanabilmesi için, her iki hükmün adli yargı aracılığı ile verilmiş olması gerektiği, birinin adli yargı olan kadastro mahkemesi tarafından verilmesi ve diğerinin idare mahkemesi tarafından verilmesi halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesinin mümkün olmayacağı ifade edilmiştir[540].

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kesinleşmiş Kararıyla Hüküm Hakkında İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya Eki protokollerin İhlal Kararı Verilmiş Olması

İYUK madde 53/1-ı maddesine göre "hükmün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş veya hüküm aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi" yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmiştir. Türk hukukunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun tavsiyesi üzerine 4771 ve

---

539 **Tezcan, Erdal** (2013), "Farklı Yargı Kollarına Mensup Mahkemeler Arasındaki Hüküm Uyuşmazlığı", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 2, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155539>, E.T., 26.11.2019, s. 6; **Özbaykal Tandoğan, Nagihan** (2019), Medeni Yargı ile İdari Yargı Arasındaki Yargı Yolu ve Hüküm Uyuşmazlıkları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 149; **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 154; Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'un 24. maddesine göre hüküm uyuşmazlığı, "yargı mercileri tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan hallerde" ortaya çıkmaktadır.

540 "*Öncelikle anılan hükmün uygulanabilmesi için her iki hükmün de adliye mahkemesinden verilmiş olması gerekirken birbiriyle çeliştiği iddia olunan hükümlerden birinin Kadastro Mahkemesi, diğerinin ise İdare Mahkemesi tarafından verilmiş olması nedeniyle yargılamanın iadesi yoluna başvurulması mümkün olmadığı gibi, somut olayda taşınmazın tesciline ilişkin verilen hüküm ile İdare Mahkemesince kıyı kenar çizgisinin iptaline ilişkin verilen hükmün konuları da farklı olduğundan 445/10. maddesi hükmünün uygulanması mümkün bulunmamaktadır*", Yargıtay, 16. Hukuk Dairesi, 06.05.2009 K.T., 2009/2264 E., 2009/3240 K. Sayılı Kararı; 22.06.2009 K.T., 2009/3678 E., 2009/4444 K. Sayılı Kararı; 30.06.2009 K.T., 2009/3797 E., 2009/4841 K. sayılı Kararı; 07.05.2009 K.T., 2009/2159 E., 2009/3283 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 22.12.2019.

4793 sayılı Kanunlar aracılığı ile usul kanunlarında yapılan değişiklikler ile mümkün hale getirilmiştir[541].

AİHM kararlarının yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesini, doktrinde egemenlik anlayışı kapsamında değerlendirip eleştirenler bulunmaktadır. Bu eleştiriye göre, AİHM kararları sonrasında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi, AİHM'i ulusal mahkemelerin üstünde bir yargı erki haline getirmektedir[542]. Bu durumu egemenliğin devredilmesi olarak gören söz konusu görüşe katılmamaktayız. Zira Türkiye, AİHS'ne taraf durumunda olduğu için, AİHM kararlarının bağlayıcı olduğunu zaten kabul etmiş durumdadır. Ancak AİHM kararları sonrasında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmek, ulusal mahkemelerimizin bağımsız bir şekilde karar vermelerinin önüne geçmemektedir. Kaldı ki, AİHM iç hukukta yapılan yargılamadan tamamen farklı bir yargı sistemine sahip olup, sözleşmede yer alan hakların ihlaline ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır. Bu sebeple ulusal mahkemelerimizin egemenliğinin riskte olduğunu kabul etmek mümkün değildir.

AİHM kararlarının yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesini öngören 4771 sayılı Kanun değişikliği hakkında Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararda yer alan "*iç hukukun yargılama usulüne müdahale veya yargı yetkisinin devri ya da mahkemelerin bağımsızlığını zedeleyen bir durum söz konusu değildir"*[543] şeklindeki ifadeler, görüşümüzü destekleyecek mahiyettedir.

Belirtilen sebebin daha sağlıklı bir şekilde aktarılması amacıyla, öncelikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve kararlarının ve Sözleşme'nin iç hukukumuzdaki yerinin anlatılması,

---

[541] **Duman, Özgür** (2018); "Bireysel Başvuru Kapsamında İhlalin Sonuçlarının Giderilmesi ile İlgili Rapor", Anayasa Mahkemesi, s. 38.

[542] **Özer, Attilla** (2003), "Ülkemizde Egemenlik ve Yargı Erkinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Karşısındaki Durumu", Anayasa Yargısı Dergisi, C: 20, 187-194, s. 191, <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/4627/aozer.pdf>, s.e.t. 06.03.2020.

[543] ""*Yargılamanın sonucuna göre, mahkemenin önceki kararını onaylaması da bir olasılık olup, getirilen düzenlemede bunu engelleyecek bir kural yer almamaktadır. Ayrıca, davaya bakan hâkimler, Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vereceklerinden, iç hukukun yargılama usulüne müdahale veya yargı yetkisinin devri ya da mahkemelerin bağımsızlığını zedeleyen bir durum söz konusu değildir.",* AYM, 27.12.2002 K.T., 2002/146 E.,2002/201 K. sayılı Kararı, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>, s.e.t. 06.03.2020.

daha sonra ise AİHM kararına bağlı olarak yargılamanın yenilenmesi sebebine değinmek kanaatimizce uygun olacaktır.

a) AİHM Kararlarının İç Hukukumuzdaki Yeri

Dahil olduğumuz kara Avrupası sistemine göre, usulüne uygun onaylanmış ve yürürlüğe girmiş uluslararası sözleşmeler iç hukukta bağlayıcı norm olarak kabul edilmektedir[544]. Anayasamızda 90. madde düzenlemesinde de bu durum belirtilmiş olup, usulüne uygun yürürlüğe girmiş anlaşma ve sözleşmeler kanun hükmünde kabul edilmektedir. Ancak 2004 yılında yapılan değişiklik ile Anayasamızın 90. maddesinin son fıkrasına getirilen hüküm ile, usulüne uygun yürürlüğe girmiş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası sözleşmeler ile kanunların temel hak ve özgürlükler konusunda farklı hükümler içermesi halinde söz konusu anlaşma ve sözleşmeler uygulanacak ve dolayısıyla bunlar, kanunlardan üstün bir yere sahip olacaklardır[545].

Türkiye 18 Mayıs 1954'ten bu yana Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf Devlettir. Söz konusu sözleşmenin temel hak ve özgürlüklere ilişkin olduğu ise tartışmasız bir gerçektir. Bu sebeple AİHS iç hukukumuzda Anayasamızın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca kanunların üstünde bir konuma sahiptir ve kanunlar ile çatışması halinde sözleşme hükümleri uygulanacaktır[546].

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin mahkeme kararının bağlayıcılığına ilişkin 46. Maddesinde; "sözleşmeci devletler, taraf oldukları davalarda Mahkemenin nihai kararlarına uymayı taahhüt ederler" hükmü yer almaktadır. Bu hüküm dolayısıyla AİHM tarafından verilen kararlar bağlayıcı nitelik arz etmektedir. Her ne kadar Mahkeme'nin kararları bağlayıcı olsa da, karar tek başına iç hukukta sonuç doğurmadığı gibi, milli mahkemeler tarafından verilen

---

[544] **Gözler, Kemal** (2017), İnsan Hakları Hukuku, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, s. 478.

[545] **Akyılmaz/Sezginer/ Kaya**, İdare Hukuku, s. 32; **Günday, Metin** (2015), İdare Hukuku, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, s. 102.

[546] **Bilgin, Ahmet Burak** (2016), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, S. 22, C.1, 81-130, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/274329>, s.e.t. 05.02.2020, s.104.

kararların ortadan kaldırılmasını, değiştirilmesini veya iptal edilmesini sağlayamamaktadır[547]. Dolayısıyla taraf devletlerin iç hukuk düzeninde yer alan kesin hükümler, AİHM kararları aracılığı ile ortadan kaldırılamamakta ve AİHS'in ihlal edildiği durumlarda belli bir tazminat veyahut yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek dışında bir yol bulunmamaktadır[548]. Mahkeme kararları, ihlalin varlığını tespit etmeyi sağlama amacına yöneliktir.

AİHM'e yapılan bireysel başvurular sonucunda, mahkeme ilk olarak kabul edilebilirlik denetimi yapmaktadır. Bu denetim sonucunda, kabul edilmezlik kararı verilirse esas denetime gidilmez. Ancak kabul edilebilirlik koşulları sağlanmışsa, Mahkeme esas incelemesi aşamasına geçmektedir[549]. Daha sonra ise ihlalin bulunup bulunmadığını değerlendirmektedir.

b) AİHM kararıyla Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Başvuru Şartları

İYUK'ta yer alan hüküm değerlendirildiğinde, AİHM tarafından verilen bir ihlal kararının olması veyahut da dostane çözüm veya tek taraflı deklarasyon sonucunda AİHM tarafından düşme kararı verilmesi halleri, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek taraflı deklarasyon ve dostane çözüm yolları sonucu yargılamanın yenilenmesi kurumuna gidebilmek, hukukumuz açısından yeni bir uygulama olup, 2018 yılında usul kanunlarında yapılan değişiklik ile uygulamaya dahil olmuştur. İYUK'ta yer alan düzenlemeye uygun olarak yargılamanın yenilenmesi sebebini söz konusu iki kurumu kapsayacak şekilde farklı başlıklar altında değerlendireceğiz.

(1) AİHM tarafından AİHS veya Ek Protokollerden Birinin İhlalinin Tespit Edilmesi

Usul kanunlarımızda yer alan hükme göre, AİHM kararı ile yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için AİHS veya Ek protokollerinin ihlal edildiğinin mahkeme tarafından

---

[547] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 127; **Karaman, Ebru** (2014), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk", İÜHFM, LXXII, S. 1, s.411-434, s. 413, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/97882>, s.e.t. 14.01.2020.

[548] **Ünal, Şeref** (2000), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İç Hukukuna Etkisi", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 17, 63-85, <https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anayargi/unal.pdf>, s.e.t. 04.02.2020, s. 64.

[549] **Özdek, Yasemin** (2004), Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye, TODAİE Yayınları, Ankara, s. 62.

tespit edilmesi gerekmektedir. AİHM tarafından verilebilecek kararları, kabul edilebilirlik hakkında verilen kararlar ve esas hakkında hükümler olarak iki şekilde incelemek mümkündür[550].

AİHM'e bir başvuru yapıldığında öncelikle mahkeme tarafından kabul edilebilirlik değerlendirilmesi yapılmakta ve bu değerlendirme sonucunda koşulları sağlayan başvurular hakkında kabul edilebilirlik kararı[551] verilmekte ve esas aşamasına geçilmektedir. Bazı istisnai hallerde ise, kabul edilebilirlik aşaması ve esas aşaması birlikte yürütülebilmektedir[552]. Esas aşaması incelemesinde ise, AİHM, sözleşme ve eki protokollerine bir aykırılık tespit etmez ise başvuruyu reddedecek ve ihlal yoktur kararı verecektir. Ancak AİHS ve eklerine bir aykırılık mevcut ise Mahkeme, ihlalin hangi maddeye ait olduğunu tespit ederek, ihlal kararı verecektir[553].

AİHM tarafından verilen ihlal kararı, taraf devletin AİHS ve ek protokollerinde yer alan bir hakkı ihlal ettiğine yönelik bir tespit kararıdır[554]. AİHM tarafından verilen bir karar üzerine yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek Bakanlar Komitesinin üye devletler için hazırladığı tavsiye kararı üzerine ortaya çıkmıştır[555]. Ancak bunun yapılması için iki şart aranmaktadır.

---

[550] **Gözler, Kemal** (2017), İnsan Hakları Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa, s. 347.

[551] "Kabul edilebilirlikle ilgili karar, başvurunun, AİHS'nin 34. ve 35. maddelerindeki koşullara uygun olup olmadığı konusunda verilen ve başvurunun esasıyla ilgili olmayan karardır", **Özmen, Münci** (2013), AİHM'e Bireysel Başvurunun Önemi, Ankara Barosu Yayınları, <http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/2012yayin/2011sonrasikitap/aihm-ye-bireysel-basvurunun-onemi.pdf>, s.e.t. 06.02.2020, s. 46.

[552] **Gözler**, İnsan Hakları Hukuku, s. 533; "Birleşik karar, başvuru AİHM'nin yerleşik içtihadıyla örtüşmesi koşuluyla Komite'nin ve bu koşuldan bağımsız olarak, Daire'nin (İçtüzük md. 54A), başvurunun kabul edilebilirliği ve esası hakkında birleşik yani, tek karar almasını ifade eder", **Özmen**, AİHM'e Bireysel Başvurunun Önemi, s. 47.

[553] AİHS madde 41:"Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder", Örnek Karar; "*Son tahlilde, Büyük Daire çoğunluğu, Alman mahkemelerinin, yani Frankfurt Bölge Mahkemesi ile Federal Anayasa Mahkemesinin, 2003 ve 2004 yıllarında verdikleri üç kararda açıkça ve hiç tartışmaya yer bırakmayacak şekilde kabul ettiklerini onaylamakla yetinmiştir. Çocuğun nerede olduğunu açıklaması için işkenceyle tehdit edilmiş olan başvurucu, Sözleşme'nin 3. maddesinin yasakladığı insanlıkdışı muameleye tabi tutulmuştur*", Başvuru no. 22978/05, **GÄFGEN–ALMANYA Kararı**, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3572/1_gafgen-almanya.pdf>, s.e.t. 11.02.2020.

[554] **Gözler**, İnsan Hakları Hukukuna Giriş, s. 346.

[555] **Karaman**, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk, s. 417.

Öncelikle, "ihlalin, dava konusu iç yargılamanın sonucu üzerine ciddi bir şüphe doğuracak derecede ağır olması gerekmekte ve daha sonra ilgili kişinin adil tazmin ile telafi edilemeyen ve ancak yargılamanın yenilenmesi veya incelemesiyle değiştirilebilecek olan iç hukuk kararının çok ağır olumsuz sonuçlarını çekmeye devam ediyor olması gerekli görülmektedir"[556].

AİHM'e başvuruda bulunabilmek için iç hukuk (olağan kanun) yollarının tüketildiği kesinleşmiş mahkeme kararının mevcudiyeti aranmaktadır[557]. İç hukuk içerisinde etkili olan kanun yollarının tüketilmesi AİHM'e bireysel başvuru yapılabilmesi için AİHS'te şart olarak düzenlenmiştir[558]. Doktrinde söz konusu şartı yargılamanın yenilenmesi için zorunluluk olarak kabul edenler olmakla birlikte[559], asıl olarak bu şart AİHM'in kabul edilebilirlik şartları arasında yer almaktadır. AİHM kararının yargılamanın yenilenmesine vesile olabilmesi için ise, kararın ihlal tespitine yönelik olması ve kesinleşmiş olması gerekmektedir. AİHS madde 44'e göre, mahkemenin kararları üç halde kesinleşmektedir. Bunlar ise, "taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini istemediklerini beyan etmeleri, karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmemesi, Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddetmesi halleri olup ayrıca Büyük Daire'nin verdiği kararlar da kesindir. AİHM tarafından verilen karar kesinleştikten sonra iç hukukta yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak için öngörülen bir yıllık süre başlamaktadır[560].

İYUK, HMK ve CMK hükümlerine bakıldığında, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmek için ihlalin yargılamanın yenilenmesi yolu ile ortadan kaldırılması hali bir şart olarak öngörülmemiştir. Ancak yapılacak yeni yargılamada aynı mevzuat uygulanacak olursa, farklı kararın ortaya çıkması mümkün olmayacağından, böyle bir halde ancak söz konusu mevzuatın değiştirilmesi veya ortadan kaldırılması ile ihlal engellenebilecek, yeniden yargılama

---

[556] **Cengiz, Serkan** (2003), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İcrası ve Sürecin Denetlenmesi", Toplum ve Hukuk Dergisi, Bahar Sayısı, s.9.; KARAMAN, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk, s. 417.

[557] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 132.

[558] AİHS madde 35/1: "Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren altı aylık bir süre içinde başvurulabilir".

[559] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 132.

[560] İYUK 53/3: "…(1) numaralı fıkranın (ı) bendinde yazılı sebep için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl ve diğer sebepler için altmış gündür".

bir anlam teşkil etmeyecektir[561]. Dolayısıyla madde amaçsal olarak yorumlandığında, ihlalin yargılamanın yenilenmesi yolu ile kaldırılabilir nitelikte olması hali bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından davacının ÖYS sonucunun kopya çekildiğini kanıtlayacak kesin deliller olmadan, kişinin sonucunun iptal edilmesine yönelik kararın onanması üzerine, davacı AİHM'e başvuru yoluna gitmiştir. AİHM ise kararında, *"akademik kurulun öğrencinin elde etmiş olduğu parlak sonucun izah edilemez nitelikte olduğu yolunda varmış olduğu kararın yetersiz olduğunun tespit edildiği, bundan dolayı başvuru sahibinin sınav sonuçlarının iptaline yönelik ve daha sonra da yerel mahkemelerce tasdik edilen kararın hukuki ve mantıki bir dayanaktan yoksun olduğu ve bunun da keyfi bir işleme yol açmış olduğu sonucuna varıldığı, ÖSYM'nin akademik kurul önerisine dayanarak başvuru sahibinin sınav sonuçlarını iptal etmekle, başvuru sahibinin elinden eğitim hakkını almış olduğu, Sözleşme Protokol No 1 Madde 2'nin ihlal edildiği sonucuna varıldığı"*[562] ifade edilmiştir. Söz konusu karar sonrası ise Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, yargılamanın yenilenmesi başvurusunu kabul ederek işlemin iptalini haklı bulmuştur. Karardan da anlaşılacağı üzere, ihlal yargılamanın yenilenmesi olmadan ortadan kaldırılamayacaktır ve sadece tazminat ile giderilebilecek nitelik taşımamaktadır.

AİHM kararları sonrasında yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak mümkün olsa dahi, mahkemenin her türlü yargılamanın yenilenmesini gerçekleştirmesi beklenemeyecektir. Örneğin, AİHM kararı yargılama süresinin uzun olması dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlali yönünde olursa, bu durumda tekrar yapılacak olan yargılama süreyi tekrar uzatacağı için bir amaca hizmet etmeyecektir. Danıştay'ın da konuya ilişkin bir kararında, görüşü; *"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen ihlal kararı incelendiğinde, ihlalin yargılama süresiyle ilgili olduğu görüldüğünden; bu bağlamda yargılanmanın yenilenmesi istemine konu Mahkeme kararının alınmasına konu maddi ve/veya hukuki vakalarla ilgili olarak verilmiş bir ihlal kararı*

[561] **Pekcanıtez, Hakan** (2004), "Medeni Usul Hukukunda Yeni Bir Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi (HUMK m. 445/11", 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, TBB Yayınları, 515-552, s. 530.

[562] Danıştay, İDDGK, 23.12.2010 K.T., 2009/1188 E., 2010/2507 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.03.2020.

bulunmadığından, istemin reddi yolunda İdare Mahkemesince verilen karar doğrudur"[563] yönündedir.

AİHM kararı sonrası yargılamanın yenilenmesine ilişkin olarak verdiği bir kararda Danıştay; yapı ruhsatının iptal edilmesine ilişkin bir davada, taşınmaz sahibine davanın ihbar edilmemesinden bahisle, AİHS'in 6. maddesinde yer alan hak arama hürriyetinin ihlal edildiğine, ihbarın yapılmasının zorunluluk olduğuna ve birkaç örnek AİHM kararına yer vererek yargılamanın yenilenmesine karar verilmesinin gerekli olduğuna karar vermiştir[564]. Bu kararda Mahkeme, AİHM kararlarını dayanak olarak gösterdiği için, kanaatimizce İYUK'un 53. maddesinin 1.fıkrasının ı bendinde yer alan hükmün, AİHS'i ihlal etmesi sebebine dayanarak yargılamanın yenilenmesi talebini kabul etmeyi düşünmüştür. Ancak, belirtilen madde düzenlemesine göre, verilen hüküm aleyhine AİHM'e başvuru yapılması gerekmektedir. Mahkeme, kararında dayanağını belirtmemiş olsa da, İYUK'ta yer alan söz konusu sebebin uygulanması pek mümkün değildir. Mahkeme'nin ihbar yapılmadığı gerekçesi ile yargılamanın yenilenmesine hükmetmesi bu nedenle uygun görülmemektedir.

Söz konusu karar, adil olarak değerlendirilebilecek nitelikte olsa dahi, yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınırlı olduğundan ve hiçbir nedenin kapsamına sokulmadan karar verildiğinden teknik olarak sakıncalı gözükmektedir. Oysaki kararda, yapı ruhsatı sahibinin haberi dahi olmadan, ruhsat iptal edilmektedir. Söz konusu kararda, yapı ruhsatının olduğu belediye tarafından inkar edilmiş olup, yapı ruhsatı daha sonra ele geçirilmiştir. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden, lehine karar verilen tarafın eylemi dolayısıyla elde edilemeyen bir belgenin sonradan ele geçirilmesi sebebine dayanılarak yargılamanın

---

[563] Danıştay, 11. Daire, 13.6.2013 K.T., 2013/1790 E., 2013/6582 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.03.2020.

[564] "*Dosyanın incelenmesinden, üzerinde anılan şirkete ait akaryakıt istasyonu bulunan taşınmaza ilişkin 11.12.1997 tarihli, 80 Sayılı Bağlar Belediye Meclisi kararı ile uygulama imar planı değişikliği yapılarak taşınmazın işlevinin "ticaret alanı"ndan "akaryakıt istasyonu ve Toyota Honda plaza alanı"na dönüştürüldüğü, aynı idarece 26.01.1998 tarihinde yapı ruhsatı verildiği, yapının tamamlanması üzerine de 09.03.1999 tarihinde yapı kullanma izin belgesi düzenlendiği anlaşılmıştır. Yine dosyadaki mevcut bilgi ve belgeler incelendiğinde, anılan şirkete Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığınca 1999 yılında işyeri açma ve çalışma ruhsatı düzenlendiği anlaşılmıştır. Bu durumda, yukarıda yer verilen mevzuat hükümleri ve AİHM içtihatları kapsamında bakılan dava hakkında verilecek karardan dolayı hukuki menfaati etkilenmiş olan dava konusu yapı ruhsatı sahibi ... Otom. Pet. Ür. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti'ne davanın ihbar edilmesi gerekmekte iken ihbar yapılmamış, dolayısıyla anılan şirket davadan haberdar olmaksızın dava kesinleşmiştir*". Danıştay, 6. Daire, 24.4.2018 K.T., 2017/785 E., 2018/3807 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.03.2020.

yenilenmesi yoluna gidebilmek daha makul olacaktır. Aynı şekilde kararda Mahkeme; "*Bu kapsamda, Bağlar Belediye Başkanlığınca davayı gören mahkemeye yanlış bir beyanda bulunulduğu görülmüş olup, bu beyan sonucu mahkemece anılan yapıya ilişkin yapı kullanma izin belgesi düzenlenmediğinden kazanılmış haktan söz edilemeyeceği gerekçesiyle dava konusu yapı ruhsatının iptaline karar verilerek anılan şirketin mağduriyetine sebep olunmuştur"* ifadelerine yer vererek, aslında dava kendi lehine sonuçlanan belediyenin hileli davranışını da vurgulamış durumdadır. Ancak söz konusu belge olmasa dahi, ihbarın bu denli zaruri olduğu durumlarda, hakkı etkilenen kişilerin yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmesini sağlayabilecek bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu açıktır.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna AİHM kararına dayanılarak başvurulabilmesi için, ihlal kararının mutlaka AİHM tarafından verilmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin bir karara konu olan oldukça ilginç bir olayda, davacı öncelikle Sanayi ve Ticaret Bakanlığındaki görevinden alınıp, bir başka göreve atanmasına ilişkin işlemin iptali ve yoksun kaldığı hakların iadesi için idari yargıda dava açmış, dava aleyhine sonuçlanınca adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM'e bireysel başvuruda bulunmuştur. Ancak AİHM, adil yargılanma hakkının ihlali kapsamında yapılacak başvurular için öncelikle Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonuna başvurunun yöneltilmesi gerektiğini belirterek, başvuruyu komisyona yönlendirmiştir. Komisyondan çıkan tazminat kararı sonrası davacı söz konusu kararın AİHM kararı sayılması gerektiği gerekçesi ile yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmuş, Danıştay ise yargılamanın yenilenmesi sebeplerinde kıyasın mümkün olmadığını belirterek başvuruyu haklı olarak reddetmiştir[565].

Danıştay'ın bazı kararlarına bakıldığında, AİHM kararı sonrası yargılamanın yenilenmesi için kanunda öngörülmeyen bir şartı aradığı ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Mahkeme, *"hükmün esasını değiştirecek nitelikteki olguların hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkması durumu"*[566] ifadesine yer vererek, aslında AİHM'e yapılan başvuruda sürülen hususların hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkmasını bir şart olarak aramaktadır. Mahkeme söz

[565] Danıştay, 2. Daire, 6.2.2018 K.T., 2016/5116 E., 2018/480 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.03.2020.

[566] Danıştay, 13. Daire, 29.06.2009 K.T., 2008/8090 E., 2009/7195 K. sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 03.03.2020.

konusu kararında*, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce tartışılan olgular ve maddî olayın yargılamanın yenilenmesine esas olan dava ile aynı olduğu, davacının yargılama aşamasında elinde olmayan bir nedenle hakkını kanıtlayamaması gibi bir durumun bulunmadığı, hükmü değiştirecek yeni bir delilin ortaya çıkmadığı; ayrıca yargılamanın herhangi bir aşamasına ilişkin olarak da adil yargılanma hakkının ihlâlinin tespit edilmediği"* ifadelerine yer vererek ve oldukça yüzeysel bir inceleme yaparak AİHM tarafından yargılamanın yenilenmesi yolu için öngörülen amaçlara yeterli dikkati göstermeyerek bir karar vermiştir. Daha sonra Mahkeme bu içtihadının yanlış olduğunu kabul etmiş olmalıdır ki, "*bir hakkın özüne zarar veren ihlalin varlığı sebebiyle salt tazminat ödenmesinin ihlalden kaynaklanan zararı ortadan kaldırmasının güç olduğu hallerde; yargılamanın yenilenmesi yoluyla, ihlale yol açan idari işlemin hukuksal denetiminin yeniden yapılması, Anayasa'nın 90. maddesine ve 2577 sayılı Yasa'nın 53/1-ı maddesinin getiriliş amacına uygun düşecektir"*[567] ifadeleri ile bir önceki kararını bozmuştur.

(2) Hüküm Aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılan Başvuru Hakkında Dostane Çözüm ya da Tek Taraflı Deklarasyon Sonucunda Düşme Kararı Verilmesi

İYUK 53. maddenin 1. fıkrasının ı bendi uyarınca sadece AİHM tarafından ihlal kararı verilmiş olması yargılamanın yenilenmesi için şart koşulmamış, dostane çözüm veya tek taraflı deklarasyon sonucunda dosyanın kayıttan düşürülmesi dahi yargılamanın yenilenmesi için bir sebep olarak kabul edilmiştir. AİHS'nin 39. maddesinin ilk fıkrasında yer alan dostane çözüm düzenlemesine göre, AİHM, davanın insan haklarına saygı ilkesinden yola çıkarak oluşturulan dostane çözüm yolu ile çözümlenmesi için tarafları teşvik edebilmektedir[568].

Dostane çözüm; mahkemenin esas hakkında incelemesine gerek kalmadan, başvurucu ile üye devletin aralarında anlaşarak, mahkemenin denetiminde ve onayında başvurunun sonuçlandırılmasıdır. Dostane çözüm yolu ile ihlal kararı verilebilecek bir karar hakkında, ihlal

[567] Danıştay, İDDGK, 30.10.2013 K.T., 2010/1285 E., 2013/3325 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 05.03.2020.

[568] AİHS madde 39: "Yargılamanın her aşamasında, Mahkeme, davanın bu Sözleşme ve Protokolleri ile tanınan insan haklarına saygı ilkesinden esinlenen bir dostane çözüm yoluyla sonuçlanmasını sağlamak için taraflara yardımcı olabilir"; **Gözler**, İnsan Hakları Hukuku, s. 537.

kararı verilmeden sonuçlanmayı sağladığı için üye devlet yararına olup, bu sebeple başvurucu tarafından pek talep edilmeyen bir kurumdur.

2018 yılında İYUK, CMK ve HMK'nın yargılamanın yenilenmesine ilişkin maddelerinde değişiklik yapılmış ve dostane çözüm ve tek taraflı deklarasyon sonrasında da yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceği düzenleme altına alınmıştır. Ancak bundan önceki dönemde, AİHM tarafından *"önşart eksikliği nedeniyle esasa girilmeden veya dostane çözüm ya da başvurunun kayıttan düşürülmesi yollarından biriyle sonuçlanmış olursa"*[569] ihlal kararı söz konusu olmadığı için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilememekte idi. Bu yüzden ihlal kararının verilmiş olması yargılamanın yenilenmesi için şart olarak kabul edilmekte idi. Yürürlükte olan düzenlemeye göre, AİHM tarafından ihlal kararı verilmiş olması, tarafların dostane çözüm ile uzlaşması veyahut tek taraflı deklarasyon ile dosyanın kayıttan düşürülmesi durumları arasında fark bulunmamaktadır. İYUK'ta yer alan düzenlemeye göre, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak için ilk seçenek AİHM tarafından hüküm hakkında bir ihlal kararının verilmiş olması halidir.

AİHM'in ihlal kararı sonrası iç hukukta yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru, tavsiye kararı sonucu iç hukukumuzda uygulanır hale gelmiştir. Ancak söz konusu tavsiye kararı, AİHM'in ihlal kararı vermesine ilişkindir. Bu nedenle, kanaatimizce HMK, CMK ve İYUK'ta 2018 yılında yapılan değişiklik öncesinde yer alan yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin hükümleri söz konusu tavsiye kararının kapsamında olup, değişiklik sonrasında getirilen hükümler ise, dostane çözüm ve tek taraflı deklarasyon hususlarını da kapsayacak nitelikte düzenlendiğinden tavsiye kararından daha geniş bir düzenlemedir.

Danıştay, dostane çözümün yargılamanın yenilenmesi sebepleri olarak düzenlenmeden önceki bir kararında öncelikle söz konusu çözüm yolunun niteliğini belirlemiş daha sonra ise *"dostane çözüme ilişkin varılan sonuçların sözleşmenin ihlalinin varlığı anlamına gelmediği açıktır. Kaldı ki, burada hükümetlerin kabul ettiği tazminatlar bir ihlalin karşılığı olmadığı gibi, başvurucular da kabul ettikleri dostça çözüm gereği hükümetler aleyhindeki iddialardan*

[569] **Feyzioğlu, Metin** (2004), "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 327/6. Bendi Uyarınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Muhakemenin İadesi Sebebi Olması", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, s. 311, <http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/until2007/hukukkurultay04-1.pdf>,s.e.t. 12.01.2020 **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 129.

vazgeçtiklerinden, ihlalin var olup olmadığını araştırmaya imkan da yoktur"[570] ifadeleriyle, dostane çözümün neden yargılamanın yenilenmesine konu teşkil edemeyeceğini net bir şekilde ifade etmiştir.

Ancak Yargıtay'ın henüz değişiklik yapılmadan önceki bir kararında dahi dostane çözüm yoluna gidilmiş olması halinde yargılamanın yenilenmesi talebini kabul ettiği göze çarpmaktadır. Söz konusu kararlarında Mahkeme; yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin arasında AİHM'in kesinleşmiş kararı ile ihlalin tespit edilmesi gerektiğini belirtmiş ve arkasından kesinleşmiş karar ile ispat edilme kısmının dostane çözümü de kapsayacak şekilde geniş yorumlanmasını, yapılacak bir dar yorumun maddenin amacına ters düşeceğini vurgulamıştır[571].

Yine HMK'da sözü geçen 2018 yılında yapılan değişiklik öncesi Yargıtay bir kararında, dostane çözümü sulh kurumuna benzetmiş ve bu sebeple de dostane çözüm sonrasında verilen kayıttan düşürülmesi kararının da yargılamanın yenilenmesi sebebi olabileceğini vurgulamıştır[572].

Bizim de katıldığımız görüşümüze göre, dostane çözüm sulh kurumuna benzer bir nitelik taşımaktadır. Ancak iç hukukta uygulanan sulh müessesine başvuru sonrasında yargılamanın yenilenmesine gidebilmek mümkün olmamaktadır. Zira söz konusu sulh kararı mahkeme tarafından verilen bir karar olmayıp, yargılamanın yenilenmesi kurumuna ancak esasa ilişkin kesin mahkeme kararları aleyhine gidilebilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, HMK, CMK ve

---

[570] Danıştay, 4. Hukuk Dairesi, 05.11.2013 K.T., 2013/8885 E., 2013/16983 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.03.2020.

[571] "*HMK'nın 375/i maddesinde; yargılamanın yenilenmesinin istenebilmesi için, 'ihlalin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kesinleşmiş kararı ile tespit edilmiş olması' koşulu getirilmiştir…'Kesinleşmiş karar ile tespit olunma' ifadesinin dar yorumlanması halinde maddenin konuluş amacının yeterince tezahür etmeyeceğinin kabulü gerekir. Kaldı ki; dostane çözüm, İnsan Hakları ve Temel Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme ve Eki Protokoller ile tanınan insan haklarına saygı ilkesinden esinlenmekte ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne de yargılamanın her aşamasında taraflara bu hususta yardım etme vazife ve yetkisi tanınmaktadır*", Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 17.01.2013 K.T., 2012/12054 E., 2013/457 E. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 22.12.2019.

[572] "*Dostane çözümü iç hukukumuzdaki sulh kurumuna benzetmek, Türk Devleti'nin dostane çözüm neticesinde bir miktar parayı ödemeyi kabul ve taahhüt etmesini de davanın kısmen kabulü şeklinde kıyasen değerlendirmek, HMK'nun 375/i maddesinde yer alan düzenlemeyi somut olaya uyarlama açısından yerinde olacaktır. Bu itibarla; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin dostane çözüm neticesinde davanın kayıttan düşürülmesine dair kararı da, HMK'nun 375/i maddesine uygun kesinleşmiş bir karardır*", Yargıtay, 4.Hukuk Dairesi 17.01.2013 K.T., 2012/12054 E., 2013/457 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 22.12.2019.

İYUK'a 2018 yılında getirilen değişiklik ile dostane çözüm sonrası yargılamanın yenilenmesi yoluna gidebilmenin kurumun niteliğine uygun düşmediği kanaatindeyiz. Bu sebeple, eski düzenlemede yer alan ihlal kararının bulunması tek başına şart olarak öngörülmeli, dostane çözüm, başvurunun kayıttan düşürülmesi gibi sebeplerle[573] doğrudan yeniden yargılama yapılmamasının daha adaletli olacağı kanaatini taşımaktayız.

Dostane çözüm ile davalı devlet, başvuran kişiye belli bir tazminat ödemek, başvuruya konu olan idari işlemi kaldırmak gibi eylemlerde bulunmaktadır[574]. Dostane çözüm sonrasında ihlali oluşturan sebep ortadan kaldırıldığı takdirde, tekrar yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurarak iç hukuk yollarını tekrar kullanıma açmak kanaatimizce yargı sürecini uzatmakta ve bu tür durumun bir gerekçesi de kalmamaktadır. Dostane çözüm yolu, üye devletlerin ihlal kararı verilmemesi için gitmek istediği bir yoldur. Söz konusu karar davanın esasına ilişkin değildir[575]. Doktrinde aksi görüşler mevcut olsa da[576], bizim katıldığımız görüşe göre, dostane çözüm sonucunda bir mağlubiyet veya zafer sonucu ortaya çıkmadığı gibi, uzlaşmanın sağlanmış olması, taraf olan devletin ihlalde bulunduğunu kabul etmesi anlamında da gelmemektedir[577]. Kanaatimize göre, dostane çözümün doğrudan yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmemesi, onun yerine dostane çözüm sonrasında ihlalin önüne geçilememesi halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebileceğine dair bir düzenleme getirilmesi daha uygun olacaktır.

Anayasa Mahkemesi de 2016 tarihli bir kararında, *"buna göre başvurucunun ileri sürdüğü ihlal iddiasına konu müdahalenin dostane çözüm yoluyla etkili ve yeterli ölçüde giderildiği, yeni olgular içermeyen somut başvuru açısından başvurucunun mağdur sıfatının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır"*[578] ifadelerine yer vererek, yeniden yargılamanın söz konusu olabilmesi

---

[573] **Sancakdar, Oğuz** (2008), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türk Yargı Sistemindeki Konumu ve Kararlarının İdari Yargı Hakiminin Vereceği Kararlara Etkisi", Danıştay ve İdari Yargı Sempozyumu, 139. Yıl, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları no: 74,

[574] **Özdek**, Avrupa İnsan Hakları Hukuku, s. 66.

[575] **Özdek**, Avrupa İnsan Hakları Hukuku, s. 66.

[576] **Gündüz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 182.

[577] **Değerli, Yavuz Selim** (2015), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Dava Sonuçlandırma Yöntemleri, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 167.

[578] AYM, 17.11.2016 K.T., 2014/2565 B.N. Karar, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161220-12.pdf>, s.e.t. 21.01.2020.

için dostane çözüm ile ihlallerin giderilememiş olması gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla madde içerisine eklenecek "ihlalin giderilmemiş olması veyahut yeni bulguların çıkması halinde" ifadeleri ile söz konusu düzenlemenin getiriliş amacına hizmet edecektir. Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi'nin R (2000) 2 sayılı tavsiye kararına göre, yargılamanın yenilenmesi yolunun amacı, karar sonrasında, adil bir tazminat ile ortadan kaldırılamayan, yalnızca yargılamanın yenilenmesi yolu ile ortadan kaldırılabilecek olumsuz sonuçların bertaraf edilmesi olarak ifade edilmiştir[579]. Komitenin söz konusu tavsiye kararı da göstermektedir ki, yargılamanın yenilenmesi yolundaki amaç ihlalin tamamıyla ortadan kaldırılıp, eski hale iadeyi sağlamaktır. Bu sebeple kanaatimizce dostane çözüm yolunun başlı başına yargılamanın yenilenmesi sebebi olacak şekilde düzenlenmesi, söz konusu amacın kapsamını aşmaktadır.

Madde metninde geçen diğer bir kurum ise, tek taraflı deklarasyondur. Tek taraflı deklarasyon, AİHM içtüzüğünün 62. maddesinde karşımıza çıkmakta olup, 2 Nisan 2012 tarihinde mahkeme kararı ile eklenmiştir. Bu maddenin ilk fıkrasında; "başvurucunun bu İçtüzüğün 62. maddesi uyarınca yapılmış dostane çözüm önerisini reddettiği durumda, ilgili Sözleşmeci taraf başvurunun Sözleşmenin 37/1 maddesine dayanarak kayıttan düşürülmesi için Mahkemeye başvurabilir" hükmü yer almaktadır. Söz konusu maddeden yola çıkıldığında, tek taraflı deklarasyon kurumunun, dostane çözüm yolu amacına ulaşamadığı takdirde işletilen bir kurum olduğu ortaya çıkmaktadır. Tek taraflı deklarasyonda, taraf devlet karşı tarafın dostane çözümü reddetmesi halinde, yeterli tazminatın ödenmesi, gerekli tedbirlerin alınması gibi taahhütlerle birlikte, davada Sözleşme'nin ihlal edildiğini açık bir şekilde kabul etmektedir[580].

Dostane çözümden farklı olarak bu kurumda, başvurucu olan kişinin rızası aranmamaktadır. Taraf devlet, taahhütlerini, şartlarını ortaya koymakta, mahkeme onay verdiği

---

[579] "Bakanlar Komitesi, özellikle sözleşmeci tarafları, Mahkemenin sözleşmenin ihlalini tespit ettiği durumlarda, yargılamanın yenilenmesi de dahil olmak üzere davanın yeniden incelenmesi için ulusal yargı sistemlerinde uygun olanakların var olup olmadığından emin olmaları amacıyla teşvik eder, özellikle de: (i)mağdur tarafın, ulusal kararın sonrasında adil tazminat ile giderilemeyen ve yalnızca yargılamanın yenilenmesi veya davanın yeniden incelenmesi ile giderilebilecek, çok ağır olumsuz sonuçlara katlanmaya devam etmesi, ve (ii) Mahkeme kararından aşağıdaki durumlar sonuç olarak ortaya çıkıyorsa: (a)- dava edilen iç hukuktaki kararın esastan sözleşmeye aykırı olması, veya (b)tespit edilmiş ihlalin, dava edilen ulusal yargılamanın sonucu üzerinde ciddi bir şüphe düşürecek düzeyde ağır usül hataları veya eksikliklerinden kaynaklanması"; <http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2012/11/IHOP_AIHM_Ka rarlarinin_Infazi_Abdelgawad_Kapaksiz.pdf>, s.e.t. 06.03.2020.

[580] AİHM İçtüzüğü madde 62A/1-b: "Böyle bir talep başvurucu açısından Sözleşmenin ihlal edildiğini açık bir şekilde tanıyan bir bildirimi ve ilgili Sözleşmeci tarafın adilane bir giderimin sağlanması ve gerektiğinde, uygun düzeltici tedbirlerin alınması yükümlülüğünü içermelidir".

takdirde, dosya kayıttan düşürülmektedir. Bu açıdan bakıldığında tam bir uzlaşmadan bahsedilemeyeceği için, kanaatimizce tek taraflı deklarasyon ile verilen kayıttan düşme kararı sonrasında iç hukukta yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi, başvuranın taleplerinin tam olarak karşılanabilmesi amacıyla uygun olacaktır. Kaldı ki bu karar ile taraf devlet ihlal yapıldığını kabul etmektedir. Mahkemenin örnek bir kararında, başvurucunun tek taraflı deklarasyona cevap vermediği ancak başvuran, başvurunun devam etmesini istese dahi Mahkeme'nin hükümetin beyanları ve ödeyeceği tazminat miktarını değerlendirerek dosyanın kayıttan düşürülmesine karar verebileceğini ve olayda da başvurunun sürdürülmesini gerektiren bir durumun olmadığını belirterek, davanın kayıttan düşürülmesine karar verilmiştir[581].

Görüldüğü üzere, Mahkeme, tek taraflı deklarasyonda taraf devletin şartnamesini yeterli ve insan haklarına uygun bulursa, dosyanın tamamını veya belli bir kısmını kayıttan düşürmekte ve bu durumda başvuranın onayına gerek duymamaktadır. Tek taraflı deklarasyon kararında ihlalin olduğu tam olarak kabul edildiği için ve hatta uzlaşma da sağlanması aranmadığı için, iç hukuk aracılığı ile başvuranın hukuki tatmininin sağlanması kanaatimizce uygundur.

Dostane çözüm ve tek taraflı deklarasyon kurumunun yargılamanın yenilenmesi sebeplerine dahil edilmesi konusundaki hükümet gerekçesinde "maddeyle dostane çözüm veya tek taraflı deklarasyonla sonuçlandırılan başvurularda, ihlal kararı verilen başvurularda olduğu gibi yeniden yargılama yoluna başvurulabilmesi mümkün hale getirilmektedir. Böylelikle AİHM önündeki başvurularda ihlal kararı verilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır" ifadesine yer verilmiştir. Ancak söz konusu gerekçe, tek taraflı deklarasyon için kısmi olarak geçerli kabul edilse de, dostane çözüm için sağlıklı bir sebep olarak kabul edilemeyecektir. Zira dostane çözüm yolunda taraflar arasında bir uzlaşma sağlanmış olacaktır. Ayrıca ihlal kararı da verilmemekte, taraf devlet de ihlal olduğunu kabullenmiş sayılmamaktadır. Tek taraflı

[581] "*Başvuran, Hükümetin tek taraflı deklarasyonuna cevap vermemiştir. AİHM ayrıca, mevcut davanın koşullarında, başvuran başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini talep etse bile, Savunmacı Hükümetin tek taraflı beyanına dayalı olarak 37/1 (c) maddesi gereğince davanın kayıttan düşürülebileceğini hatırlatmaktadır. Hükümetin beyanında dile getirdiği kabullerin niteliğini ve tazminat olarak ödenecek meblağı (benzer davalarda hükmedilen miktarlarla tutarlıdır) dikkate alan AİHM, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini gerektirecek bir durumun kalmadığı sonucuna varmaktadır (37/1 (c) madde). Ayrıca yukarıda bahse konu değerlendirmeler ve bu yöndeki içtihadın açık ve geniş kapsamlı oluşu göz önünde bulundurulduğunda AİHM, bu çözümün Sözleşme ve Protokollerde tanımlanan insan haklarına saygı ilkesine uygun olduğu kanaatindedir ve başvurunun incelenmesine devam etmeyi gerektirecek herhangi bir gerekçe görememektedir. Yukarıda belirtilen gerekçelerle, davanın bu kısmının kayıttan düşürülmesi uygundur*"[581], **Ali GÖÇMEN ve Diğerleri** – Türkiye, Başvuru no. 17293/07.

deklarasyon kararında ise ihlal taraf devlet tarafından doğrudan kabul edilmekte, sadece AİHM tarafından ek olarak tespit edilmesine gerek kalmamakta ancak kayıtlara da ihlal olunduğu geçilmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı, dostane çözüm yolunun yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesinin yeterli kabul edilecek bir gerekçesi bulunmamaktadır.

c) AİHM Kararı Dolayısıyla Yargılamanın Yenilenmesi Hükmü ile İYUK Geçici Madde 9 Hükmünün Değerlendirilmesi

Bu başlık altında İYUK geçici madde 9'da düzenleme altına alınmış, AİHM kararı ve yargılamanın yenilenmesi kurumunu ilgilendiren hususu da değerlendirmek faydalı görülmektedir. İYUK madde 9'a göre; kaldırılan AYİM'in tarafsız olmadığı gerekçesi ile AİHM'e başvuruda bulunan ve bu başvuruları derdest olanlar, üç ay içinde yargılamanın yenilenmesini isteyebileceklerdir ve ayrıca AİHM tarafından iç hukuk yollarının tüketilmemesi sebebiyle kabul edilemezlik kararı verilen kişiler de bu tarihten itibaren üç ay içinde de yargılamanın yenilenmesini isteyebilmektedirler[582]. Düzenlemeye bakıldığında, yargılamanın yenilenmesi talebinin kabul edilmesi için bazı şartlar olduğu görülmektedir. Bu şartlar; hakkında daha önce AYİM tarafından bir yargılama yapılmış olması, bu yargılama için kişinin AİHM'e mahkemenin tarafsız ve adil olmadığı gerekçesi ile başvuru yapmış olması, Kanun'un yürürlüğe girişinden itibaren üç ay içinde yenilenme talebinde bulunulması veyahut AİHM'e yapılan başvuru sonucunda Mahkeme'nin geçici 9. madde uyarınca iç hukuk yolları tüketilmediği kanısıyla kabul edilmezlik kararı verilmesi tarihinden itibaren üç ay içinde talepte bulunulmuş olmasıdır.

Bu düzenlemeye ilişkin olarak Danıştay'ın bir kararında, davacı, AYİM'in bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olmaması nedeniyle yaptığı yargılamanın da adil olmadığı gerekçesi ile AİHM'e başvurmuş, mahkeme getirilen yeniden yargılama imkanından faydalanması mümkünken kendisine başvurmasını iç hukuk yollarının tüketilmemesi olarak değerlendirmiş ve süresi içerisinde başvurulduğu takdirde yargılamanın yenilenmesi aracılığı ile yeni bir karar

[582] İYUK geçici madde 9: "Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla, kaldırılan Askeri Yüksek İdare Mahkeme-sinin tarafsız ve bağımsız olmadığı iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yaptığı başvuru derdest olanlar, bu tarihten itibaren üç ay içinde Ankara idare mahkemelerinden yargılamanın yenilenmesini isteyebilirler. Bu süre içinde istemde bulunmayanlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince münhasıran iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararının kendilerine tebliğinden itibaren üç ay içinde de istemde bulunabilirler. Süresinde istemde bulunulması halinde yargılama yeniden yapılarak karar verilir".

verileceğini belirtilerek[583], kanun koyucunun süresinde yapılan başvurularda zorunlu olarak yargılamanın yenilenmesi yapılmasını istediğini vurgulamıştır.

Kanaatimizce söz konusu düzenleme, AİHM uygulamasının amacını aşmaktadır. Zira bu geçici düzenleme için AİHM'in ihlal kararı vermesi gerekli olmamakta hatta davanın başvurunun derdest olması yeterli kabul edilmektedir. Bu başvuru sonucu, süresinde yargılamanın yenilenmesi talebini yapan herkesin davasının zorunlu olarak yenilenmesi ise, hiçbir şarta bağlanmadığı için gerçek bir amaca hizmet ettiğini söylemek oldukça güçtür. Ayrıca madde düzenlemesinden de anlaşılacağı üzere hakkında AYİM tarafından yargılama yapılmış kimse, bu hüküm aleyhine mahkemenin tarafsız ve bağımsız olmadığı iddiası ile başvurmak durumundadır. Gerekçe olarak yalnızca adil yargılanma hakkı ihlal edildiği için başvuruda bulunmuş bir kişinin, belirtilen madde kapsamından faydalanması mümkün değildir[584]. Sadece bağımsız ve tarafsız mahkeme olmadığına dair başvuruların kabul edilmesi kanaatimizce uygulamada da adaletsizliğe sebep olabilecek niteliktedir. Bu nedenle madde eleştiriye oldukça açıktır. Kaldı ki, geçici 9. maddenin gerekçesinde de "kaldırılan Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde görülen davalar hakkında bu Mahkemenin bağımsız ve tarafsız olmadığı iddiasıyla yapılan başvurularda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi istikrarlı bir biçimde başvurucuların adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini belirterek tazminata hükmetmektedir" ifadesine yer verilmiş ve bağımsız ve tarafsız mahkeme olmanın adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğu kabul edilmiştir.

---

583 "*Davacının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1. maddesine dayanarak, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi nezdinde yürütülen yargılamanın adil olmadığı, AYİM'in bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olarak kabul edilemeyeceği, bu nedenle adil bir şekilde yargılanmadığı şikayetiyle AİHM'ne yaptığı 18/01/2012 tarih ve 14518/12 Sayılı başvurusu hakkında verilen 29/11/2018 tarihli kararda, aralarında davacının da yer aldığı ve dosyası birleştirilen başvuranların, 7103 Sayılı Kanun ile getirilen yeniden yargılanma imkanından faydalanmaları gerektiği dolayısıyla iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle başvuruların kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir. Davacının süresinde istemde bulunması halinde yargılamanın yeniden yapılarak karar verileceği" hususunun kanun koyucu tarafından açıkça belirtilmiş olması karşısında, davacının yargılamanın yenilenmesi talebiyle yapmış olduğu mevcut başvurusunun da süresinde yapılmış başvuru olarak kabulü gerekmektedir*", Danıştay, 12. Daire, 21.3.2019 K.T., 2018/10249 E., 2019/215 K. sayılı Kararı, Aynı yönde başka bir karar Danıştay, 12. Daire 26.09.2019 K.T., 2019/1492 E, 2019/6793 K., <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.02.2020.

584 **Üstün, Gül** (2019), "2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Öngörülen Yeni Bir Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi: Geçici 9. Madde", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 25, S: 1, 15–26, <http://static.dergipark.org.tr/article-download/cd1d/5f5b/381a/5d24be8124140.pdf?>, s.e.t. 07.05.2020, s. 23.

Belirtilen madde ile aslında AYİM'in tarafsız ve bağımsız bir mahkeme olmadığı zımni olarak baştan kabul edilmiş hale gelmektedir. Ancak Mahkeme uygulamaya dahil olduğu dönemde birçok dosyayı karara bağlamıştır. Mahkemenin en başından tarafsız ve bağımsız olduğunun kabul edilmemesi halinde ya aleyhine hüküm verilen kimselerin başvurularının belli bir süre kısıtı getirerek kabul edilmesi gerekir ya da yapılan mevcut düzenlemelerin adaletsizliğe neden olmayacak kapsamda ele alınması gerekir. Aksi durum daha öncesinden AYİM tarafından hakkında karar verilen kişilerin de hukuka olan güvenini sarsacaktır. İlk hal pek mümkün görülmediği için hiç değilse adil yargılanma hakkının ihlali amacıyla yapılan başvuruların da kapsama alınması kanaatimizce daha isabetli olurdu. Yine de ifade etmek gerekir ki, adil yargılanma hakkı ihlal edildiği gerekçesi ile bir başvuru yapılmışsa, eğer olayda İYUK madde 53'te yer alan diğer şartlar mevcut ise yargılamanın yenilenmesi yolu kabul edilecektir. Söz konusu madde özel bir düzenleme olduğu için, genel hükümlerin adaletsizliği bir şekilde bertaraf etmesi mümkün olabilmektedir. Ancak bu durum hükmün adil olduğunu göstermemektedir.

III. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLU AÇISINDAN ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Söz konusu başlık altında İYUK haricinde düzenlenmiş bazı yargılamanın yenilenmesi hallerine değinilecektir. İlk olarak 2010 yılında hukuk düzenimize dahil olan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru sonucunda verilen yeniden yargılama kararları, yargılamanın yenilenmesi kapsamında değerlendirilecek, daha sonra ise özelliği gereği Sayıştay Kanunu yargılamanın yenilenmesi açısından incelenecek ve diğer usul kanunlarımızda yer alıp, İYUK'ta yer almayan yargılamanın yenilenmesi sebepleri irdelenecektir. Bu değerlendirmeler sonucunda ise, İYUK 53. maddede kanaatimizce yapılması gereken değişiklikler her başlık altında belirtilecektir.

A. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Sonucu Yeniden Yargılama Yapma Kararı

Anayasamızda 12 Eylül 2010 tarihinde referandum ile yapılan değişikliklerden bir tanesi, AYM'ye bireysel başvuruları karara bağlama yetkisi verilmesidir. Mahkeme, bu yetkisini kullanırken, temel hak ve hürriyetlerin ihlal edildiğine karar verirse, bu ihlali gidermek adına

tazminata hükmedebileceği gibi, ihlalin süreklilik arz etmesi halinde yeniden yargılama yapılması için dosyayı ilgili mahkemeye de gönderebilmektedir. Belirtilen durum ise, AYM tarafından verilen kararın yargılamanın yenilenmesi sebebi olup olmadığının incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu başlık altında, konunun aydınlatılması için öncelikle bireysel başvuru hakkında genel bilgiler sunulacak, daha sonra AYM'nin yargılamanın yenilenmesine ilişkin kararının tipik yargılamanın yenilenmesi kanun yolu içerisinde olup olmadığı değerlendirilecektir.

1. Genel Olarak Bireysel Başvuru Yolu

Ülkemiz, AİHS'e taraf devlet konumunda olup, AİHM aracılığı ile yapılacak bireysel başvurulara ve mahkemenin kararlarına bağlı durumdadır. Hal böyle iken, temel hak ve özgürlüklerin ihlalinin AYM tarafından bireysel başvuru aracılığı ile denetlenememesi, AİHM tarafından çok fazla ihlal kararının verilmesine neden olmakta idi. AİHM tarafından verilecek ihlal kararlarının ulusal hukuk ile önüne geçilmesi amacı ile, Anayasamızın Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerinin düzenlendiği 148. maddesinin ilk fıkrasında, "07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi eklenmiştir. Ancak bireysel başvuru yolu için hazırlık dönemi öngörülerek, Anayasa'nın geçici 18. maddesi son fıkrası ile, "bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir" hükmüne yer verilmiştir. 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Usulleri Hakkında Kanun'un geçiş hükümlerini içeren geçici 1. maddesinin 8. fıkrasında yer alan hüküm dolayısıyla da, Mahkeme'ye, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleme yetkisi verilmiştir.

1982 Anayasasının 148/3 maddesi ve 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesi uyarınca, herkes Anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerden AİHS'te düzenleme altına alınmış olanların ihlal edildiği gerekçesi ile bireysel başvuruda bulunma imkanına sahiptir. Başka bir deyişle, bir hakkın bireysel başvuru konusu olabilmesi için hem Anayasa'da hem de AİHS'te yer alması

gerekmektedir[585]. Dolayısıyla, bireysel başvurunun konusu belirtilen kapsamdaki hakların kamu gücü tarafından ihlali olmaktadır.

Bireysel başvurunun konusu her ne kadar kamu gücünün eylem, işlem ve ihmalleri olarak düzenlenmiş olsa da, bir işleme karşı doğrudan AYM'ye gidebilmek yalnızca bu konuda bir kanun yolu öngörülmemesi halinde mümkündür[586]. Zira mahkemeye gidebilmek için kanun yollarının tüketilmesi zorunludur. Bu sebeple, bireysel başvurunun esas konusu mahkeme kararları olabilmektedir. Bu düşünceden yola çıkıldığında, bireysel başvurunun bir kanun yolu olup olmadığı hakkında tereddüt oluşmaktadır.

Kanun yolu, ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararların aynı yargı düzeninde bir mahkeme aracılığı ile denetlenmesi anlamına gelmektedir. AYM'nin yaptığı bireysel başvuru denetimine bakıldığında ise, aynı yargı kolundaki mahkememe kararlarının denetimini yapmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca AYM önünde incelenen başvurular salt temel hak ve özgürlüklere ilişkin olup, muhatap olan ise kamu gücünü kullanandır. Dolayısı ile başvurunun konusu ve tarafları ile esas davanın tarafları arasında benzerlik bulunmamaktadır[587].

AYM'nin denetiminde mevzuatın doğru uygulanıp uygulanmadığı, delillerin hukuka uygun olup olmadığı gibi diğer kanun yollarında denetlenen ve esasa ilişkin hususlara yer yoktur[588]. Bu sebeplerden yola çıkılarak, AYM tarafından incelenen bireysel başvuru yolunun diğer hak arama yollarından farklı olduğu[589], temel hak ve özgürlüklerin korunması için geliştirilmiş kendine has özellikleri bulunan bir hukuki çare olduğu ortaya çıkmaktadır[590]. Aksi

---

[585] **Turabi, Selami** (2017), Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 29.

[586] **Güveyi**, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması, s. 108.

[587] **Hamdemir**, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, s. 43.

[588] **Kaya, Seyithan** (2018), Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 132; AYDIN, "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru", s. 158.

[589] **Yılmazoğlu, Yunus Emre** (2019), Bireysel Başvuru Rehberi, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 15; AYM Başvuru No: 2013/5504, 28.05.2014 K.T. Kararı.

[590] **Pekcanıtez, Hakan** (2018), "Bireysel Başvuru Sonunda Verilen Kararların Medenî Yargıya Etkisi", Anayasa Yargısı Dergisi, S. 35, 73-104, <https://www.anayasa.gov.tr/media/6087/hakan_pekcanitez.pdf>, s. 75, s.e.t. 19.03.2020.; **Zysk, Lothar** (1971), Rechtlextica, München, s. 149, nkl. **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 39; **Aydın, Öykü Didem** (2011), "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S. 4, 121-170, <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_4_5.pdf>, s.e.t. 25.03.2020, s. 125.

bir durum halinde zaten doktrinde eleştirilen süper temyiz mahkemesi sıfatı ortaya çıkacaktır[591]. Ancak kanun yolunda yasaların nasıl uygulandığı ile ilgilenmeyen mahkemenin bu tür bir sıfatının olduğunu düşünmemekteyiz. Bireysel başvuru, ne olağan ne de olağanüstü bir kanun yoludur, yasama, yürütme ve yargı organlarının temel hak ve özgürlükleri ihlal etmesine yönelik getirilmiş özel bir düzenlemedir[592]. Doktrinde ağırlıklı olan ve AYM tarafından benimsenmiş tanıma göre, bireysel başvuru, diğer olağan kanun yolları tüketildikten sonra başvurulabilecek istisnai ve ikincil bir hukuk yoludur[593].

2. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Sonucu Yeniden Yargılama Yapma Kararı

6216 sayılı Kanun'un 50. maddesi ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 79'a göre; bireysel başvuru sonrası Anayasa Mahkemesi hakkın ihlal edildiğini tespit ederek, bunun yanında; yeniden yargılama, tazminata hükmetme veya tazminat miktarının belirlenmesi amacıyla genel mahkemelerde dava açılması yolunu gösterme, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmetme kararlarını da verebilmektedir. AYM, AİHS kapsamında yer alan bir temel hak ve özgürlüğün ihlal edildiğini ve bu ihlalin mahkeme kararından kaynaklı olduğunu tespit ederse, yeniden yargılama yapılmasına karar verme yetkisine sahiptir[594]. Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, tek başına ihlal kararının yeterli olmadığı hallerde, AYM'ye yeniden yargılama yapılmasına karar verilmesi hakkında yetki verilmiştir. Ancak AYM tarafından yargılamanın yenilenmesine karar verilmesi için

[591] **Kılınç, Bahadır** (2008), "Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", Anayasa Yargısı Dergisi, C: 25, 19-59, <https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/ anayasa_yargisi/bahadir_kilinc.pdf>, , s.e.t. 26.03.2020, s. 46.

[592] **Pekcanıtez, Hakan**(1995), "Mukayeseli Hukukta Medeni Yargıda Verilen Kararlara Karşı Anayasa Şikayeti", Anayasa Yargısı Dergisi, C:12, 257-287, <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/4748/pekcanitez.pdf>, s.e.t. 26.03.2020, s. 261.

[593] **Kalabalık**, İnsan Hakları Hukuku, s. 392; **Kılınç**, Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği; s. 24; GÜVEYİ, Nazmiye (2015), Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması, Onİki Levha Yayınları, İstanbul, s. 31.

[594] 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun madde 50/2: "Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir".

başvurucunun hukuki yararının da bulunması gerekmektedir[595]. AİHM kararlarına benzer şekilde, burada da dava hakkında makul zamanda karar verilmemesi gibi bir durumda, yeniden yargılamada hukuki yarar mevcut olmayacaktır.

Belirtmek gerekir ki, Anayasada güvence altına alınan ve AİHS kapsamında olan temel hak ve özgürlüklerin ihlali iddiasına dayanmadan, sırf mahkeme kararının yeniden gözden geçirilmesi amacı ile de AYM'ye bireysel başvuru talebinde bulunmak mümkün değildir[596]. Aksi durumda mahkeme açıkça dayanaktan yoksun olan bu tür bir başvuruyu reddetmek durumunda kalacaktır. Buna ilişkin bir başvuru sonucunda verilen bir kararda Mahkeme; *"bir anayasal hakkın ihlali iddiasını içermeyen, yalnızca derece mahkemelerinin kararlarının yeniden incelenmesi talep edilen başvuruların açıkça dayanaktan yoksun ve Anayasa ve Kanun tarafından mahkemenin yetkisi kapsamı dışında bırakılan hususlara ilişkin olduğu açıktır"* ifadeleri ile söz konusu başvuru reddedilmiştir[597]. Karar ve düzenlemelere bakıldığında Anayasa Mahkemesi bir temyiz mahkemesi olmadığından[598], Anayasa Mahkemesi Yargılama Usulleri Kanunu ve Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü tarafından yeni bir istisnai yol yaratıldığı görülmektedir[599].

Söz konusu kurum, yargılamanın yenilenmesi ile birtakım benzerliklere sahip olsa da bu kurumdan tamamen bağımsız, kendine has nitelikleri olan bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır[600]. Öncelikle AYM tarafından yeniden yargılama kararı verildiğinde, tıpkı yeniden

---

[595] **Hamdemir, Berkan** (2018), Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 351; **Gümüşay, Ramazan** (2018), "Bireysel Başvuruda İhlalin Ortadan Kaldırılmasının Bir Aracı Olarak "Yeniden Yargılama" Kararı ve İcrası", EBYÜHFD, C. 22, S. 1–2, 93-143, <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/03/2018-XXII-1-3.pdf>, s.e.t. 21.03.2020, s. 102.

[596] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 143.

[597] AYM, 1. Bölüm, 12.03.2013 K.T., Başvuru No: 2012/1027, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, s.e.t. 26.03.2020.

[598] **Yılmaz**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 143.

[599] **Yenisey, Feridun/ Nuhoğlu, Ayşe**, "Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C: 9 S:123-124 s. 7-37.

[600] **Pekcanıtez**, Bireysel Başvuru Sonunda Verilen Kararların Medenî Yargıya Etkisi, s. 75; "*Yapılacak yeniden yargılama ise usul hukukunda yer alan benzer kurumlardan farklı ve bireysel başvuruya özgü düzenleme içeren 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir*" AYM, Başvuru No: 2017/14768, 27/11/2019 K.T. kararı; Başvuru No: 2017/21000, 20/11/2019 K.T. Kararı; Başvuru No: 2015/13099, 8/1/2020 K.T. kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 24.03.2020; Aksi yönde görüş için bkz. **Atalı/Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 663; KURU, Medeni Usul Hukuku, s. 798,

yargılama kurumunda olduğu gibi kararı veren mahkeme, yargılamayı tekrarlamaktadır. Ancak diğer sebeplerden farklı olarak, AYM tarafından yeniden yargılama kararı verildiğinde ilk derece mahkemesinin yargılamanın yenilenmesi sebebini belirleme ve kararı kaldırıp kaldırmama konusunda bir takdir yetkisi bulunmamaktadır[601]. Zira 1982 Anayasasının 153. maddesinde yer alan hükme göre, AYM tarafından verilen kararlar yasama, yürütme ve yargıyı bağlayıcı niteliktedir. Bu sebeple, AYM tarafından yeniden yargılama kararı verildiğinde mahkemenin buna direnmesi gibi bir husus kabul edilemeyecektir[602]. Oysaki yargılamanın yenilenmesinde, talebin kabul edilip edilmeyeceğine hükmü veren mahkeme karar vermektedir[603].

İki kurum arasındaki diğer bir fark ise, AYM'ye başvuran kişinin ayrıca hükmü veren mahkemeye başvuruda bulunmasına başka bir ifade ile yargılamanın yenilenmesi talebine gerek bulunmamasıdır[604]. Bu sebepten dolayı diğer yargılamanın yenilenmesi sebeplerinde olduğu gibi, AYM kararı sonrasında yeniden yargılama yapılmasında herhangi bir süre düzenlemesi bulunmamaktadır[605]. Ayrıca 6216 sayılı Kanun'un 67. maddesinin 1. fıkrasına göre, "Mahkemenin siyasi parti kapatma davalarında veya Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre istenebilir" ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla siyasi parti kapatma davaları ve yüce divan sıfatıyla bakılan davalarda

---

eserlerde, AYM tarafından verilen yeniden yargılama kararı, yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında sayılmıştır.

[601] **Yılmazoğlu**, Bireysel Başvuru Rehberi, s.125.

[602] **Hamdemir**, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, s. 354; "*Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararına bağlı olarak yeniden yargılama kararı verildiğinde, usul hukukundaki yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olarak ilgili mahkemenin yeniden yargılama sebebinin varlığını kabul hususunda herhangi bir takdir yetkisi bulunmamaktadır*", AYM, Başvuru No: 2015/4993, 13/2/2020 K.T. kararı; Başvuru No: 2016/6776, 16/1/2020 K.T. Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.03.2020.

[603] **Altunç, Mehmet Sinan** (2017), "Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesinin Bireysel Başvuru Bakımından Ortaya Çıkardığı Hukuki Meseleler", TAAD, C: 7, S: 30, 199-220, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981693>, s.e.t. 21.03.2020, s. 206.

[604] **Pekcanıtez**, Bireysel Başvuru Sonunda Verilen Kararların Medenî Yargıya Etkisi, s. 84; **Yenisey/ Nuhoğlu**, Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesi, s. 11; "*Böyle bir karar kendisine ulaşan mahkemenin yasal yükümlülüğü, ilgilinin talebini beklemeksizin Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı nedeniyle yeniden yargılama kararı vererek devam eden ihlalin sonuçlarını gidermek üzere gereken işlemleri yerine getirmektir*", AYM, Başvuru No: 2016/23168, 16/1/2020 K.T. kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 25.03.2020. .

[605] **Gümüşay**, Bireysel Başvuruda İhlalin Ortadan Kaldırılmasının Bir Aracı Olarak "Yeniden Yargılama" Kararı ve İcrası, s.100; **Kanadoğlu Korkut**, (2015), Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul, s. 241.

yargılamanın yenilenmesinin mümkün olduğu ve CMK'ya göre yapılacağı düzenlenmiştir. Ancak aynı durum bireysel başvuru incelemesi için öngörülmemiştir. Yasama organının bir durumu kapsayıp diğer durumu kapsam dışında bırakmasının her iki kurumu birbirinden farklı değerlendirdiğini gözler önüne sermekte[606] ve düşüncemizi de haklı çıkarmaktadır.

Konuya ilişkin bir mahkeme kararında da; *"2577 sayılı Yasanın 53'üncü maddesinde, Anayasa Mahkemesi'nce bireysel başvurular üzerine verilen tazminata yönelik kararların yargılamanın yenilenmesine neden olacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmediği gibi Anayasa Mahkemesi'nce verilen 2014/6192 başvuru numaralı karardaki davanın tarafları (banka şubeleri) ve konusu (dönemleri) ile iş bu davanın taraflarının ve konusunun farklı olduğu, davacı tarafından dava dilekçesinde ileri sürülen 2577 sayılı Yasanın 53'üncü maddesinin 1-(h) bendinin de olayda uygulanma imkanı bulunmadığı sonucuna varılmıştır"*[607] ifadesiyle, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, AYM tarafından bireysel başvuru sonrasında yargılamanın yenilenmesine karar verilmesinin, İYUK'ta düzenleme altına alınan yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olduğunu vurgulamıştır. Benzer bir şekilde, Anayasa Mahkemesi de, Aligül Alkaya ve diğerleri başvurusunun sonrasında yeniden yargılama kararına hükmetmiş[608] bunun sonucunda dosyanın gönderildiği İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesi yeniden yargılama kararına direnmiştir. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi ihlalin devam ettiğine ilişkin verdiği ikinci kararında, yeniden yargılama kararının usul kanunlarında yer alan yargılamanın yenilenmesi kurumundan farklı olduğunu, ilgili mahkemenin yeniden yargılama sebebinin varlığı konusunda takdir hakkının olmadığını, başvurucunun veya başka bir kimsenin yeniden yargılama için talebinin aranmadığını, kabul edilebilirlik aşamasının bu durumda söz konusu olamayacağını, mahkemenin bu durumda yapması gerekenin yeniden yargılamaya başladığına dair karar alması olduğunu ifade etmiştir[609]. Karardan da anlaşılacağı üzere AYM, görüşümüzü destekleyecek şekilde her iki kurumun farklı olduğunu gözler önüne sermiştir.

---

[606] **Şahbaz, İbrahim** (2011), Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Paneli, TBB Yayınları, 71-128, s. 125.

[607] İstanbul BİM, 1. Vergi Dava Dairesi, 21.3.2017 K.T., 2017/238 E., 2017/1227 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 08.03.2020.

[608] AYM, **Aligül Alkaya ve Diğerleri**, Başvuru No: 2013/1138, 27/10/2015 K.T., <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1138>, s.e.t. 26.03.2020.

[609] AYM, **Aligül ALKAYA ve Diğerleri** (2), Başvuru No: 2016/12506, 07.11.2019 K.T. Kararı, <https://www.anayasa.g ov.tr/media/6362/2016-12506.pdf>, s.e.t. 26.03.2020.

2004 yılında yapılan Türkiye için Anayasa Şikayeti Modeli Tartışma Panelinde yargılamanın yenilenmesi yolu ile yeniden yargılama kararının uygulamada ve doktrinde tartışmalara sebep olacağı, bunların usul yasalarında yapılacak değişikliklerle düzenlenmesi gerektiği savunulmuştur[610]. Her iki kavramın birbirine yakınlığı ancak usul açısından ciddi farklılıkları sebebiyle de söz konusu düzenleme birçok karışıklığa sebep olmuştur. Söz konusu karışıklığın giderilmesi için kanaatimizce düzenlemenin yeniden ele alınması gerekmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yargılamanın yenilenmesi kanun yolu için, kanunda sınırlı sebepler öngörülmüştür. Bu sebeplerin arasında AYM kararı bulunmamaktadır. Ancak söz konusu sebebin AİHM tarafından verilen kararların yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesinde olduğu gibi, kanunda yapılacak bir düzenleme ile yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilebilip, edilemeyeceği hususu tartışmaya açıktır. Yukarıda izah edildiği üzere, AYM tarafından yapılan yargılama, AİHM tarafından yapılan yargılamaya ulusal boyutta eş değer niteliktedir. Bu sebeple, bir temel hakkın ihlaline AİHM tarafından karar verildiğinde, yargılamanın yenilenmesi sebebi gerçekleşmiş oluyorsa, AYM tarafından verilen yeniden yargılama hükmünün de yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasına konulmasında bir engel bulunmamaktadır. Ancak böyle bir durumda, diğer yargılamanın yenilenmesi sebepleri için süre öngörülmüş iken, AYM kararı sonrasında yargılamanın yenilenmesi için ya tekrar bir düzenleme yapılması, kişinin başvuru usulünün getirilmesi ve bağlı bir süre düzenlenmesi gerekecek ya da AYM kararları için başvuru yine öngörülmeyecekse istisnai bir düzenleme olarak kalmaya devam edecektir.

AYM tarafından verilen yeniden yargılama kararının şu an için yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak değerlendirilmemesi, kanaatimizce sebeplerin sınırlı olması ve usul kanunlarına bu sebebin eklenmemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca söz konusu düzenleme getirilecekse de AYM'nin yeniden yargılama kararı vermesi sonrasındaki usulün değiştirilmesi gerekmektedir. Zira yeniden yargılama kararı sonrasında kabul edilebilirlik değerlendirmesinin yapılmaması, kişinin başvurusunun aranmaması, yargılamanın yenilenmesindeki usulden tamamen farklı bir hukuki çarenin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır[611]. Her iki kurumun

[610] **Türk, Hikmet Sami** (2004), Türkiye İçin Anayasa Şikâyeti Modeli, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 21, 248-295.

[611] **Yenisey/ Nuhoğlu**, Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesi, s. 11.

usulleri birbirinden tamamen farklı olduğu için, AYM tarafından verilen yeniden yargılama kararının niteliğinin yargılamanın yenilenmesi kanun yolundan farklı olduğunu düşünmekteyiz.

B. Sayıştay Kanunu Açısından Yargılamanın Yenilenmesi

Her ne kadar farklı bir yargılama sistemine tabi olsa da, Sayıştay yargısında da yargılamanın yenilenmesi kanun yolu bulunmaktadır. Önemli farklılıklarını ortaya koymak, çalışmanın zenginleşmesini sağlayacağı düşüncesi ile, bu başlık altında Sayıştay Kanunu'nda düzenleme altına alınmış kendine has özellikleri olan yargılamanın yenilenmesi sebepleri değerlendirilecektir. Öncelikle ifade etmek isteriz ki, ulusal düzenlemelerimizde olduğu gibi yargılamanın yenilenmesi Fransız hukukunda da Sayıştay denetiminde kullanılan bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır[612]. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere, Fransız hukukunda yargılamanın yenilenmesi sebepleri oldukça sınırlı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Sayıştay Kanunu'nun 56. maddesinde altı bent halinde yargılamanın yenilenmesi sebepleri sayılmıştır. Bu maddeye göre; "hesapta maddi hata, isim yanlışlığı veya eksikliği bulunması, noksanlık veya mükerrerlik olması, hükme etki yapmış olan bir belgede sahtecilik bulunması, denetleme veya hesap yargılaması sırasında görülmeyen yanlış veya usulsüz bir işlemin hükümden sonra meydana çıkmış olması, denetleme veya hesap yargılaması sırasında bulunmayan hükme tesir edebilecek bazı belgelerin hükümden sonra ortaya çıkması, hükme esas tutulan bir ilamın bozulma suretiyle ortadan kalkmış olması, bilirkişi veya uzmanın gerçeğe aykırı rapor düzenlediğinin ortaya çıkması" yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasındadır.

Sayıştay yargısında yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliği, oldukça farklı bir konuma gelmiştir. Bilindiği üzere yargılamanın yenilenmesi yolu, bir olağanüstü kanun yoludur. Bunun temel nedeni ise, kesinleşmiş hükümlere karşı bu kanun yoluna başvurmanın mümkün olmasıdır. Sayıştay Kanunu'nda, yargılamanın yenilenmesi yolu için ilamın tebliğinden itibaren beş yıl şeklinde bir süre öngörülmüştür. Bu sürenin düzenleniş şekli dolayısıyla, yargılamanın

[612] **Gohin**, Contentieux Administratif, s. 370.

yenilenmesi yolu için kararın kesinleşmesinin beklenip beklenmeyeceği hususunda doktrinde ve uygulamada farklı görüşler ortaya çıkmıştır[613].

Her ne kadar yargılamanın yenilenmesi, niteliği gereği kesin hükümlere ilişkin olsa da Sayıştay Kanunu'ndaki düzenlemeden dolayı, kararların tebliğinden itibaren süre işlemeye başlamakta ve bu yüzden kişiler temyiz yoluna gitmeden, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmektedir. Buna ilişkin bir Sayıştay kararında, sorumlulardan birisi ilk olarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmuş ve bu talep kabul edilerek yeniden yargılama yapılmıştır. Ancak diğer sorumlu ise, temyiz süresinde talepte bulunduğu halde, asıl ilam ortadan kalktığı için talebi reddedilmiştir. Söz konusu kararın karşı oyunda ise, öncelikle yargılamanın yenilenmesi yolunun olağanüstü kanun yolu olduğu belirtilmiş ve daha sonra Sayıştay yargılamasında olağanüstü kanun yolu niteliğinin değerlendirilmediği, karar kesinleşmeden de yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebildiği ifade edilerek, belirttiğimiz sıkıntı ortaya konulmuştur[614] .

Tabii olarak yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun niteliği dolayısıyla yapılan hesap denetimi sonucu Sayıştay dairesi tarafından verilen karar, henüz kesinleşmemiş ise, yargılamanın yenilenmesi için öngörülen sebepler mevcut olsa dahi bu yola başvurulmaması gerekmektedir[615]. Sayıştay'ın bir kararında da sorumlu, temyiz ve yargılamanın yenilenmesi yolu arasında ikilemde kalıp temyiz süresi içinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmuştur. Ancak istemi reddedilmiştir. Bunun üzerine sorumlu temyiz yoluna başvurmuş

---

[613] **Aksoy, Mehmet/ Geçgel, Bülent/ Öz, Yusuf** (2018), Sayıştay Hesap Yargısı, Sayıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 177; "Hesap yargılamasında yargılamanın iadesine başvurmak için hükmün kesinleşmesi şartı aranmamaktadır. Sorumlular aynı ilam hükmüne karşı hem yargılamanın iadesine hem de temyize müracaat etmektedirler."; Aksi görüş için bkz. **Aslan, Zehreddin** (1991), "Sayıştay'ın Sorumluların Hesap ve İşlemlerini Kesin Hükme Bağlama Görevi", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C: 12, S: 1-3, 93-99, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13661>, s.e.t. 03.04.2020, s. 98.

[614] "*Yargılamanın iadesi ağır yargılama hatalarının düzeltilmesi için getirilmiş olağanüstü bir kanun yolu olup, bu yola ancak kesinleşmiş olan kararlara karşı gidilebilmektedir. Diğer bir ifade ile temyiz süresi dolmadan karar henüz kesinleşmediğinden yargılamanın iadesine gidilemez. Ancak Sayıştay uygulamasında bu ilke gözetilmemekte, henüz karar kesinleşmemiş olsa da yargılamanın iadesine gidilebilmektedir*" Sayıştay Temyiz Kurulu Kararları, 2. Daire, 39106 Dosya No., 44507 Tutanak No., 23.5.2018 Tutanak Tarihli Kararı, <https://www.sayistay.gov.tr/tr/kararlar/tkk/?krr=15979>, s.e.t. 02.04.2020.

[615] **Taytak, Mustafa/ Sakınç, Süreyya** (2018), "Sayıştay'ın Yargılama Fonksiyonu ve Sayıştay Yargısında Kanun Yolları", Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, C: 5, S: 1, 81-105, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/400241>, s.e.t. 04.04.2020, s. 98.

ve temyiz talebi de yargılamanın yenilenmesi yolundan yeni bir karar çıkmadığı için reddedilmiştir. Söz konusu kararın karşı oyunda ise uygulamadaki sıkıntı, *"kişi elindeki belgelerle daire kararına karşı, hangi kanun yoluna başvuracağını tam olarak tespit edememiş, ancak temyiz süresi içerisinde, yargılamanın iadesine başvurmuştur. Bu yanılgı sorumludan çok, Sayıştay yargısında kanun yollarına başvuru ile ilgili hukuki ve uygulama belirsizliğinden kaynaklanmıştır. Zira yukarıda da izah edildiği gibi Sayıştay yargısında, temyiz yolunun öncelikle tüketilmesi gerektiği yolunda bir uygulama birliği yoktur"*[616] ifadeleri ile açıklanmıştır. Dolayısıyla Kanun'un düzenlenmesinden kaynaklı sorun, Sayıştay yargısında farklı kararların da çıkmasına sebep olmuş, uygulamada birlik olmadığı için de adaletsizliklere ve hak kayıplarına neden olmuştur.

Sayıştay Kanunu'nda kanun yolları arasında öngörülen temyiz süresine bakıldığında, ilamın tebliğinden itibaren doksan günlük bir süre öngörüldüğü ortaya çıkmaktadır. Temyiz ve yargılamanın yenilenmesi için düzenlenen her iki süre de ilamın tebliğinden başladığı için, temyize gitmek ve temyiz incelemesinin uzaması halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresinin aşılacağı korkusu ortaya çıkmaktadır[617]. Bu nedenle yargılamanın iadesi yolu için, hükmün kesinleşmesinden itibaren beş yıl şeklinde sürenin yeniden düzenlenmesi, kanun yolunun niteliğine uygun olacak ve uygulamadaki sorunları da ortadan kaldıracaktır.

Sayıştay düzenlemesine bakıldığında, bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanı, hükme tesir edebilecek belgenin sonradan ele geçirilmesi, hükme esas ilamın ortadan kalkması, belgede sahtecilik halleri hem HMK ile hem de İYUK ile paralel olacak şekilde düzenlenmiştir. Hesapta maddi hatanın bulunması durumu ise, açıklanmaya değer durumdadır. Buradaki hataların, hesap şeklinde ifade edilmiş olması oldukça geniş kapsamlıdır. Dolayısıyla hata Sayıştay'ın inceleyip yargılamasını yaptığı iade hesabının unsurunda olabileceği gibi ilamda gösterilen hüküm fıkrasında da olabilmektedir[618].

---

[616] Sayıştay, Temyiz Kurulu 2. Daire, Dosya No: 42925, Tutanak No: 44017, 24.01.2018 K.T., <https://www.sayistay.gov.tr/tr/kararlar/tkk/?krr=15207>, s.e.t. 04.04.2020.

[617] **Aksoy/ Geçgel/ Öz**, Sayıştay Hesap Yargısı, s. 177.

[618] **Aslan**, Sayıştay'ın Sorumluların Hesap ve İşlemlerini Kesin Hükme Bağlama Görevi", s. 98.

Hükümlerdeki bu tür hataları gidermek için, İYUK'un 30. maddesinde "yanlışlıkların düzeltilmesi" şeklinde bir başvuru yolu öngörülmüştür. Belirtilen maddeye göre; tarafların kimlik bilgilerinde veya hesaba ilişkin hatalarda yanlışlıkların düzeltilmesinin mümkün olduğu ve bunun içinde açıklamaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı ifade edilmiştir. Aynı şekilde, HMK'nın 304. maddesinde düzenleme altına alınmış hükmün tashihi kurumunda da belirtilen yanlışlıkların giderilebileceği düzenleme altına alınmıştır. Yine Sayıştay Kanunu düzenlemesinde, hükümlerin tashihi kısmında, maddi hataların giderilmesi imkanı sağlanmıştır[619]. Bu sebeplerden dolayı, hükümlerdeki hataların giderilmesi için kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yoluna ihtiyaç bulunmamaktadır. Maddenin yargılama ve hükmün kesinleşmesinden sonra fark edilen hatalar şeklinde düzeltilmesi, yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliğine daha uygun düşeceği gibi, söz konusu kanun yolunun yargılama sırasında kolaylıkla giderilebilecek hatalar için de kullanılmamasını sağlayacaktır.

C. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Yer Alıp İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Bulunmayan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

İYUK madde 31'de yer alan hükme göre, maddede belirtilen hususlarda HMK hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Bu düzenlemeden hareketle, İYUK ile HMK uygulamalarının, her ne kadar sistemler ve ilkeler farklı bulunsa da, iç içe olduğunu söylemek doğru olacaktır. Ancak yargılamanın yenilenmesi için İYUK'ta sebepler açık olarak düzenlendiği ve bu konuda HMK'ya atıf yapılmadığı için, söz konusu sebepleri kıyas yolu ile arttırmak mümkün değildir. Bu başlık altında, İYUK metninde çok fazla konuda atıf yapılmış ve uygulamada da sıklıkla kullanılan HMK hükümleri ile İYUK hükümlerinin farklılıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

HMK ve İYUK hükümleri karşılaştırıldığında iki düzenlemede önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. İlk durum hakimin reddine ilişkin husustur. HMK'nın yargılamanın yenilenmesine ilişkin 375/1-b maddesine bakıldığında ise, "davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması" hali yargılamanın yenilenmesi sebepleri olarak öngörülmüştür. İdari yargılamada hakimin taraflarca reddedilmiş olması veyahut kendiliğinden davadan çekilmesi

[619] **Doğanyiğit, Saadettin** (2012), "Sayıştay Yargısında Kanun Yolları", Sayıştay Dergisi, S: 44-45, <https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/der44-45m1.pdf>, s.e.t. 04.04.2020, s. 3.

halleri yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmezken, hukuk yargılamasında merci tarafından kesin olarak davadan çekilmesine karar verilen hakimin davaya katılması hali de, yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmiştir. Bu farklılığın altında yatan asıl sebep, İYUK'un eski HUMK döneminde ve söz konusu kanun ile aynı doğrultuda yapılmış olmasıdır.

HUMK'un yargılamanın yenilenmesine ilişkin 445/9. maddesine göre sadece "davayı rüyetten istinkaf etmeğe kanunen mecbur olan hakim huzuriyle muhakemenin rüyet ve hükmedilmiş olması" yargılamanın yenilenmesi sonucunu doğurabilmektedir. Yalnızca hakimin yasaklılığının yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabul edilmesi önemli bir eksikliktir, zira yetkili makamlarca hakkında yapılan ret istemi veya çekilme talebi yerinde kabul edilen hakimin tarafsız olmadığı kabul edilmiş olacağından söz konusu durum da en az çekinmesi gereken hakimin davaya bakması kadar mühimdir[620]. Belirtilen sebebin düzenlenmesindeki amaç, ağır usul hatasına yol açması ve bunun düzeltilmesine imkan sağlanmasıdır. Bu yüzden İYUK'ta eski düzenlemeye paralel olan maddenin yeniden ele alınması ve güncellenerek hukuki sorunları ele alacak şekilde değiştirilmesi acil bir gerekliliktir. Benzer doğrultuda Alman Hukuku ve Fransız hukukuna bakıldığında, iki ülkenin de hukuk sisteminde çekilen hakimin davaya bakması yargılamanın iadesi sebebi olarak kabul edilmektedir.

İYUK'ta düzenlenmemiş bir diğer sebep ise; HMK'nın 375. maddesinin ilk fıkrasının a bendinde yer alan, "mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması" halidir. Söz konusu sebep CMK'da aynı ifadeyle kesin hukuka aykırılık sebebi olarak kabul edilmiştir. Ancak belirtilen sebebin, İYUK'ta yer alan bir karşılığı bulunmamaktadır.

Söz konusu sebebin gerçekleşmiş olması için doktrinde iki yorum yöntemi benimsenmiştir. İlk yorum, geniş yorum şeklinde olup, buna göre; mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen kanuna aykırı şekilde kurulmuş olması yargılamanın yenilenmesi sebebidir[621]. Diğer yorum ise, kanaatimizce dar yorum niteliğine sahiptir. Buna göre, mahkemenin kanuna aykırı teşekkül etmesi sebebinin gerçekleşmesi için öncelikle kanuna uygun şekilde kurulmuş bir mahkemenin olması ve bu mahkemede görev yapan hakimlerin de Hakimler ve Savcılar

[620] **Arslan**, Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s. 116.

[621] **Kuru**, Medeni Usul Hukuku, s. 789.

Kanunu'na göre atamasının yapılmış olması, bu zorunlu unsurlar dışında kalan unsurlarda eksiklik bulunduğunda söz konusu sebebin gerçekleşmiş olacağı ifade edilmiştir[622]. İki düşüncenin farkı, ilkinde yargılama yetkisine sahip olmayan bir oluşumun karar vermesinin yargılamanın iadesine konu olabilmesinin mümkün olmasıdır[623]. Diğer görüşe göre ise, yargılama yetkisine sahip olmayan bir mercii kararı yok hükmünde olacağı için, yargılamanın iadesine konu olamayacaktır[624].

Bilindiği üzere yargılamanın yenilenmesi yoluna konu kararın, bir mahkeme kararı olması gerekmektedir. Bu nedenle, bir kararın mahkeme kararı olmasını önleyecek nitelikteki aksaklıkların, mahkemelerin hukuka aykırı teşekkülü sebebiyle yargılamanın yenilenmesine konu olamayacağını düşünmekteyiz. Bu sebeple, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmek için kanaatimizce de mahkeme olmak için asgari koşulların bulunması gerektiği ve bu mahkeme tarafından verilmiş bir hükmün bulunması gerekmektedir. Bu konuda zabıt katibi veya hakim adayı tarafından verilmiş kararlar örnek gösterilmiştir[625]. Ancak bu tür bir kararın yargılamanın iadesine konu olmasından ziyade yok hükmünde olduğunun belirlenmesi yeterli olacaktır.

Mahkemelerin kanuna uygun teşekkül etmemiş olması hali, ceza yargılamasında mutlak hukuka aykırılık halleri içerisinde düzenlenmiştir[626]. CMK'daki bu düzenleme için de, düşüncemize uygun olan bazı örnekler verilmiştir. Buna göre; kurul halinde karar verilmesi gerekirken, tek hakimle karar verilmesi, hakimin genel olarak görevsiz olması gibi durumlar da mahkemenin kanuna aykırı teşekkül etmiş olması hali gerçekleşmekte ve kesin hukuka aykırılık doğmaktadır[627]. Üç hakimle karar verilmesi gerekirken, iki hakimle karar verilmesi halinde

---

[622] **Özbay, İbrahim/ Fak, Alican** (2018), "Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Yeni Bir Yargılamanın İadesi Sebebi: "Mahkemenin Kanuna Uygun Olarak Teşekkül Etmemiş Olması", Yargıtay Dergisi, C: 44, S: 3, 503-548, <https://hdl.handle.net/20.500.12432/1140>, s.e.t. 11.04.2020, s. 527.

[623] **Pekcanıtez/ Özekes/ Akkan/ Taş Korkmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 2328.

[624] **Özbay/Fak**, "Mahkemenin Kanuna Uygun Olarak Teşekkül Etmemiş Olması", s. 527.

[625] **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, Medeni Usul Hukuku, s. 658.

[626] CMK madde 289/1; "Temyiz dilekçesi veya beyanında gösterilmiş olmasa da aşağıda yazılı hâllerde hukuka kesin aykırılık var sayılır: a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması".

[627] **Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar** (2019), Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, s. 766.

CMK'nın 289. maddesinin 1. fıkrası uyarınca mutlak bozma sebebi gerçekleşmiş olacaktır[628]. Yargıtay'ın da bir kararında, daha önce tutukluluk kararının değerlendirilmesi kararına katılan hakimlerin, istinaf kanun yolunda da karar vermesi halini, mahkemenin hukuka aykırı teşekkülü olarak değerlendirmiştir[629].

CMK'daki maddenin gerekçesinde de; "mahkemenin kanunun belirttiğinden çok veya eksik veya yetkili olmayan hakimin katılmasıyla oluşması; böylece kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması"[630] ifadelerine yer verilmiştir. Belirtilen gerekçe, düşüncemizi tasdik edecek nitelikte olup, bir mahkemenin kanuna aykırı teşekkülünden anlaşılması gereken, mahkeme niteliğine haiz olunmayan bir kurumun karar vermesi hali değildir. Zira bu tür durumlar yok hükmünde olan kararlara sebep olacak, mahkeme kararı niteliğinde olmayacak ve bu yüzden temyiz veya yargılamanın yenilenmesine konu olmasına gerek kalmayacaktır. CMK düzenlemesine bakıldığında söz konusu hal, mutlak hukuka aykırılık sebebidir. Ancak Alman doktrininde bu hükmün niteliği gereğince yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilebileceğini savunanlar bulunsa dahi[631], yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınırlı olduğu için somut olayda diğer yargılamanın yenilenmesi sebepleri bulunmuyorsa bu yola başvurmak mümkün olmayacaktır.

HMK ve CMK düzenlemeleri göz önünde bulundurulduğunda, İYUK için de söz konusu sebebin yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasına dahil edilmesinin önünde kanaatimizce bir engel bulunmamaktadır. Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 7. maddesine göre, diğer yargılamalarda olduğu gibi idari yargıda da tek hakimle görülebilecek davalar

---

628 **Ünsal, Cengiz** (2016), Ceza Muhakemesinde İstinaf, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 248.

629 "*2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen 04.03.2016, 29.4.2016 ve 07.06.2016 tarihli oturumlara ve tutukluluk durumunun incelenmesi kararlarına katılan Başkan ve Üye Hakimin istinaf kanun yolu incelemesini yapmakla görevli mahkeme olan Bölge Adliye Mahkemesi 1. Ceza Dairesi Başkanı ve Üyesi olarak da hükme katılamayacaklarının gözetilmemesi*", Yargıtay, 1. Ceza Dairesi, 18.9.2019 K.T., 2018/1176 E., 2019/3829 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 16.04.2020.

630 **Yaşar, Osman** (2017), Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, C: 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 3554.

631 Schönke - Schröder, Strafgesetzbuch, 8. Auf. 547, Nkl: **Önder, Ayhan** (1966), "Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Muhakemenin İadesi Bakımından Müşterek Sebepler", İÜHFM, C: 32, S: 1, 29-61, <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96277,> s.e.t. 17.04.2020, s. 47.

düzenlenmiştir[632]. Heyet tarafından görülecek bir davanın tek hakimle görülmesi halinde[633], mahkemenin hukuka aykırı teşekkülü aynı HMK'da olduğu gibi İYUK'ta da yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmelidir.

Benzer şekilde İYUK madde 45/7 ve 49/5 hükümlerine göre, kararı veren hakimin istinaf veya temyiz aşamasına katılması halinde de mahkemenin kanuna aykırı teşekkülü gündeme gelebilecektir. Bu düşüncelerden yola çıkıldığında, kararı veren hakimin temyiz kararına katılması halinde, bu karara karşı ek bir kanun yolu bulunmamaktadır. Bu durumun bir benzeri olarak, temyize kapalı bir mahkeme kararında kararı veren hakimin istinaf kararında da oy kullanması halinde yine bu karar kesinleşecek ve ek bir kanun yoluna başvurma imkanı kalmayacaktır. Her ne kadar söz konusu maddeler yukarıda incelediğimiz gibi hakimin yasaklılığı olarak kabul edilebilse de, açık olarak mahkemenin kanuna aykırı teşekkülünü de gündeme getirecektir. Söz konusu durum, yargılama sırasında yapılan ağır hukuka aykırılıklara dahil olduğu için kanaatimizce İYUK'ta yer alan yargılamanın yenilenmesi düzenlemesine de mahkemenin kanuna aykırı teşekkül etmesi hali dahil edilmelidir.

İYUK'un 49. maddesinin 2. fıkrasında, temyiz sebepleri üç şekilde sayılmıştır. Buna göre; "görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, hukuka aykırı karar verilmesi, usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması" temyiz sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahkemenin hukuka aykırı teşekkül etmesi hali, hukuka aykırı karar verilmesine sebep olması halinde[634], tüm yargılama usullerinde kesin hukuka aykırılık sebebi olarak kabul edilmektedir[635].

---

[632] Madde 7: "1. Uyuşmazlık miktarı yirmibeşbin Türk Lirasını aşmayan; (1) a) Konusu belli parayı içeren idarî işlemlere karşı açılan iptal davaları, b) Tam yargı davaları, İdare mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından çözümlenir".

[633] HUMK döneminde söz konusu sebep yargılamanın yenilenmesi sebebi sayılmamıştır. Bu konuda eleştiri için bkz. **Aslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 132.

[634] **Arslan**, İdari Yargılama Usulü Kanunu, s. 398.

[635] **Atay**, İdari Yargılama Hukuku, s. 187; Örnek; "mahkeme bir başkan ve iki üyeden müteşekkil ve fakat oturumda bir üye eksik ise, o zaman mahkeme, kanuna uygun bir şekilde teşekkül etmemiş demektir"; **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 169.

D. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yer Alıp İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Bulunmayan Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

CMK düzenlemesi, diğer usul kanunlarından farklı bir yapıya sahiptir. Yargılamanın yenilenmesi müessesesi, CMK 311-323 maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup, sanık aleyhine ve sanık lehine olmak üzere yargılamanın yenilenmesi sebepleri sınıflandırılmıştır. Söylemek gerekir ki, CMK'da bulunan yargılamanın yenilenmesi sebepleri iki sebep dışında, tamamen ceza yargılamasının sistematiği doğrultusunda İYUK ile eş değer durumdadır.

İlk olarak, sanık lehine olan yargılamanın yenilenmesi sebeplerine bakıldığında, 311. maddede altı bent halinde sebepler sayılmıştır. Bunlar; belgenin sahteliği, tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek gerçek dışı beyanı, hükmün diğer bir hüküm ile ortadan kaldırılması, yeni olay ve deliller, AİHM kararı söz konusu hükümde İYUK ile aynı doğrultuda bulunan sebepler olup, maddenin c bendinde "hükme katılmış olan hâkimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise" ifadesine yer verilip diğer usul kanunlarında bulunmayan bir sebep düzenlenmiştir. Sanık aleyhine olan yargılamanın yenilenmesi sebepleri ise; bir belgenin sahteliği, suçla ilgili olarak hâkim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunulması ve yine hakimin görevini yapmakta kusurlu olması hali düzenlenmiştir. Konumuzu ilgilendiren ve idari yargılama alanında da karşımıza çıkabilecek, hakimin kusuru hakkındaki sebep bir öneri mahiyetinde değerlendirilip, İYUK'ta bulunması gerekip gerekmediği bu bölümde tartışılacaktır.

Söz konusu hükme göre, hakimin bir ceza kovuşturması veya mahkumiyet gerektirecek şekilde kusurlu hareketinin bulunması gerekmektedir. Burada açıklanan kusur, hakimin görevini suiistimal etmesi olup, maddede belirtilen hakim kavramından anlaşılması gereken hakkında doktrinde farklı görüşler bulunsa da[636] hükme katılan yani karara oy veren hakim

[636] **Erem**, "Muhakemenin Yenilenmesi", s. 23.

olarak anlaşılmalıdır. Dolayısıyla bu maddenin uygulanabilmesi için hükme katılan hakimlerden birisinin görev suçu işlemiş olması gerekmektedir[637].

Maddede yer alan yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıkması için, hükme katılmış olan veya hükmü vermiş olan hakimin görevi ile ilgili suç işlemiş olması ve bu konuda mahkumiyet kararı veyahut kovuşturmaya başlanılmış olması gerekmektedir. Hakimin göreviyle ilgili suçları ise, yargılamayı ilgilendiren herhangi işlenen bir suç olabilmektedir[638]. Yargıtay'ın değerlendirmesine göre ise görev suçu, *"görev ile bağlantılı, görevden yararlanılarak işlenebilen suç"*[639] olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla hakimin, sırf görevini kullanarak yarar sağladığı veya hüküm verilirken tarafsızlığı ortadan kaldırabilecek kusurlu davranışları görev suçuna sebebiyet verebilmektedir. Ancak söz konusu kusurun tamamen o yargılama ile ilgisi bulunması gerekmektedir. Dosyaya ilişkin yargılama dışında hakimin suç işlemesi, bu madde kapsamında yargılamanın yenilenmesi sebebi kabul edilmeyecektir[640]. Madde içerisinde sadece hükme katılan hakim ifadesine yer verildiği için, hakimin dışında savcı, zabıt katibi gibi kişiler için bu maddenin uygulanması mümkün değildir[641].

Hükmü veren veya katılan hakimin görevi sırasında bir suç işlemesi, karardan tereddüt edilmesi sonucunu doğuracak[642] ve hakimin tarafsızlığı ilkesine de aykırılık oluşturacaktır.

---

[637] **Bakım**, "Yargılamanın Yenilenmesi", s. 931.

[638] Örneğin, "belli bir yönde karar vermek için rüşvet alması" bkz. **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 83.

[639] Yargıtay, CGK, 17.02.2004 K.T., 2004/2-10 E., 2004/40 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 16.04.2020.

[640] "*Hükümlünün talep dilekçesinde yargılama0nın yenilenmesi sebebi olarak dayandığı yargılandığı dönemdeki mahkeme başkanının yapılan soruşturma sonucunda tutuklanmasının ve C. Savcısının ise açığa alınmasının bu dosya ile bir ilgisinin bulunmadığı*", "*..15 Temmuz darbe girişimi olayları ile bu olayın öncesi ve sonrasında hükümlü hakkındaki yargılamada görev almış bir kısım Cumhuriyet savcısı ve hâkim hakkında adlî ve/veya idarî soruşturma başlatılması durumunun yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında hükümlünün beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olmadığı, bu bakımdan hükümlü müdafiinin talebinin, CMK'nın 311. maddesinin 1. fıkrasının (c) ve (e) bentleri kapsamında yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak kabule değer olmadığı anlaşıldığından…*", Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 26.12.2016 K.T., 2016/2658 E., 2016/4291 K. sayılı Kararı, <http://www.kazanci.com/>, s.e.t. 16.04.2020.

[641] **Gündüz**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s. 118; **Karakurt**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 88; **Erdem, Mustafa Ruhan/ Şentürk, Candide** (2018), Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 290.

[642] **Erdem/ Şentürk**, Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, s. 289.

AİHM'e göre de, mahkemenin veya hakimin tarafsızlığı iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar nesnel tarafsızlık ve öznel tarafsızlıktır. Yasaklı hakimin davaya bakması öznel tarafsızlığa aykırı iken, hakimin görevini suiistimal etmesi nesnel tarafsızlığa aykırılık oluşturmaktadır[643].

Kanaatimize göre, bir hakim yargılama sırasında görev suçu teşkil edebilecek bir eylemde bulunursa tıpkı ceza yargılamasında olduğu gibi, idari yargılamada da yargılamanın yenilenmesi mümkün hale getirilmelidir[644]. Yargılamanın yenilenmesi sebepleri tahdidi olarak sayıldığı için, İYUK 53. maddeye "hakimin suç sayılabilecek nitelikteki kusuru" ifadesi eklenerek, bir hakimin davaya bakarken, bu dava sırasındaki işlediği suçları, yenilenme gerekçesi kabul edilmelidir.

Yargılamanın yenilenmesi kurumu, kesinleşen ve ağır sakatlıklara sahip olan hükümlerin hukuk düzeninden kaldırılarak, hukuki güvenliğin sağlanması amacına hizmet etmektedir. Yasaklı hakimin davaya bakması yargılamanın yenilenmesi sebebi sayılırken, bu sebepten derece olarak daha ağır olan suç işlenmesi halinin usul kanununda düzenlenmemiş olması bir eksiklik oluşturmaktadır. Kaldı ki bu sebebin de düzenlenmesindeki gerekçe de, hakimin görevini tarafsız biçimde yapması olarak karşımıza çıkmaktadır[645].

[643] **Nişancı, Dilaver** (2018), Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 83; AKYÜREK, s. 81.

[644] HMK'ya benzer düzenleme getirilmesi önerisi için bkz. **Aslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 131.

[645] **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 80.

III. BÖLÜM

YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNUN USULÜ

I. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNA BAŞVURU

Yargılamanın yenilenmesi yolu için, diğer kanun yollarında olduğu gibi, başvuruda bulunulması bir zorunluluktur. Hakim, tarafların başvurusu olmadan, re'sen yargılamanın yenilenmesi yoluna gidemeyecektir. Bu sebeple davanın taraflarından menfaati bulunan kişi, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden birisi gerçekleşmiş ise, yetkili mahkemeye, yargılamanın yenilenmesi talebini içeren bir dilekçe ile başvurmak durumundadır. Ancak süresi içerisinde ve koşullara uygun olan bir başvuru dilekçesi ile yargılamanın yenilenmesi yolunun işletilmesi mümkün olacaktır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru, taraflarca görevli mahkemeye hitaben yazılmış bir dilekçe ile yapılabilecektir. Her ne kadar yargılamanın yenilenmesi bir kanun yolu olsa da, bu yola ilişkin düzenlemelerin de İYUK'un 3. maddesinde yer alan şartlara uygun düzenlenmesi gerekmektedir. Yargılamanın yenilenmesi dilekçesinin ne şekilde düzenleneceği ve neleri içermesi gerektiği, İYUK'ta doğrudan düzenleme altına alınmamıştır. Ancak temyiz talebini içeren dilekçelerin İYUK'un 3. maddesine uygunluk taşıması gerektiğini içeren düzenlemenin Kanun'da mevcut olması[646] ve yine istinafa ilişkin olarak da temyiz usulünün uygulanacak olması[647] kanun yollarında da 3. maddenin uygulama alanı bulacağını ortaya koymaktadır.

Danıştay da konuya ilişkin bir kararında, yargılamanın yenilenmesi talebine ilişkin dilekçenin tıpkı idari davalara ait dilekçeler gibi düzenleneceğini ifade etmiştir[648]. Yargılamanın yenilenmesi usulüne ilişkin İYUK'un 55. maddesinin 5. fıkrasında yer alan "bu madde ile 53üncü madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yargılamanın yenilenmesinde bu Kanunun diğer hükümleri uygulanır" hükmüne göre de yargılamanın yenilenmesi dilekçesi için genel düzenlemeler uygulama alanı bulacaktır.

---

[646] Madde 48/2: "Temyiz dilekçelerinin 3 üncü madde esaslarına göre düzenlenmesi gereklidir".

[647] Madde 45/2: "İstinaf, temyizin şekil ve usullerine tabidir."

[648] "*Yargılamanın yenilenmesi dilekçesinin dava dilekçesi şeklinde hazırlanacağı*", Danıştay, 8. Daire, 25.1.2016 K.T., 2015/13667 E., 2016/259 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 04.10.2021.

İYUK'un 3. maddesinde dilekçelerde hangi hususların bulunacağı tek tek düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre ilk olarak dilekçede, "tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası" yer alacaktır. Yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde yer alacak taraflar, asıl hükümde yer alan taraflar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde karşı tarafın mutlaka belirtilmesi gerektiği doktrinde savunulmuş olsa da[649], söz konusu kanun yolunda genel hükümler uygulama alanı bulduğu için İYUK'un 15. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde yer alan "davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine" karar verilmesine dair hüküm, aynı şekilde uygulanabilecektir. Bu nedenle kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi talebinde de karşı taraf sehven yanlış gösterilmiş veyahut hiç gösterilmemiş ise, görevli mahkeme bu hususu kendiliğinden düzeltecektir.

Yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde yer alacak diğer bir husus ise, 3. maddenin b bendinde "davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller" olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu hüküm, yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna uyarlanacak olursa, talebin konusunun yargılamanın yenilenmesi olduğu ve ayrıca buna ilişkin sebep ve deliller ortaya konulacaktır. Ancak bu sebeplerin belirtilmemesi halinde kanaatimizce yalnızca dilekçenin reddi hali ortaya çıkabilecektir. Zira düzenleme yalnızca dilekçede yer alması gereken hususları kapsamaktadır. Genel kurallar çerçevesince yargılamanın yenilenmesi sebeplerine yer verilmemesi dilekçedeki noksanlıkları ortaya çıkaracaktır.

Dilekçede bulunması gereken bir diğer husus ise, "davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi" olarak ifade edilmiştir. Yargılamanın yenilenmesi yolunun konusu idari işlem olmadığı ve yargılamanın yenilenmesi talebinin süresi, idari işlemin yazılı bildiriminden itibaren başlamayacağı için bu hususların yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde yer almasına gerek yoktur. Ancak bu husus yerine yargılamanın yenilenmesi sebebinin ne zaman öğrenildiğine ilişkin tarihin dilekçede belirtilmesi, başvurunun süresinde yapılıp yapılmadığının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

---

[649] **Kalabalık**, İdari yargılama Usulü Hukuku, s. 422.

Belirtilen hususları taşımayan bir dilekçe ile yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulmuş ise talebin doğrudan reddedilmesi söz konusu olmayacaktır. Zira bu durumda da, genel hükümler uygulama alanı bulmaktadır. Bu durumda, İYUK'un 15. maddesinin 1. fıkrasının d bendinde yer alan hüküm devreye girecek ve talepte bulunan kişiye dilekçedeki eksiklikleri düzeltmesi için otuz günlük süre verilecek ve dilekçenin reddi gündeme gelecektir. Kişi bu süre içerisinde hataları ve noksanlıkları gidererek dilekçesini tekrar sunabilecektir.

Dilekçelerin mutlaka yargılamanın yenilenmesi talebini inceleyecek olan, esas kararı vermiş mahkemeye teslim edilmesi gerekmemektedir. Yargılamanın yenilenmesi talebini içeren dilekçeler İYUK'un 4. maddesi gereği, Danıştay'a veyahut esas kararı vermiş olan mahkemeye doğrudan verilebileceği gibi, idare veya vergi mahkemelerine, bulunulan yerde bu mahkemeler yoksa, asliye hukuk mahkemelerine, ülke dışında ise, Türk konsolosluklarına verilerek görevli mahkemeye gönderilmesi sağlanabilecektir. Ancak dilekçenin görevli mahkemeye hitaben yazılması gerekmektedir. Görevli mahkeme ise, esas kararı vermiş olan idare ve vergi mahkemeleri olabileceği gibi Danıştay veyahut yerine göre bölge idare mahkemeleri de olabilecektir.

Yargılamanın yenilenmesi dilekçesi verildikten sonra, söz konusu dilekçenin diğer aşamalarda olduğu gibi karşı tarafa tebliğ edilmesi gerekmektedir. Söz konusu dilekçe karşı tarafa tebliğ edildikten sonra, tarafın otuz gün içerisinde savunma sunması mümkün olup, süre geçtikten sonra veyahut savunmanın sunulması ile birlikte dosya tekemmül etmiş sayılacaktır. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi aşamasında tıpkı diğer kanun yollarında olduğu gibi, ikinci dilekçeler aşaması gibi bir aşama bulunmamaktadır. Bunun yargılamanın yenilenmesi yolunun bir kanun yolu olması, yeni bir dava olmaması dolayısıyla isabetli olduğunu düşünmekteyiz[650].

Bu başlık altında; yargılamanın yenilenmesi yoluna kimlerin başvurabileceği, başvurunun şekli, süresi, başvurunun sonuçları detaylı olarak anlatılacaktır. Son olarak da yargılamanın yenilenmesi yolu sonucunda verilebilecek kararlar ve bu kararların sonuçları detaylı olarak incelenecektir.

---

[650] Aksi görüş için bkz. **Kaşıkçı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 247.

A. Başvuruda Bulunabilecek Kişiler

Kanun yollarına başvuru, bazı istisnalar hariç[651] davanın tarafları aracılığı ile yapılmaktadır. Belirtilen özellikten yola çıkıldığında yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru hakkının da, davanın taraflarına verilmiş bir hak olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Burada dava olarak nitelendirilen, kesin karar ile sonuçlanmış, hakkında esas karar verilmiş dava olarak kendisini göstermektedir. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunabilecek kişiler, yargılamanın yenilenmesi yolu yeni bir dava olmadığı için, esas davanın davacısı veya davalısı olarak karşımıza çıkabilmektedirler.

1. Hukuki Menfaat

Yargılamanın yenilenmesi başvurusunun asıl davanın tarafları aracılığı ile yapılabileceği belirtilmişti. Ancak asıl davanın her iki tarafı da, her zaman yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunamayacaktır. Başvuruda bulunabilecek kişilerin durumları belirlenirken hukuksal yarar, bir başka ifade ile hukuki menfaat koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirilecektir. Yargılamanın yenilenmesi yolunda, diğer kanun yollarında olduğu gibi, hukuki menfaati olmayan bir kimsenin başvurusu kabul edilmeyecektir.

Hukuki yarar; "kanun yoluna başvuranın, aleyhine kanun yoluna başvurduğu kararın bozulmasında veya düzeltilmesinde, korunmaya değer bir yararının bulunması"[652] anlamına gelmektedir. Bir başka ifade ile, davanın taraflarından hangisi, hakkında kurulan hüküm değiştirildiğinde daha lehine olacak sonuçlar elde edebilecek duruma gelebilecek ise, o kişinin kanun yoluna başvurmada hukuki yararı bulunmaktadır. Davanın bir tarafının tamamen talep ettiği hususlar mahkeme tarafından karşılanmış ise, bu durumda o kişinin herhangi bir kanun yoluna başvurmada hukuki menfaati söz konusu olmayacaktır. Zira karar zaten kişinin tamamen

---

[651] Olağan veya olağanüstü tüm kanun yollarına başvuru hakları yalnızca davanın taraflarına verilmektedir. Ancak bunun tek istisnası, kanun yararına temyiz yoludur. Söz konusu kanun yolunda davanın taraflarının bu yola başvuruda bulunma hakkı yoktur.

[652] Danıştay 11. Daire, 28.12.2010 K.T., 2009/8259 E., 2010/11753 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 07.10.2021.

lehine olacak şekilde verilmiştir. Böyle bir durumda sebepler gerçekleştiği takdirde ancak davalının kanun yoluna başvurma hakkı olacaktır[653].

Yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurabilmek için gerekli olan hukuki menfaat, yalnızca dava tamamen aleyhine sonuçlanmış kişilerin durumunda ortaya çıkmamaktadır. Hüküm kısmen bir kişinin lehine olacak şekilde verilmiş ise, hukuki menfaat mevcut kabul edilecektir[654].

Burada dikkat edilmesi gereken husus, yargılamanın yenilenmesi talebinin, İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının h bendine göre, yani çelişik kararların varlığına bağlı olarak yapılmış olması halinde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu sebebe dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulması halinde, hukuki yarar, ilk hüküm kimin lehine ise onda gerçekleşmiş olacaktır[655]. Söz konusu durumda, kesin hüküm kuralına uygun davranılmış olsa idi, ikinci hüküm verilemeyeceğinden, ilk hüküm lehine olan taraf yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunabilecektir[656]. Belirtilen sebebe dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulduğu takdirde, ikinci hüküm ortadan kaldırılacağı için, son verilen hüküm dolayısıyla lehine sonuçlar doğmuş olan ve ilk hüküm aleyhine olan kişinin yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurması mümkün olmayacaktır.

2. Yargılamanın Yenilenmesi Yolunda Taraf Kavramı

Yargılamanın yenilenmesi yoluna, asıl davanın tarafları başvurabilmektedirler. Asıl dava ise, yargılamanın yenilenmesine konu edilecek olan kesin hükmün verildiği davadır. Söz konusu hüküm verildikten sonra, bu davanın davacı ve davalı tarafları, kanunda sayılı sebeplerden birisi vuku bulmuş ise yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurma imkanına sahiplerdir.

---

653 Danıştay, 11. Daire, 27.11.2002 K.T., 2002/1971 E., 2002/3761 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 07.10.2021.

654 **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 146.

655 Umar'ın HMK açısından durumu aynı yönde değerlendirmesi için bkz. **Umar**, Muhakemenin İadesi, s. 290.

656 **Aslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s.134.

Taraf kavramı, yalnızca davalı ve davacıyı kapsayacak kadar dar yorumlanmamalıdır. Taraf kavramı, davacı ve davalının yanında, bu kişilerin haleflerini de kapsamaktadır[657]. Başka bir ifade ile yargılamanın yenilenmesi aşamasında, asıl davanın davacısı konumunda olan kişinin ölümü sonrasında, kişinin mirasçıları külli halef olarak, davada taraf olma hakkına sahip olacak ve dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi başvurusunda bulunabileceklerdir. Taraf kavramına kanuni temsilciler de dahil olup, bu kişilerin yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurması mümkündür.

Danıştay'ın taraf kavramını oldukça geniş yorumladığı farklı bir kararının bu başlık altında değerlendirilmesi uygun görülmektedir. Davaya konu olan olayda, davacı hakkında Makine ve Kimya Endüstrisi tarafından fiili hizmet müddeti zammı tanınmamasına ilişkin işlemin iptali dolayısıyla dava açmıştır. Asıl davanın tarafları; davacı kişi ile davalı Makine ve Kimya Endüstrisi iken, Danıştay, söz konusu uyuşmazlık hakkında karar vermeye yetkili birim olmasından dolayı, davanın tarafı olmayan emekli sandığı tarafından yargılamanın yenilenmesi başvurusunda bulunulmasının hukuka uygun olduğuna kanaat getirmiştir[658]. Ancak bu karara katılmak pek mümkün değildir. Bir kanun yoluna başvurabilecek kimseler, kanun yoluna götürülecek davada taraf olan kimseler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle asıl davada taraf olmayan bir idarenin veya bir kişinin yargılamanın yenilenmesi aşamasında taraf haline getirilerek, talepte bulunması İYUK düzenlemesi doğrultusunda kabul edilemeyecektir. Daha önce verilmiş kesin hükümde davalı ve davacı konumunda kimler yer almakta ise ya bu kişiler veya onların halefleri aracılığı ile yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilecektir. Aksi durum, yargılamanın yenilenmesi yolunu bir kanun yolu olmaktan çıkartabilecek ve yeni bir dava niteliğine büründürülmesine sebep olabilecektir.

Kişilerin iradi temsilcisi olan avukatlar davada taraf kavramına dahil değildir. Ancak avukatın yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilmesi, tarafı temsil ettiği için mümkündür.

---

[657] Söz konusu durum İYUK'un 26. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre, davanın görülme sırasında ölüm veya başka bir nedenle taraflarda bir değişiklik meydana gelirse, bu durumda, davayı takip hakkı kendisine geçenler, davayı devam ettirme kabiliyetine sahiptirler. Burada davayı takip etme hakkına sahip olanlar ise halef kavramı ile açıklanmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilecek kişiler içerisinde duruma göre mirasçılar da yer alabilmektedir.

[658] Danıştay 10. Daire, 10.12.1986 K.T., 1986/718 E., 1986/2309 K. Sayılı Kararı, Danıştay Dergisi, S. 66-67, s. 470-472.

Avukatın yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuruda bulunabilmesi için, vekaletnamesinde özel bir hüküm bulunması gerekmektedir. İYUK'un 31. maddesinde tarafların vekilleri konusu için HMK'ya yapılan atıf gereğince, HMK'nın 74. maddesinin 1. Fıkrası uyarınca, avukata açıkça yetki verilmediği takdirde yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmesi mümkün olmayacaktır.

3. Dava Arkadaşlarının Yargılamanın Yenilenmesi Başvurusundaki Yeri

Dava arkadaşlığı, mecburi dava arkadaşlığı ve ihtiyari dava arkadaşlığı olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İYUK'un 5. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen; "birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması ve davaya yol açan maddi olay veya hukuki sebeplerin aynı olması gerekir" hükmü, ihtiyari dava arkadaşlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira maddede düzenleme altına alınan hüküm kişilere bir zorunluluk yüklememektedir. Söz konusu maddede detaylı düzenlemelere yer verilmemiş olup, birden fazla kişinin bir araya gelerek aynı dilekçe ile asıl davayı açması halinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna herkesin birlikte mi başvurması gerektiği yoksa bir kişinin başvurusunun yeterli olup olmayacağı tamamen tereddütte bırakılmıştır.

Düzenlemeden anlaşıldığı üzere birden fazla kişinin bir dilekçe ile dava açması hali isteğe bağlı bir husustur. Doktrinde, birden fazla kişinin birlikte dava açması halinde, birlikte hareket etmelerinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir[659]. Ancak birlikte hareket etme zorunluluğunun kanun yollarına başvuru kapsamında da uygulanıp uygulanmayacağı meselesi tartışmalı niteliktedir. Nitekim doktrinde, ihtiyari dava arkadaşlığı bulunmakta ise, kişilerin tek başına kanun yoluna başvurma hakkının olduğu da savunulmaktadır[660]. Kanaatimizce birden fazla kişinin tek işleme karşı açtığı bir davada, kanun yollarına hepsinin birlikte başvurma zorunluluğunun getirilmesi hakkaniyetli olmayacaktır. Zira bu durumda, dava arkadaşlığı ihtiyaridir. İhtiyari dava arkadaşlığı konusunda İYUK'ta bir düzenleme bulunmamaktadır. Her ne kadar bu konuda İYUK'un 31. maddesi aracılığı ile HMK'ya atıfta bulunulmamış olsa da

[659] **Atay**, İdari Yargılama Hukuku, s. 370.

[660] **Turgut, Ali Can** (2021), İdari Yargıda Temyiz, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 48.

ihtiyari dava arkadaşlığının niteliğini anlamak için HMK'ya ilişkin hükümleri değerlendirmek gerekmektedir.

HMK'nın 57. maddesinde ihtiyari dava arkadaşlığı, düzenleme altına alınmış ve 58. maddede ihtiyari dava arkadaşlarının birbirlerinden bağımsız olarak hareket edecekleri ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu durumda kişiler birbirlerinden tamamen bağımsız dava açma hakkına sahipken, birlikte dava açmayı tercih etmişlerdir. HMK'nın mecburi dava arkadaşlığına ilişkin olan 60. madde düzenlemesine bakıldığında ise, belirtilen nitelikteki dava arkadaşlarının yalnızca birlikte dava açabilecekleri, kendileri aleyhlerine bir dava açılacak ise, davanın hepsine birlikte yönlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

HMK düzenlemeleri değerlendirildiğinde, İYUK'ta düzenleme altına alınan birlikte dava açma halinin ihtiyari dava arkadaşlığı olduğu tartışmasız olarak ortaya çıkmaktadır. Doktrinde çoğunluk olarak, birlikte dava açan kişilerin ortak adres göstermek ve birlikte hareket etmek zorunda olduğu ve haklarında yalnızca tek hüküm verileceği savunulmuş olsa da[661], İYUK'ta bu konuda sınırlayıcı bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Kaldi ki, doktrinde savunulan bu görüş hukuk muhakemeleri anlamında mecburi dava arkadaşlığına denk düşmektedir. Ancak birlikte dava açma halinde bir zaruret söz konusu değildir. Kanaatimize göre, zaruretin gündeme gelebilmesi için mirasçılık gibi bir durumun vuku bulması gerekmektedir. Görüşümüze destek olacak şekilde Candan da; tek dilekçe ile dava açılması halinde ihtiyari dava arkadaşlığının ortaya çıkacağını, idari yargıda zorunlu dava arkadaşlığının yalnızca davalılar için mümkün olacağını belirtmiştir[662].

Tüm bu açıkladığımız nedenlerden dolayı, yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna, asıl davayı birlikte açmış kişilerden bir tanesinin başvurmasında hiçbir problem bulunmamaktadır. Tek kişinin başvurması durumunda yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilecek karardan yalnızca başvuran kişinin de faydalanacağını söylemek mümkün değildir. Bir hüküm yenilendiği takdirde, o hükümden etkilenecek herkese sirayet edebilecektir.

---

[661] **Tansuğ**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 105; **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 264.

[662] **Candan, Turgut** (2011), Açıklamalı İdari Yargı Usulü Kanunu, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 285.

4. Müdahillerin Yargılamanın Yenilenmesi Başvurusundaki Yeri

Davaya müdahale konusunda İYUK'ta yer atıf ile HMK hükümleri uygulama alanı bulmaktadır[663]. Asli müdahalenin kuralları, idari yargı alanının mahiyetine uygun düşmemektedir. Zira idari yargı alanındaki bir uyuşmazlıkta, taraflardan birisinin idare olma zorunluluğu bulunmaktadır. Asli müdahale ise, uyuşmazlık taraflarına karşı üçüncü bir kişinin her ikisine karşı dava açması halidir. Dolayısıyla bir özel kişinin, bir özel kişiye karşı dava açma hali idari yargıda mümkün olmamakta, bu durum görevsizlik kararı verilmesine sebep olmaktadır[664]. Kaldı ki her iki tarafın idare olduğu davalarda da, asli müdahale için dava açıldığında söz konusu işlem üzerinde hiçbir tasarrufu olmayan, ilk davadaki davacı idare, asli müdahale davasında, davalı kısmından hasım düzeltme kararı ile çıkartılabilecektir[665].

Feri müdahil konusuna değinecek olursak, idari yargı alanında bu kurumun uygulandığı görülmektedir[666]. Yargıtay, bir kararında feri müdahale kavramını şu şekilde açıklamıştır; *"davaya fer'i müdahaleden maksat, davada bir taraf yanında yer almak, ona yardımcı olmaktır. Davaya fer'i müdahale isteyen taraf bu şekilde yardımcı olacağı tarafın davayı lehine sonuçlandırması halinde kendisine de bazı haklar sağlamayı hedefler"*[667]. Yargıtay'ın da kararında ifade ettiği gibi, feri müdahilin amacı, o davada menfaatine uygun olarak, dava tarafının yanında ona yardımcı olmak, yeri geldiğinde tarafın ya da hakimin gözünden kaçan bir durum söz konusu ise bunu ortaya koymaktır. HMK'nın 66. maddesinin 1 fıkrasında ise feri müdahil; "üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'î müdahil olarak davada yer alabilir" şeklinde tanımlanmış olup, devamındaki maddelerde feri müdahilin taraf aleyhine olmayacak

---

[663] HMK madde 65/1: Bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişi, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açabilir.

[664] **Nedimoğlu, Ruhi** (1976)," Danıştay'da Görülen Davalarda Katılma", C: 1, S. 7, s. 63-69, s. 67, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/1976-1/7.pdf>, s.e.t. 29.04.2019.

[665] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 348.

[666] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 348.

[667] Yargıtay, 14. Hukuk Dairesi, 3.4.2009 K.T., 2009/705 E., 2009/4228 K sayılı Kararı, <http://www.hukukturk.com/>, s.e.t. 29.04.2019.

şekilde usul işlemlerini yapabileceği, ancak hükmün yine sadece taraflar için verilebileceği düzenleme altına alınmıştır.

Yargılamanın yenilenmesi yolu açısından bakıldığında müdahilin asıl davada taraf olmaması, hükümden doğrudan etkilenmemesi dolayısıyla hukuki menfaatinin eksik olmasına bağlı olarak başvuruda bulunması çoğunlukla mümkün görülmemektedir. Temyize ilişkin olarak verilmiş bir Danıştay kararında da, davalı idarenin yanında davaya katılan fer'i müdahil, idare tarafından yapılmış bir temyiz başvurusu olmamasına rağmen, temyiz başvurusunda bulunmuştur. Danıştay, söz konusu kararda; "ancak yanında katıldığı tarafa yardımcı olabilen ve yanında katıldığı tarafla birlikte hareket edebilen müdahilin tek başına kanun yollarına başvuramayacağı" ifadeleri ile fer'i müdahilin tek başına kanun yoluna başvurmasının mümkün olmayacağını ifade etmiştir[668].

Bölge idare mahkemesi tarafından verilmiş bir kararın da bu başlık altında değerlendirmesini yapmak uygun olacaktır. Kararda, yerel mahkeme müdahilin tek başına kanun yollarına başvuruda bulunma gibi bir hakkının olmadığını ifade ederek yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmiştir. Söz konusu kararın istinaf yolu ile denetimi sırasında Ankara Bölge İdare Mahkemesi; "davanın konusunun müdahilin sahip olduğu hak olduğu hallerde müdahilin tek başına kanun yollarına başvurabileceğinin kabulü gerekir"[669] ifadesi ile istinaf talebini kabul etmiştir.

Bu konuda AİHM tarafından verilen bir karar üzerinde durmak faydalı görülmektedir. Kararda Mahkeme müdahilin idari yargı alanında doğrudan kanun yoluna başvurabileceğini, bunun erişim hakkının zorunlu bir gereği olduğunu ifade etmiştir[670]. Belirtilen karar sonrasında Danıştay, müdahilin kanun yollarına başvurması konusundaki görüşünü değiştirmiştir. Danıştay

---

[668] Danıştay, 15. Daire, 22.11.2018 K.T., 2018/4740 E., 2018/7837 K. Sayılı Kararı, https://legalbank.net/, s.e.t. 07.10.2021.

[669] Ankara BİM, 12. İdari Dava Dairesi, 08.10.2020 K.T., 2020/567 E., 2020/1096 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 07.10.2021.

[670] "*Başvuran ilk yargılamanın ancak temyiz safhasında müdahil olabilmiş, bu da esas hakimi önünde kendisini savunmasına imkân vermemiştir. Öte yandan, Danıştay önünde bir itiraz davasının kabuledilebilirlik şartlarının kurallara bağlı ve sınırlı sayıda (numerus clausus) olması dolayısıyla, başvuran, Danıştay önünde de esasa ilişkin görüşlerini dile getirememiştir. İkinci davada ise, AİHM, yine 31. maddenin yerine getirilmemesi nedeniyle başvuranın tamamen davanın dışında kaldığını gözlemlemektedir. Valilik esas taraf olarak temyize gitmediği için başvuran, Danıştay önünde kendisini sınırlı bir şekilde savunama imkânı bile bulamamıştır".* AİHM, 2. Daire, Menemen Minibüsçüler Odası -Türkiye Davası, Başvuru no: 44088/04.

bir kararında "müdahilin menfaatini doğrudan etkileyen karara yönelik olarak tek başına yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilmesinin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmaktadır"[671] ifadesi ile müdahilin doğrudan yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurunun kabul edilmesinin adil yargılanma kapsamında olduğuna kanaat getirmiştir. Kanaatimizce de, diğer kanun yollarında ve yargılamanın yenilenmesi yolunda, menfaati doğrudan etkilenen müdahilin doğrudan başvuruda bulunabilmesi hakkaniyetli olacaktır.

Fer'i müdahaleye benzer olarak, davanın ihbarı dolayısıyla davaya katılan kimselerin de haklarının veya menfaatlerinin doğrudan etkilenmesi halinde kanun yoluna gitmesi mümkün kabul edilebilebilmelidir. Zira davaya katılan da, fer'i müdahil olarak değerlendirilecek ve hakkında HMK'nın 64. maddesinde yer alan atıf dolayısıyla, 69. maddede yer alan fer'i müdahile ilişkin hüküm uygulama alanı bulacaktır.

B. Başvurunun Yapılacağı Mahkeme

Yargılamanın yenilenmesi yolu için başvurulacak Mahkeme, İYUK'ta düzenleme altına alınmıştır. Yargılamanın yenilenmesi yolunun düzenlendiği 53. maddenin 2. fıkrasında; "yargılamanın yenilenmesi istekleri esas kararı vermiş olan mahkemece karara bağlanır" hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yolu için başvurulabilecek mahkeme, yani bu konudaki görevlendirilmiş mahkeme, daha önce esas kararı vermiş mahkeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka ifade ile, söz konusu karar hangi mahkeme tarafından verilmiş ise, başvurunun o mahkemeye yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bir hukuki yolun, kanun yolu olarak değerlendirilmesinde ilk dikkate alınan husus, kanun yolu incelemesinin kararı veren mahkemenin bir üst mahkemesi tarafından yapılıp yapılmadığıdır. Ancak daha önce de açıklandığı üzere bu durum her kanun yolu için geçerli olmayıp, olağanüstü kanun yollarını kapsam dışında bırakan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna yapılacak başvuru ve bunun akabinde yapılacak değerlendirme, ilk kararı veren mahkeme tarafından yapılmaktadır. Dosyanın bir üst merci tarafından incelenmesi söz konusu olmamaktadır. Her ne kadar söz konusu durum adil

[671] Danıştay 10.Daire, 11.01.2021 K.T., 2016/14269 E. 2021/32 K. sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 10.03.2022.

yargılanma hakkının ihlali gibi gözüküyor olsa da bu durumda yargılamanın yenilenmesi yolunun kendine has özelliklerine dikkat etmek gerekecektir.

Yargılamanın yenilenmesi yolu incelemesinin aynı mahkeme tarafından yapılması aslında bu konudaki en bilgili olanın daha önce kararı vermiş mahkeme olacağından kaynaklanmaktadır[672]. Yargılamanın yenilenmesi yolu, aslında eski davanın bir devamı olup amaç bu davadaki ağır hukuka aykırılıkları ortadan kaldırmaktır. Bu nedenle kanaatimizce de yargılamanın yenilenmesi yoluna dair incelemenin esas hakkında karar vermiş mahkeme tarafından yapılması uygun kabul edilmelidir. Kanun yolunun söz konusu özelliği gereği, ilk hükmü veren mahkemenin daha sonra kendi kararını kaldırmak istemeyeceği düşünülebilecek olsa da, kanaatimizce söz konusu endişe haklı bir endişe olmayacaktır. Zira yargılamanın yenilenmesi yolu, diğer kanun yollarından bu niteliği dolayısıyla ayrılmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yolu ile, verilen ilk hükmün temyiz ve istinaf yollarındaki gibi kontrolü sağlanmamaktadır. Buradaki amaç, kararda ağır usul hatalarının varlığının araştırılarak, eğer varsa bunların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun sebeplerine bir göz atıldığında, bunların temyiz ve istinaftaki gibi kararın denetimini sağlayan hukuka aykırılıklar olmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu sebepler, öyle sebeplerdir ki bu sebepler ile kararda ağır hatalar varsa bulunup kararın düzeltilmesi sağlanmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen hatalar objektif hatalar olarak karşımıza çıktığı için, mahkemenin kişiselleştirebileceği hatalar değildir. Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebepler zaten yargılama sırasında bilinmeyen, yargılama bittikten sonra haberdar olunan haller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, yargılamanın yenilenmesi yolu sebeplerinden birisinin oluşmasını, kural olarak hakimin hatası olarak değerlendirmek pek mümkün olamayacaktır. Bu nedenle kanaatimizce ilk hükmü veren mahkemenin, verdiği hükmü kaldırmak istememesi gibi bir husus çok gündeme gelmeyecektir.

Yargılamanın yenilenmesi incelemesinin aynı mahkeme tarafından yapılması halinde, aynı bilgi ve düşünce ile farklı karara varmaması endişesi de ortaya çıkabilecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus bilgi boyutundadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna

---

[672] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 148.

başvurabilmek için zaten yeni bilgilerin ortaya çıkması gerekmektedir. Bu sebeple kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunun kendine özel niteliklerinden dolayı hükmü veren mahkeme tarafından incelenmesinde kayda değer bir problem bulunmamaktadır.

Diğer görüşe göre, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin incelemenin üst mahkeme tarafından denetlenmesi bir gereklilik olup, aksi halde kanun yoluna ilişkin aktarıcı etki ortaya çıkmamaktadır[673]. Ancak daha önce de ifade ettiğimiz üzere aktarıcı etki olağan kanun yollarında olan bir özelliktir. Kanun yollarının aktarıcı etkisi, kararın üst seviyedeki yargı organı tarafından incelenmesi anlamına gelmektedir[674]. Aktarıcı etkinin amacı, kararın daha donanımlı bir merci tarafından tekrar incelenmesidir. Söz konusu durum ise, olağan kanun yollarında geçerli olup, yargılamanın yenilenmesi yolunda daha önce ifade ettiğimiz gibi kararın mevcut durumlarla tekrar gözden geçirilmesi söz konusu değildir. Olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi yolunda objektifliğin sağlanmadığını söylemek kanaatimizce çok mümkün değildir. Zira yargılamanın yenilenmesi yolunda, eski karar değerlendirilse de bu durum yeni ortaya çıkan bilgi ve belgeler ışığında yapılmaktadır. Hüküm veren mahkeme bu bilgi ve belgeler ile ilk defa karşılaştığı için kanaatimizce objektiflik kendiliğinden sağlanmaktadır. Kaldı ki kararın denetimi istinaf veya temyiz yolundaki gibi olmadığı için değerlendirmenin eski karara hakim olan mahkeme aracılığı ile yapılması usul ekonomisi ilkesine de uygun olacaktır.

Yargılamanın yenilenmesi sebeplerine bakıldığında esas kararı veren mahkemeden anlaşılması gereken durum, bir istisnai hal dışında oldukça net olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirtilen istisnai hal ise, İYUK 53. maddenin 1. fıkrasının h bendinde yer alan "tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması" sebebidir. Çelişik kararların varlığı halinde yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu durumda iki mahkeme kararı ortaya çıkacağı için, hangi mahkeme kararı için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidileceğinin belirlenmesi, esas kararı veren mahkemeyi belirleyecek ve bu şekilde

---

[673] **Kaşıkçı**, Vergi Yargılaması Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s. 236.

[674] **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 781.

görevli mahkeme ortaya çıkacaktır. Söz konusu sebep gerçekleştiği takdirde yargılamanın yenilenmesi istemi, ikinci karara yöneltilmektedir. Bunun nedeni ise, daha önce kesinleşmiş bir karar varken, maddi anlamda kesin hükme aykırı davranılarak aynı dava hakkında tekrar dava açılması ve yasak göz ardı edilerek çelişkili karar verilmesidir. Bu nedenle ortadan kaldırılması gereken karar, ikinci karar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İYUK ve HMK'da söz konusu duruma ilişkin özel bir yetki kuralı belirtilmemiştir. Ancak HMK'ya ait ilgili madde gerekçesi düşüncemizi destekleyecek niteliktedir. HMK 378. maddenin gerekçesinde, iki farklı çelişkili karar verilmesi durumunda, yargılamanın yenilenmesi yolu için başvurulacak mahkemenin son kararı veren mahkeme olduğu ifade edilmiştir[675]. Kanaatimizce söz konusu durum gerekçede belirtilmeseydi dahi, yargılamanın yenilenmesi yolunun mantığı ile çözüme kavuşturulabilecektir. Zira yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebebin ortaya çıkması için maddi anlamda kesin hükmün varlığına rağmen aynı davada farklı ikinci bir karar verilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi yolu pek tabiidir ki bu durumda ikinci karara ilişkin yapılacaktır. Böyle bir durumda ikinci kararın hukuk düzeninden kaldırılması yolu benimsenecektir.

Yukarıda ifade edilen yargılama sebebine ilişkin hangi mahkemenin yargılamanın yenilenmesi yolunda görevli olduğu doktrinde tartışmalara sebep olmaktadır. Bu konudaki bir görüş; Danıştay ile idare mahkemesi kararlarının çelişmesi halinde, son kararı Danıştay vermemiş olsa da yargılamanın yenilenmesi yolunda yetkili mahkemenin Danıştay olacağı yönündedir[676]. Ancak kanaatimizce bu durumda genel kuraldan ayrılmanın kayda değer bir sebebi bulunmamaktadır. Doktrinde bu görüş savunucuları; Danıştay tarafından verilmiş bir kararın idare mahkemesi tarafından denetlenmesi mümkün olamayacağı için kararlardan birisi Danıştay tarafından verilmişse yargılamanın yenilenmesi talebinin Danıştay'ın ilgili dairesi tarafından incelenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak daha önce de ifade ettiğimiz üzere yargılamanın yenilenmesi yolunda esas kararı veren mahkeme zaten kendi kararını değerlendirmektedir.

---

[675] **Tutumlu, Mehmet Akif** (2017), Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 375.

[676] **Gözübüyük/Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1024.

Bir örnekten yola çıkarak durum daha açık izah edilebilecektir. Daha önce Danıştay tarafından verilmiş bir karar bulunduğu düşünülse ve bu karar aleyhine yine aynı taraflar, aynı sebep ve konuya ilişkin bir hususta idare mahkemesinde dava açılsa ve bu davada da idare mahkemesi, Danıştay kararı aleyhine karar vermiş olsa, yargılamanın yenilenmesi son karar aleyhine yapılacaktır. Yani bu durumda idare mahkemesinin son verdiği karar yine kararı vermiş olan idare mahkemesi tarafından değerlendirilecektir. Dolayısıyla ifade ettiğimiz doktrindeki görüşün asıl sebebi vuku bulmamış olacaktır. Çünkü böyle bir durumda Danıştay kararının, idare mahkemesi tarafından değerlendirilmesi gündeme gelmemektedir. Tüm bu sebeplerle biz yargılamanın yenilenmesi yolu sebebi olan, birbirine çelişkili kararların birisi Danıştay, diğeri idare veya vergi mahkemeleri tarafından verilmiş olsa dahi, son karar hangi mahkeme tarafından verilmişse, incelemenin yine o mahkeme tarafından yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Bu durumda merci tayinine ilişkin hüküm üzerinde de durulabilecektir. İYUK madde 44'ün uygulama alanı bulabilmesi için; "yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel çıkması" veya "iki mahkemenin yargı çevresi sınırlarında tereddüt edilmesi" veya "iki mahkemenin de aynı davaya bakmaya yetkili olduklarına karar vermesi" gerekmektedir. Ancak yargılamanın yenilenmesine ilişkin söz konusu maddede doğrudan yargılamanın yenilenmesi yoluna konu teşkil eden esas kararı veren mahkemenin görevli olacağı ifade edilmiştir. Söz konusu yol ikinci karara karşı işletilebileceği için ikinci kararı veren mahkeme görevli olacak ve merci tayinine gerek kalmayacaktır. Kaldı ki bu durum idari yargı alanında pek sık karşımıza çıkabilecek bir husus değildir. Zira idare mahkemesi ve Danıştay'ın aynı konuda farklı kararlar vermesi, görev kuralına aykırı düşecektir. Böyle bir durumda ikinci mahkeme zaten görev yönünden reddini ilk aşamada değerlendirecektir. Bir uyuşmazlık, Kanun maddesinde yer alan göreve ilişkin hükümler değişmediği sürece ya Danıştay'ın ya idare veya vergi mahkemelerinin görev alanına girecektir.

Konuya ilişkin değerlendirilmesi gereken bir diğer konu, yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olacak kararı veren mahkemelerin kapatılması halinde incelemeye yetkili makamın neresi olacağı meselesidir. Ancak İYUK 55. maddede yer alan hüküm doğrultusunda, bu hususta tartışmaya gerek bulunmamaktadır. Esas kararı veren mahkemenin kapatılması halinde, kapatılan mahkemeler yerine yürürlükte olan mevzuata göre hangi mahkemeler yetkili kılınmış ise artık yargılamanın yenilenmesi de o mahkemeler tarafından incelenecektir. Konuya ilişkin

bir Danıştay kararında da, kapatılan askeri mahkemenin verdiği bir karara ilişkin yargılamanın yenilenmesi talebinin Antalya İdare Mahkemesi tarafından incelendiğinin ortaya[677] konulmuştur. İYUK 55. madde hükmüne göre; "İsteğin ilişkin olduğu konu, diğer bir daire veya mahkemenin görevine girmiş ise karar bu daire veya mahkemece verilir".

Davanın esası hakkında ilk derece mahkemesi bir karar verdikten sonra kanun hükmü ile yapılan bir değişiklik ile görevli mahkeme değiştirilmiş olabilir. Bu durumda yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin inceleme yine görevsiz dahi olsa esas kararı vermiş mahkeme tarafından mı yapılacak? Yoksa yeni görevlendirilen mahkeme mi değerlendirmede bulunacaktır? Belirtilen sorular, yukarıda belirttiğimiz İYUK 55. madde hükmü ile açıklığa kavuşturulmuştur. Böyle bir durumda yargılamanın yenilenmesi başvurusunda bulunulduğu zaman, kanun ile hangi mahkeme görevlendirilmiş ise yargılamanın yenilenmesi konusunda o mahkeme yetkili olacaktır. Kanaatimizce eski mahkemenin görev alanı değişmiş olsa dahi, kararı veren mahkeme olarak incelemeyi ilk mahkemenin yapmasına dair bir düzenleme yapılması, yargılamanın yenilenmesi yolunun mantığına daha uygun düşecektir.

Bu konuda Danıştay'ın çelişkili kararları bulunmaktadır. Her ne kadar kanun hükmü açık olsa da Danıştay görev alanından çıkmış bir konuda esas kararı kendisi verdiği için yargılamanın yenilenmesi yolunda yine kendisini yetkili görebilmektedir[678]. Yargılamanın yenilenmesi yolu incelemesini karara hakim olan mahkemenin yapması, amaca daha uygun düşmekte olsa da, kanunun açık hükmü karşısında Danıştay'ın verdiği kararın hukuka uygun olduğunu söylemek oldukça zordur. Düzenleme değişmeden Yüksek Mahkeme'nin kuralı Kanun'da yazılan ile aynı şekilde uygulamasının bir gereklilik olduğunu düşünmekteyiz.

Kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunda mahkemenin kapatılması haricindeki durumlarda, görevli mahkemenin, esas kararı vermiş olan mahkeme olması gerekmektedir. Bu nedenle ilgili maddenin yalnızca kaldırılan mahkemeleri kapsayacak şekilde ele alınmasının daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

---

[677] Danıştay 5. Daire, 08.06.2020 K.T., 2018/3193 E., 2020/2282 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 15.10.2021.

[678] Danıştay 13. Daire, 23.02.2017 K.T., 2016/616 E., 2017/438 K. Sayılı Kararı için bkz. **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 817.

Görevli olan mahkemenin yargılamanın yenilenmesi sırasında değişmesi halinde yargılamanın yenilenmesi başvurusunu hangi mahkemenin inceleyeceği konusunda HMK'da bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple Yargıtay kararları ile uygulamaya yön vermektedir. Yargıtay böyle bir durumda görev alanı değişmiş olsa dahi ilk derece mahkemesinin görevli olduğuna karar vermektedir[679]. Hukuk yargılamasında uygulanan durumun yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliğine, idari yargılamadaki düzenlemeden daha uygun düştüğünü düşünmekteyiz.

Kapatılan askeri mahkemelerin bazı kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yolu özel bir yetki kuralına bağlanmıştır. İYUK geçici 9. maddesinde yer alan hükme göre; "kaldırılan Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin tarafsız ve bağımsız olmadığı iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yaptığı başvuru derdest olanlar, bu tarihten itibaren üç ay içinde Ankara idare mahkemelerinden yargılamanın yenilenmesini isteyebilirler". Madde düzenlemesinden de anlaşılacağı üzere, AYİM tarafından verilen bir kararın arkasından, mahkeme kararının tarafsız olmadığı gerekçesi ile AİHM'e başvuruda bulunan kişinin yargılamanın yenilenmesi talebi konusunda görevli mahkemeler, Ankara idare mahkemeleri olarak karşımıza çıkacaktır. Bu istisnai hal dışında, bir mahkemenin kapatıldıktan sonra verdiği karar için yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurması halinde, inceleme genel kurallara göre belirlenecektir.

Görevli mahkeme konusunda ivedi yargılama ve merkezi sınavlara ilişkin usule yönelik yargılamanın yenilenmesi taleplerini de değerlendirmek gerekmektedir. Belirtilen usullerde Danıştay temyiz aşamasında adeta istinaf yetkisi kullanmaktadır. Belirtilen yetkisini kullanırken

---

[679] Yargıtay'ın tapu iptaline yönelik olarak verdiği bir kararında, yargılamanın yenilenmesi talebine konu olacak karar Hizan Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından verilmiş, ancak daha sonra tapu iptaline yönelik davalar asliye hukuk mahkemelerinin görevine tabi tutulmuştur. Bu nedenle yargılamanın yenilenmesi başvurusu asliye hukuk mahkemesine yapılmış, asliye hukuk mahkemesi de görevsizlik kararı vererek görevli mahkemenin ilk kararı veren mahkeme olduğunu ifade etmiştir. Yargıtay sulh hukuk ve asliye hukuk arasındaki görev uyuşmazlığını değerlendirirken, her ne kadar görev alanları kanun ile değişikliğe uğramış olsa da, yargılamayı yapan makamın davayı en iyi bilen mahkeme olduğunu ifade ederek, yargılamanın yenilenmesi yoluna dair incelemede ilk kararı veren Hizan Sulh Hukuk Mahkemesi'nin görevli olduğuna kanaat getirmiştir. "*6100 sayılı HMK'nın 378/1. (HUMK'nın 448) maddesinde "Yargılamanın iadesi talebini içeren dilekçe, kararı veren mahkemece incelenir." hükmü gereğince davaya bakan ilk mahkeme göreve ilişkin yeni bir kanun ile görevsiz hale gelmiş olsa dahi hükmü veren ve yargılamayı yapan mahkemenin somut davayı en iyi şekilde bildiği ve incelediği düşüncesine dayalı olarak, yargılamanın yenilenmesi davası hükmü veren mahkemede açılır ve o yer mahkemesince incelenip sonuçlandırılır. Bu durumda daha önceki hüküm Hizan Sulh Hukuk Mahkemesince verildiğinden, uyuşmazlığın Hizan Sulh Hukuk Mahkemesinde görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir*", Yargıtay, 20. Hukuk Dairesi, 17.02.2016 K.T., 2015/15766 E., 2016/1865 K. Sayılı Kararı; 17. Hukuk Dairesi., 26.6.2014 K.T., 2014/2713 E., 2014/9948 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 15.10.2021.

Yüksek Mahkeme, ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak yeni bir karar verebilmektedir. İşte böyle bir durumda yargılamanın yenilenmesi yolu başvurusu yine Danıştay'a yapılacaktır. Zira böyle bir durumda Danıştay, ilk derece mahkemesi kararından bağımsız yeni bir karar ortaya koymaktadır ve yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi tutulan karar, Danıştay tarafından verilmiş yeni karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Danıştay da bu konuda, yargılamanın yenilenmesi talebinin kendisi tarafından değerlendirileceğini kararlarında ifade etmektedir[680].

Benzer şekilde istinaf sonrasında da yargılamanın yenilenmesi yoluna belli şartlar altında gidilebilecektir. İstinaf mahkemesi, ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak yeni bir karar vermiş ise, bu durumda yargılamanın yenilenmesi yolunda görevli mahkemenin ilk derece mahkemesi olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumda yargılamanın yenilenmesi yolunda görevli mahkeme, başvuru konusu yapılan hükmü veren bölge idare mahkemesi olarak karşımıza çıkacaktır. Bölge idare mahkemeleri tarafından verilen kararlara bakıldığında da, istinaf sonucu kararın kaldırılarak yeni bir karar verilmesi halinde yargılamanın yenilenmesi yolunda görevli mahkemelerin bölge idare mahkemeleri olarak kabul edildiği sonucuna ulaşılmaktadır[681].

Bu konuda belirtmek istediğimiz bir diğer husus ise, yargılamanın yenilenmesi başvurusunun incelenmesi sırasında, yargılamanın diğer aşamalarına katılan hakimin bulunup bulunamayacağı ile ilgilidir. Konuya ilişkin İYUK mevzuatımızda doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. CMK'nın 23. maddesinin 3. fıkrasındaki düzenlemeye bakıldığında ise, yargılamanın diğer aşamalarında görev alan bir hakim, yargılamanın yenilenmesi aşamasına katılamayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu durum hakimin tarafsızlığını sağlamak için getirilmiştir. Her ne kadar yargılamanın yenilenmesi aşamasında yeni deliller değerlendirilecek olsa da, bu

---

[680] "*Davanın ivedi yargılama usulüne tabi olması ve Mahkemece davanın reddine ilişkin olarak verilen kararın Dairemizce verilen 28.05.2015 tarih ve E:2015/689, K:2015/2010 sayılı karar ile bozulması ve dava konusu işlemin iptaline kesin olarak (karar düzeltme yolu kapalı olmak üzere) karar verilmiş olması bakımından Dairemizin anılan kararına yönelik yargılamanın yenilenmesi isteminin İdare Mahkemesince değil Dairemizce karara bağlanması gerekmektedir. Zira İdare Mahkemesince verilen kararın bozulması üzerine dosya Mahkemeye gönderilmeyip esasa ilişkin olarak ta nihaî karar Dairemizce kesin olarak verildiğinden, 2577 sayılı Kanun'un 53. maddesinde belirtilen "esas kararı vermiş olan mahkeme"nin bu olayın özelliği itibarıyla Dairemiz olarak kabulü gerekmektedir*"; Danıştay, 13. Daire, 15.02.2016 K.T.,2015/6064 E., 2016/287 K. Sayılı Kararı; 13. Daire, 15.2.2016 K.T., 2015/6368 E., 2016/288 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 15.10.2021.

[681] Samsun BİM, 4. İdari Dava Dairesi, 30.9.2020 K.T., 2020/659 E., 2020/753 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 16.10.2021.

durum tarafsızlıktan şüphe etmemenin önüne geçmeyi sağlayacaktır. İYUK'ta yargılamanın yenilenmesine ilişkin bu şekilde bir madde olmasa da, temyiz ve istinaf için hakimin, karara katılan hakimin söz konusu kanun yollarında görev alamayacağı düzenlenmiştir. Yargılamanın yenilenmesi yolu için ise, bu şekilde özel bir düzenleme yapılmadığı ancak İYUK'un 55. maddesinin 5. fıkrasında, söz konusu kanun yolu için Kanun'da yer alan diğer hükümlerin uygulanacağının belirtildiği görülmektedir. Bu nedenle kanaatimizce temyiz ve istinaf yolu için öngörülen düzenlemelerin yargılamanın yenilenmesi yolu için de uygulanması, mümkün olacaktır.

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yargılamanın yenilenmesi yolunda görevli olan mahkeme, asıl hükmü vermiş olan mahkeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kural emredici bir kuraldır. Belirtilen kuralın sıkı bir şekilde uygulanması gerekli olup aksi durum hukuk davalarında olduğu gibi birtakım çelişkili kararlara sebebiyet verebilecek ve uygulamada ikilemlere olanak sağlayabilecektir[682]. Bu nedenle İYUK'ta belirtilen kuralın, 55. maddede yer alan istisnai hüküm ile birlikte değerlendirilerek uygulanması zorunluluk taşımaktadır.

---

[682] Yargıtay'ın özellikle taşınmazın yerinin değiştiği durumlarda çelişkili kararlarına rastlanılmaktadır. "*Ancak, hüküm kurulduktan sonra taşınmazın fiilen bulunduğu Sincan İlçesinde mahkemeler kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. HUMK.nun 13. maddesi hükmü gereğince taşınmazın aynı ile ilgili çekişmelerin taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde çözüme kavuşturulacağı tartışmasızdır. Esasen, bu kural kamu düzeniyle ilgili olup, mahkemece kendiliğinden gözetilmesi gereken zorunlu bir kaidedir. HUMK.nun 448. maddesinde öngörülen "hükmü veren mahkemeden" kasıt ise, aynı yerde, aynı seviyede birkaç mahkemenin bulunması halinde yargılamanın yenilenmesi isteğinin hangi mahkemece hüküm verilmiş ise o mahkemeden istenebileceğini işaret etmektedir. O halde, taşınmazın içinde bulunduğu ilçede sonradan mahkeme kurulduğuna ve faaliyetini sürdürdüğüne göre Sincan Asliye Hukuk Mahkemesinin daha önce hükmü veren Ankara Asliye Hukuk Mahkemesinin yerine geçtiği kabul edilmeli tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda delilleri toplanmalı ve ondan sonra işin esası bakımından bir hüküm kurulmalıdır" Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, 24.01.2008 K.T., 2007/10797 E., 2008/746 K. Sayılı Kararı, https://legalbank.net/; Mahkemece, kadastroya başlama gününde dava konusu taşınmazın bulunduğu Üçağız Köyünün Kaş İlçesinin sınırları içinde olduğu, ancak daha sonra kurulan Demre İlçesinin idari sınırlarına dahil olduğu gerekçesiyle yetkisizlik kararı ile dosyanın Demre Kadastro Mahkemesine gönderilmesine karar verilmiş ise de; kabul, dosya kapsamına uygun düşmemektedir. Dava, yargılamanın iadesi davası olup Kaş Kadastro Mahkemesinin 1994/37 Esas, 1994/155 Karar sayılı ve 19.07.1994 tarihli ilamı davaya konu edilmiştir. Temyize konu karar da Kaş Kadastro Mahkemesince verilmiştir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 378/1 (eski - 448/1) maddesinde "yargılamanın iadesi talebini içeren dilekçenin, kararı veren mahkemece inceleneceği" öngörüldüğü, hükmü veren mahkemenin davayı en iyi şekilde değerlendirebileceği dikkate alındığında yargılamanın iadesi davasını hükmü veren mahkemenin inceleyeceğine ilişkin yasa hükmünü kesin nitelikte ve mutlak bir şekilde anlamak gerekmektedir*", Yargıtay, 16. Hukuk Dairesi, 15.2.2012 K.T., 2012/690 E., 2012/1275 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 16.10.2021.

C. Başvuru Süresi

Kanun yollarına başvuru için belirli sürelerin olması, kararın kesinleşmesi veyahut da istikrarın sağlanması amaçlarına hizmet etmektedir. Olağan kanun yolları için süre, kararın belirtilen süre sonrasında kesinleşmesi için öngörülmüştür. Ancak olağanüstü kanun yollarında, karar zaten kesinleşmiş bulunmaktadır. Bu nedenle öngörülecek kanun yolu süresi, kesinliğin sağlanması ile ilgili değildir. Ancak bu durumda da hukuki istikrarın belli süre sonra sağlanmış olması amacı ortaya çıkmaktadır.

Kanun yollarına ait sürelerin sınırlı olması ile ilgili AYM kararında, sürelerin amaçları detaylı olarak incelenmiştir. Söz konusu kararda, Yüksek Mahkeme, kanun yolları için öngörülen sürelerin hukuki belirliliği sağladığını vurgulamıştır[683]. Ancak Mahkemeye göre, söz konusu sürelerin başvuruya engel olabilecek kadar kısa tutulması, mahkeme erişim hakkının ihlaline sebep olabilecek niteliktedir. Yargılamanın yenilenmesi yolu da bir kanun yolu olduğu için, bu yola ilişkin sürenin sınırlı tutulmasında bir sakınca yoktur. Ancak söz konusu sürenin kişilerin başvurmasına engel oluşturmamasına dikkat edilmelidir.

Olağan kanun yollarından farklı olarak, yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda süre, kararın kişiye tebliğinden itibaren değil, sebebi ortaya koyan belgenin sağlanmasına bağlı olarak başlamak durumundadır. Aksi durum kişilerin yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurması imkanını engelleyecek ve hatta ortadan kaldırabilecektir.

Belirtilen sebepler dolayısıyla kanunkoyucu, yargılamanın yenilenmesi kanun yolunun sürelerini, elde edilen belgenin niteliğine göre belirlemiş ve kişilerin herhangi bir hak kaybına uğramaması için şartları dikkate alarak düzenleme yapmıştır. İYUK'ta düzenlenen ilgili hükümlere göre, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süreler altmış günlük, bir yıllık ve on yıllık süreler olmak üzere üç şekilde ele alınmıştır. HMK düzenlemesi de İYUK ile paralel hükümler içerdiği halde CMK düzenlemesi diğer yargı alanlarından ayrılmaktadır. CMK düzenlemesinde yargılamanın yenilenmesi için herhangi bir süre öngörülmemiştir. Söz konusu durumun sebebi olarak, kesin hükmün adli hata içerdiğinin ne zaman ortaya çıkacağının

[683] AYM, Başvuru No: 2013/1718, 02.10.2013 K.T., http://www.kazanci.com/, s.e.t. 17.09.2021.

bilinemeyeceği vurgulanmış olsa da[684], adli hatanın öğrenildiği andan itibaren başlatılacak bir süre kanaatimizce hukuki istikrarı sağlamak açısından daha uygun kabul edilebilecektir. Kaldı ki süre olmamasının gerekçesi, gerçeğin ortaya çıkışının çok uzun zaman alması hali olsa dahi[685], sürenin başlangıcını öğrenme tarihinden başlayacak şekilde belirlemek, hem kişilerin aleyhine bir sonuç doğurmayacak hem de istikrarın sağlanması amacına hizmete edecektir.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin olan sürelerle ilgili bir görüş ise Arslan tarafından savunulmuştur. Yazara göre, yargılamanın yenilenmesi yolu için azami başvuru süresi düzenlenmeli ve bu süre de on yıl olmalıdır[686]. Bu şekilde öngörülecek bir azami süre, kararın ortadan kaldırılabileceği en uzun süreyi belirlediği için, istikrar ve güvenlik ilkelerine hizmet edecektir. Alman düzenlemelerine bakıldığında da yargılamanın yenilenmesi yolu için yetkisiz temsil hali hariç diğer hallerde azami süre benimsendiği ve bu sürenin kararın kesinleşmesinden sonra beş yıl olarak düzenlenmiştir[687]. Ancak kanaatimize göre, yargılamanın yenilenmesi için azami bir süre belirlemeye gerek yoktur. Zira, söz konusu kanun yolu, çok sıkı şartlara ve ağır sebeplere bağlanmıştır. Maddeler halinde düzenlenmiş sebeplere bakıldığında bunların çok ağır hatalar olduğu göze çarpmaktadır. On yıllık sürenin ya da belirlenecek bir azami sürenin bitişinde, kararın ağır hataları barındırdığının ortaya çıkması halinde, söz konusu karar için herhangi bir kanun yoluna gidilememesi, adil yargılanma hakkını etkileyecek, kişilerin hukuka olan inançlarını da sarsabilecek niteliktedir. Bu nedenle yeni durumun öğrenilmesinden itibaren belirlenecek süreler, kanaatimizce istikrar ve hukuki güvenlik ilkelerini sağlamak için yeterli kabul edilmelidir. Madde düzenlemelerinde de kanunkoyucunun çoğunlukla öğrenme tarihinden itibaren süreleri başlattığı görülmektedir.

Fransız idari usul düzenlemesinde ise, yargılamanın yenilenmesi süresi, sebebin usul hatasından kaynaklanması halinde eski kararın tebliğinden itibaren, diğer durumlarda ise sebebin öğrenilmesinden itibaren iki ay olarak düzenlenmiştir[688].

---

[684] **Apaydın**, Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, s. 280.

[685] **Akyürek**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 58.

[686] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 145.

[687] **Wolff/Decker**, VwGO VwVfG, s. 499.

[688]Madde R834-2: "Önceki maddenin 1. ve 2. bentlerinde bulunulan durumlarda, süre tarafın talep ettiği revizyon nedenini öğrendiği günden itibaren başlar.".

Yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurmak için belirlenen sürenin niteliği üzerinde durmak da faydalı görülmektedir. Kanun yoluna başvuru süresi kural olarak ya hak düşürücü süre ya da zamanaşımı süresi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanaşımı süresi; kişilerin belli bir süre sonra hakkını almasını zorlaştıran, borcu eksik borç haline getiren süreler olarak karşımıza çıkmaktadır[689]. Bu süreler geçtikten sonra kişilerin hakları ortadan kalkmamaktadır. Hak düşürücü süreler ise, kişilerin haklarını tamamen ortadan kaldıran sürelerdir. Hak düşürücü süreler, doğrudan hakim tarafından da dikkate alınan süreler olarak karşımıza çıkmaktadır. İdari yargı alanında dava açma sürelerinin niteliği tartışılmaktadır. Esas olarak kabul edilen görüş, sürelerin hak düşürücü olduğu yönündedir[690]. Ancak idari yargıdaki dava açma sürelerinin hak düşürücü veya zamanaşımı süresi olmadığı kendine has özellikleri bulunan süreler olduğu da, bir görüş tarafından kabul edilmektedir[691]. Duran'a göre söz konusu süreler hak düşürücü nitelikte kabul edilemeyecektir, çünkü belirlenen süreler geçtiğinde hak değil yalnızca dava açma hakkı ortadan kalkmaktadır[692].

Danıştay'ın bu konudaki kararlarına bakıldığında ise, tartışmasız bir şekilde sürelerin, hak düşürücü süreler olarak kabul edildiği ortaya çıkmaktadır[693]. Ancak mahkeme kararlarında da sürelerin, istisnai durumlarda kesilip, durabileceği ifade edilmektedir[694]. Oysaki hak düşürücü süreler, kesilme ve durma hallerine kapalı sürelerdir. Bu nedenle, idari dava açma süresi her ne kadar hak düşürücü sürelere benzerlik gösterse de, kendine has özellikleri olduğu için, "sui generis" nitelikte süreler olduğu kanaatini taşımaktayız. Belirtilen açıklamalarımız yalnızca idari yargı alanındaki dava açma sürelerini kapsamamakta, verilen kararlar aleyhine başvurulabilecek kanun yolları sürelerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla idari yargı alanındaki

---

689 **Özkaya, Eraslan** (2016), Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Baskı, s. 28.

690 **Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 327.

691 **Duran, Lütfi** (1945), "İdari kazada Dava Açma Müddeti", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 11, Sayı 1-2, 238-263, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97021>, s.e.t. 24.09.2021, s. 254.

692 **Duran**, Dava Açma Müddeti, s. 255.

693 Danıştay, İDDK, 17.04.2013 K.T., 2009/2657 E., 2013/1472 K. Sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 20.09.2021.

694 Danıştay, VDDK, 13.03.1998 K.T., 1996/244 E., 1998/45 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 20.09.2021.

yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin düzenlenen sürenin de kendine has özellikleri bulunan, hak düşürücü sürelerin niteliğine yakın süreler olduğunu düşünmekteyiz.

1. Altmış Günlük Süre

Yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda altmış günlük süre, kural olan süre olarak karşımıza çıkmaktadır. İstisnalar hariç, yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvuru süresi altmış gün olarak düzenleme altına alınmıştır. İYUK 53. maddenin 3. fıkrasında belirtilen durum "yargılamanın yenilenmesi süresi, (1) numaralı fıkranın (h) bendinde yazılı sebep için on yıl, (1) numaralı fıkranın (ı) bendinde yazılı sebep için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl ve diğer sebepler için altmış gündür" ifadesi ile açıklanmıştır. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yolu için on yıl ve bir yıllık süreler dışında altmış gün içerisinde başvurmak gerekmektedir. Altmış günlük süre ise, sebebin kişi üzerinde gerçekleştiği tarihi izleyen günden itibaren başlayacaktır.

Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden olan; bir belgenin elde olmayan sebeplerden dolayı sonradan ele geçirilmesi, karara esas olarak kabul edilen bir belgenin sahte olduğunun ortaya konulmuş olması, karara esas alınmış bir ilamın mahkeme kararı ile ortadan kaldırılmış olması, bilirkişinin gerçeğe aykırı beyanı, hile kullanılmış olması, vekil veya temsilci olmayan kişiler veya çekinmeye mecbur hakimler huzurunda davanın karara bağlanması hallerinde, söz konusu halin kişi üzerinde gerçekleşmesinden itibaren altmış günlük süre içerisinde yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurulması mümkündür.

Sürelerin başlangıç tarihi, Kanun'da "dayanılan sebebin istemde bulunan yönünden gerçekleştiği" tarihe bağlanmıştır. Belirtilen tarih, karar aleyhine olan kişinin yeni durumu öğrenmesi tarihi olarak algılanmalıdır. Düşüncemizi destekleyen bir Danıştay kararında da[695], kanuni temsilci olmayan şirketin eski müdürü huzurunda davanın görülüp karara bağlandığı, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleştiği ve "davacı şirketin yetkili temsilcilerinin söz konusu davanın sonucundan haberdar olduğu" tarihten itibaren altmış gün içerisinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabileceği değerlendirilmiştir. Yüksek Mahkeme bir

[695] Danıştay 4. Daire, 04.02.2010 K.T. 2009/8155 E., 2010/581 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 20.09.2021.

başka kararında da, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sürelerin kişinin bilmesi, haberdar olmasından itibaren başlayacağını ifade etmiştir[696].

İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen sebeplerden altmış günlük süreye tabi olanların başlama süresi maddelerde çeşitli şekillerde zımni olarak düzenleme altına alınmıştır. İlk olarak fıkranın a bendinde yer alan "zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması" haline bakıldığında, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sürenin, belgenin öğrenilmesi haline bağlanması mümkün olmayacaktır. Zira sebebin gerçekleşmesi belgenin elde edilmesine bağlanmıştır. Bu sebeple yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süre, zorlayıcı sebeplerle elde edilememiş belgenin, ele geçirilmesi tarihinden itibaren başlayacaktır.

Kanaatimizce eleştiriye açık bir Danıştay kararında[697]; kişinin taşınmazına ilişkin imar planında söz konusu taşınmazın kısmen okul, kısmen yol, kısmen de kamu alanında olduğu, ancak daha sonra plana göre taşınmazın bulunduğu alanın ortaokul, konut ve yol alanında kaldığı ortaya çıkmıştır. Danıştay bu durumda zorlayıcı sebepler dolayısıyla ele geçirilemeyen belge nedeniyle yargılamanın yenilenmesi talebini kabul etmiş ancak söz konusu altmış günlük süreyi, imar planının düzenlenmesi tarihinden başlatmıştır. Oysaki madde düzenlemesi açıktır. Burada belgenin düzenleme tarihinden değil, belgenin kişi tarafından ele geçirilmesi tarihinden itibaren yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresi başlatılmalıdır.

İYUK 53. maddenin 1. fıkrasının b bendinde; "karara esas olarak alınan belgenin, sahteliğine hükmedilmiş veya sahte olduğu mahkeme veya resmi bir makam huzurunda ikrar olunmuş veya sahtelik hakkındaki hüküm karardan evvel verilmiş olup da, yargılamanın yenilenmesini isteyen kimsenin karar zamanında bundan haberi bulunmamış olması" sebebine yer verilmiştir. Belirtilen sebebin içinde farklı haller düzenleme altına alınmıştır. İlk hal; esas alınan belgenin sahteliğine hükmedilmiş olması halidir. Söz konusu hal gerçekleştiğinde, süre

---

[696] "*Davacının yargılamanın yenilenmesi talebini dayandırdığı sebebi, Mahkemelerinin E:2010/363 sayılı dosyasında görülen davayı açtığı tarih olan 21.01.2010 tarihinde bildiği, belirtilen sebebin davacı yönünden en geç bu tarihte gerçekleştiğinin anlaşıldığı, sebebin gerçekleştiği tarihi izleyen günden itibaren 60 gün içerisinde yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulması gerekirken*", Danıştay 12. Daire, 2014/8944 E., 2015/2365 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 20.09.2021.

[697] Danıştay 14. Daire, 20.03.2013 K.T., 2011/15639 E., 2013/1972 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 20.09.2021.

yine altmış gün olacaktır ve belirtilen sürenin başlama tarihi yine sahteliğe ilişkin kararın öğrenilmesi tarihinden itibaren başlayacaktır. Zira öğrenme tarihinden değil de, kararın verilmesi tarihinden itibaren başlatılacak süre, hak kayıplarına sebep olabilecektir. Sahteliğe ilişkin davada yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurma hakkı olan kişinin taraf olmaması halinde kişiye bu karar tebliğ edilmeyecektir. Dolayısıyla kişinin öğrenmesi hali, kararın verilmesinden çok sonra gerçekleşebilecektir[698]. Benzer şekilde maddede geçen "sahte olduğu mahkeme veya resmi bir makam huzurunda ikrar olunması" halinde de ikrarın yapıldığı tarihten itibaren süre başlatılmayacaktır. Yargılamanın yenilenmesi süresi bu durumda da, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuracak kişinin ikrarı öğrenmesinden itibaren altmış gün olarak kabul edilecektir.

İYUK 53. maddenin 1. fıkrasının c bendinde belirlenen yargılamanın yenilenmesi süresi yine altmış gün olarak düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre "karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması" yargılamanın yenilenmesi hali olarak düzenlenmiştir. Söz konusu sebebe ilişkin sürenin başlama tarihi tartışmaya açıktır. Karara esas olan ilam, mahkeme kararı ile ortadan kaldırıldığında yalnızca bu davanın taraflarına karar tebliğ edilecektir. Kesinleşme hakkında bilgi sahibi olması ise bu kişiler haricinde tebliğ ile olmayacaktır. Bu sebeple kişi her ne şekilde öğrenmişse, öğrenme tarihinden itibaren yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurma süresi başlayacaktır. Yani kararın kesinleşme tarihinden itibaren sürenin başlatılması söz konusu olmayacaktır. Aksi durum söz konusu davanın tarafı olmayan ve yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuracak kişilerin hak kaybına uğramasına, süreyi kaçırmasına sebep olacaktır. Danıştay bir kararında, altmış günlük sürenin yine kişinin sebebi öğrenmesi ile başlayacağını ifade etmiştir[699]. Söz konusu karardaki yargılama sebebi, İYUK 53. maddenin 1. fıkrasının c bendinde yer alan "karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma ilişkin yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresi kural olan altmış günlük süredir. Ancak söz konusu yargılamanın yenilenmesi sebebine ilişkin sürenin başlayabilmesi için farklı mahkeme

---

[698] **Arslan**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 143.

[699] Danıştay 3. Daire, 12.05.1998 K.T., 1997/1936 E., 1998/1706 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 20.09.2021.

tarafından verilen ikinci kararın kesinleşmiş olması maddede şart olarak düzenlenmiştir. Bu durum diğer altmış günlük sürelerin başlama tarihinden farklı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belirttiğimiz Danıştay kararında, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresi, ikinci kararın tarafa tebliğinden itibaren başlatılmış ve kesinleşip kesinleşmediği dikkate alınmamıştır. Kanaatimizce böyle bir durumda Mahkemenin süre aşımına karar vermesi mümkün olmayacak, mahkeme kararının kesinleşme tarihinden itibaren ayrıca kişinin de durumu öğrenmesinden itibaren yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin altmış günlük süre başlatılacaktır. Bir başka kararda ise, yargılamanın yenilenmesine yönelik başvuru süresinin ikinci kararın kesinleşmesinden itibaren işlemeye başlayacağı ifade edilmiştir[700].

Maddede düzenlenen bir diğer yargılamanın yenilenmesi sebebi ise, "bilirkişinin kasıtla gerçeğe aykırı beyanda bulunduğunun mahkeme kararıyla belirlenmesi" halidir. Belirtilen sebep için öngörülen süre de, altmış gün olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu sebebe ilişkin sürenin başlangıç tarihi de, sebebin kişi üzerinde gerçekleşmesine bağlanacaktır. Bu nedenle, mahkeme kararının verilmesi sürenin başlaması için yeterli değildir. Sürenin başlaması için kişinin, bu mahkeme kararından haberdar olması gerekmektedir.

Söz konusu sebeplere benzer şekilde, maddenin (e), (f), (g) bentlerinde yer alan sebepler içinde altmış günlük sürenin başlama tarihi haberdar olma tarihinden itibaren başlayacaktır. "Lehine karar verilen tarafın, karara etkisi olan bir hile kullanmış olması" halinde, hile yapıldığının öğrenildiği andan itibaren, "vekil veya kanuni temsilci olmayan kimseler ile davanın görülüp karara bağlanmış bulunması" halinde kişinin durumu öğrenmesinden, "çekinmeye mecbur olan başkan, üye veya hakimin katılmasıyla karar verilmiş olması" halinde

---

[700] "*Davacının, iskele belgesi almak için kat malikleri kurulunca alınan kararın iptaline yönelik İstanbul 2. Sulh Hukuk Mahkemesinin 13.12.2008 tarih ve E:2008/1219, K:2009/846 sayılı kararının görülmekte olan davaya dayanak olarak alındığını Danıştay Altıncı Dairesinin 04.07.2011 tarih ve E:2009/14949, K:2011/2621 sayılı kararının 01.12.2011 tarihinde tebliği üzerine öğrendiği, söz konusu Sulh Hukuk Mahkemesi kararının Yargıtayca bozulması üzerine İstanbul 2. Sulh Hukuk Mahkemesince kat malikleri kurulu kararına karşı açılan davanın reddine karar verildiği ve bu kararın kesinleştiği, davacı tarafından yargılamanın yenilenmesine neden olarak gösterilen kat malikleri kurulu kararına karşı açılan davada verilen hükmün Yargıtay'ın bozma kararı üzerine değişmesi nedeniyle Danıştay Altıncı Dairesinin 04.07.2011 tarih ve E:2009/14949, K:2011/2621 sayılı kararının davacıya tebliği üzerine yasal süresi içinde yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunulduğu anlaşıldığından, yargılamanın yenilenmesi isteminin süre aşımı yönünden reddine ilişkin kararda hukuki isabet görülmemiştir*", Danıştay 6. Daire, 2012/3055 E., 2013/3793 K. Sayılı Kararı; Aynı yöndeki başka bir karar için bkz. Danıştay, 3. Daire, 12.5.1998 K.T., 1997/1936 E., 1998/1706 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 20.09.2021.

de haberdar olunma tarihinden itibaren, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süre işlemeye başlayacaktır.

Belirtmek gerekir ki tüm yargılamanın yenilenmesi sebepleri için süre, en erken kararın kesinleşmesi tarihinde başlayabilecektir. Zira yargılamanın yenilenmesi yolu ancak kesinleşmiş kararları konu edinmektedir. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süre, esas karar kesinleşmediği takdirde başlayamayacaktır.

İYUK düzenlemesine benzer olarak, HMK düzenlemesinde de, öğrenme tarihinden itibaren başvuru süresi başlamaktadır. Ancak HMK düzenlemesinde kural olan yargılamanın yenilenmesi yolu süresi üç ay olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenlemeye bakıldığında ise, üç aylık sürelerin ne zaman başlayacağı ayrıntılı olarak düzenleme altına alınmıştır. HMK'nın 377. maddesine bakıldığında; üç aylık sürelerin başlaması için yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuracak kişilerin durumdan haberdar olması halinin şart koşulduğu ortaya çıkmaktadır[701]. İdari yargılama hukukunda karşımıza çıkan yargılamanın yenilenmesine ilişkin sürenin başlangıç tarihi, "istemde bulunan yönünden gerçekleştiği tarihi izleyen gün" olarak kabul edilmektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz bazı kararlarda olduğu gibi başlangıç tarihinin net olarak anlaşılması amacıyla, HMK düzenlemesine paralel olarak her sebep için haberdar olunma hali İYUK düzenlemesine dahil edilmelidir. Bu şekilde yapılacak net bir düzenleme ile, sürenin hesaplanmasında ortaya çıkabilecek hataların önüne geçilebilecektir.

2. Bir Yıllık Süre

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresinin kural olarak, tarafın, sebebin kendisinde gerçekleştiğini öğrendiği tarihten altmış günlük süreye tabii tutulduğunu ifade etmiştik. Ancak bu kuralın da ilk istisnası İYUK 53. maddenin 1. fıkrasının (ı) bendinde

[701] HMK 377. madde: "(1) Yargılamanın iadesi süresi; a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olduğunun öğrenildiği, b) 375 inci maddenin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde öngörülen hâllerde, kararın davalıya veya gerçek vekil veya temsilciye tebliğ edildiği; alacaklı veya davalı yerine geçenlerin karardan usulen haberdar olduğu, c) Yeni belgenin elde edildiği veya hilenin farkına varıldığı, ç) 375 inci maddenin birinci fıkrasının (d), (e), (f) ve (g) bentlerindeki hâllerde, ceza mahkûmiyetine ilişkin hükmün kesinleştiği veya ceza kovuşturmasına başlanamadığı yahut soruşturmanın sonuçsuz kaldığı, d) Karara esas alınan ilamın bozularak kesin hüküm şeklinde tamamen ortadan kalkmasından haberdar olunduğu, e) 375 inci maddenin birinci fıkrasının (i) bendinde yazılı sebepten dolayı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararının tebliğ edildiği, tarihten itibaren üç ay ve her hâlde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren on yıldır".

düzenleme altına alınmıştır. Bu maddede düzenlenen yargılamanın yenilenmesi sebebi ise, AİHM tarafından verilen kararlara bağlanmıştır. Maddeye göre, "hükmün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya hüküm aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi" hali yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenleme altına alınmıştır. İYUK 53. maddenin 3. fıkrasında ise, belirtilen yargılamanın yenilenmesi sebebi için AİHM kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıllık yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresi olduğu düzenleme altına alınmıştır.

Söz konusu madde detaylı olarak incelendiğinde, maddede üç halin bulunduğu göze çarpmaktadır. İlki, ihlalin AİHM tarafından verilmiş kesinleşmiş bir karar ile tespit edilmiş olmasıdır. Bu durumda zaten madde içinde kesinleşmiş bir kararın varlığı şart olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle süre, kesinleşmiş karara tabii tutulmaktadır. Maddede yer alan diğer hususlar ise, tek taraflı deklarasyon ve dostane çözüm nedeni ile AİHM tarafından düşme kararı verilmesi halidir. Söz konusu düşme kararının kesinleşmesi hali maddede belirtilmemiştir. Ancak süreye ilişkin 53. maddenin 3. fıkrasına bakıldığında, düşme kararları için de kesinleşme halinin şart olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sürenin başlangıç tarihine bakıldığında ise, maddede belirtilen bir yıllık sürenin yalnızca kesinleşme tarihine bağlandığı görülmektedir. Ancak kişinin kararın kesinleştiğini, kesinleştiği anda öğrenmesi, hayatın olağan akışına pek uygun değildir. Bilindiği üzere idari yargı alanında süreler kural olarak tebliğ ile başlamaktadır. 1982 Anayasasının Yargı Yolu başlıklı 125. maddesinin 3. fıkrasında da; "idari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar" düzenlemesi ile söz konusu kural ifade edilmiştir. Tebliğin yapılmaması ancak çok istisnai hallerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin kişinin adresinin bulunamaması halinde yapılacak olan tebligat ilanen olmaktadır. Ancak söz konusu durumlar istisna olup bunların sebepleri, hak kaybı yaratmaması adına Kanun ile şartları belirlenerek düzenleme altına alınmıştır.

Sürenin başlama tarihi için gerekli olan şart; AİHM kararlarının kesinleşmesi olduğu için kararların kesinleşme sürecine de değinmek gerekmektedir. AİHM kararlarının kesinleşme

süreci, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 42. maddesinde yapılan gönderme ile 44. maddesinde[702] düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu maddede, büyük daire tarafından verilen kararların kesin olduğu ifade edildikten sonra, daire kararlarının üç şekilde kesinleşebileceği ifade edilmiştir. Buna göre; başvurucular, davanın büyük daireye gönderilmesini istemez ise karar bu tarihte kesinleşecektir. Kararın verilmesinden itibaren taraflar üç ay içerisinde davanın büyük daireye gönderilmesi isteminde bulunmazlar ise karar yine kesinleşecektir. Son olarak da, büyük daire başvuru istemini reddederse bu tarihte karar kesinleşmiş olacaktır. Maddenin sonunda kesinleşmiş kararların yayınlanacağı ifadesine yer verilmiştir. İYUK düzenlemesi bu durumda tebliğe değil ilana göre süre başlatmayı benimsemiş durumdadır. Zira AİHM'de aslında tebliği değil yayınlamayı esas almaktadır. Kesinleşmeden itibaren başlayacak süre ise, kişilerin kesin olmayan kararın kendisine tebliğinden itibaren üç ayı sayıp, kararın kesinleştiğini kendisinin belirlemesine bağlanmasına sebep olacaktır.

AİHM tarafından verilecek kararlar idari yargı alanında yargılamanın yenilenmesi sebebi olduğu gibi hukuk yargılamasında da karşımıza çıkmaktadır. HMK'da yapılan düzenlemeye bakıldığında, kesinleşme hususu açısından İYUK'taki düzenlemeden daha farklı bir düzenleme olduğu göze çarpmaktadır. HMK'nın 377. maddesinin e bendinde yer alan düzenlemede "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararının tebliğ edildiği, tarihten itibaren üç ay ve her hâlde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren on yıldır" ifadesine yer verilmiştir. Düzenlemeden anlaşıldığı üzere, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süre, kesinleşmiş kararın kişiye tebliğinden itibaren başlamaktadır.

Belirtilen sebeplerle kişiye kesinleşmiş kararın tebliğinin yapılması gerekmektedir. Tıpkı HMK düzenlemesinde olduğu gibi, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sürenin başlaması için kesinleşmiş kararın tebliğ edilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Eski HUMK düzenlemesinde AİHM kararları sonrası yargılamanın yenilenmesi yolu süresinin başlangıcı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihe bağlanmıştır. HMK değişikliği ile bu durum tebliğe bağlı hale getirilmiştir. Söz konusu düzenlemenin gerekçesinde ise, "ayrıca

[702] AİHS Madde 44: "1. Büyük Daire'nin kararı kesindir. 2. Bir Daire'nin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: a) Taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmesi istenmezse, veya c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse. 3. Kesin karar yayınlanır".

yargılamanın iadesi süresinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararının kesinleştiği tarih değil, tebliğ edildiği tarih olması uygun görülerek bu yönde değişiklik yapılmış"[703] ifadesine yer verilmiştir. Bu durumda kararın kesinleşmesi ile kişiye tebliğ edilmesi süresi arasında fark bulunması halinde kişinin hak kaybının önüne geçilmesi adına tebliğ tarihinin esas alınması uygun görülmektedir.

İYUK düzenlemesi ile aynı doğrultuda, CMK düzenlemesine bakıldığında sürenin yine sadece kesinleşmeye bağlandığı, tebliğ yapılmadan bir yıllık sürenin başladığı ortaya çıkmaktadır[704]. Böyle bir durumda kişinin tebliğ haricinde, kesinleşmiş kararı öğrenmesi, AİHM'in yayınlanmış kararlarını takip etmesi halinde mümkün olabilecektir. Ancak iç hukukumuzda da kişilerin henüz kesinleşmiş kararlar kendilerine tebliğ edilmeden öğrenebilecekleri birçok yol bulunmaktadır. Buna rağmen sürelerimizin başlangıcı kural olarak tebliğe bağlanmıştır. Kanaatimizce belirtilen düzenlemenin, kendi kurallarımızdan ayrı bir şekilde kesinleşmiş karara bağlı tutulması çok adaletli olmayacaktır. Bunun yerine kesinleşmiş kararın kişiye tebliğ edilmesi tarihinden itibaren sürenin başlatılması hakkaniyete uygun olacaktır.

HMK'da sürenin başlangıcı tebliğe bağlanmış ve süre üç ay olarak belirlenmiştir. Sürenin kısa tutulması, tebliğden itibaren başlatılacağı için de bir hak kaybına sebep olmayacaktır. Öte yandan kesinleşen karara bağlı olarak bir süre başlatılması halinde, süre ne kadar uzun tutulursa tutulsun, kişinin kararı ne zaman öğrenebileceği belli olmadığı için, süre hak kaybına engel olamayacaktır. Kişinin ne zaman öğrendiğinin kanıtlanması hali de oldukça belirsiz olacaktır. Kanaatimizce söz konusu yargılamanın yenilenmesi sebebi için esas kuraldan ayrılmayı gerektirecek bir husus bulunmamaktadır. Bu nedenle tebliğden itibaren sürenin başlatılacağı şeklinde maddenin yeniden ele alınması gerektiğini düşünmekteyiz. Aksi durum kişilerin kendilerinin süre hesabı yapmasına sebep olabilecek, duruma göre kararın kesinleşme tarihinin

---

[703] **Günay, Erhan** (2016), Ceza Muhakemesi Hukukunda Olağanüstü Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, s. 436; **Tutumlu**, Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, s. 375.

[704] CMK madde 311/f: "Ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya ceza hükmü aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi. Bu hâlde yargılamanın yenilenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir".

kaçırılmasına neden olabilecektir. Bu nedenle kanaatimiz, AİHM'in kesinleşmiş kararının kişiye bildirilmesi halinde, sürenin başlaması gerektiği yönündedir.

3. On Yıllık Süre

İYUK'ta yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurunun kural süresi olan altmış günlük süreden ayrı olan istisnai bir durum ise on yıllık süre olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanun'un 53. maddesinin 1. fıkrasının h bendinde yer alan "tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması" hali için süre, sebebin kişide gerçekleştiği tarihi izleyen günden itibaren on yıl olarak düzenleme altına alınmıştır.

On yıllık sürenin esas alınmasının temel gerekçesi, sürenin genel zamanaşımı süresi olarak karşımıza çıkmasıdır. İYUK'ta zamanaşımı süresi ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Danıştay'ın da birçok kararında karşımıza çıktığı üzere, idari yargı alanında da genel zamanaşımı süresi olan on yıllık süre uygulama alanı bulmaktadır[705]. Belirtilen süre, ilama ilişkin zamanaşımı süresi olarak nitelendirilmektedir. Her ne kadar ilama ilişkin zamanaşımı süresi İYUK'ta düzenleme altına alınmamış olsa da, Danıştay bir kararında, idari yargılama alanında da, TBK'da öngörülmüş olan ilama bağlanmış alacaklarda on yıllık zamanaşımı süresinin uygulanabileceği durumların olabileceği ifade edilmiştir[706].

TBK'nın 146. maddesinde, aksi durum öngörülmediği takdirde her alacağın on yıl geçmesi ile zamanaşımına uğrayacağı düzenleme altına alınmıştır. Önceki ilama aykırı bir karar verilmesi halinde de öngörülen on yıllık sürenin dayanağı, belirtilen madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu durumun tespiti, HMK'nın aynı yargılamanın yenilenmesi sebebi için öngördüğü süreden yola çıkılarak da yapılabilecektir. HMK'nın yargılamanın yenilenmesi

---

[705] "*Özel bir süre hükmü bulunmamakla beraber, on yıllık zamanaşımı süresinin burada da uygulanması gerektiğini, dolayısıyla ilgililerin, idari yargı yerince verilen bir kararın uygulanması istemiyle on yıllık zamanaşımı süresi içinde idareye başvurarak bu kararın uygulanmasını istemelerinin ve bu isteklerinin reddi üzerine 2577 sayılı Yasanın 10. maddesinde belirtilen süre içinde dava açmalarının olanaklı olduğunu*", Danıştay, İDDK, 03.03.2014 K.T., 2011/1402 E., 2014/623 K. Sayılı Kararı; Danıştay, 11. Daire, 20.09.2017 K.T., 2016/1873 E., 2017/5285 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 04.10.2021.

[706] Danıştay, VDDGK, 18.06.1993 K.T., 1992/301 E., 1993/74 K. Sayılı Kararı; Danıştay, İDDK, 09.12.1999 K.T., 1999/163 E., 1999/152 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 04.10.2021.

yoluna ilişkin süreleri düzenleyen maddesinde farklı hükümlerin verilmesi halinde ilama ilişkin zamanaşımı süresinin uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır. İlama ilişkin zamanaşımı süresi ise, TBK'da öngörülmüş on yıllık süredir. Bu sebeple idari yargı alanında da öngörülen on yıllık süre, ilamın zamanaşımı süresi niteliğindedir.

Özüne bakıldığında söz konusu durum, idari yargı alanında kararların uygulanmaması halinde karşımıza çoklukla çıkmaktadır. Belirtilen durum, ilama bağlı alacak niteliğinde olarak kabul edilebilecektir. Zira böyle bir durumda, daha önce verilen bir karar ile idarenin bir şey yapmasına hükmedilmektedir. Ancak idare, bu kararı uygulamayarak hukuka aykırı hareket etmektedir. İYUK'un 28. maddesinin ilk fıkrasında "Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez" hükmü bulunmaktadır. Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere idare gecikmeksizin karara uygun harekette bulunmak durumundadır.

Mahkeme kararını uygulamayan idare aleyhine maddi ve manevi tazminatı konu edinen bir dava açılabilmesi mümkündür. Davanın açılması için herhangi bir süre madde düzenlemesinde yer almamaktadır. Bu durumda kararın uygulanmamasını takiben, altmış günlük dava açma süresini işletmek mümkün olmayacaktır. Zira kararın uygulanmaması süreklilik arz etmekte olduğu için kişinin her zaman dava açma imkanı olabilecektir. Bu sebeple bir azami sürenin varlığı gerekmektedir. İşte belirtilen durumdaki azami süre ilamın zamanaşımı süresi olacaktır. Mahkeme kararlarının bağlayıcı olduğu tartışılmaz olup, idare söz konusu kararı uygulamadığı takdirde buna bağlı olarak ortaya çıkabilecek zarara dair alacak, her halde on yıllık süreye tabii tutulacaktır. Bunun sebebi ise, tazminata dair alacağın bir ilam ile tespit edilmesi olarak özetlenebilecektir. Danıştay'ın da bir kararında belirtildiği üzere; "*lehine ilam olan ilgilinin ilamın kendisine tebliğinden itibaren 10 yıl içinde idareye başvurarak ilam gereklerinin yerine getirilmesini isteyebileceğinin kabulü gerekir*"[707].

[707] Danıştay, İDDK, 30.4.2009 K.T., 2007/1835 E., 2009/1266 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 04.10.2021.

Birbirine aykırı hükümlerin ortaya çıkması halinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin on yıllık sürenin başlangıcı için, kanunkoyucu esas kuraldan ayrılmayıp, sebebin kişi üzerinde gerçekleşme tarihini izleyen günden başlatılacağı ilkesini benimsemiştir. Söz konusu sebebin kişi üzerinde gerçekleşmesi halinden anlaşılması gereken ise, yorum ile ortaya konulabilecektir. Belirtilen yargılamanın yenilenmesi sebebine bakıldığında; iki farklı hükmün bulunması gerektiği ortadadır. İlk hüküm zaten ikinci hüküm ile birlikte maddi anlamda kesinlik boyutuna ulaşmış olacaktır. İkinci hüküm ise şekli anlamda kesinleşmiş olmalıdır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süre de, söz konusu kararın şekli anlamda kesinliğinin kişinin üzerinde gerçekleşmesi yani haberdar olması ile başlayacaktır. Haberdar olmayı ise tebliğe bağlamak kanaatimizce yerinde olacaktır. Zira her iki hükmün tarafları da aynı olduğu için tarafa tebliğ yapılması ve kararın kesinleşmesini öğrenmesi mümkün olacaktır[708].

II. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNDA YÜRÜTMENİN DURDURULMASI

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru, kararın uygulanmasını durdurmamaktadır. Yargılamanın yenilenmesinin usulünün düzenlendiği İYUK 55. maddede, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurunun kararın uygulanmasını durdurmayacağına ilişkin bir hüküm bulunmaması, bu durumun aksini göstermeyecektir. Zira bilindiği üzere kural olan durumun düzenleme altına alınmasına gerek yoktur. Ancak kararın uygulanmasının engellenebilmesi için Kanun'da mutlaka bir düzenleme bulunması gerekmektedir. İstisnai hükümler ancak hüküm bulunması halinde uygulanabilmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunda kararın uygulanmasını durdurabilmek için yürütmenin durdurulması gerekmektedir. Ancak söz konusu kanun yolu için yürütmenin durdurulması talebinde bulunulup bulunulmayacağı, madde düzenlemesinde doğrudan yer almamaktadır. İYUK'un 55. maddesinin son fıkrasında ise, yargılamanın yenilenmesi yolu için belirtilen hükümler dışında, Kanun'da yer alan diğer hükümlerin uygulanacağı ifade edilmiştir. Bu düzenlemeden yola çıkıldığında, yargılamanın yenilenmesi yolunda tıpkı diğer kanun yollarında olduğu gibi yürütmenin durdurulması talebinde bulunmanın herhangi bir engeli

[708] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 473.

bulunmamaktadır. Tam yargı davalarında bir idari işlemin hukuka uygunluğu değerlendirilmediği için, konu yalnızca tazminat olduğu için, bu davalar ile yürütmenin durdurulması kurumu bağdaşmayacak olsa da[709], kanun yollarında yürütmenin durdurulmasında mahkeme kararının uygulanmasının ertelenmesi sağlandığı için, bu durumda da yürütmenin durdurulması talep edilebilecektir[710].

Yargılamanın yenilenmesi yolunda kişi dilekçesini verirken tıpkı diğer dilekçelerde olduğu gibi yürütmeyi durdurma talepli olduğunu ifade etmelidir. Yargılamanın yenilenmesi talebinde Kanun'da yer alan diğer hükümler uygulama alanı bulabildiğine göre, İYUK 52. maddesinde düzenlenen temyiz ve istinaf kanun yolunda yürütmenin durdurulmasına dair hüküm, belirtilen olağanüstü kanun yolunda uygulanabilecektir. Söz konusu maddeye göre; "temyiz veya istinaf yoluna başvurulmuş olması, hakim, mahkeme veya Danıştay kararlarının yürütülmesini durdurmaz. Ancak, bu kararların teminat karşılığında yürütülmesinin durdurulmasına temyiz istemini incelemeye yetkili Danıştay dava dairesi, kurulu veya istinaf başvurusunu incelemeye yetkili bölge idare mahkemesince karar verilebilir". Madde düzenlemesinden yola çıkıldığında yargılamanın yenilenmesi yolunda da yenileme talebini incelemeye yetkili mahkeme, yürütmenin durdurulması talebini değerlendirecektir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunda da diğer kanun yollarında olduğu gibi, yürütmenin durdurulması teminata bağlı tutulmuştur. Her ne kadar doktrinde yargılamanın yenilenmesi yolunun yeni bir dava şeklinde inceleneceği gerekçesi ile yargılamanın yenilenmesi yolunda İYUK'un dava açma halinde yürütmeyi durdurmaya ilişkin 27. maddesinin uygulanması gerektiği savunulmuş olsa da[711], daha önce de ifade ettiğimiz üzere yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunmak yeni bir dava açmak anlamına gelmemektedir. Bu nedenle yargılamanın

---

[709] **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 579.

[710] **Evren, Çınar Can/ Uçar, İsmail** (2022), "İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yollarında Hükmün İnfazının Durdurulması", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2443330>, s.e.t. 15.06.2022, s.415.

[711] **Torun, Fatih** (2021), İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 377.

yenilenmesi yolunun kanun yolu niteliğinde olmasından dolayı, İYUK'un 52. maddesinin uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz[712].

Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi aşamasında diğer yürütmeyi durdurma taleplerinde olduğu gibi öncelikle yürütmenin durdurulması için gerekli şartların oluşup oluşmadığını değerlendirecek daha sonra uyuşmazlığı esastan inceleme aşamasına geçecektir. Danıştay da bir kararında yargılamanın yenilenmesi yolunun esasına geçmeden önce yürütmeyi durdurma talebini incelemiş ve şartların oluştuğuna kanaat getirmiştir[713]. İYUK'un 27. maddesinin 2. fıkrasına göre[714]; yargılamanın yenilenmesinde görevli mahkeme de, telafisi güç veya imkânsız zararların varlığı ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartları mevcut ise, yürütmenin durdurulması kararı verebilecektir. Yargılamanın yenilenmesi yolundaki sebeplerin varlığına kanaat getirilmesi, hukuka aykırılık şartının gerçekleşmesi için yeterlidir. Bu durumda görevli mahkeme, kararın uygulanmasının telafisi güç ve imkansız zarara sebep olup olmayacağını, somut olaya göre değerlendirerek karar verebilecektir.

III. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YOLUNA BAŞVURU HAKKINDAN FERAGAT

Bilindiği üzere hukuk yargılamasında kanun yolları aşamasında feragat kurumu işletilebilmektedir. Bu konudaki feragati, davadan feragat ile karıştırmamak gerekmektedir. Burada ifade edilmek istenen husus, yalnızca kanun yolları hakkı ortaya çıktıktan sonra başvuru yapmaktan vazgeçilmesi veyahut da yapılan başvuru sonrasında bu başvurunun geri çekilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu feragat kurumunun, idari yargılama açısından uygulanıp uygulanamayacağının açıklanması önem taşımaktadır.

---

[712] Danıştay da bir kararında yargılamanın yenilenmesi yolunda yürütmeyi durdurma talebini, 52. madde şartlarına göre değerlendirmiştir. Kararı nkl. **Koçak, Nazım Taha** (2017), Uygulamada Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 122.

[713] Danıştay 8. Daire, 09.10.2009 K.T., 2009/6889 E., <https://legalbank.net/>, s.e.t. 04.11.2021.

[714] İYUK 27/2: "Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler".

Öncelikle İYUK düzenlemesinde, kanun yollarına başvuru hakkından feragate ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. İYUK'un 31. maddesi aracılığı ile HMK hükümlerinin uygulama alanı bulabileceği düzenlemeler içerisinde de feragat kurumuna yer verilmiştir. Düzenlemede feragat ve kabul kurumuna yer verildiği için bunun daha çok davadan feragat anlamında kullanıldığı kabul edilebilse de[715] kanaatimizce kanun yoluna başvurma hakkından feragat hükümlerinin de bu kapsamda değerlendirilmesinde bir engel bulunmamaktadır. HMK hükümlerine bakıldığında, istinaf[716] yolu için kanun yoluna başvuru hakkından feragat durumunun özel olarak düzenleme altına alındığı, temyiz için ise 366. madde aracılığı ile, istinafa ilişkin olan 349. maddeye atıf yapıldığı görülmektedir. Yargılamanın yenilenmesi aşaması için kanun yoluna başvuru hakkından feragat ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Aslında kanun yoluna başvurma hakkından feragat edilmesi, bir kişinin özgürlüğü içerisinde değerlendirileceğinden, kanun yoluna başvuru hakkının özünde bulunan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yargılamanın yenilenmesi aşamasında süre içerisinde kanun yoluna başvuruda bulunmamak aslında bir nevi zımni feragat niteliğindedir. Ancak açık feragat için kişinin kanun yoluna başvurmayacağını ifade eden bir irade beyanına ihtiyaç duyulmaktadır. Kanun yollarından feragatin mümkün olabilmesi için, kanun yoluna başvuru hakkının doğmuş olması gerektiği unutulmamalıdır. Kanun yoluna başvuru süresi henüz başlamadan bu haktan feragat etmek, HMK hükümlerine de aykırılık oluşturacaktır. Zaten henüz doğmamış bir haktan feragat edilmesi hali, Medeni Kanun'un 23. maddesine de aykırılık teşkil edecektir. Belirtilen maddede, "kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz" hükmüne yer verilmiştir. Doğmamış haktan feragat, kişinin özgürlüğünden sonuçlarını öngöremeden vazgeçmesi anlamına gelmekte ve uygulamada da kabul edilmemektedir[717]. Dolayısıyla feragat

---

[715] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 283.

[716] HMK madde 349; "Taraflar, ilamın kendilerine tebliğinden önce, istinaf yoluna başvurma hakkından feragat edemez. Başvuru yapıldıktan sonra feragat edilirse, dosya bölge adliye mahkemesine gönderilmez ve kararı veren mahkemece başvurunun reddine karar verilir".

[717] Yargıtay, 2. Hukuk Dairesi, 14.03.2018 K.T., 2016/12696 E., 2018/3254 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 17.10.2021.

hakkının doğması için, hakkın da doğması gerekmektedir[718]. Yargılamanın yenilenmesi yolu hakkının doğması için, eski kararın kesinleşmesi yeterli olmayacaktır. Hakkın doğumu ancak yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıkması ile gündeme gelebilecektir. Ayrıca sebebin ortaya çıkması zaman olarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru süresini başlatan zamana denk gelmektedir. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin süre başlamadan kural olarak hakkın doğduğundan bahsetmek mümkün olmayacaktır.

Tüm bu açıklamalar dolayısıyla kanaatimize göre idari yargı alanında kanun yollarına başvurma hakkından feragat edilmesi hususunda bir engel bulunmamaktadır. Ancak atıf yapılan HMK düzenlemesinde yargılamanın yenilenmesi aşamasında feragatin düzenlenmemiş olması ve yargılamanın yenilenmesi kurumunun olağanüstü niteliği gereği, söz konusu feragatin bu aşamada yapılmaması gerektiğini düşünmekteyiz. Her ne kadar kişilerin kanun yolu başvurusu yapma konusunda tam bir özgürlükleri bulunsa da, bu iradesini süre geçtikten sonra yapmaması şeklinde ortaya koymalarının mümkün olacağını ifade ederek, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunduktan sonra bu haklarından vazgeçmenin, yargılamanın yenilenmesi yolu açısından uygun olamayacağını düşünmekteyiz.

Bilindiği üzere yargılamanın yenilenmesi yolu ağır sakatlıkların giderilmesi açısından ortaya konulmuş özel bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yola başvurduktan sonra başvuru hakkından vazgeçme durumunda ağır sakatlığa sahip bir kesin hükmün hukuk düzeninde sonuç doğurmaya devam etmesi hali söz konusu olacaktır. Bu nedenle tıpkı iptal kararlarında davadan feragatin hukuk düzenindeki olumsuz etkisi dikkate alınarak kabul edilmemesi yolunun benimsenmesinde olduğu gibi, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulduktan sonra bu talepten vazgeçmenin de hukuk düzenince sonuç doğurmamasının daha uygun olduğunu düşünmekteyiz.

IV. YARGILAMANIN YENİLENMESİ BAŞVURUSUNUN KARARA BAĞLANMASI

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru dilekçesi verildikten sonra mahkeme bu talebin uygun olup olmadığını değerlendirmek durumundadır. Belirtilen inceleme aşağıda detaylı

[718] **Pekcanıtez/Özekes/Akkan/Taş Korkmaz,** Medeni Usul Hukuku, s. 2166.

olarak değerlendireceğimiz ilk inceleme ve esas incelemesi aşamaları ile tamamlanmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi istemi karara bağlanırken, talep usulden veya esastan reddedilebilecektir. Eğer yeniden yargılama yapılması için bir sebep mevcut ise, mahkeme yargılamanın yenilenmesi talebini kabul edecek ve yeniden bir karar verecektir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun incelenme süreci yeni dava açılmasından farklı olacaktır. Bu farklılığın daha net bir şekilde anlaşılması amacıyla bu başlık altında özellikle yargılamanın yenilenmesi yolunun ayrı bir dava olarak kabul edilmesi hali üzerinde durmak faydalı görülmektedir. Hukuk yargılamasında yargılamanın yenilenmesi talebinin yeni bir dava talebi olduğu savunulmaktadır[719]. Gerekçe olarak ise HMK'nın yargılamanın yenilenmesine ilişkin çeşitli maddelerinde "yargılamanın iadesi davası" ifadesine yer verilmesi sebep olarak gösterilmiştir. Ancak madde gerekçelerine bakıldığında yargılamanın yenilenmesi yolunun olağanüstü bir kanun yolu olduğu defaatle ifade edilmiştir. Bu sebeple kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunu yeni ve bağımsız bir dava olarak kabul etmek mümkün değildir. Zira yargılamanın yenilenmesi yolu ile eskiden verilmiş bir karar, ağır hatalar dolayısıyla tekrar değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yolu eski hükümden tamamen bağımsız olarak karşımıza çıkmamaktadır. Yargılamanın yenilenmesi, önceki yargılamanın devamı nitelindedir[720].

İYUK düzenlemelerine bakıldığında yargılamanın yenilenmesi yolunun bir dava olduğu ifade edilmemiştir. Buna rağmen kaynak olan HMK düzenlemesinde yargılamanın yenilenmesi yolunun dava olduğu ifade edildiği için doktrinde idari yargı alanında da yargılamanın yenilenmesi yolunun yeni bir dava olduğu görüşü karşımıza çıkmaktadır[721]. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolu Kanun'da kararlara karşı başvuru yolları altında düzenlenmiştir. Bu durum onun kanun yolu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Aksi bir görüşte yargılamanın yenilenmesi yolunun, idari davalar kapsamında ele alınarak 2. madde kapsamında değerlendirilmesi gerekecektir. Yargılamanın yenilenmesi esas hükümden bağımsız olmayıp, onun tekrar değerlendirilerek ağır hukuka aykırılıklardan arındırılmasını sağlamaktadır.

---

[719] **Namlı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 434; ARSLAN, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 157.

[720] **Brandt/Domgörgen**, Verwaltungsfahren und Verwaltungsprozess, s. 1000.

[721] **Kaşıkçı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 233.

Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından verilmiş bir kararda; yargılamanın yenilenmesi yolunun bir kanun yolu olduğu, ayrı ve bağımsız bir dava olmadığı, önceden verilmiş kesin bir kararın daha önce kararı veren mahkeme tarafından tekrar incelenmesini sağlayan yol olduğu ifade edilmiştir[722].

Konuya ilişkin birçok Danıştay kararında ise, "*yargılamanın yenilenmesi talebinin kabulü halinde istem yeni bir davaya dönüşmekte olup bu aşamaya kadar olan süreç eski yargılamanın devamı niteliğinde olduğundan*"[723] ifadesine yer verilerek yargılamanın yenilenmesi yolu sonunda yeni bir hüküm verilmesi halinde yeni bir davanın ortaya çıktığı belirtilmiştir. Ancak kanaatimizce yeni bir hüküm verilmesi halinde dahi yargılamanın yenilenmesi yolunun yeni bir dava haline geldiğini söylemek mümkün değildir. Zira yeni bir davada yeni bir hüküm verilmesi gerekmektedir. Oysaki yargılamanın yenilenmesi başvurusu kabul edildiği takdirde bir hüküm ortaya çıkmakta olsa da bu hüküm eski hükmü ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yolu sonucunda eski hüküm varlığını sürdürmediği için bu yolu yeni bir dava olarak kabul etmek mümkün görülmemektedir. Kaldı ki yargılamanın yenilenmesi aşamasında yalnızca yeniden ortaya çıkan deliller değerlendirilmektedir.

Konuya ilişkin isabetli olduğunu düşündüğümüz Ankara Bölge İdare Mahkemesi tarafından verilen bir kararda ise; "*idari yargıda yargılamanın yenilenmesi, ayrı bir dava değildir, olağanüstü kanun yoludur, kesinleşmiş olan mahkeme kararlarının Kanunda sayılan şartlar gerçekleştiği zaman yeniden incelenmesine imkan tanıyan süreçtir*"[724] ifadesine yer

---

[722] "*Tashih ve iade yolları yeni bir ihtilâfı tazammun etmediği cihetle ayrı ve müstakil bir dâva ve ihtilâf telâkki edilemez. Çünkü bu yolların istihdaf ettiği gaye yeni bir ihtilâf hallettirmek olmayıp evvelce dâva mevzuu ya pılan ihtilâf hakkında şu veya bu sebeple verilmiş olan kati bir kararın tekrar aynı kaza merciince bir kere daha incelenmesini ve aleyhde olan evvelki kararı lehe olarak değiştirilmesini istemekten ibarettir*"; Danıştay, DDGK, 14.03.1952 K.T., 52/13 E. 52/86 K. Sayılı Kararı, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8102.pdf>, s.e.t. 17.10.2021, s. 3522.

[723] Danıştay, 8. Daire, 08.12.2020 K.T., 2020/462 E., 2020/5420 K. Sayılı Kararı; 8. Daire, 21.3.2017 K.T., 2016/10421 E., 2017/1831 K. sayılı Kararı; 8. Daire, 30.1.2014 K.T., 2010/5892 E., 2014/520 K. Sayılı Kararı, 8. Daire, 30.1.2014 K.T., 2010/5893 E., 2014/521 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 17.10.2021.

[724] Ankara BİM, 2. İdari Dava Dairesi, 10.7.2018 K.T., 2018/1562 E., 2018/1889 K. Sayılı Kararı; benzer yönde verilen Ankara BİM, 2. İdari Dava Dairesi, 18.04.2019 K.T., 2018/3004 E., 2019/782 K. Sayılı Kararında da, "*2577 sayılı Kanun'da ayrıntılı olarak düzenlenen ve 31.madde ile hakkında herhangi bir atıf yapılmamış olan "yargılamanın yenilenmesi" sürecinde, 6100 sayılı Kanun hükümlerine ve bu Kanuna göre oluşturulan içtihatlara göre hüküm kurulması mümkün değildir, aksi düşünce idari yargının özgün niteliğini bir kenara bırakıp, Hukuk Davalarının ilke ve usullerinin doğrudan idari yargıya taşınması anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle, idari yargıda*

verilerek yargılamanın yenilenmesi yolunun hukuk yargılamasında olduğu gibi ayrı bir dava olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir.

A. İlk İnceleme ve Esastan İnceleme

Yargılamanın yenilenmesi yolunda yapılan inceleme özünde, ilk inceleme ve esastan inceleme olarak iki aşamada kendisini göstermektedir. Doktrinde genel olarak yargılamanın yenilenmesi yolunun inceleme aşamasının üç ayrı aşamada incelendiğini savunanlar bulunmakta ise de[725], bu üç aşamanın içeriği farklı olarak algılanmakta, kimi yazarlar yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıkması hususunu ayrı bir aşama olarak kabul edilebilmektedir[726].

Bir örnek ile ifade etmek gerekirse sahteliğine hükmedilmiş bir belgenin varlığına dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunuluyorsa, bir mahkeme tarafından sahtelik kararı verilmiş olması yargılamanın yenilenmesi yolunun ilk aşaması olarak kabul görmektedir. Ancak kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunun inceleme aşamasına daha önce bir başka mahkeme tarafından verilen kararı dahil etmek çok mümkün değildir. Önemli olan söz konusu sebebin mevcut olup olmadığının değerlendirilmesidir.

Bizim katıldığımız görüşe göre[727]; yargılamanın yenilenmesi yolunda ilk inceleme ve esas incelemesi ilk iki aşamayı oluşturmakta, son aşama ise yeniden yargılama yapılması olarak değerlendirilmektedir. Alman doktrininde de, yargılamanın yenilenmesi yolunun üç aşamada değerlendirileceği kabul edilmekte olup; bunlar kabul edilebilirlik incelemesi, esastan inceleme ve son olarak da yeniden inceleme ve esasa ilişkin yeni bir karar verilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır[728]. Dosya üzerinden yapılacak bir inceleme ilk inceleme yani usulü bir inceleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak daha detaylı olarak yapılacak inceleme yani yeni bir

---

yargılamanın yenilenmesi, ayrı bir dava değildir, olağanüstü kanun yoludur, kesinleşmiş olan mahkeme kararlarının Kanunda sayılan şartlar gerçekleştiği zaman yeniden incelenmesine imkan tanıyan süreçtir" ifadeleri ile yargılamanın yenilenmesinin niteliği detaylı olarak açıklanmıştır., <https://legalbank.net/>, s.e.t. 04.11.2021.

[725] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 154-155; **Boz, Selman Sacit/ Ceylan, Can/ Nacak, Mehmet/ Bayer, Çağrı** (2020), Türk İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 264.

[726] **Onar**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. I, s. 575.

[727] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 155.

[728] **Wolff/ Decker**, VwGO VwVfG, s. 499; **Brandt/Domgörgen**, Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, s. 1000.

hüküm verilmesini veya verilmemesini sağlayan inceleme ise esastan inceleme olarak adlandırılmaktadır. Daha uygun bir ifade ile yargılamanın yenilenmesi yolunun ilk aşamasında, kabul edilebilirlik incelemesi yapılacak, ikinci aşamada yargılamanın yenilenmesi sebebinin haklı olup olmadığı değerlendirilecek, üçüncü aşama olan yeniden yargılama kısmında ise, söz konusu sebebin verilmiş olan kararı etkileyip etkilemediği değerlendirilecektir.

İzah ettiğimiz sebeplerden dolayı çalışmamızda yargılamanın yenilenmesi aşamalarını esastan inceleme ve usulden inceleme olarak iki aşamada toplamanın, üçüncü aşama olarak kabul edilebilecek nitelikte olan yeniden yargılama yapılması aşamasını ise ayrı bir başlık altında değerlendirmenin, konunun anlaşılması açısından faydalı olacağını düşünmekteyiz.

1. Kabul Edilebilirlik Aşaması Olarak İlk İnceleme Aşaması

Tüm davalar ve kanun yollarında olduğu gibi yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin talep, ilk olarak usulü bir inceleme olan ilk inceleme aşamasına tabi tutulacaktır. İYUK'un 55. maddesinin 2. fıkrasında yer alan hükümde; "karşı tarafın savunması alındıktan sonra istekler incelenir ve kanunda yazılı sebepler varsa davaya yeniden bakılarak karar verilir" ifadesine yer verilmiştir. Maddede düzenlenen aşama ilk inceleme aşamasıdır. Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere ilk inceleme aşamasında Kanun'da düzenleme altına alınmış, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden birisinin başvuruya konu edilen kararda bulunup bulunmadığı irdelenmektedir. Bir başka ifade ile bu aşamada sınırlı olarak düzenlenmiş yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin başvuru dilekçesinde mevcut olup olmadığı değerlendirilmektedir. İlk inceleme aşaması tamamen usulü ve dosya üzerinden yapılacak bir denetimdir. Bu sebeple yapılacak denetim sonucunda başvurunun kabul edilebilir olup olmadığı ortaya konulmaktadır.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun ilk inceleme aşamasında hangi hususların değerlendirileceği İYUK'ta doğrudan düzenleme altına alınmamıştır. Yargılamanın yenilenmesi yolu bir dava olmasa da, başvuru bir dilekçe ile yapılacağından, İYUK 14. maddede düzenlenen ilk inceleme hususlarına tabi tutulabilecektir[729]. Görevli mahkeme olup olmadığı,

[729] Madde 14/1: "Dilekçeler Danıştayda Evrak Müdürlüğünce kaydedilir ve Genel Sekreterlikçe görevli dairelere havale olunur. 2. Bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde dilekçeler, evrak bürosunca kaydedilerek ilgili mahkemelere havale olunur. Dilekçe sahibine evrakın tarih ve sayısını gösterir ücretsiz bir alındı kâğıdı verilir. 3. Dilekçeler, Danıştayda daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise

yargılamanın yenilenmesi talebinin süre içerisinde yapılıp yapılmadığı gibi genel hususların yanında, yargılamanın yenilenmesine ilişkin bir sebebin bulunup bulunmadığı belirlenecektir. Bir başka ifade ile yargılamanın yenilenmesi yolu için yapılan başvurunun değerlendirilmesi için Gözübüyük/Tan tarafından da ifade edildiği üzere, yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olan kararın kesin hüküm olup olmadığı, yargılamanın yenilenmesi için gerekli bir sebebin bulunup bulunmadığı, talebin süresi içerisinde gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirilecek olup[730] pek tabii bunlara ek olarak mahkemenin görevli olup olmadığı veyahut dilekçelerde bulunması gereken hususlar dolayısıyla İYUK'un 3. maddesinde yer alan şartların sağlanıp sağlanmadığı değerlendirilecektir.

İlk inceleme aşamasında mahkemenin ilk bakacağı husus yine görev konusu olmalıdır. Buna göre, talebin esas kararı veren mahkemeye yöneltilmesi önem teşkil etmektedir. Mahkeme de önüne gelen talep dilekçesini aldıktan sonra, yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilecek kararı kendisinin verip vermediğini değerlendirecektir. Eğer ki talep yanlış mahkemeye yönlendirilmiş ise, bu durumda İYUK'ta yer alan genel hükümler devreye girecektir. İYUK'un 15. maddesinin 1. fıkrasının a bendine göre, "idari yargının görevli olduğu konularda ise görevli veya yetkili olmayan mahkemeye açılan davanın görev veya yetki yönünden reddedilerek dava dosyasının görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesine" karar verilecektir. Yargılamanın yenilenmesi yolunda da görevsiz olduğunu düşünen mahkeme, talebi görevli olduğu mercie bildirmekle yükümlü olacaktır. Bu durumda talebin reddi gibi bir husus gündeme gelmeyecek, görevli olan mahkeme talebi değerlendirecektir.

Belirtilen aşamada görev kuralları sonrasında değerlendirilecek olan husus, ehliyet olacaktır. Ehliyet hususu değerlendirilirken, yargılamanın yenilenmesi talebinin yetkili kimseler tarafından yapılması hali dikkate alınacaktır. Dolayısıyla bu konuda başvuruda bulunma imkanı olan kişiler olup olmadığı değerlendirilecektir[731].

---

mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından: a) Görev ve yetki, b) İdari merci tecavüzü, c) Ehliyet, d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı, e) Süre aşımı, f) Husumet, g) 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları, Yönlerinden sırasıyla incelenir".

[730] **Gözübüyük/Tan**, İdare Hukuku, C. 2, s. 1012-1013.

[731] Detaylı açıklamalar için başvuru yapmaya yetkili kişiler başlığına bakınız.

İncelenecek bir diğer husus ise süre mevzusudur. Süreler konusunda detaylı açıklamalar daha önce aktarılmış olup, bu başlık altında tekrar değinilmeyecektir. Ancak yargılamanın yenilenmesi talebini alan mahkeme, yargılamanın yenilenmesi sebebine ilişkin düzenlenmiş sürenin geçirilip geçirilmediğini ilk inceleme aşamasında değerlendirmek durumundadır. Süre geçirildiği takdirde yargılamanın yenilenmesi başvurusu esasa geçilmeden reddedilecektir.

Süre hususundan sonra ilk incelemede değerlendirilmesi gereken husus husumet olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde hasım olarak ilk derece mahkemesinde görülen davadaki karşı taraf gösterilmelidir. Yargılamanın yenilenmesi talebinin bir başka kimseye yönlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Aksi durumda görevli mahkeme duruma göre kendisi hasmı düzeltebilecektir[732].

Yargılamanın yenilenmesi yolunun ilk inceleme aşamasında dilekçelerde bulunması gereken hususların bulunup bulunmadığı da Kanun'un 3. maddesi kapsamında değerlendirilecektir[733]. Bu hususlarda noksanlıkların veya uyumsuzlukların bulunması halinde, yargılamanın yenilenmesi yolu başvurunda bulunan kişiye, bu hususları düzeltmesi amacıyla ek süre verilerek, dilekçenin reddedilmesi gündeme gelecektir.

İlk inceleme aşamasında yukarıda belirttiğimiz genel ilk inceleme kurallarının yanında yargılamanın yenilenmesi başvurusunda, başvuran tarafından bir yargılamanın yenilenmesi sebebi gösterilip gösterilmediği değerlendirilecektir. Sebep gösterilmiş ise, söz konusu sebebin dosya üzerinden bakıldığında mevcut olup olmadığı mahkeme tarafından değerlendirilmektedir. Burada idari yargı alanında re'sen araştırma ilkesi dolayısıyla hakimin olmayan sebebe kanaat getirebilme imkanı tartışılabilecektir. Re'sen araştırma ilkesi[734], İYUK'ta düzenleme altına

---

[732] İYUK madde 15/1-c: "3/f bendine göre, davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine".

[733] "*Dava ve temyiz dilekçelerinin (kararın düzeltilmesi ve yargılamanın yenilenmesi dilekçeleri de dahil) 2577 sayılı Yasanın 3. maddesine uygun olarak kağıt ortamında hazırlanmış ve imzalanmış olması, bu şekilde hazırlanmış ve imzalanmış dava ve temyiz dilekçelerinin aynı Yasanın 4. maddesinde sayılan yerlere verilmesi zorunludur*" Danıştay, 10. Daire, 09.02.2009 K.T., 2006/5626 E., 2009/768 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 04.10.2021.

[734] "*Bu ilke uyarınca idari yargı yerleri, uyuşmazlık konusu olayı hukuki çözüme kavuşturma açısından her türlü inceleme ve araştırmayı yapma, iddia ve savunmalarda ortaya konan maddi durumun gerçeğe uygun olup olmadığını ya da tarafların hiç değinmediği olay ve maddi unsurları araştırma, bu amaca yönelik olarak gerekirse bilirkişi incelemesi yaptırma yetkisine sahiptir*", Danıştay, 3. Daire, 26.11.2007 K.T., 2006/3268 E., 2007/3161 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 20.10.2021.

alınmıştır. İYUK 20. maddesine göre "Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar". Söz konusu hüküm re'sen araştırma ilkesinin idari yargıda dayanağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İdari yargı hakimi, yargılamanın yenilenmesi talebini incelerken, dilekçede yargılamanın yenilenmesi sebebinin hangi maddeye dayandığının belirtilip belirtilmediğini dikkate almayacaktır[735]. Dolayısıyla hakim, hukuki belirlemeyi kendiliğinden yapmak zorundadır. Talepte bulunan kişinin yargılamanın yenilenmesi talebini neden yaptığına dair haklı sebepleri belirtmesi yeterlidir. Çünkü hakim, maddi olayı re'sen araştıramayacaktır. Ancak kanaatimizce maddi olay ve haklı sebepler dilekçede izah edildiği takdirde hakim, yargılamanın yenilenmesi sebebinin belirtilmediği gerekçesiyle başvuru talebini reddetmemelidir. Maddi olay açıklandığında, yargılamanın yenilenmesi sebebinin var olup olmadığı açık olarak değerlendirilebilecek durumda ise, mahkeme ilk inceleme aşamasında bu durumu değerlendirebilecektir.

Örneğin, yargılamanın yenilenmesi sebebinin aynı davada iki çelişkili hüküm olması haline dayandığı varsayımında, başvuran kişi dilekçesinde ilk mahkeme tarafından verilen karar aleyhine farklı bir kararın ortaya çıktığını ortaya koymuş ise, yargılamanın yenilenmesi sebebi açık bir şekilde zaten ortaya konulmuş olacaktır. Dolayısıyla maddi olayın anlatılması duruma göre yeterli kabul edilebilecektir. Kaldı ki re'sen araştırma ilkesi uyarınca talebi inceleyen hakim, sebep yanlış gösterilmiş olsa dahi bunu değerlendirip hukuki düzenlemelere uygun hale getirmekle yükümlüdür. Yargılamanın yenilenmesi yolu için de genel hükümler uygulama alanı bulduğu için, sebeplerin doğrudan gösterilmemiş olması ancak İYUK'un 3. maddesine aykırılık halini gündeme getirebilecektir. Bu halde de kişilerin eksiklikleri tamamlaması için süre verilerek dilekçenin reddine karar verilebilecektir. Bunun dışında yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin doğrudan ifade edilmemiş olsa da olaydan anlaşılabilecek şekilde ise, yargılamanın yenilenmesi talebi esas yönünden değerlendirme altına alınabilecektir.

İYUK'taki düzenlemeler ile bağlantılı olarak HMK'nın 379. maddesinin ilk fıkrasında, talebin yapılmasından sonra, süre içinde yapılıp yapılmadığı, hükmün kesin olup olmadığı,

[735] **Yıldırım**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 440.

yargılamanın yenilenmesi sebebinin kanunda yazılı sebeplerden olup olmadığının ilk inceleme aşamasında değerlendirileceği ifade edilmiştir. Ancak yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere HMK'nın 379. maddesinin ilk fıkrasının c bendinde yer alan "ileri sürülen yargılamanın iadesi sebebinin kanunda yazılı sebeplerden olup olmadığını" hükmü, idari yargıda uygulama alanı bulamayacaktır. Zira hukuk muhakemesinde taraflarca hazırlanma ilkesi geçerli olduğu için, dilekçede yargılamanın yenilenmesi sebebinin, haklı gösterecek deliller ile birlikte belirtilmesi bir gerekliliktir.

Bilindiği üzere idari yargılamaya benzer olarak ceza yargılamasında da re'sen araştırma ilkesi uygulanmaktadır. CMK'da yer alan yargılamanın yenilenmesi usulüne ilişkin düzenlemelere bakıldığında, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gösterilmemiş olması ilk inceleme aşamasından ret halini gündeme getirmektedir. CMK'nın 319. maddesinin ilk fıkrasında "yargılamanın yenilenmesini gerektirecek yasal hiçbir neden gösterilmemiş… ise bu istem kabule değer görülmeyerek reddedilir" hükmüne yer verilmiştir. Ancak kanaatimizce ceza muhakemesinde de re'sen araştırma ilkesi geçerli olduğu için, talepte yer alan açıklamalarda kişinin yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurduğu anlaşılıyorsa ve maddi olay anlatılırken bunun nedeni de doğrudan belirtilmemiş olsa dahi anlaşılabilecek kadar açık ise, yargılamanın yenilenmesi talebi ilk inceleme aşamasında reddedilmemelidir. Aksi durum hakimin, kişilerin yaptığı hukuki değerlendirme ile bağlı olmasına sebep olabilecektir. Kaldı ki, esas incelemesi aşamasında zaten mahkemenin davacı tarafından ileri sürdüğü yargılamanın yenilenmesi sebepleri ile bağlı olmadığı kabul edilmiştir[736]. O halde ilk inceleme aşamasında da yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden birisinin oluştuğuna dilekçe üzerinden yapılan incelemede kanaat getirilebiliyorsa, talep kabul edilmelidir.

Yargılamanın yenilenmesi sebepleri Kanun'da sınırlı olarak düzenleme altına alındığı için, istemi inceleyen mahkeme somut olayda yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden birinin mevcut olup olmadığına yeterli kanaat getirmesi ilk inceleme aşamasında istemin reddedilmesinin önüne geçecektir. Bir kararda mahkeme "*davacının ileri sürdüğü iddianın maddede sayılan hallerden hiç birisine girmediği, dolayısıyla olayda yasanın aradığı koşulların gerçekleşmediği anlaşıldığından, davacının yargılamanın yenilenmesi talebi yerinde*

[736] **Bakım**, "Yargılamanın Yenilenmesi", s. 945.

görülmemiştir"[737] ifadesine yer vermiştir. Söz konusu kararda geçen talebin reddi kanaatimizce ilk inceleme aşamasından reddi kapsamaktadır. Zira söz konusu olayda, kişi yargılamanın yenilenmesi talebini AYM tarafından verilen ihlal kararlarına dayandırmış ve AYM tarafından verilen kararlar yargılamanın yenilenmesi sebepleri arasında sayılmamıştır. Bu nedenle hakim, yargılamanın yenilenmesi talebini yalnızca dosya üzerinden incelediğinde, sebebin olayda mevcut olmadığını belirlemiştir. Dolayısıyla bu durum esas incelemesinden ret kararı gibi detaylı bir inceleme gerektirmemektedir.

İlk inceleme aşamasında eksiklikler, hatalar bulunması halinde duruma göre, talep reddedilebilecek ve esas incelemesi aşamasına geçilemeyecektir. Bu aşamada talebin zorunlu hususları içerdiği kabul edildiği takdirde ikinci aşama olan esas incelemesi aşamasına geçilebilecektir.

2. Esastan İnceleme Aşaması

Esastan inceleme aşamasında, kabul edilebilir olduğu değerlendirilen yargılamanın yenilenmesi yolu talebinin, haklı olup olmadığı değerlendirilecektir. Söz konusu aşamada, yargılamanın yenilenmesi yoluna ait ortaya çıkan sebebin yeniden yargılama yapılmasını gerektirmesi hali incelenmektedir[738]. Başvuran tarafından ortaya konulmuş veya hakim tarafından re'sen belirlenmiş yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebeplerin, hükmü etkileyebilecek nitelikte olup olmadığı esas incelemesi aşamasında değerlendirme altına alınmaktadır. Belirtmek gerekir ki, yargılamanın yenilenmesi talebini inceleyen mahkeme ilk inceleme aşamasında yargılamanın yenilenmesi sebebinin mevcut olduğunu belirleyip, esas incelemesi aşamasında söz konusu sebebin haklı olmadığına veyahut somut olayda gerçekleşmediğine kanaat getirebilecektir. Zira ilk inceleme aşamasında mahkeme, yalnızca dosya üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır.

Yargılamanın yenilenmesi talebi alındıktan sonra ilk inceleme aşamasına geçilecektir. İlk inceleme aşamasından sonra yargılamanın yenilenmesi talebine ilişkin dilekçe, karşı tarafın

---

[737] İstanbul BİM, 3. Vergi Dava Dairesi, 03.7.2020 K.T., 2020/1038 E., 2020/869 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 05.11.2021.

[738] **Brandt/Domgörgen**, Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, s. 1000.

savunmasının alınması için tebliğ edilecektir. İYUK 55. maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiş bu husus yargılamanın yenilenmesinde esas aşamasına geçildiğinin göstergesidir. Savunma geldikten sonra görevli mahkemenin yükümlüğü, İYUK'ta düzenleme altına alınmış yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin haklı olup olmadığını belirlemek hususunda toplanmaktadır.

Esastan inceleme sonrasında görevli mahkeme iki yönde karar verebilecektir. Somut olayda yargılamanın yenilenmesi sebebinin haklı olmadığına veyahut gerçekleşmediğine kanaat getirilmesi halinde mahkeme, yargılamanın yenilenmesi başvurusunu reddedecektir. Buradaki ret kararı, yukarıda izah edilen ilk inceleme aşamasındaki talebin reddi kararından farklı olup, yargılamanın yenilenmesinin esastan reddedilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Esastan inceleme aşamasında ortaya çıkabilecek diğer karar ise, yargılamanın yenilenmesi sebebinin kabul edilmesi halidir. Bu halde, mahkeme eski hükmü ortadan kaldırarak yeniden yargılama yapacaktır. Dolayısıyla söz konusu karar, yargılamanın yenilenmesi başvurusunun esastan kabul edilmesi kararı olarak nitelendirilebilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi yolunun bu aşamasında verilecek her karar esasa ilişkin bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Esastan inceleme aşamasında, ilk inceleme aşamasında somut olayı kapsayabilecek yargılamanın yenilenmesi sebebinin hükmü etkileyebilecek kadar haklı olup olmadığı değerlendirilecektir. Sebebin hükmü etkileyecek nitelikte olması halinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru kabul edilecek ve yeniden yargılama yapılacaktır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere ilk derece yargılaması sırasında ortaya çıkmayan, hüküm verildikten sonra ortaya çıkan bilgi ve belgelerin hükmün esasına etkisi esas inceleme aşamasında takdir edilebilecektir. Esas inceleme aşamasında, görevli mahkeme aslında yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuran tarafın haklı olup olmadığını değerlendirmektedir. Kişiyi haklı bulursa her halükârda yeniden yargılama yapmakla yükümlüdür. Bu durumda yeni bir yargılama yapıp bir hüküm kurması gerekecektir. Eski hüküm ile aynı kararı vermesinde sorun olmayıp bu durumda yargılamanın yenilenmesi talebi reddedilmiş olmayacak, kabul edilip eski hüküm ile aynı doğrultuda sonuca ulaşılmış olacaktır.

B. Başvuru Sonrası Verilebilecek Kararlar

İlk inceleme aşamasında mahkeme tarafından iki yönlü karar verilebileceği belirtilmişti. Bu kararlardan ilki talebin şekli düzenlemelere uygun olmaması sebebiyle kabul edilemez bulunması, diğeri ise talebin şartları taşıması gerekçesi ile esas aşamasına geçilmesi kararıdır. Bu başlık altında kabul edilebilirlik aşamasında verilen ret kararları ve esas inceleme sonrası verilecek ret kararları değerlendirilecektir. Talebin kabulüne dair kararların değerlendirilmemesinin sebebi ise, bu kararlara karşı başvurulabilecek bir yolun bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Kabul edilebilirlik aşamasında dilekçenin kabul edilmesi halinde esastan incelemeye geçilecek, esas aşamasında da talebin haklı bir sebebe dayanıldığının ortaya konulması halinde son aşama olan yeni hüküm verilmesi aşaması başlatılacaktır.

1. Yargılamanın Yenilenmesi İsteminin Usulden Reddi ve Başvurulabilecek Yollar

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru yapıldıktan sonra ilk olarak kabul edilebilirlik incelemesi yapılması gerektiğini ifade etmiştik. Kabul edilebilirlik aşamasında şartların sağlanamaması halinde verilebilecek kararlar hakkında detaylı düzenlemeler yapılmamıştır. Ancak İYUK'un 55. maddesinin son fıkrasında yer alan Kanun'daki diğer hükümlerin uygulama alanı bulabileceği düzenlemesine göre, verilebilecek kararların niteliği ortaya konulabilecektir. Belirttiğimiz gibi görevsiz mahkemeye başvurulması halinde, mahkeme görevli olduğuna kanaat getirdiği mercie dosyayı kendiliğinden gönderecektir. Bu durumda verilen karara karşı herhangi bir kanun yoluna gidilmesi mümkün olmayıp, bu karar zaten incelemenin devamını sağlamak amacı ile verilmektedir. Benzer durum, dilekçedeki husumetin yanlış yönlendirilmesi halinde de ortaya çıkacak, bu durumda mahkeme husumeti doğru kişiye bizzat yönlendirecektir. Husumetin belirlenmesi durumunda da kanun yollarına gidilmesi hali söz konusu olamayacaktır.

İlk inceleme aşamasında değerlendirilecek süre, ehliyet ve kesin hükmün bulunmaması hallerinde, yargılamanın yenilenmesi talebini inceleyen mahkeme, talebi usulden reddecektir. Bu ret kararlarına karşı kanun yollarına başvurulması hali, yargılamanın yenilenmesinin ilgili maddesinde düzenleme altına alınmamıştır. Ancak diğer hükümleri uygulanması dolayısıyla söz

konusu ret kararlarına karşı olağan kanun yollarına başvurmakta bir engel bulunmamaktadır. Danıştay da bizim görüşümüze uygun olarak bir kararında[739], yargılamanın yenilenmesi usulünün düzenlendiği 55. maddenin son fıkrasında yer alan "bu Kanunun diğer hükümleri uygulanır" ifadesi doğrultusunda, kararlara karşı kanun yollarına başvuru yapılabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi yolunun kabul edilebilirlik aşamasında süre, ehliyet ve yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilebilecek kesin hükmün bulunmaması sebebiyle talep kabul edilmez ise, bu karara karşı olağan kanun yollarına başvurmak mümkün olacaktır.

Bir diğer durum ise, yargılamanın yenilenmesi dilekçesinin İYUK'un 3. madde şartlarını taşımaması veyahut da gerekli harç ve giderlerin yatırılmaması hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumlarda bilindiği üzere genel hükümler çerçevesinde bir davanın açılması halinde veyahut da kanun yolu aşamasında ek süre verilmesi hali karşımıza çıkmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yolunda da Kanun'un ilgili hükümleri uygulama alanı bulacağı için başvuran kişiye eksiklikleri tamamlaması için ek süre verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu ek sürenin dava açılması sırasında oluşan eksikliklerin giderilmesinde olduğu gibi 30 gün mü olacağı yoksa kanun yolları aşamasında olduğu gibi on beş gün mü olacağı ise tartışmaya açıktır. Zira bu durumda da yargılamanın yenilenmesi düzenlemesinde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak yargılamanın yenilenmesi yolu bir kanun yolu olduğu için ve temyiz ve istinaf kurumlarının devamında düzenlendiği için, temyiz ve istinaf yollarında yer alan on beş günlük sürelerin işletilmesinin yolun niteliğine daha uygun düşeceğini düşünmekteyiz. Söz konusu ek sürenin verilmesi halinde, kararı kanun yollarına götürmek mümkün olmayacaktır. Süre içerisinde eksikliklerin giderilmemesi halinde ise talebi inceleyen mahkeme, yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunulmadığına karar verecektir[740]. Bu karar üzerine olağan kanun yollarının işletilmesi mümkün olacaktır. Zira belirtilen karar ile inceleme sona ermektedir.

---

[739] Danıştay, 12. Daire, 13.12.1995 K.T., 1995/3169 E., 1995/3237 K. Sayılı Kararı, Danıştay Dergisi, S. 91, <https://www.danistay.gov.tr/>, s.e.t. 11.12.2021, s. 1234.

[740] Bu konuda esas alınması gereken hükmün İYUK'un 48. maddesinin 2. fıkrası olduğunu düşünmekteyiz. Bu hükme göre; "Temyiz dilekçelerinin 3 üncü madde esaslarına göre düzenlenmesi gereklidir, düzenlenmemiş ise eksikliklerin onbeş gün içinde tamamlatılması hususu, kararı veren Danıştay veya bölge idare mahkemesince ilgiliye tebliğ olunur. Bu sürede eksiklikler tamamlanmazsa temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına Danıştay veya bölge idare mahkemesince karar verilir".

Bu konuda değinmek istediğimiz husus ise dilekçede yargılamanın yenilenmesi sebebinin gösterilmemiş olmasıdır. Kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi sebebinin dilekçe de yer almaması, en fazla dilekçedeki bir eksiklik olarak karşımıza çıkacaktır. Bu durumda ise kişiye on beş günlük süre verilmesi gerekecektir. İYUK'ta görüşümüzü engelleyecek bir hüküm bulunmamaktadır. Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin dilekçede bulunmasına ilişkin doğrudan bir hüküm Kanun'da yer almamakta olup, bağlantılı kabul edilebilecek tek hüküm İYUK 55. maddenin 2. ve 3. fıkraları olarak gösterilebilecektir. Söz konusu madde düzenlemelerinde ise; "kanunda yazılı sebepler varsa davaya yeniden bakılarak karar verilir. Yargılamanın yenilenmesi istemleri, kanunda yazılı sebeplere dayanmıyor ise, istemin reddine karar verilir". Belirtilen hükümler dilekçede sebeplerin gösterilmiş olması ile doğrudan ilgili değildir. Kanun'da yer alan sebeplerin somut olayda vuku bulmaması halleri bu düzenlemelerde yer almış ve bu durum yaptırıma bağlanmıştır.

2. Yargılamanın Yenilenmesi İsteminin Esastan Reddi ve Başvurulabilecek Yollar

Yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru sonrasında, başvuruda bulunan tarafın haksız olduğu kanaatine ulaşılırsa, yeniden bir yargılama yapılmasına gerek olmayacak ve yargılamanın yenilenmesi başvurusu esastan reddedilecektir. Mahkeme bu durumda yeni bir hüküm vermemektedir. Ancak verdiği karar, yargılamanın yenilenmesi sebebinin haklı olup olmadığını incelemeye yönelik olduğu için ilk inceleme aşamasından sonra yapılmaktadır. Dolayısıyla mahkemenin ilk inceleme koşulları dışındaki bir sebeple yargılamanın yenilenmesi istemini reddetmesi, esas aşaması sonucunda verilebilecek ilk karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda aslında mahkeme ilk verilen kararın hukuka uygun olduğunu ortaya koymakta, bir nevi onama prosedürü izlemektedir.

Konuya ilişkin olarak bir örnek vermek gerekirse, dilekçenin kontrolü aşamasından sonra yapılan incelemede, mahkeme tarafından yargılamanın yenilenmesi sebebi incelenmiş ve taraflardaki farklılık dolayısıyla İYUK'un 53. maddesinin 1. fıkrasının h bendinde yazılı sebebin gerçekleşmediğine karar verilmiştir[741]. Bu durumda mahkeme esasa yönelik bir inceleme

[741] Danıştay 13. Daire, 02.10.2006 K.T., 2005/9920 E., 2006/3683 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 27.10.2021.

yaparak yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmiştir. Bir başka kararda ise, yargılamanın yenilenmesi talebi, yine 53. maddede yer alan sebeplere dayanılarak yapılmış ancak, mahkeme tarafından söz konusu talebin yasal dayanağı olmadan yapıldığı tespit edilmiştir[742]. Kanaatimizce bu durum ilk inceleme aşamasında verilen ret kararından farklıdır. Zira bu durumda mahkeme ilk inceleme aşamasındaki yalnızca sebeplerin olup olmadığına bakmamakta, haklı olup olmadığını da değerlendirmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi talebinin esastan reddedilmesi halinde, verilen karara karşı kanun yollarına başvuru imkanı bulunmaktadır. Bu durum doğrudan İYUK'un yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin hükümleri kapsamında düzenleme altına alınmamıştır. Ancak İYUK'un 55. maddesinin 5. fıkrasında, hüküm bulunmayan durumlarda yargılamanın yenilenmesi yolu için Kanun'un diğer hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Bu durumda hangi kanun yollarına başvurulabileceği hususu üzerinde durmakta fayda görülmektedir.

Söz konusu ret kararlarına karşı, temyiz, istinaf gibi olağan kanun yollarına başvurulması açısından bir problem bulunmamaktadır. Zira mahkeme tarafından verilecek karar nihai karar niteliğini taşımaktadır. Bu sebeple, kararda hukuka aykırılık olduğu taraflarca düşünülmekte ise, duruma göre istinaf veya temyiz yollarına konu edilmesi mümkün olacaktır[743].

Mahkeme tarafından bu aşamada verilen bir karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilip gidilemeyeceği ise ayrıca irdelenmesi gereken bir husustur. Mahkeme tarafından verilen

---

[742] "*Bakılan uyuşmazlıkta, davacının, yargı kararı ile "iptal" edilerek kesinleşen, daha önce 2547 sayılı Kanunun 13/b-4 maddesi kapsamında yapılan görevlendirilmesi işleminin ait olduğu dönem ile yargılamanın yenilenmesine neden olan aynı madde kapsamındaki görevlendirilmesi dönemlerinin aynı olmadığı, bir başka anlatımla, davacı hakkındaki söz konusu işlemlerin tarih ve sayısının aynı olmaması ve farklı dönemleri içeren işlemler olması karşısında, ortada, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni, birbiriyle çelişen sonucu içerir yargı kararlarının varlığından söz edilemeyeceğinden, davacının öne sürdüğü iddianın Ankara Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesinin 11/10/2019 tarih ve E:2019/3087 K:2019/2705 sayılı kararına karşı itiraz niteliğini taşıdığı ve bu hususun da yukarıda içeriğine yer verilen mevzuat hükümleri uyarınca tahdidi olarak sayılan "yargılamanın yenilenmesi" sebeplerinden herhangi birisine uymadığı görülmektedir*", Ankara BİM, 4. İdari Dava Dairesi, 07.07.2020 K.T., 2020/934 E., 2020/1694 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 05.11.2021.

[743] "*2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45/6. ve 46. maddeleri uyarınca temyizi kabil olmamak üzere", Samsun Bölge İdare Mahkemesi, 4. İdari Dava Dairesi, 29.09.2020 K.T., 2020/661 E., 2020/752 K. Sayılı Kararı; "Ankara 13. İdare Mahkemesi'nce verilen 22/06/2018 gün ve E:2017/3609, K:2018/1396 sayılı karar usul ve hukuka uygun olup yargılamanın yenilenmesi talebinin reddine ilişkin kısmına yönelik davacının istinaf isteminin yukarıdaki açıklama ile REDDİNE*", Ankara BİM, 2. İdari Dava Dairesi, 18.04.2019 K.T., 2018/3004 E., 2019/782 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 27.10.2021.

karar, her ne kadar esas incelemesi kapsamında değerlendirilmiş olsa da, temyiz kanun yolunda olduğu gibi, onama şeklinde verilen kararlara benzer niteliktedir. Dolayısıyla bu aşamada verilen bir ret kararına karşı doğrudan yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek kanaatimizce mümkün olmayacaktır. Bunun yerine yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulan sebep dışında başka bir sebep ortaya çıktığında, esas kararı veren mahkemenin ilk kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gitmek mümkün olabilecektir. Zira bu konuda İYUK'ta bir sınırlandırma bulunmamaktadır.

Ancak mahkemenin istemi reddetmesine yönelik olarak verdiği karar, kişilerin arasındaki uyuşmazlığı esastan çözmeyen onama niteliğinde bir karar olduğu için, yargılamanın yenilenmesi talebine konu edilmesi, olağanüstü kanun yolunun niteliğine aykırılık teşkil edecektir. Ret kararı sonucunda kişilerin eski durumu üzerinde hiçbir değişiklik yapılmamaktadır. Dolayısıyla burada ilk derece mahkemesi olarak karara bağlanan hüküm, geçerliliğini korumaktadır. Yargılamanın yenilenmesi talebi de ancak bu karara karşı, başka sebepler ile gerçekleştirilebilecektir. Mahkeme kararları da bu yönde olup, yargılamanın yenilenmesi talebi reddedildiği takdirde, yeniden yargılama talebinin ancak daha önce dayanılmayan sebeplere ilişkin olabileceği kararlarda ifade edilmektedir[744].

C. Yeniden Yapılacak Olan Yargılamanın İçeriği

Yargılamanın yenilenmesi talebi haklı görülürse, bir başka ifade ile yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebebin gerçekleştiği kanaatine ulaşılırsa, bu durumda mahkeme tarafından yeni bir yargılama yapılması gerekmektedir. İstemin kabulü halinde mahkeme yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin somut olayda gerçekleştiğini kabul etmektedir. Bu aşama da tamamen esas incelemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak diğer aşamalardan farklı olarak üçüncü bir aşama gibi değerlendirilebilecektir.

Yapılacak esas incelemesi sonrası mahkeme, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçek olduğuna kanaat getirirse eski kararı kaldırarak yeni bir hüküm verecektir. Hüküm verme

---

[744] "*İncelenen yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin, işbu davada yeniden incelenmesi mümkün olmadığından, aynı sebeplere dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talebinin incelenmeksizin reddi gerektiği sonucuna varılmıştır*", İstanbul BİM, 5. Vergi Dava Dairesi, 10.7.2020 K.T., 2020/5516 E., 2020/3664K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 11.12.2021.

aşamasında mahkeme, daha önce gerçekleştiği kabul edilen yargılamanın yenilenmesi sebebinin hükmü etkileyip etkilemediğini değerlendirme altına alacaktır. Bu değerlendirme kısmında, mahkeme mutlaka yeni bir yargılama yapmak zorundadır. Ancak yapılan yargılama sonucunda mutlaka yeni bir karar verilmesi gerekmemektedir. Mahkeme, somut olayda gerçekleşen sebeplerin esas kararı etkilemediği kanaatine ulaşırsa, yeni bir karar verecek ancak bu karar eski kararın onanması niteliğinde olacak yani eski karar aynen kabul edilmiş olacaktır.

Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi sebebinin hükmü etkilediği kanaatine ulaşırsa, yeni yargılama sonucunda eski hükmü ya tamamen ortadan kaldırarak ya da kısmen ortadan kaldırarak farklı bir hüküm verecektir. Verilen yeni hüküm, eski hükmün altına yazılarak belirtilecektir. Danıştay'ın bir kararında, yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde ileri sürülen iddiaların yargılamanın yenilenmesine ilişkin 53. maddenin c fıkrasına uyum sağladığı, bu nedenle de yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilerek Danıştay tarafından verilen diğer kararın öncelikli olarak kaldırıldığı daha sonra ise davacının talebinin tekrar incelenmesine geçildiği ifade edilmiştir[745].

Uyuşmazlık hakkında yeniden bir yargılama yapılmasının, eski yargılamadan tamamen bağımsız olduğu düşünülmemelidir. Söz konusu durum, yargılamanın yenilenmesi yolunun bir kanun yolu olmasından kaynaklanmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi sebeplerine göre yapılacak yargılamanın seyri değişiklik arz edebilmektedir. İdari yargı alanında düzenleme bulunmayan bazı hususlarda HMK'da düzenleme bulunduğunu daha önceden ifade etmiştik. İdari yargı alanında yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden birinin olduğu kanaatine ulaşılırsa yargılama yenilenecek ve karar ya eskisi gibi bırakılacak veyahut farklı bir karara hükmedilecektir. Ancak HMK'nın 380. maddesinde bu konuda istisna hükümler düzenlenmiştir. Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden olan; "vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş olması" ve "bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması" hallerinde yargılamanın yenilenmesi

[745] Danıştay, 3. Daire, 20.04.2015 K.T., 2013/2220 E., 2015/2259 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 11.12.2021.

talebi kabul edildiği takdirde başka bir inceleme yapılmadan hükmün iptal edileceği düzenleme altına alınmıştır.

Belirtilen hallere yönelik olarak idari yargı alanında farklı bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak amaçsal olarak yaklaşıldığında kesin hükme aykırı olarak verilen ikinci kararın doğrudan kaldırılmasının uygun olacağı kanaatindeyiz. Zira yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen karar, böyle bir durumda ikinci karar olarak karşımıza çıkmaktadır ve söz konusu karar hukuk kurallarına tam olarak uyulmuş olsa idi zaten verilmesi imkansız bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ise kesin hüküm ilkesidir. Kesin hüküm olmasına rağmen aynı davada bir başka karar verilmesi değil bir kararın ortaya çıkabileceği bir davanın açılması asıl mevzuyu oluşturmaktadır. Bu nedenle ikinci verilen karar hukuk düzeni tarafından benimsenemeyeceği gibi, bu düzende tutunması da mümkün olamayacaktır. Bu sebeple her ne kadar aksi savunulmuş ise de[746], HMK'da yer alan düzenlemenin idari yargı alanında da uygulanması mantığa ve kesin hüküm ilkesine uygun düşecektir.

Diğer istisna hal ise, vekil veya kanuni temsilci olmayan kişiler huzurunda davanın görülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda da HMK'da hükmün doğrudan iptal edileceği ifade edilmiştir. Bu hususta ise hükmün yalnızca iptal edilmesi yeterli olmayacaktır. Bu durumda HMK'nın gerekçesinde yer alan hususlara değinmek faydalı görülmektedir. Gerekçede; "davacının vekili olmayan kimse tarafından dava açılmış olması hâlinde, davacının iradesiyle açılmış bir dava bulunmadığından, bu hâlin tespiti durumunda hüküm iptal edilecektir. Başkaca bir işlem yapılmayacaktır. Ancak davalıyı temsil eden kişinin onun vekili olmaması hâlinde yargılamanın iadesi talebi kabul edildiği takdirde, yargılamaya devam edilecek, sonucuna göre ve birinci fıkranın birinci cümlesinde gösterildiği üzere karar verilecektir" ifadesine yer verilmiştir. Söz konusu gerekçe her ne kadar katı gibi yorumlansa da amaca uygunluk açısından değerlendirildiğinde yerinde kabul edilecektir.

Dava, davacının vekili olmayan bir kimse huzurunda açılmış ise zaten gerekçede belirtildiği gibi kişinin kendi iradesi ile açılan bir davadan söz edilemeyeceği için bu davanın, hukuk düzeninden kaldırılması en makul olanıdır. Zira böyle bir durumda kişi, davadan

[746] **Tansuğ**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 134.

tamamen bihaber durumdadır. Ancak dava usulüne uygun olarak açılmış, daha sonra yetkisiz temsilci aracılığı ile devam ettirilmiş olabilir. Bu durumda davalı ve davacı arasında bir ayrım yapmak uygun olmayacaktır. Onun yerine hüküm ilk önce kaldırılmalı, daha sonra ise yeni bir hüküm verilmek üzere dava yeniden ele alınmalıdır. İster davacı ister davalı mahkeme huzurunda yetkisiz kimseler aracılığı ile temsil edilmiş olsun, davadan haberi bulunuyorsa, temsilcinin kusurunu tamamen kişiye yüklemek de hakkaniyete uygun olmayacaktır. Bu durumlarda usule uygun bir dava açılmış olduğu için mutlaka karar bağlanması gerekecek, ancak yeni bir karar verilerek uyuşmazlığın havada kalması engellenecektir. Yeni bir karar verilmemesi durumunda zaten sınırlı olan dava açma süresi kaçırılmış olacağı için kişilerin söz konusu durumu yeniden tartışılabilir duruma getirmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle söz konusu haller için madde metni dar yorumlanmamalıdır.

İfade ettiğimiz görüş doğrultusunda verilen bir Yargıtay kararında da, usulüne uygun açılan davalarda kuralın mutlak uygulanması halinde, hak düşürücü sürelerin geçirilmesi dolayısıyla telafisi imkansız zararların ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir[747]. Kaldı ki görüşümüze göre, söz konusu hüküm yeni bir hüküm vermeyi engellememekte sadece ilk hükmün derhal ortadan kaldırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Fransız hukuk düzeninde de, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden herhangi birinin bulunduğu ve haklı olduğu ortaya çıktığı takdirde, ilk olarak eski kararın hükümsüz hale geleceği ve tarafların idari işlemlerdeki eski hallerine döneceği ifade edilmiş, daha sonra ise yargılamaya devam edilerek esas hakkında yeni bir karar verileceği belirtilmiştir[748].

İYUK düzenlemesinde HMK'da olduğu gibi istisnai düzenlemeler bulunmamaktadır. Ancak özellikle aynı davada ikinci bir kararın verilmesi halinde, HMK'da yer alan düzenleme doğrultusunda bir maddeye yer vermek kanaatimizce Mahkemenin gecikmeden, kararı hukuk düzeninden silmesi için faydalı olabilecektir.

Belirtilen iki istisnai durum dışında yargılamanın yenilenmesi sebeplerine bakıldığında, yargılamayı yenileyecek olan merciin mutlaka hükmü ortadan kaldırması beklenemeyeceği gibi,

---

[747] Yargıtay, HGK, 19.06.1996 K.T., 1996/2-309 E., 1996/491 K. Sayılı Kararı; 06.11.1996 K.T., 1996/2-664 E., 1996/740 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 26.11.2021.

[748] **Gohin**, Contentieux Administratif, s. 370.

yargılama yenilendiği takdirde hükmü değiştirmesi de mutlak olarak beklenemeyecektir. Söz konusu yargılamanın yenilenmesi sebeplerinde, mahkeme, inceleme yaptığı sırada yargılamanın yenilenmesine ilişkin sebebin verilen hükmü doğrudan etkileyip etkilemediğine bakacak ve ona göre bir karar verecektir. Örneğin, sonradan ele geçirilen bir belgeye dayanılarak yargılamanın yenilenmesi talep edildiğinde, mahkeme yeni yargılama sırasında belgenin verilen hükmün esasına etki edip etmediğini değerlendirecek ve ona göre yeni bir karar verecektir.

Benzer şekilde, kişinin karara etkisi olan bir hile kullanması durumunda da her ne kadar hile olduğu için kararın doğrudan kaldırılması gerektiği savunulsa dahi yeni yargılama yapılarak söz konusu hilenin sonuca etkili olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bir kişi hile kullanmış olsa da, idari yargı alanında re'sen araştırma ilkesi olduğu için hakimin birçok delili kendiliğinden değerlendireceği düşünüldüğünde, yapılan hilenin mutlaka sonucu değiştirmesi hali ortaya çıkmayacaktır. Bu sebeple istisnai haller dışında hakimin mutlak bir şekilde yargılamayı yinelemesi söz konusu olmayacağı gibi, yeni yargılama yapılması halinde dahi eski hükmün değiştirilmesi zorunluluk değildir.

D. Yeni Yargılamanın Usulüne İlişkin Önemli Hususlar

Yeniden yargılama yapılması halinde yargılamanın duruşmalı yapılıp yapılmayacağı İYUK'un 55. maddesinin 4. fıkrası ile tamamen görevli mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Duruşma yapılması için tarafların talepte bulunmasına gerek bulunmamaktadır. Hakim, yargılamanın yenilenmesi aşamasında da kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebilecektir. Duruşma yapılması uygun görülmez ise, yargılamanın yenilenmesi incelemesi tamamen dosya üzerinden yapılacaktır[749].

Yargılamanın yenilenmesi aşamasında iddia ve savunmanın genişletilmesi hususu üzerinde de durmak gerekmektedir. İdari yargılama alanında da iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı uygulama alanı bulmaktadır. Ancak idari yargı alanında kendiliğinden araştırma ilkesi geçerli olduğu için, iddia ve savunmanın genişletilmesi hususu sınırlı olarak uygulama alanı bulabilecektir. Aslında idari yargı alanında iddia ve savunmanın genişletilmesi

[749] **Candan**, İdari Yargılama Usulü Kanunu, s. 1025.

yasağı daha çok davanın konusu olan talebin değiştirilmesi veyahut genişletilmesi anlamına gelmektedir[750].

Yargılamanın yenilenmesi yolunda da iddia ve savunmanın genişletilmesi mümkün olmayacaktır. Buna göre, ilk açılan dava ile talep edilen ne ise yargılamanın yenilenmesi yolunda ancak söz konusu talep değerlendirilebilecektir[751]. Örneğin ilk hükme konu olan davanın talep sonucu bir işlemin iptali ise, yargılamanın yenilenmesi aşamasında bu talebe ek bir talepte bulunulamayacak yani ek bir tazminat isteğinde veya başka bir işlemin daha iptal edilmesi talebinde bulunulamayacaktır. Zaten yargılamanın yenilenmesi aşaması yeni bir dava olmadığı için kişinin ek bir talep içeren bir dava dilekçesi vermesi de mümkün olmayacaktır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin karar ilk hükme esas olan dava dosyası üzerinden verilecektir.

İddia ve savunmanın genişletilmesi hususunda, Danıştay tarafından verilen oldukça ilginç iki karar üzerinde durmak faydalı görülmektedir. Danıştay tarafından verilen iki kararda da davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiş ve daha sonra kesinleşen söz konusu iki karar da AİHM'e başvuru konusu yapılmış ve AİHM tarafından adil yargılanma hakkının ihlali kararı verilmiştir. AİHM kararı sonrasında davacılar her iki karar aleyhine yeniden yargılama talep ederek mahkemeye başvuruda bulunmuşlar ve başvurularında da dava dilekçesindeki tazminat taleplerini arttırmışlardır. Danıştay ise kararlarında, *"davacılar tarafından tazminata ilişkin başvuru harcının yatırılmaması, dolayısıyla harçlandırılmış bir tazminat istemi bulunmaması, adli yardım isteminin reddedilmesinin adil yargılama ilkesini zedelediğinin AİHM tarafından kabulü karşısında; ilk dava dilekçesinde gösterilen tazminat tutarının bağlayıcılığı bulunmamaktadır. AİHM kararı, yargılamanın yenilenmesi sebebi olduğuna göre yargılamanın yenilenmesi dilekçesinde tazminat tutarının yeniden belirlenmesi de doğaldır"*[752] ifadelerine yer

---

[750] **Kaplan, Gürsel** (2019), "İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği", DÜHFD, C: 24, S: 41, 183-227, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/897249>, s.e.t. 02.12.2021, s. 205.

[751] **Brandt/Domgörgen**, Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, s. 1000.

[752] Danıştay, 15. Daire, 26.12.2018 K.T., 2014/6640 E., 2018/8514 K. Sayılı Kararı; 21.4.2015 K.T., 2013/11544 E., K. 2015/2310 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, s.e.t. 05.12.2021.

vererek, tazminat talebinin arttırılmasını iddia ve savunma yasağı kapsamında değerlendirmemiştir.

Belirtilen kararları iki aşamada değerlendirmek gerekmektedir. İlk aşama iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı, diğer aşama ise davanın açılmamış sayılmasına dair verilen kararın yargılamanın yenilenmesi yoluna konu olup olamayacağıdır. Öncelikle yargılamanın yenilenmesi yolu, yeni bir dava olmadığı için ilk dava dilekçesinde yer alan hususlar dışında farklı bir talep sonucunun ileri sürülmesi davanın genişletilmesi olacaktır ve idari yargıda bu durum kabul edilmemektedir. Bunun tam yargı davalarındaki tek istisnası ise ıslah kurumudur. İYUK'un 16. maddesinin 4. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; "tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir". Bu hüküm dolayısıyla bir kişi yargılamanın yenilenmesi aşamasında da ıslah yolu ile dava değerinde değişiklik yapma hakkına sahiptir meğerki ıslah kurumunu yargılamanın yenilenmesi aşamasından önce kullanmış olsun. Söz konusu düzenleme gereği Danıştay tarafından verilen her iki karar davanın genişletilmesi yasağına tezatlık oluşturmaktadır.

Yukarıda değinilen Danıştay kararlarını yargılamanın yenilenmesi yoluna, davanın açılmamış sayılması kararını konu etmesi dolayısıyla da değerlendirmek gerekmektedir. Söz konusu kararlarda kanaatimizce iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağının uygulanmamasından ziyade yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilebilecek kararların sınırları genişletilmiştir. Daha önce ifade ettiğimiz üzere yargılamanın yenilenmesi yoluna ancak kesin hükümler için gidilebilecektir. Kesin hüküm uyuşmazlığı esastan çözen kesin kararlardır. Kesin hükümlerin içerisinde, davanın açılmamış sayılması kararları yer almamaktadır. Zira söz konusu karar uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmamaktadır. Danıştay her iki kararı ile de, AİHM'in kesinleşmiş kararı olması dolayısıyla davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararları yargılamanın yenilenmesi aşamasında değerlendirmiştir. Oysaki bu durumda hukuka uygun olarak açılan bir dava bile söz konusu değildir. Bunun yanında bahsettiğimiz gibi, bu aşamada verilen bir hüküm bulunmaması da bir sorun olarak kendisini göstermektedir.

Kanaatimizce belirtilen kararlar AİHM tarafından başka bir tazminata hükmedilir endişesi ile verilmiş kararlardır. Davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararların yargılamanın

yenilenmesi yoluna konu edilmesi dolayısıyla, yargılamanın yenilenmesi kanun yolunda yeni bir dava açılması mümkün kabul edilmiştir. Oysaki yargılamanın yenilenmesi eski hükmün devamı niteliğinde olan bir kanun yoludur. Bu sebeple, her AİHM kararında yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesini kabul etmek gibi bir zorunluluğu olmadığı değerlendirilerek Danıştay tarafından yargılamanın yenilenmesi talebinin reddedilmesi hukuk düzenimizin gereği ve yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliği açısından daha isabetli kabul edilebilecektir.

Son olarak değinilmesi gerektiğini düşündüğümüz husus ise; yargılamanın yenilenmesi aşamasında yeni delil gösterilip gösterilemeyeceğidir. Yargılamanın yenilenmesi aşamasında delil göstermek konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır[753]. Zira idari yargılama usulünde zaten kendiliğinden araştırma ilkesi uygulandığı için her zaman delil sunulabilmesi mümkün olacaktır.

E. Yeni Karara Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolları

Yeniden yargılama yapılması sonrasında verilen hüküm, ister eski hükmü onama şeklinde olsun ister tamamen farklı bir hüküm olsun, yeni bir hüküm olduğu unutulmamalıdır. Mahkeme burada eski hükmün yargılamasından bağımsız olarak yeni bir yargılama yapmakta ve farklı bir hüküm ortaya koymaktadır. Yargılama farklı olduğu için bu kararlara karşı da bağımsız olarak kanun yollarına başvurulması mümkün olacaktır. Bir başka ifade ile, eski hükmün yinelenmesi uygun görülmüş olsa dahi burada farklı bir yargılama yapılarak yeni bir sonuca ulaşılmaktadır. Bu nedenle hüküm, eski kararın yinelenmesi şeklinde olsa dahi farklı ve yeni bir hüküm olarak kabul edilmelidir. İdari yargı alanında, söz konusu karara karşı kanun yollarına başvurmayı engelleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca karar yinelenmiş olsa dahi niteliği itibariyle tam bir onama olmadığı, yapılan yeni bir yargılama ile hüküm kurulduğu unutulmamalıdır. Doktrinde çoğunlukla kararın kısmen veya tamamen değiştirilmesi halinde bu karara karşı kanun yollarına başvurulacağı ifade edilmektedir[754]. Ancak yeni yargılama sırasında verilen her kararın özünde yeni bir karar olduğu için, tüm kararlara karşı olağan kanun yollarına başvurmak mümkün olacaktır.

---

[753] **Onar**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.1, s. 577.

[754] **Gözübüyük** (2020), Yönetsel Yargı, s. 534; **Tansuğ**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 136.

Söz konusu kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilip gidilmeyeceği özel bir önem arz etmektedir. Yargılamanın yenilenmesi talebinin kabul edilip yeniden yargılama yapılması sonucu verilen karara karşı yargılamanın yenilenmesi talebinin her türlü kabul edilmesi, söz konusu kanun yolunun olağanüstü niteliğine ters düşebilecektir. Öncelikle, yeniden yapılan yargılama sonucunda yeni bir hüküm verildiği takdirde, söz konusu karar eski hükümden tamamen veya kısmen farklı bir karar olmaktadır. Bu kararın eski hükümden farklı olması dolayısıyla ve esasa ilişkin olması nedeniyle yargılamanın yenilenmesi yoluna tabi kabul edilmesinin önünde kanaatimizce hiçbir engel bulunmamaktadır. Zira bu karar verilirken de, yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebepler vuku bulmuş olabilecektir.

Ancak unutulmaması gereken husus, yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilecek hüküm, eski hükümden farklı olarak verilmiş yeni hükümdür. Dolayısıyla kısmen veya tamamen değiştirilerek verilecek bir hüküm sonrası yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi, ikinci kez yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi anlamına gelmeyecektir[755]. Söz konusu durumda yeni bir karar verildiği için ilk defa yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen bir hükümden bahsedilecektir.

Mahkeme tarafından verilecek kararın yeni bir karar olması, söz konusu kararın kesinleşmesini de etkilemektedir. Bir başka ifade ile, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru talebi kabul edildikten sonra eski kararın kaldırılarak yeni bir karar verilmesi halinde, söz konusu karar, tıpkı diğer kararlarda olduğu gibi olağan kanun yollarına konu edilerek veyahut söz konusu kanun yolları için gereken süre geçtikten sonra şekli anlamda kesinliği taşıyacaktır. Karar, kesinlik vasfını kazanmadan yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilemeyecektir. Kesinlik vasfını kazandıktan sonra yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesinde hiçbir engel yoktur. Zira söz konusu karar da uyuşmazlığı esastan çözen bir karar olduğu için, yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilebilecek kararlar arasındadır. Fransız İdari Usul Kanunu'nun R834-4 düzenlemesine göre ise, yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen karara karşı tekrar yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak mümkün değildir[756].

---

[755] **Çağlayan**, Başvuru Yolları, s. 155.

[756] Madde R834-4: "Yargılamanın yenilenmesi sonucunda bir karar verildiğinde, aynı karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemez".

Yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edildiğinde yeni bir yargılama yapılacağı daha önce ifade edilmişti. Bu konuda bilinmesi gereken bir diğer husus ise, yeni verilen kararın eski kararın altına yazılması gerektiğidir. Bu şekilde hangi hükmün ortadan kaldırıldığı ve yerine hangi kararın getirildiği ortaya konulmuş olacaktır. Eski hükmün yerine yeni bir karar verilmesi hali, kanaatimizce yargılamanın yenilenmesi yolunun yeni bir dava olmadığını da ortaya koymaktadır.

F. Kararın Geçmişe Etkili Olup Olmayacağı Sorunu

Yargılamanın yenilenmesi sonucunda, eski karardan tamamen veya kısmen farklı bir karar verilmesi halinde, söz konusu kararın etkilerini hangi andan itibaren doğuracağı hususu, önem arz etmektedir. Hukuk yargılamasında genel olarak, yargılamanın yenilenmesi yolu sonucu verilecek kararın geçmişe etkili olduğu kabul edilmektedir[757]. İdari yargı alanında ise, yapılan yeni yargılama sonucu verilen kararın, geleceğe etkili olması gerektiği savunulmaktadır[758].

İdari yargılama alanında yeni verilen hükmün geçmişe mi yoksa geleceğe mi etkili olacağı, kanaatimizce idari yargıda verilen diğer mahkeme kararlarının özelliklerine göre belirlenebilecektir. Bilindiği üzere idari yargı alanında verilmiş bir iptal kararı, geçmişe etkili sonuçlar doğurmakta, bir işlem yapıldığı andan itibaren ortadan kaldırılarak, o işlem hiç yapılmamış gibi sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen esas hüküm eğer bir iptal davasına ilişkin ise, yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen yeni hüküm de bir işlemin iptaline veya iptalinin reddine ilişkin olacaktır. Bu durumda, yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen kararların, geçmişe etkili olmayacağını ifade etmek mümkün değildir. Zira yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin kararlar da, idari yargı alanında verilen diğer kararlardan farksız durumdadır.

Esas hükmün tam yargı davasına ilişkin olması halinde ise farklılık bulunmaktadır. Bu dava sonucunda mahkeme, idare ile kişi arasında bir ilişki kurmakta, bunun sonucunda da idareyi zararı karşılamaya yönlendirmekte veyahut da idarenin sorumluluğu olmadığına hükmetmektedir. Belirtilen durumlar yeni bir durum ortaya koyduğu için geçmişe etkililik

---

[757] **Üstündağ**, Kanun Yolları ve Tahkim, s. 67; **Kuru**, Medeni Usul Hukuku, s. 804.

[758] **Onar**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, 577.

yalnızca yürütülecek faiz ile ortaya konulabilecek, başka bir işlem yapılmasına gerek kalmayacaktır. Tam yargı davası ile dava konusu olan işlemin hukuka aykırılığı tespit edilmediği için tam bir geçmişe etkililiğin olduğu ifade edilemeyecektir.

Ancak yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen esas hüküm ister iptal davası sonucunda ister tam yargı davası sonucunda verilmiş bir karar olsun, her durumda, yargılamanın yenilenmesi yolu sonucu kısmen dahi olsa farklı bir karar veriliyorsa, yeni karar eski hükmün yerini alacaktır. Bundan dolayı da kanaatimizce yeniden yargılama sonucunda verilen söz konusu kararlar geçmişe etkili olacaktır. Geçmişe etkili olması hali, kanaatimizce eski hükmün geçersiz hale gelmesinden dolayı izaha gerek duymamaktadır. Ancak bu durumda doktrinde tartışılan karardan etkilenen üçüncü kişilerin ve eski karara uygun olarak yapılmış işlemlerin durumu dikkat çekmektedir. Belirtilen hususlar ise, kanaatimizce kazanılmış hak ve müesses durum kavramları aracılığı ile değerlendirilmelidir. İşlemlerin ve kişilerin yeni karar karşısındaki durumu, yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen kararların geçmişe etkili olması özelliğini değiştirmeyecektir.

Bilindiği üzere ceza yargılaması birçok açıdan, idari yargılama usulüne benzerlik göstermektedir. Görüşümüze uygun olacak şekilde ceza yargılamasındaki yargılamanın yenilenmesi aşamasında verilen yeni karar da geçmişe etkili sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin; bir kişinin ilk hüküm ile mahkumiyet kararı alması ve yeni yapılan yargılama sonucunda kişinin beraatine karar verilmesi halinde, kişiye tazminat ödenmesi gündeme gelecektir[759]. Bu durum ise, kararın geçmişe etkili olduğunu ve doğurduğu sonuçların nispeten önlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

a) Yeni Hüküm Karşısında Üçüncü Kişilerin Durumu

İdari yargıda verilecek kararlar dolayısıyla, üçüncü kişilerin hukuki durumlarında değişiklik ortaya çıkabilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen bir kararın da üçüncü kişileri etkilemesi mümkündür. Daha önce de ifade edildiği üzere yeniden yargılama sonrası verilecek hüküm, eski hükmün yerini alacağı için geçmişe etkili sonuçlar ortaya çıkacaktır. Eski hüküm aynı şekilde yinelendiği takdirde bir sorun doğmayacağı aşikar olup,

[759] **Nişancı**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 236.

hükmün kısmen veya tamamen değiştirilmesi halinde daha önce verilmiş hüküm dolayısıyla üçüncü kişiler etkilenmiş ise, yeni hükmün uygulanmasında problemler doğabilecektir.

Söz konusu problemin yalnızca eski kararın uygulanmış olması halinde ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. Eski hüküm henüz uygulama alanı bulmamış ise, bu durumda yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen karar kişilerin durumunda herhangi bir değişiklik oluşturmayacaktır. Ancak hüküm uygulanmış ve kişilerin yararına olacak şekilde değişikliklere sebep olmuş ise, bu durumda müesses durum ve kazanılmış hak ilişkisine bakmak gerekecektir.

Yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen karar tıpkı iptal kararlarında olduğu gibi geçmişe etkili olacaktır. Ancak üçüncü kişilerin iyi niyetli olarak elde ettikleri haklara saygı gösterilerek geçmişe yönelik uygulama yapılması gerekecektir. Örnek olarak, bir kişinin atanmasına dair bir kararın yargılamanın yenilenmesi talebine konu edildiği varsayımında, davadaki taraf ataması yapılmış olan kişi değildir[760]. Ancak yargılamanın yenilenmesi talebi sonucu atama işlemi ortadan kaldırıldığı takdirde söz konusu yeni hüküm eskiye yürüyecektir. Geçmişe mutlak olarak yürüme adaletsiz bazı sonuçlara sebep olabileceği için, kişinin çalıştığı dönem boyunca elde ettiği tüm özlük hakları kazanılmış hak kapsamında değerlendirilecektir.

Tam yargı davaları sonucu verilen kararların geçmişe yürütülmesinin iptal davalarına göre oldukça kolay olduğu ifade edilmişti. İptal davasına ilişkin olan bir hükmün yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilmesi halinde zaten geçmişe yürüme hali gündeme gelecektir. Ancak geçmişe yürüme halinde iyi niyetli üçüncü kişilerin kazanımlarının korunması bir gerekliliktir.

İyi niyetli üçüncü kişilerin bu durumda korunması hali, müesses durum kavramı ile açıklanabilecektir. Müesses durum; hukuka aykırı olduğu kabul edilmiş bir idari işlemin yürürlükte olduğu dönem içerisinde iyi niyetli kişiler üzerinde doğurduğu, idari istikrar ilkesi uyarınca korunması gerekli olduğu düşünülen durumlar olarak tanımlanabilecektir[761]. Müesses durumların, kazanılmış haktan farklı olduğu unutulmamalıdır. İki kavram arasındaki farkın temel sebebi, kazanılmış hakkın hukuka uygun işlemler sonucu ortaya çıkmasıdır. Burada

[760] İptal kararlarına dair benzer örnek için bkz. **Çağlayan** (2021), İdari Yargılama Hukuku, s. 553.

[761] **Oğurlu**, Kazanılmış Haklara Saygı, s. 201.

yürürlükte olduğu dönemde hukuka uygun olmasının kazanılmış hakkın ortaya çıkması için yeterli olabileceği düşünülebilecek olsa da, idari yargıda verilen iptal kararları geçmişe etkili sonuçlar doğurmaktadır. Böyle bir durumda yapılan işlem, ilk yapıldığı andan itibaren hukuka aykırı hale gelecektir. Dolayısıyla bu işleme dayanarak hak elde eden kişiler aslında hukuka aykırı bir işleme güven duyar bir hale gelmektedir ve esas olarak bu güvenleri korunmaya çalışılmaktadır.

Yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen hüküm ile eski hüküm ortadan kaldırılmaktadır. Ortadan kaldırılan hüküm aracılığı ile ilk hükmün ilişkin olduğu işlem, geriye yürür şekilde iptal edilebilecektir. İşte söz konusu işlem ve bu işleme dayanılarak yapılan diğer işlemler aslında hukuka aykırı hale gelmiş olacaktır. Bu durumda hukuka aykırı işlemlerden söz edilebileceği için, eski hükümden faydalanan kimselerin daha önce elde ettikleri kazanımları, müesses durum kavramı ile koruma altına alınacaktır.

Yapılan tüm açıklamalar eski hükümden faydalanan üçüncü kişiler içindir. Eski hüküm, üçüncü kişiler aleyhine sonuç doğuracak olursa, bu durumda geçmişe yönelik olarak olumsuz sonuçların ortadan kaldırılması gerekmekte olup, aleyhe olan bir hususun ortadan kaldırılmasında müesses durum veya kazanılmış hak gibi bir husus ortaya çıkmayacağı için, uygulamada zorluk söz konusu olmayacaktır. Ayrıca açıklamalar üçüncü kişilere ilişkin olduğu için, davanın tarafları açısından yeni hüküm doğrudan sonuç doğuracak, bu kişiler karardan doğrudan etkilenecektir.

b) Eski Hükme Uygun Olarak Yapılan İdari İşlemlerin Durumu

Yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen karar geçmişe etkili olacağı için, eski karara bağlı olarak yapılan işlemler üzerinde de durmak gerekmektedir. Eski kararın hukuka uygun olduğu düşüncesiyle bu karara uygun olarak birçok idari işlem yapılmış olabilecektir. Bu işlemlerin doğrudan ortadan kalktığını savunmak kanaatimizce hakkaniyete aykırı sonuçlara sebep olabilecektir. Bu nedenle doğrudan geçersiz olduğunu kabul yerine yeni karar ile idareye yeni işlemler yapılması imkanını sağlamak, gerektiği takdirde geçiş hükümleri ile eski

işlemlerin meydana getirdiği sonuçları yürürlükte kaldığı süreç için korumayı sağlamak adalet anlayışının sekteye uğramamasını sağlayacaktır[762].

Bu konuda her ne kadar yargılamanın yenilenmesine konu edilen kararın ağır hukuki sakatlığa sahip olduğu ve bu tür bir kararın sonuçlarının korunması hukuka olan güveni sarsabilecek nitelikte olduğunu savunan yazarlar bulunsa dahi[763], bizim kanaatimiz aksi durumun hukuk devleti ve hukuki güven ilkelerini zedeleyebileceği yönündedir. Böyle bir durumda kişiler, mahkeme kararlarına güvenemez hale geleceklerdir. Zira yapılan işlemler zaten mahkeme kararı aracılığı ile hukuka uygun bulunmuş bir işleme dayanılarak yapılmaktadır. Bir başka ifade ile, sonradan yapılan işlemlerin dayanağının daha önceden mahkeme tarafından denetimi sağlanmaktadır. Bu nedenle hukuka uygunluk inancı mutlak bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu dönem boyunca söz konusu işleme dayanılarak birden fazla işlem yapılması ve bunların da hukuka uygun olduğu şeklinde kanaate ulaşılması pek tabiidir.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen durum, bir düzenleyici işlemin iptaline yönelik ise ve yeni hüküm ile düzenleyici işlem iptal edilmiş ise, işlem doğrudan geriye yürür bir şekilde iptal edilmiş olacaktır. Bu durumda idari yargıda kural olarak düzenleyici işlemin ortadan kaldırılması ile işlemden önce yürürlükte bulunan düzenleyici işlemin kendiliğinden yürürlüğe girmesidir. Ancak bu durumda eski düzenleyici işlemin yürürlükte bulunduğu dönemde uygulanması ve birçok uygulama işlemine de dayanak olması hususu gündeme gelebilecektir. Dolayısıyla eski işlemin ortadan kaldırılması, sorunları çözmek adına yeterli olamayacaktır. Ancak dayanak olan işlemin ortadan kalkması ile yapılan tüm işlemleri de geçersiz saymak da hakkaniyete aykırılık oluşturacaktır.

Konuya ilişkin bir Danıştay kararında da durumun hakkaniyete uygun düşmeyeceği ifade edilmiş ve "*hukuka aykırılığı yargı kararı ile saptanmış bazı genel düzenleyici işlemlerin iptali ile bu genel düzenleyici işleme dayanarak tesis edilen işlemlerin bütün hukuksal sonuçları ile ortadan kaldırılması bazı durumlarda imkansız olmakta veya haksız sonuçlara neden*

---

[762] **Kaplan, Gürsel** (2013), "İptal Kararlarının Etki ve Sonuçlarının Zaman Yönünden Yargıç Tarafından Sınırlandırılması", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 2, 31-38, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701407>, s.e.t. 11.12.2021, s. 33.

[763] **Tansuğ**, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 280.

olabilmektedir"[764] ifadelerine yer verilmiştir. Bu konuda Mahkeme'nin tamamen aksi yönde kararları mevcut olup, Mahkeme bu kararlarının birisinde işlemin dayanağının ortadan kalkması sebebiyle hukuka aykırı hale geleceğini, bu sebeple kazanılmış hakkın ortaya çıkmadığını ifade ederek dayanak işlemin ortadan kaldırılmasının doğrudan diğer işlemlere yansıyacağını kabul etmiştir[765]. Bir diğer kararında ise Mahkeme[766], iptal edilen düzenleyici işleme dayanılarak yapılan bireysel işlemlerin her zaman ortadan kaldırılamayacağını, idari işlemin uzun süre uygulanıp uygulanmadığına bakılması gerektiğini, uzun süre uygulanan işlemin idari istikrar ilkesi gereğince sonuçlarının korunması gerektiğini ifade ederek, isabetli bir sonuca ulaşmıştır.

Kanaatimizce de yargılamanın yenilenmesi talebi bir düzenleyici işlemin iptaline yönelik olursa ve verilen yeni kararla söz konusu işlem iptal edilirse, ona bağlı olarak yapılmış olan birel işlemlerin sonuçları doğrudan etkilenmemelidir. Söz konusu işlemlerin kişiler üzerinde doğurduğu hukuki sonuçların idari istikrar ilkesi kapsamında korunması gerekmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna konu edilen hüküm, birel işlemin iptaline yönelik de olabilecektir. Böyle bir durumda yine yargılamanın yenilenmesi yolunun iptal kararı olarak sonuç doğurduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple söz konusu karar da geçmişe etkili sonuç doğuracaktır. Ancak birel işlem iptal edildiği takdirde, buna dayalı olarak yapılmış birel

---

[764] Danıştay, 8. Daire, 17.02.1198 K.T., 1996/3855 E., 1998/460 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 17.11.2021.

[765] "*İptal davasının konusunu düzenleyici bir işlemin oluşturması halinde, verilen kararın bu düzenleyici işleme dayalı olarak tesis edilen bireysel işlemler üzerinde benzer şekilde hukuki etki ve sonuç yaratması kaçınılmazdır. Dava konusu işlemin de bu açıklamaların ışığı altında değerlendirilmesi gerekmektedir. Dava konusu işlemle kazanılmış hakka dönüştüğü kabul edilen bireysel işlemler, dayanağı Yönetmelik maddelerine yönelik olarak verilen karar nedeniyle hukuki geçerliklerini yitirmişlerdir. Bu haliyle hukuk düzeni tarafından korunabilecek bir hakkın varlığından söz etme olanağı bulunmamaktadır. Düzenleyici işleme yönelik olarak verilen karar bu işlemin yayımı tarihinden itibaren hüküm ifade edeceğinden, bu tarih itibarıyla kazanılmış hak yaratacak bir işlemin varlığından söz edilemeyeceği gibi böyle bir işlem hukuken kabul edilebilir de değildir*." Danıştay, 8. Daire, 07.06.2006 K.T., 2006/1249 E. Sayılı Yürütmeyi Durdurma Kararı, Danıştay Dergisi (2006), S. 113, <https://www.danistay.gov.tr/>, s.e.t. 06.12.2021, s. 279.

[766] "*Öte yandan, verilen iptal kararı ile iptali istenilen idari işlemin tesis edildiği tarihten itibaren ortadan kalkacağı ve o işlemin tesisinden önceki hukuki duruma dönüleceği tartışmasız olmakla birlikte, hukuka aykırılığı yargı kararı ile iptal edilen genel düzenleyici işlemlerinin iptali ile bu genel düzenleyici işleme dayanarak tesis edilen bireysel işlemlerin de bütün hukuksal sonuçları ile ortadan kalkıp kalkmayacağının, genel düzenleyici işleme dayanılarak tesis edilen bireysel işlemlerin uzun süre uygulandığı ve bu süre içinde kişilerin elde ettiği öznel kazanımlarının geri alınmasının mümkün olmadığı durumunda, idari istikrar ilkesi ve kazanılmış hak kavramlarına aykırılık oluşturabilecek olması nedeniyle, somut olay çerçevesinde irdelenmesinin gerekeceği kuşkusuzdur*", Danıştay, 12. Daire, 2008/4343 E., 2008/5507 K. Sayılı Kararı, <https://legalbank.net/>, s.e.t. 06.12.2021.

işlemlerin de akıbeti gündeme gelebilecektir. Bu durumda ise Danıştay'ın görüşü net olup[767], Mahkeme birel işlemin iptali halinde bu işleme dayalı olarak tesis edilen birel işlemlerin etkilenmeyeceğini ifade etmektedir. Kanaatimizce de tıpkı düzenleyici işlemlerde olduğu gibi, birel işlemlerin iptali halinde de işlem henüz uygulanabilirken buna bağlı olarak yapılan işlemlerin sonuçlarını tamamen ortadan kaldırmak hakkaniyete aykırılık oluşturacaktır.

Yargılamanın yenilenmesi talebine konu olan eski hüküm, iptal talebinin reddine ilişkin de olabilecektir. Bir başka ifade ile yargılamanın yenilenmesi, bir iptal davasına ilişkin olarak yapılırsa pekala bu yargılama sonucunda, iptal talebinin reddine de karar verilebilecektir. İptal talebinin reddi kararları, yine geçmişe yönelik sonuç doğurmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi sonucunda iptal davasının reddi kararı verildiği takdirde, eski hüküm kararın iptal edilmesi yönünde ise, tamamen ortadan kaldırılmış olacaktır. İptal talebinin reddi halinde, işlemin yapıldığı andan itibaren hukuka uygun olduğu karine olmakta çıkıp, kural haline gelmektedir. Yargılamanın yenilenmesi talebi dolayısıyla karar verilmeden önce, bir başka ifade ile eski kararın uygulanarak işlemin iptal edildiği dönemde, bu işlemin iptali ile bağlantılı olarak başka bir işlem yapılması pek mümkün olmayacaktır. Zira bu durumda hukuk düzeninde yer alan bir işlem olmayacaktır. Dolayısıyla bu kararların neticeleri iptal kararı verilmesi neticelerinden daha kolay uygulanabilecektir.

Yargılamanın yenilenmesine konu edilen hüküm tam yargı davasına ilişkin ise, konu edilen işleme dayanılarak yapılan işlemler açısından bir sorun ortaya çıkmayacaktır. Zira tam yargı davası tazminata ilişkin olup, bir işlemin hukuka aykırılığı bu dava ile tespit edilmemektedir. Bu nedenle yeniden yapılan yargılama sırasında, tam yargı davasının kabulü veya reddine yönelik bir karar verilmesi halinde bu durum yalnızca eskiden ödenmiş veya ödenmemiş tazminatları etkileme imkanına sahip olacaktır ve buna bağlı olarak yargılamanın yenilenmesi sonucu verilen kararın uygulanmasında herhangi bir sorun ortaya çıkmayacaktır.

[767] Danıştay 5. Daire, 04.11.1968 K.T., 1965/1059 E., 1968/3803 K. Sayılı Kararı, nkl. **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, İdari Yargılama Hukuku, s. 632-633.

SONUÇ

Anayasa'nın 125. maddesine göre; "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır". Yargı yolu ile uyuşmazlıkların çözüm altına alınması sırasında davanın taraflarından en az birinin kısmen dahi olsa haksız olması gündeme gelmektedir. Haksız olan taraf, hukuka olan inancını kuvvetlendirmek ve talebinin tekrar değerlendirilmesini sağlamak gayesiyle kanun yollarına ihtiyaç duymaktadır. Hukukumuzda olağan ve olağanüstü olmak üzere iki çeşit kanun yolu bulunmaktadır. Bunlar arasındaki temel farklılık, konu edilen kararların türlerinde kendisini göstermektedir. Olağan kanun yolları kararın kesinleşmesini sağlayan kanun yolları olup, kesinleşen kararları konu edinen kanun yolları ise olağanüstü niteliktedir.

Olağanüstü kanun yolları içerisinde olan yargılamanın yenilenmesi yolu, kesinleşmiş esasa ilişkin kararların yani hükümlerin tekrar gözden geçirilmesini sağlayan bir kanun yoludur. Yargılama ve yargılama sonucunda ortaya konulan hüküm, insan ürünüdür. Her zaman hata yapılması mümkündür. Hükümler ise mutlak bir bağlayıcılık içerisindedir. Bu bağlayıcılık hem tekrar davaya konu edilmemesini hem de kanuni hakikat sıfatını kazanmasını kapsamaktadır. Hukuka olan güvenin sağlanması ve adalet duygusunun korunması için kesin hükme belirtilen sonuçların bağlanması bir zorunluluk olarak tezahür etmektedir. Anayasa'nın 138. maddesinin 4. fıkrasında da "yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez" hükmüne yer verilmiştir. Ancak mahkeme kararlarının değiştirilmemesi ilkesi, mühim hatalar taşıyan kararları da kapsamalı mıdır? Bu soruya verilecek cevap, yargılamanın yenilenmesi yolunun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ağır usulü hatalar yapılmış bir yargılama sonucu verilen veya temeline konulmuş bir belgenin sakatlığına dayanan bir hükmün hukuk düzeninde sonuçlar doğurmaya devam etmesi pek tabii olarak benimsenmemelidir. Böyle bir durumda esas olan uyuşmazlığın taraflarının taleplerinin karşılanması değil, hukuka olan güvenin, adalete olan inancın ve akabinde de kamu düzeninin korunmasıdır. Dolayısıyla, yargılama sonrasında bağlayıcılık arz eden hükmün hukuka uygun olmasında kamu yararı bulunduğu değerlendirilmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolu, olağan kanun yollarından farklı biçimde, son çare olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple nasıl ki olağan kanun yolları olmadan hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla sağlanması mümkün değil ise, yargılamanın yenilenmesi yolu olmadan da bunun sağlanması mümkün değildir. Yargılamanın yenilenmesi yolu, kesinleşmiş, tekrar uyuşmazlık konusu yapılamayacak nitelikteki hükümleri konu edinmektedir. Buradan hareketle söz konusu yolun olağan kanun yollarından daha fazla üzerinde durulması gereken bir konu olduğu tartışmasızdır. Bu sebeple istisnai ve hatta sıra dışı bir yol olduğu kabul edilmektedir. Yargılamanın yenilenmesi yolunun söz konusu istisnai niteliği, düzenlemelere de yansıtılmış olup, bu yola ancak ve ancak kanunda düzenlenen belirli haller için başvurulabilmektedir. Dolayısıyla belirtilen yol için kanunlarımızda tahdidi olarak belirlenmiş özel sebepler bulunmaktadır. İlgili maddede belirlenen sebeplerin çoğaltılması mümkün olmamakla beraber, sebeplerin geniş bir şekilde yorumlanması güncel ihtiyaçlara cevap verilmesini sağlamak açısından bir gerekliliktir. Bu durum, ağır hukuka aykırılıkları bünyesinde barındıran bir kararın hukuk düzeninden silinmesi için ve vicdanı rahatlatmak için elzem görülmektedir. Bahsi geçen sebeplerin yorumlanması sürecinde ise idari yargı makamlarının görüşlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Yargı organlarının kıyasa yaklaşmaması ve aynı zamanda ihtiyaçlar ile gerekli dengeyi de kurması beklenmektedir. Ancak bu konudaki en önemli görevin yargı makamlarından önce kanaatimizce yasama organına ait olduğunu söylemek uygun olacaktır.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun olağanüstü nitelikte olmasından dolayı, bu yola ilişkin düzenlemelerin, yolun önemini vurgulayacak şekilde olması gerekmektedir. Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin düzenlemeler, hem dava taraflarının her koşulda başvurmasını engelleyebilecek hem de bu yolun kullanılmaz hale gelmesi sonucunu doğurmayacak nitelikte olmalıdır. Bu sebeple yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin düzenlemelerin sıkı şartlara bağlı tutulması yanında, güncel gelişmeler ile de aynı doğrultuda olması önem arz etmektedir.

Çalışmamız sonucunda İdari Yargılama Usulü Kanunu'muzun yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin düzenlemelerinin eleştiriye açık olduğu ve birtakım noksanlıkları da bünyesinde barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu eksikliklerin bir kısmı, Kanun'un eski Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde yapılmasına ve bu mülga Kanun hükümlerine paralel olmasına dayanmaktadır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, güncelliğini yitirmesi sebebi ile kaldırılmış ve yerine yeni bir kanun ikame edilmiştir. İdari yargı alanında yeni bir düzenleme

yapılmamasının, yargılamanın yenilenmesi kurumunun önemine tezatlık içerdiği değerlendirilmektedir. Bunun yanında genel olarak Kanun'un ihtiyaçları karşılayamaması gibi olumsuz sonuçlar hasıl olabilmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunda yer alan düzenlemelerin, başvuruya konu olabilecek kararlar başta olmak üzere, konu edilen sebepler ve usul dahil her konuda tartışmaya açık yönleri bulunmaktadır. Böylesine önemli olan bir kurumun düzenlemesinin eleştiriye açık bırakılması sonucunda mahkemelerin yargılamanın yenilenmesine ilişkin konularda zıt kararlar verdiği gözlemlenmektedir. Bu durum hukuka olan güven ile birlikte yargılamanın yenilenmesi yolunun işlevini de önemli ölçüde etkilemektedir.

Çalışma ile İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yer alan yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin sebeplerin maddi gerçeğin ortaya konulmasını sağlayacak kadar kapsamlı olmadığı ortaya konulmuştur. Buradan hareketle, kanun koyucunun yaptığı düzenlemelerde yolun olağanüstü niteliğine yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Ancak bu hususun kişilerin başvurularının çok sınırlı olmasına yol açtığı görülmektedir. Bu nedenle düzenlemelerin kesin hükmü etkileyecek ağır sakatlıkları ihtiva edecek şekilde ele alınmasının, kanun yolunun amacının gerçekleşmesine daha iyi hizmet edeceği aşikardır.

Benzer şekilde idari yargı alanında, diğer usul kanunlarından farklı olarak yargılamanın yenilenmesi yoluna yalnızca iki maddenin ayrılmış olması ve düzenlemelerin de detaylı olmaması dikkat çekmektedir. Bunun en büyük sebebi de yargılamanın yenilenmesi yolunda hüküm bulunmayan hallerde, genel hükümlerin uygulama alanı bulabileceğine ilişkin bir maddeye yer verilmiş olmasıdır. Oysaki bu düzenleme birçok problemi beraberinde getirmekte ve söz konusu problemlerin yargılamanın yenilenmesi yolunun niteliğinde dahi ikilemler oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yoluna ilişkin usulün, başvuru sürelerine ait başlangıç tarihinin, verilecek kararlara karşı gidilebilecek kanun yollarının belirlenmesindeki tezatlıkları giderebilmek için genel maddelerin somut hale dönüştürülmesinin bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunun uygulanmasındaki hassasiyetin sağlanması amacı ile, ilgili maddelerin tekrar gözden geçirilmesi ve ihtiyaçlara uygunluk içerecek şekilde yeniden ele alınması elzem görülmektedir. Söz konusu değerlendirmeler yapılırken, diğer usul kanunlarında

yer alan düzenlemelerin göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır. Ancak salt usul kanunların değerlendirilmesinin kafi olmayacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte diğer yargılama alanlarındaki yargı kararlarında ortaya çıkan problemleri değerlendirmek ve sonuç odaklı maddelere yer vermek, Kanun'un diğer alanlardan daha önde olması sonucunu doğurabilecektir. Kanun'umuzun, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapan maddesi öncelikli olmak üzere tüm genel maddeleri yargılamanın yenilenmesi yolu ile bağlantılı olduğu için bir bütün olarak ele alınması önemli görülmektedir. Tüm ilişkili maddelerin güncel idari yargı sorunları da ele alınarak irdelenmesi, yargı kararlarında ortaya çıkan çelişkilerin önüne geçilmesi için söz konusu kararların dikkatle incelenmesi ve eş zamanlı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararların da göz ardı edilmemesinin, yapılacak düzenlemelerin uygulanabilirliğini arttırabileceği ve kanuni hakikati ortaya koymakta hayati öneme sahip olan yargılamanın yenilenmesi yolunun işlerliğinin hayata geçirilmesine bir adım daha yaklaştıracağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Akar, Kemal (2015), Soybağı Tespiti, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Akcan, Recep/ Kaya, Cemil (2010), "Medeni ve İdari Yargıda Hakimin Davaya Bakmaktan Yasaklılığı ve Reddi", İÜHFM, C:68, S: 1-2, s. 171-196, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97587>, s.e.t. 17.10.2019.

Akgüner, Kemal (1973), "Vekil ve Mümessil Olmayan Kişiler Huzuruyla Davanın Görülüp Hükme Bağlanması Haline Dayanan Muhakemenin (Yargılamanın) İadesi ve Bir Yargıtay Kararı", Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 718-724, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/1973-4/10.pdf>, s.e.t. 11.10.2019.

Akkan, Mine (2009), "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Delil Niteliği", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 11, Özel Sayı, 3-61, <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/13465/mineakkan-11-2019.pdf?sequence=1&isAl lowed=y>, s.e.t. 18.04.2021.

Akkaş Ahmet Hulusi (2016), Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi, Adalet Yayınevi, Ankara.

Aksoy, Mehmet/ Geçgel, Bülent/ Öz, Yusuf (2018), Sayıştay Hesap Yargısı, Sayıştay Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Aktan, Coşkun Can (2017), "Anayasal İktisat ve Vergilendirmede Hukuki Güvenlik İlkesi", Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C: 9, S. 2, 101-116, <https://www.jurix.com.tr/article/18156>, s.e.t. 26.12.2020.

Akyılmaz, Bahtiyar/ Sezginer, Murat/ Kaya, Cemil (2022), Türk İdari Yargılama Hukuku, 6. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.

Akyılmaz, Bahtiyar/ Sezginer, Murat/ Kaya, Cemil (2020), Türk İdare Hukuku, 10. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.

Akyürek, Güçlü (2018), Yargılamanın Yenilenmesi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Alangoya, Yavuz (2001), Medeni Usul Hukuku Esasları II, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Alangoya, Yavuz (2011), "Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 125-194, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/14033>, s.e.t. 29.11.2019.

Altıparmak, Kerem/ Karahanoğulları, Onur (1998), "Bölge İdare Mahkemesi Kararıyla Anayasa'nın Zımnen İptali", İnsan Hakları Yıllığı, C: 19-20, 215-233, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/makale/bimkarari.htm>, s.e.t. 29.11.2019.

Altunç, Mehmet Sinan (2017), "Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesinin Bireysel Başvuru Bakımından Ortaya Çıkardığı Hukuki Meseleler", TAAD, C: 7, S: 30, 199-220, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/981693>, s.e.t. 21.03.2020.

Altundiş, Mehmet (2008), "Hukuki Güvenlik İlkesi", Yasama Dergisi, C: 3, S: 10, 60-94, <https://www.jurix.com.tr/article/8378>, s.e.t. 26.12.2020.

André, Joly (1969), Cours Elémentaires De Procédure Civile et Voies d'Exécution, t. I, Sirey, Paris.

Ansay, Sabri Şakir (1938), "Muhakemenin İadesi", Adalet Ceridesi, S. 4, 471-503, <http://adaletdergisi.adalet.gov.tr/arsiv/adliyeceridesi/1938/sayi-4-nisan1938-220sayfamk.pdf>, s.e.t. 12.03.2019.

Ansay, Sabri Şakir (1960), Hukuk İcra ve İflas Hükümleri, İstiklal Matbaası, Ankara.

Apaydın, Cengiz (2020), Ceza Muhakemesinde Egemen İlkeler Işığında Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Arslan, Ramazan (1977), Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi (İade-i Muhakeme), Turhan Kitabevi, Ankara.

Arslan, Ramazan (1988), "Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği", Ankara Barosu Dergisi, S. 5-6, s. 722-737.

Arslan, Ramazan(1989), Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtayın Etkisi, Yargıtay Kararları Dergisi, S. 1-4, s. 156-183.

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/ Ayvaz Taşpınar, Sema/Hanağası, Emel (2018), Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayıncılık, 4. Bası, Ankara.

Aslan, Zehreddin (1991), "Sayıştay'ın Sorumluların Hesap ve İşlemlerini Kesin Hükme Bağlama Görevi", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C: 12, S: 1-3, 93-99, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13661>, s.e.t. 03.04.2020.

Aslan, Zehreddin (2020), İdari Yargılama usulü Kanunu, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Aşkın, Uğur (2018), Ceza Muhakemesinde İstinaf Kanun Yolu, Adalet Yayınevi, Ankara.

Atalı, Murat/ Ermenek, İbrahim (2019), Medeni Usul Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Atay, Ender Ethem (2018), İdare Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Atay, Ender Ethem (2018), İdari Yargılama Hukuku, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Avcı, Mustafa (2011), "İdari Yargıda İstinaf", TBB Dergisi, S. 96, s. 179-204, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m 2011-96-1139>, s.e.t. 14.07.2020.

Avcı, Mustafa (2017), İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler ve İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu, Yetkin Yayınları, Ankara.

Aydın, Öykü Didem (2011), "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S. 4, 121-170, <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_4_5.pdf>, s.e.t. 25.03.2020.

Azrak, Ülkü (1968), "Yargı ve İdare", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 1-4, s. 129-155, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9088/113498>, s.e.t. 23.12.2020.

Bader, Johann/ Kaıser Funke, Michael/ Stuhlfauth, Thomas/ Albedyll, Jörg (2018), Verwaltungsgerichtsordnung, C.F. MÜLLER, 7. Baskı, Heidelberg.

Bakım, Sevi (2013), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 19, S. 2, s. 919-952, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/813309>, s.e.t. 14.07.2020.

Bereket Baş, Zuhal (1996), "İdari Yargılama Hukuku Açısından İstinaf ve Kabulü Sorunu", Danıştay Dergisi, C. 27, S. 94, s. 11-25, <https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/05_12_2018_114448.pdf>, s.e.t. 01.11.2020.

Bilgin, Ahmet Burak (2016), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin İç Hukuktaki Yeri", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, S. 22, C.1, s. 81-130, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/274329>, s.e.t. 05.02.2020.

Boz, Selman Sacit/ Ceylan, Can/ Nacak, Mehmet/ Bayer, Çağrı (2020), Türk İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara.

Brandt, Jürgen/ Domgörgen, Ulf (2018), Handbuch Verwaltungsverfahren und Verwaltungsprozess, C.F. Müller, 4. Baskı, Heidelberg.

Braun, Johann (2014), Lehrbuch des Zivilprozessrechts, Mohr Siebeck, Türingen.

Caille, Pascal (2017), "Contentieux Administratif", 3. Bölüm, Les voies de recours spéciales, <www.revuegeneraledudroit.eu/?p=29256>, s.e.t. 16.12.2021.

Can, Neslihan (2018), "Adil Yargılanma Hakkı Işığında Denetim Muhakemesine Başvuru Hakkı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 24, S: 2, s. 766-783, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608032>, s.e.t. 18.08.2021.

Candan, Turgut (2011), Açıklamalı İdari Yargı Usulü Kanunu, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.

Cengiz, Serkan (2003), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İcrası ve Sürecin Denetlenmesi", Toplum ve Hukuk Dergisi, Bahar Sayısı.

Centel, Nur/ Zafer, Hamide (2016), Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Cleesattel, Thomas/ Gansloser, Joachim/ Garcia, Ulrike/ Grillemeier, Sandra /König-Herick, Annette/ Kurrle, Birgit/ Pott, Elvira (2017), Rechtsanwalts- und Notarfachangestellte, 3. Ausbildungsjahr, Europa Lehrmittel, Haan-Gruiten.

Coşkun, Mahmut (2020), Hukuk Yargılamasında İstinaf ve Temyiz, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Çağlayan, Ramazan (1999), "İdari Yargıda Kesin Hüküm", Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 3, S. 1., 123-141, <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=749>, s.e.t. 16.01.2020.

Çağlayan, Ramazan (2002), "İdari Yargıda Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri ve Sınırlılığı", AÜEHFD, C: 6, S: 1-4, s. 61-76, <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/2002_1_4.pdf/>, s.e.t. 31.01.2019, s.

Çağlayan, Ramazan (2004), İdari Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Çağlayan, Ramazan (2017), İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Çağlayan, Ramazan (2018), İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara.

Çağlayan, Ramazan (2021), İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara.

Çakmak, Münci (2004), "İdarî Yargıda Davadan Feragat", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 53, S. 1, 185-194, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/628666>, s.e.t. 22.03.2021.

De Boor, (1941), Zur Lehre vom Parteiwechsel und vom Parteibegriff, Leipzig.

De Pansey, Pierre Paul Nicolas Henrion (1827), De l'autorité Judiciaire en France, 2. Baskı, Paris.

Değerli, Yavuz Selim (2015), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Dava Sonuçlandırma Yöntemleri, Adalet Yayınevi, Ankara.

Demir, Abdullah (2008), "İlk Usul Kanunu: Usul-ü Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesinin Transkripsiyonu", Terazi Hukuk Dergisi, C: 3, S: 21, s. 157-184.

Demirkan, Ufuk (2019), Hukuk Davaları, C. 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Dere Sancar, Şeyma/ Dere, Ahmet (2010), "Genel Olarak Feragat ve İdari Yargıda Feragatin Hüküm ve Sonuçları", TAAD, C: 1, S: 3, s. 195-234, <https://www.acar index.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935007.pdf>, s.e.t. 29.03.2021.

Deryal, Yahya (2017), Türk Hukukunda Bilirkişilik, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.

Dinç, Mutlu/ Bahadır, Çilem/ Üner, Ezel (2017), Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Seçkin Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara.

Doğanyiğit, Saadettin (2012), "Sayıştay Yargısında Kanun Yolları", Sayıştay Dergisi, S: 44-45, <https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/der44-45m1.pdf>, s.e.t. 04.04.2020.

Duman, Özgür (2018); "Bireysel Başvuru Kapsamında İhlalin Sonuçlarının Giderilmesi ile İlgili Rapor", Anayasa Mahkemesi.

Duran, Lütfi (1945), "İdari kazada Dava Açma Müddeti", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 11, Sayı 1-2, s. 238-263, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97021>, s.e.t. 24.09.2021.

Duran, Lütfi (1982), "İdari Yargı Adileşti", İdare Hukuku ve İlimler Dergisi, Sarıca'ya Armağan, C: 3, S.: 1-3, s. 53-83, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13776>, s.e.t. 19.08.2021.

Ekinci, Ekrem Buğra (2001), Ateş İstidâsı, İslâm-Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Ekinci, Murat (2021), İdari İstikrar İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara.

Erdem, Mustafa Ruhan/ Korkmaz, Ömer (2003), "Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İhlali", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 5, S. 2, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5.say%C4%B12/5.2%20erdem%20korkmaz.pdf>, s.e.t. 06.06.2020.

Erdem, Mustafa Ruhan/ Şentürk, Candide (2018), Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Erem, Faruk (1986), Ceza Yargılaması Hukuku, Işın Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.

Erem, Faruk (1962), "Muhakemenin Yenilenmesi Hakkında Genel Bilgiler", AÜHFD, C: 19, S: 1, 3-48, <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/638112>, s.e.t. 19.04.2020.

Ermenek, İbrahim (2016), "İstinaf Kanun Yolu ve Bölge Adliye Mahkemesinin İnceleme Sınırlarının Kapsamı", İstinaf Temel Eğitimi, https://www.taa.gov.tr/, s.e.t. 19.08.2021.

Eroğlu, Orhan (2018), Medeni Usul Hukukunda Davaya Cevap, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Evren, Çınar Can/ Uçar (2022), İsmail, "İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yollarında Hükmün İnfazının Durdurulması", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2443330>, s.e.t. 15.06.2022.

Fabienke, Petra Christina (1997), Grundprinzipien des Anwaltszwangs und ihre Verwirklichung im Zivilprozeß, Baden-Baden.

Ferendeci Özkaya, Hamide Özden (2009), Kesin Hükmün Objektif Sınırları, Onİki Levha Yayıncılık, Ankara.

Feyzioğlu, Metin (2004), "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 327/6. Bendi Uyarınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Muhakemenin İadesi Sebebi Olması", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, <http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/until2007/hukukkurultay04-1.pdf>, s.e.t. 12.01.2020.

Gerçeker, Hasan (2018), Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Seçkin Yayıncılık, 4. Bası, Ankara.

Gilles, Peter/ Röhl, F. Klaus/ Schuster, Paul/ Strempel, Dieter (1985) Bundesanzeiger, Köln.

Gohin, Oliver (2005), Contentieux Administratif, , 4. Baskı, LexisNexis Yayınları, Paris.

Görgün, Şanal/Kodakoğlu, Mehmet (2012), Medeni Usul Hukuku, 2. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara.

Gözler, Kemal (2007), "Res Iudicata'nın Türkçesi Üzerine", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 56, S. 2, s. 45-61, <https://www.jurix.com.tr/article/13268>, s.e.t. 26.12.2020.

Gözler, Kemal (2017), İnsan Hakları Hukuku, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.

Gözler, Kemal (2017), İnsan Hakları Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa.

Gözler, Kemal (2021), Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 19. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa.

Gözler, Kemal/ Kaplan, Gürsel (2021), İdare Hukukuna Giriş, 21. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa.

Gözübüyük, A. Şeref/ Tan, Turgut (2016), İdare Hukuku, C: 2, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gözübüyük, Şeref (2007), Yönetsel Yargı, 26. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gözübüyük, Şeref (2020), Yönetsel Yargı, 37. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gözütok, Zeki (2018), Hüküm Kurma Esasları ve Gerekçe, Adalet Yayınevi, S. 2, Ankara.

Grunsky, Wolfgang/ Jacoby, Florian (2018), Zivilprozessrecht, Franz Vahlen, München.

Güçlü, Yaşar (2021), Danıştay ve Yargıtay İçtihatları Işığında İdari Yargı Kararlarının Uygulanması, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Güçlü, Yaşar (2021), Mecelle-i Ahkâm-i Adliye, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Gümüşay, Ramazan (2018), "Bireysel Başvuruda İhlalin Ortadan Kaldırılmasının Bir Aracı Olarak "Yeniden Yargılama" Kararı ve İcrası", EBYÜHFD, C. 22, S. 1–2, 93-143, <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/03/2018-XXII-1-3.pdf>, s.e.t. 21.03.2020.

Günay, Erhan (2015), Hakimin Yasaklılığı Reddi ve Hukuki Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Günay, Erhan (2016), Ceza Muhakemesi Hukukunda Olağanüstü Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Günay, Erhan (2018), Hakimin Yasaklılığı-Reddi ve Hukuki Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Günday, Metin (2015), İdare Hukuku, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.

Gündüz, F. Ebru (2016), İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Gündüz, Hakan (2019), Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Gürkan, Mehmet Fatih/ Deniz, Yusuf/ Boz, Selman Sacit (2013), "İdari Yargıda Kanun Yararına Bozma", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 21, S. 1, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/262811>, s.e.t. 20.10.2020.

Güveyi, Nazmiye (2015), Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması, Onİki Levha Yayınları, İstanbul.

Hamdemir, Berkan (2018), Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Hanack, Ernst Walter/ Gerlach, Jürgen/ Wahle, Eberhard (1971), Denkschrift zur Reform des Rechtsmittelrechts und der Wiederaufnahme des Verfahrens im Strafprozess, Tubingen: J. C. B. Mohr.

Hasoğlu, Aynur (2017). "İdarenin Sorumluluğu Bağlamında Yargı Dışı Çözüm Yolu Olarak Sulh", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.25, S.2, s. 65-87, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/387045>, s.e.t. 07.04.2021.

Henckel, W. (1961), Parteilehre und Streitgegenstand im Zivilprozess, Heidelberg.

Işıklar, Celal (2012), "İdari Yargıda Derdestlik", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 16, S: 1, s. 63-106, <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/16_1_3.pdf>, s.e.t. 28.11.2019.

İyilikli, Ahmet Cahit (2016), Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Kalabalık, Halil (2015), İnsan Hakları Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Kanadoğlu Korkut, (2015), Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul.

Kaplan, Gürsel (2013), "İptal Kararlarının Etki ve Sonuçlarının Zaman Yönünden Yargıç Tarafından Sınırlandırılması", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 2, s. 31-38, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701407>, s.e.t. 11.12.2021.

Kaplan, Gürsel (2019), "İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği", DÜHFD, C: 24, S: 41, s. 183-227, <https://dergipark.org.tr/tr/download/ article-file/897249>, s.e.t. 02.12.2021.

Kaplan, Gürsel (2020), İdari Yargılama Hukuku, Ekin Yayıncılık, Bursa.

Kara, Burkay Can (2020), "İdari Yargılama Usulünde Kanun Yararına Temyiz", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 1, S: 11, 353-371, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1172161>, s.e.t. 01.10.2020.

Karaarslan, Mehmet (2016), "İdare'nin Yargısal Mercilerde Temsili ve Temsilcilerin Sorumluluğu", Ankara Barosu dergisi, C. 3, S. 6, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2016-3/6.pdf>, s.e.t. 01.10.2020.

Karadeniz Çelebican, Özcan (2020), Roma Hukuku, 10. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Karagözoğlu, H. Fevzi (1975), Danıştay Yargılama Usulünde Davadan Feragat ve Kabul, Fon Matbaası, Ankara.

Karaman, Ebru (2014), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kararlarının Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk", İÜHFM, LXXII, S. 1, s. 411-434, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/97882>, s.e.t. 01.10.2020.

Karataş Durmuş, Neslihan (2018), Vergi Uyuşmazlıklarında Uzlaşma ve Alternatif Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara.

Karslı, Abdurrahim (2014), Medeni Muhakeme Hukuku, 4. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul.

Kaşıkçı, Mahmut (2017), Vergi Yargılaması Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Kaya, Cemil (2007), Türkiye'de Mahalli İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Kaya, Seyithan (2018), Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru, Adalet Yayınevi, Ankara.

Keskin, Bayram/ Yağcı, Zühal (2018), "Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Uygulanması", Terazi Hukuk Dergisi, C: 13, S. 148, s. 56-74, <https://www.jurix.com.tr/article/18222>, s.e.t. 26.12.2020.

Keskin, Züleyha (2016), "İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu", TBB Dergisi, C: 126, s. 235-262, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-126-1603>, s.e.t. 23.10.2020.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2013), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Kılınç, Bahadır (2008), "Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", Anayasa Yargısı Dergisi, C: 25, s. 19-59, <https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasayargisi/bahadirkilinc.pdf>, s.e.t. 26.03.2020.

Kıratlı, Metin (1966), "Yürütmenin Durdurulması", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 21, S. 4, 173-196, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3157/43894>, s.e.t. 16.03.2021.

Koçak, Nazım Taha (2020), Tam Yargı Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Korkmaz, Fırat (2016), "İstinaf'ın Diğer Kanun Yollarıyla Karşılaştırılması", Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 1, S: 1, s. 199-211, <https://www.jurix.com.tr/article/4433>, s.e.t. 17.07.2020.

Köküsarı, İsmail (2011), "Hak Arama Özgürlüğü ve 2010 Anayasa Değişiklikleri", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 1, s. 163-208, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789469>, s.e.t. 11.11.2020.

Kuhla, Wolfgang/ Hüttenbrink, Jost/ Endler, Jan (2002), Der Verwaltungsprozess, S. 3, Verlag, Müchen.

Kuru, Baki (2001), Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 5, Demir- Demir Yayıncılık, İstanbul.

Kuru, Baki (2016), İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, Legal Yayınevi, İstanbul.

Locke, John, On Politics and Education, New York, Published for the Classics Club by Walter J. Black. HeinOnline, <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.beal/opsade n0001&i=5>, s.e.t. 26.12.2020.

Malkoç, İsmail (1988), "İçtihat Değişikliği Nedeniyle Karar Düzeltme ve Yargılamanın Yenilenmesi", TBB Dergisi, C: 1, S: 3, s. 440-454, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr /m1988-19883-1068>, s.e.t. 29.07.2021.

Meller Hannich, Caroline (2011), Zivilprozessrecht Erkenntnisverfahren, Kohlhammer, Stuttgart.

Mole, Nuala/ Harby, Catharina (2006), The Right to a Fair Trial: A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Human Rights Handbooks, Belgium.

Mumcu, Uğur (1970), "Türk Hukukunda İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Sorumluluk", AÜHFD, C. 27, S. 3-4, s. 97-128, <https://dergipark.org.tr/tr/download/ article-file/638004>, s.e.t. 23.06.2021.

Muşul, Timuçin (1988), "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 4, s. 217-262, <https://dergipark.org.tr/tr/downl oad/article-file/213681>, s.e.t. 24.07.2020.

Namlı, Mert (2014), Türk ve Fransız Medeni Usul Hukuku'nda Yargılamanın Yenilenmesi, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Nedimoğlu, Ruhi (1976),” Danıştay’da Görülen Davalarda Katılma”, C: 1, S. 7, s. 63-69, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/1976-1/7.pdf>, s.e.t. 29.04.2019.

Nişancı, Dilaver (2018), Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Oğurlu, Yücel (2003), İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Onar, Sıddık Sami (1966), İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. III, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

Önder, Ayhan (1966), “Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Muhakemenin İadesi Bakımından Müşterek Sebepler”, İÜHFM, C: 32, S: 1, s. 29-61, <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96277>, s.e.t. 17.04.2020.

Özbay, İbrahim/ Fak, Alican (2018), “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yeni Bir Yargılamanın İadesi Sebebi: “Mahkemenin Kanuna Uygun Olarak Teşekkül Etmemiş Olması”, Yargıtay Dergisi, C: 44, S: 3, s. 503-548, <https://hdl.handle.net/ 20.500.12432/1140>, s.e.t. 11.04.2020.

Özbaykal Tandoğan, Nagihan (2019), Medeni Yargı ile İdari Yargı Arasındaki Yargı Yolu ve Hüküm Uyuşmazlıkları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar (2019), Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar/ Tepe, İlker (2018), Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özbudun, Ergun (2021), Türk Anayasa Hukuku, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Özdek, Yasemin (2004), Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye, TODAİE Yayınları, Ankara.

Özdemir, Rezan (2017), Taraf Ehliyeti, Adalet Yayınevi, Ankara.

Özdemir, Selman (2019), "İdarî İstikrar Kavramının Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, C: 1, S: 488, s. 395-433, <https://app.trdizin.gov.tr/>, s.e.t. 28.12.2020.

Özdemir, Süleyman Emre (2018), Ceza Muhakemesinde İtiraz Yolu, Adalet Yayınevi, Ankara.

Özder, Azime Deniz (2020), İdari Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özekes, Muhammet (2008), Sorularla Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Sistemi (İstinaf ve Temyiz), TBB Yayınları, Ankara.

Özer, Attilla (2003), "Ülkemizde Egemenlik ve Yargı Erkinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Karşısındaki Durumu", Anayasa Yargısı Dergisi, C: 20, s. 187-194, <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/4627/aozer.pdf>, s.e.t. 06.03.2020.

Özkaya, Eraslan (2016), Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özkaya, Ferendeci, Hamide Özden (2009), Kesin Hükmün Objektif Sınırları, Oniki Levha Yayınları, Ankara.

Özmen, Münci (2013), AİHM'e Bireysel Başvurunun Önemi, Ankara Barosu Yayınları, <http://www.ankarabarosu.org.tr/Siteler/2012yayin/2011sonrasikitap/aihm-ye-bireysel-basvurunun-onemi.pdf>, s.e.t. 06.02.2020.

Öztek, Selçuk (2015), Temyiz Kanun Yolunun Tarihçesine İlişkin Bazı Tespitler, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 21, S: 2, s. 119-127, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272843>, s.e.t. 19.08.2021.

Pehlivan, Ali (2019), "İstinaf Kanun Yolu ve Uygulamasının Değerlendirilmesi", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C.21, Özel Sayı, s. 965-995, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/ALI-PEHLIVAN.pdf>, s.e.t. 07.07.2021.

Pekcanıtez, Hakan (1995), "Mukayeseli Hukukta Medeni Yargıda Verilen Kararlara Karşı Anayasa Şikayeti", Anayasa Yargısı Dergisi, C:12, s. 257-287, <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/4748/pekcanitez.pdf>, s.e.t. 26.03.2020.

Pekcanıtez, Hakan (2004), "Medeni Usul Hukukunda Yeni Bir Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi HUMK m. 445/11", 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, TBB Yayınları, s. 515-552.

Pekcanıtez, Hakan (2018), "Bireysel Başvuru Sonunda Verilen Kararların Medenî Yargıya Etkisi", Anayasa Yargısı Dergisi, S. 35, s. 73-104, <https://www.anayasa.gov.tr/media/6087/hakan_pekcanitez.pdf>, s. 75, s.e.t. 19.03.2020.

Pekcanıtez, Hakan/ Özekes, Muhammet/ Akkan, Mine/ Taş Korkmaz, Hülya (2017), Medeni Usul Hukuku, C. III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/ Özekes Muhammet (2015), Medeni Usul Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara.

Planck, Julius Wilhelm (1896), Deutschen Civilprozessrechts, Beck, Münschen.

Quass, Michael/ Zuck, Rüdiger (2008), Prozesse in Verwaltungssachen, Nomos, Baden-Baden.

Saban, Nihal (2006), "Bir Analiz: Türk Hukukunda Hile Kavramının Unsurları", Muhasebe ve Finansman Dergisi, S. 31, s. 59-62, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/426033>, s.e.t. 25.04.2019.

Sancak, Yusuf/ Kıyak, Emre (2014), "Günümüz Türkçesiyle Mecelle'nin On Altıncı Kitabı Kitâbü'l Kazâ", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 22, S: 2, s. 45-105, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262853>, s.e.t. 02.08.2021.

Sancakdar, Oğuz (2008), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türk Yargı Sistemindeki Konumu ve Kararlarının İdari Yargı Hakiminin Vereceği Kararlara Etkisi", Danıştay ve İdari Yargı Sempozyumu, 139. Yıl, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları no: 74.

Sancakdar, Oğuz (2012), "İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler", Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu, Ankara.

Sarıgül, Ali Tanju (2012), Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Saueressig, Christian (2008), Das System der Rechtsmittel Nach dem Zivilprozess, Carl Heymanns, Köln.

Savaète, Eugen (1962), "Die Rechtsmittelzulassung im arbeitsgerichtlichen Verfahren", Arbeit Und Recht, C. 10, S. 9, 264-272, <http://www.jstor.org/stable/24014943>, s.e.t. 16.08.2021.

Sayın Korkmaz, S. Bengi (2017), "Roma Hukukunda Hile (Dolus) Kavramı", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 2, s. 425-438, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/338039>, s.e.t. 25.04.2019.

Selçuk, Sami (1973), "Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm, Şartları, Kesin Hüküm İtirazı, Adalet Dergisi, S. 11, s. 937-956, <https://adaletdergisi.adalet.gov.tr/arsiv/adaletdergisi/1973/sayi11-kasim1973-sene-64144%20sayfa-cilt1.pdf>, s.e.t. 28.02.2021.

Şahbaz, İbrahim (2011), Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Paneli, TBB Yayınları.

Şahin, Cumhur/ Göktürk, Neslihan (2020), Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.

Şahin, Çağatay Serdar (2019), "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca İstinaf Yargılamasında Ön İnceleme Aşaması", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C: 21, s. 2659-2701, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/CAGATAY-SERDAR-SAHIN.pdf>, s.e.t. 19.08.2021.

Şimşek, Mehmet (2016), "İdari Yargıda İtiraz ve İstinaf Kanun Yollarının Karşılaştırılması", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 7, s. 961-985, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/229929>, s.e.t. 09.11.2020.

Tanrıver, Süha (1993), "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s. 213, S. 2, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1993-19932-971>, s. 212-243, s.e.t. 07.03.2019.

Tanrıver, Süha (2016), Medeni Usul Hukuku, C:1, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Tansuğ, Çağla (2016), İdari Yargılama Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Taytak, Mustafa/ Sakınç, Süreyya (2018), "Sayıştay'ın Yargılama Fonksiyonu ve Sayıştay Yargısında Kanun Yolları", Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, C: 5, S: 1, s. 81-105, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/400241>, s.e.t. 04.04.2020.

Telli, Semih Tekin (1980), "İdari Yargıda Kesin Hüküm", İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler III, Ankara.

Tenekeci, Cüneyt (2018), "Külli ve Cüz'i Halefiyette Kesin Hükmün Sirayeti", Terazi Hukuk Dergisi, C: 13, S. 138, s. 108-117, <https://jurix.com.tr/>, s.e.t. 16.01.2021.

Tezcan, Erdal (2013), "Farklı Yargı Kollarına Mensup Mahkemeler Arasındaki Hüküm Uyuşmazlığı", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 2, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155539>, s.e.t. 26.11.2019.

Torun, Fatih (2021), İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Tschira, Oskar/ Schmitt Glaeser, Walter (1988), Verwaltungs Prozessrecht, 9. Baskı, BOORberg, Stuttgart.

Turabi, Selami (2017), Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Turgut, Ali Can (2021), İdari Yargıda Temyiz, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Tutumlu, Mehmet Akif (2014), Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Tutumlu, Mehmet Akif (2017), Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Türk Hukuk Kurumu (1991), Türk Hukuk Lugatı, Başbakanlık Basımevi, 3. Baskı, Ankara.

Türk, Hikmet Sami (2004), Türkiye İçin Anayasa Şikâyeti Modeli, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 21, s. 248-295.

Uler, Yıldırım (1970), İdari yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, Sevinç Matbaası, Ankara.

Ulukapı, Ömer (1991), Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Mimoza Yayınevi, Konya.

Umar, Bilge (1963), "Türk Medeni Usul Hukukunda İadei Muhakeme", İÜHFM, C: 29, S: 1-2, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/96558>, s.e.t. 12.03.2019.

Umar, Bilge (2014), Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Umur, Ziya (2010), Roma Hukuku Ders Notları, Beta Yayınevi, İstanbul.

Ülker, Gözde (2016), "İdari Yargılama Usulünde Feragat", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 22, S: 3, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/359886>, s.e.t. 24.03.2021.

Ülkü Gören, Nazlı (2010), "Medeni Yargılama Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 16, S. 3-4, s. 309-325, s. 310, <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BCltedergisi/2010C.16S.34/Nazl_G_ren_lk_309-325.pdf>, s.e.t. 09.07.2019;

Ünal, Şeref (2000), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İç Hukukuna Etkisi", Anayasa Yargısı Dergisi, C. 17, 63-85, <https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anayargi/unal.pdf>, s.e.t. 04.02.2020.

Ünsal, Cengiz (2016), Ceza Muhakemesinde İstinaf, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ünver, Naci M. (1998), Ceza Yargılamasında Yasa Yolları ve Bireysel Başvuru Hakkı, Tüze Yayıncılık, Ankara.

Ünver, Yener (2012), Adliyeye Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Üstün, Gül (2016), "İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 2, s. 13-38, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/275221>, s.e.t. 04.02.2020.

Üstün, Gül (2019), "2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Öngörülen Yeni Bir Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi: Geçici 9. Madde", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 25, S: 1, s. 15–26, <http://static.dergipark.org.tr/article-download/cd1d/5f5b/381a/5d24be8124140.pdf?>, s.e.t. 07.05.2020.

Üstündağ, Saim (2000), Medeni Yargılama Hukuku, 7. Baskı, İstanbul.

Wolff, Heinrich Amadeus/ Decker, Andreas (2005), VwGO VwVfG Studien Kommentar, C.H. Beck, München.

Würtenberger, Thomas (2011), Verwaltungsprozessrecht, Beck, München.

Yasin, Melikşah (2013), İdari Yargılama Usulünde İspat, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Yaşar, Osman (2017), Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, C: 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yenice, Kazım/Esin, Yüksel (1983), Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü, Arısan Matbaacılık, Ankara.

Yenisey, Feridun (1987), "Temyizin Genişletilmesi Sorunu", İÜHFM, C: 52, S. 1-4, 117-143, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9065/113061>, s.e.t. 09.07.2021.

Yenisey, Feridun/ Nuhoğlu, Ayşe, "Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesi", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 9, S:123-124, s. 7-37.